

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2004–2005)

FOR BUDSJETTERMINEN 2005

Utgiftskapitler: 0800–0868, 2530

Inntektskapitler: 3854, 3855, 3859

Innhold

Del I

Innledende del	7	Kap. 0840 Krisetiltak	40
1 Hovedmål og politiske prioriteringer	9	Kap. 0841 Familievern og konfliktløsning	47
1.1 En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien	9	Kap. 0842 Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 3842)	61
1.2 Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom	10	Kap. 3842 Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 842)	63
1.3 Full likestilling mellom kvinner og menn	11	Kap. 0844 Kontantstøtte	64
1.4 Forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet er ivaretatt	12	Kap. 0845 Barnetrygd	67
1.5 En kvalitetsbevisst, effektiv og åpen barne-, familie- og forbrukerforvaltning	12	Kap. 0846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	70
2 Oversikt over budsjettforslaget for BFD	13	Kap. 0847 Likestillingssenteret	84
3 Likestillingsomtale	16	Kap. 0848 Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	87
3.1 Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettet	16	Kap. 3848 Likestillingsombudet (jf. kap. 848)	91
3.2 Likestilling internt i BFD	16	<i>Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge</i>	92
4 Omtale av miljøprofilen i budsjettet	19	Kap. 0850 Barneombudet (jf. kap. 3850)	94
4.1 Utfordringer knyttet til miljø og ressursforvaltning innenfor BFDs ansvarsområde	19	Kap. 3850 Barneombudet (jf. kap. 850)	100
4.2 Grønn stat – innføring av miljøledelse i statlige virksomheter	22	Kap. 0852 Adopsjonsstøtte	100
5 Forskning og utvikling (FoU) ..	23	Kap. 0854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	101
		Kap. 3854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	118
		Kap. 0855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)	119
		Kap. 3855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)	124
		Kap. 0856 Barnehager	125
		Kap. 3856 Barnehager (jf. 856)	144
		Kap. 0857 Barne- og ungdomstiltak	145
		Kap. 0858 Barne-, ungdoms- og familie- direktoratet (jf. kap. 3858)	160
		Kap. 3858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap. 858)	166
		Kap. 0859 UNG i Europa (jf. kap. 3859)	166
		Kap. 3859 UNG i Europa (jf. kap. 859)	169

Del II

Nærmere om budsjettforslaget for de enkelte programkategorier og kapitler	25	<i>Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken</i>	170
Programområde 11	27	Kap. 0860 Forbrukerrådet	171
<i>Programkategori 11.00 Administrasjon</i>	27	Kap. 0862 Positiv miljømerking	176
Kap. 0800 Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)	27	Kap. 0865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	179
Kap. 3800 Barne – og familiedepartementet (jf kap. 800)	33	Kap. 0866 Statens institutt for forbruksforskning	189
<i>Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling</i>	34	Kap. 0867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	194
Kap. 0830 Foreldreveiledning og samlivstiltak	36	Kap. 3867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)	196
Kap. 3830 Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)	40	Kap. 0868 Forbrukerombudet (jf. kap. 3868) .	196
		Kap. 3868 Forbrukerombudet (jf. kap. 868)	203

Programområde 28	204
<i>Programkategori 28.50 Fødselspenger og adopsjonspenger</i>	<i>204</i>
Kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger	204

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2005, kapitlene 0800–0868, 2530, 3854, 3855, 3859	211
---	------------

Tabelloversikt

Tabell 6.1	Antall stønadsberettigede barn. _Prognoser 2004 og 2005	67	Tabell 6.10	Statlig driftstilskudd og foreldrebetaling som andel av totale kostnader i ulike barnehagetyper	132
Tabell 6.2	Forslag til satser for kontantstøtte i 2005	67	Tabell 6.11	Personalet og personaltetthet i barnehagene (2001–2003)	134
Tabell 6.3	Forslag til satser for barnetrygden i 2005 (kroner)	69	Tabell 6.12	Utdanning av førskolelærere (2001–2003)	134
Tabell 6.4	Antall stønadsberettigede barn 2003. Prognoser 2004–2005	70	Tabell 6.13	Menn i barnehagen 2001–2003. I alt og fordelt på stillinger	135
Tabell 6.5	Antall stønadsmottakere 2003. Prognoser 2004–2005	70	Tabell 6.14	Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager for 2005. Offentlige barnehager. Kroner per år.	141
Tabell 6.6	Fordeling av mottatte skriftlige saker 1999–2003	88	Tabell 6.15	Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager for 2005. Private barnehager. Kroner per år.	141
Tabell 6.7	Kostnader per oppholdstime – ordinær drift (basistilbud)	131	Tabell 6.16	Statstilskudd til drift av åpen barnehage for 2005. Kroner per år.	142
Tabell 6.8	Kostnader per oppholdstime (ordinær drift og særskilt tilrettelegging), utvikling fra 2002 til 2003 (i prosent)	131	Tabell 6.17	Fødsler og bruk av fødsels- og adopsjonspengeordningen i 2002 og 2003	205
Tabell 6.9	Faktorer som kan ha betydning for variasjoner i kostnader mellom barnehagene – endringer fra 2002 til 2003 (i prosent)	132			

Figuroversikt

Figur 6.1	Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage (2000–20003) ..	128	Figur 6.4	Andelen barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltidsplasser (15.12.2003)	129
Figur 6.2	Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2003) .	129	Figur 6.5	Oversikt over antall offentlige og private barnehager	130
Figur 6.3	Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2003 (i prosent)	129	Figur 6.6	Antall barn i offentlige og private barnehager (1999–2003)	130
			Figur 6.7	Antall barn i familiebarnehage 1997–2003	130

DET KONGELIGE
BARNE- OG FAMILIEDEPARTEMENT

St.prp. nr. 1

(2004–2005)

FOR BUDSJETTERMINEN 2005

Utgiftskapitler: 0800–0868, 2530

Inntektskapitler: 3854, 3855, 3859

*Tilråding fra Barne- og familiedepartementet av 10. september 2004,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Bondevik II)*

*Del I
Innledende del*

1 Hovedmål og politiske prioriteringer

Regjeringens forslag til statsbudsjett for 2005 under Barne- og familiedepartementet (BFD) omfatter programområde 11 Familie- og forbrukerpolitikk og programområde 28 Fødselspenger.

BFD har som hovedmål å legge til rette for gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom, en trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilie, styrke foreldrerollen, stabile og varige samliv og likestilling mellom kvinner og menn. Andre hovedmål er å ivareta forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet samt videreutvikle barne-, familie- og forbrukerforvaltningen.

1.1 En trygg økonomisk og sosial situasjon for barnefamilien

Samlivsbrudd både blant ektepar og samboere, har de siste årene vært stadig økende. Antall barn som berøres av foreldres samlivsproblemer er dermed sterkt økende. I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* (Familiemeldingen), la derfor regjeringen fram forslag om å styrke samlivstiltak samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Samlivskurs er sentrale i det forebyggende arbeidet, og kan synes å ha en særlig viktig funksjon i en tidlig fase av samlivet. Ikke minst av hensyn til barna, mener regjeringen det derfor er viktig å forberede nybakte foreldre på de utfordringer samlivet kan gi i en slik ny fase. I 2004 ble samlivstiltakene styrket med 5 mill. kroner for å starte opp tilbudet med frivillig gratis samlivskurs for førstegangsførelse i et utvalg kommuner. Kursene skal være lavterskeltilbud og skal fokusere på «vanlige problemer» i samlivet som for eksempel hvordan bedre kommunikasjon og dialog, hvordan ta vare på og utvikle parforholdet, spørsmål omkring samarbeid og arbeidsdeling, konflikter og konfliktløsning. I 2005 styrkes dette arbeidet med ytterligere 4 mill. kroner slik at kurstilbudet blir tilgjengelig i flere kommuner. På sikt er målsettingen at alle ektepar og samboere skal få tilbud om gratis samlivskurs når de får sitt første barn.

Familievernkontorenes tilbud overfor familier med spesielle behov skal videreføres og utvikles. Regjeringen øker satsingen på samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn med 3 mill. kroner. I tillegg videreføres støtten til *Home-*

Start Familiekontakten som er et familiestøtteprogram for foreldre som er i en krevende livssituasjon. Tiltaket har vist seg som et særlig godt egnet tilbud til familier som har funksjonshemmede barn og som kan trenge avlastning og støtte i hverdagen. Regjeringen vil utvide tilbudet til denne gruppen, og ønsker å sette i gang et prosjekt med sikte på å gi et bredere tilbud om støtte og hjelp for familier med kronisk syke barn og funksjonshemmede barn. Tiltaket styrkes med 2 mill. kroner.

I Familiemeldingen skisseres endringsforslag i fødselspengeordningen som bygger på foreldrene som likeverdige omsorgspersoner, valgfrihet for familien og hensynet til et enklere regelverk. Et viktig skritt for å realisere dette er en likestilt fødselspengeordning der hver av foreldrene gis rett til fødselspenger på basis av egen opptjening, uavhengig av den andres tilpasninger både før og etter fødselen. I dag er det slik at far får rett til fødselspenger under fedrekvoten beregnet etter mors stillingsandel dersom hun arbeider mellom 50 prosent og 75 prosent stilling før fødselen. For å styrke fedres fødselspengerettigheter og stimulere til økt uttak av fedrekvoten, foreslår regjeringen å gi fedre rett til fødselspenger under fedrekvoten basert på egen opptjening. Dette gjøres gjeldende for fødsler eller omsorgsovertakelser ved adopsjon etter 1. januar 2005. Med dette er et viktig prinsipp i en likestilt fødselspengeordning på plass.

Regjeringen ønsker en sterkere innsats for bekjempelse av vold mot kvinner, barn og unge. Å utsettes for vold eller være vitne til vold, er traumatisk og kan sette varige negative spor om ikke tiltak blir satt inn. Særlig for barn og unge som opplever vold i hjemmet eller andre nære relasjoner, er det viktig at de får den nødvendige hjelp og støtte. I juni i år la regjeringen fram en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Flere departementer har ansvaret for gjennomføringen av planen. For å følge opp egne tiltak har BFD økt bevilgningene til dette området med 3 mill. kroner for 2005. Sentrale tiltak som prioriteres vil være; oppfølging av voldsprosjekt rettet mot barn ved Senter for krisepsykologi og Alternativ mot vold (ATV), styrke arbeidet i forhold til voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn, kompetansetiltak for yrkesgrupper som jobber med barn som er utsatt for overgrep samt styrke tilbudet til barn på krisesentre.

Tilskudd til kommuner til krisetiltak har som formål å bidra til at voldsutsatte kvinner og barn kan sikres beskyttelse, bistand og midlertidig opphold i en akutt krisesituasjon. I forbindelse med behandlingen av Kommuneproposisjonen for 2005 ble regjeringen bedt om å etablere en ny finansieringsordning for krisesentrene fra og med 2005. Regjeringen følger opp dette med å foreslå en finansieringsordning der det offentlige dekke 100 prosent av kostnadene for krisesentrene. Mens kommunene skal stå for 20 prosent av finansieringen av krisesentrene, vil staten dekke de resterende 80 prosent. Det vil fremdeles være slik at det er det kommunale tilskuddet som utløser og fastsetter nivået på det statlige tilskuddet. Private gaver og bidrag bør etter regjeringens syn ikke være en nødvendig forutsetning for driften. Det legges derfor til grunn at ikke-kommunale bidrag ikke lengre skal utløse statlig tilskudd, men kan ses på som ekstra kvalitetsmidler utenfor et offentlig finansiert grunntilbud. Ved at ikke-kommunale bidrag holdes utenfor tilskuddsordningen vil det være større forutsigbarhet i forhold til finansiering både for krisesentrene og for staten. For 2005 er det lagt inn 5,8 mill. kroner i budsjettet for å kompensere for at ikke-kommunale bidrag holdes utenfor.

1.2 Gode oppvekst- og levekår for barn og ungdom

Barnehageplass til alle som ønsker det er regjeringens viktigste mål i barnehagepolitikken. For å støtte opp under dette er det de siste årene iverksatt en rekke økonomiske og juridiske virkemidler som eget investeringstilskudd, lovfesting av utbyggingsplikt og plikt til samordnet opptaksprosess i kommunen. Rent økonomisk er det mer gunstig enn noensinne å etablere nye barnehageplasser ved at staten gjennom sine tilskuddsordninger i snitt fullfinansierer alle nye plasser av normal standard. Disse virkemidlene har hatt en klart positiv effekt på aktiviteten i sektoren i forhold til hva som var tilfellet for noen år tilbake. Rapportene departementet mottar fra kommunene, korrigert for et anslag på nedleggelser, tilsier at utbyggingen inneværende år tilsvarer 11 000 til 12 000 barnehageplasser. Det understrekes at tallene er foreløpige.

Fra 1. mai. 2004 trådte forskriften om maksimalpris i barnehager i kraft. Høyere utbygging og lavere pris har ført til en vesentlig endring i etterspørselen etter heltids barnehageplasser. Effekten er større enn forventet. Asplan Viak AS har på oppdrag fra departementet gjort en analyse av kommunenes rapportering av utviklingen i antall barn med barnehagetilbud og antall plasser i perioden 15. desember 2003–31. juli 2004. Tallene viser at

det for landet sett under ett er det vel 204 000 barn som har et tilbud i ordinære barnehager og familiebarnehager per 1. august 2004. Tallene er eksklusive barn med tilbud i åpen barnehage. Dette tilsvarer en reduksjon på i overkant av 1 000 barn i barnehage i forhold til tallene per 15. desember 2003. Selv en betydelig utbygging av kapasiteten i kommunene i første halvår 2004 har dermed ikke klart å kompensere for den sterke veksten i antall barn med heltidsplass. Tallene er beheftet med stor usikkerhet.

Kommunene har rapportert at det totalt står om lag 23 250 barn på venteliste for barnehageplass per 1. august 2004. Regjeringen mener at det ikke er realistisk å forvente en utbygging av plasser siste halvår 2004 og i 2005 som dekker dette behovet. Selv med en videreføring av dagens sterke statlige virkemidler knyttet til etablering av nye plasser, mener regjeringen at det vil være mest realistisk å gjennomføre den resterende utbyggingen over to år.

For å styrke arbeidet med å legge til rette for full barnehagedekning, har regjeringen i budsjettforslaget for 2005 prioritert tiltak som sikrer stabile driftsvilkår for private barnehager samtidig som de gunstige økonomiske betingelsene for etablering av nye barnehageplasser videreføres. Av hensyn til alle de som ikke har fått det barnehagetilbudet de ønsker til gjeldende foreldrebetaling, mener regjeringen det ikke er forsvarlig å iverksette trinn 2 av maksimalprisen fra 1. august 2005. Dette er også i tråd med barnehageforliket som forutsatte at trinn 2 bare skal innføres dersom man får tilnærmet full behovsdekning i løpet av 2005. Regjeringen tar sikte på å legge fram en sak for Stortinget våren 2005 om erfaringene med trinn 1 av maksimalprisen, og vil samtidig redegjøre for når full behovsdekning kan oppnås.

Regjeringen vil bedre driftsvilkårene for de private barnehagene. Private barnehager utgjør en viktig del av barnehagetilbudet i mange kommuner. Gode og forutsigbare driftsvilkår er en viktig forutsetning for at private skal kunne opprettholde eksisterende drift og samtidig legge til rette for videre utbygging. Bedre økonomiske rammer for de private barnehagene er derfor et viktig virkemiddel for å nå målet om barnehageplass til alle som ønsker det. I budsjettet for 2005 foreslår regjeringen en økning på 1,4 mrd. kroner til barnehager i forhold til saldert budsjett 2004. Av dette foreslås 230 mill. kroner for å styrke det offentlige tilskuddet til private barnehager fra 1. august 2005. Midlene skal målrettes mot de private barnehager som har mottatt minst i kommunale tilskudd til nå. BFD vil sende på høring forslag til endring av forskrift om likeverdig behandling. Forslaget vil innebære

at den enkelte kommune i tillegg til å sørge for kostnadsdekning skal ha plikt til å finansiere private barnehager slik at samlet offentlig tilskudd utgjør minst 85 prosent av hva tilsvarende barnehager eid av kommunen i snitt mottar. En slik ytterligere innfasing av likeverdig behandling vil sikre finansieringen av barnehager med ulike kostnads-situasjoner, men vil også legge til rette for en utjevning mellom barnehager. Anslagsvis 60 prosent av de private barnehagene vil med regjeringens forslag få økt offentlig tilskudd. Den foreslåtte økningen av skjønnsmidlene vil være tilstrekkelig til å finansiere de økte kostnadene for kommunene som følge av en slik endring.

I budsjettforslaget er det videre tatt høyde for etablering av nye plasser til 9 000 barn – 2 800 over tre år og 6 200 under tre år. Det er lagt inn 260 mill. kroner til fullfinansiering av disse plassene. Det gjøres for øvrig ingen endringer av regelverket, slik at utbygging ut over måltallet automatisk vil utløse økte driftsmidler fra staten.

Regjeringen bygger sin politikk på at foreldrene er barnas viktigste omsorgspersoner. Der familien selv ikke strekker til, har samfunnet en særlig plikt til å sikre barn og unge fullverdige omsorgstilbud og gode oppvekstvilkår. Regjeringen legger stor vekt på å sikre en barneverntjeneste med evne og mulighet til å sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, adferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge. Fra 1. januar 2004 overtok staten de oppgavene fylkeskommunene tidligere hadde på barnevernsområdet, og etablerte Statens barnevern og familievern (Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) fra 1. juli 2004). En av målsettingene ved den statlige overtakelsen er å redusere kostnadsveksten som har vært i sektoren over lengre tid. Departementet har derfor sammen med etaten, igangsatt et omfattende omstillingsarbeid for å redusere kostnadsveksten samtidig som kvaliteten på barneverntilbudet styrkes. Målet med omstillingen på sikt er en gradvis overgang fra utstrakt bruk av dyre institusjonstiltak, til mest mulig bruk av familie- og nærmiljøbaserte tiltak som er betydelig rimeligere og har dokumenterbar bedre effekt. Samtidig satses det på kompetanseheving, utvikling av nye tiltak, implementering av institusjonsmodell for utagerende ungdom og styrket oppfølging av kommunene. En sentral målsetting vil være å videreutvikle samarbeidet med kommunene slik at det blir gitt best mulig og riktig hjelp til de som trenger tiltak fra barnevernet.

De aller fleste barn og unge har gode oppvekstvilkår, de vokser opp i trygge omgivelser og under gode økonomiske kår. Dette gjelder imidlertid ikke

alle. For å systematisere og målrette arbeidet mot fattigdom la regjeringen i 2002 fram St. meld. nr. 6 (2002–2003) Tiltaksplan mot fattigdom. Planen omfatter tiltak rettet mot personer som lever i fattigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen. Blant annet gjennom tilskuddsordningen Ungdomstiltak i større bysamfunn har departementet fulgt opp planen ved særskilt satsing rettet mot barn og unge som berøres av fattigdomsproblemer. Midlene har blant annet blitt nyttet til å støtte gode ferie- og fritidstilbud, samt tiltak som bidrar til arbeidsmarkedstilknytting for unge med lite eller mangelfull utdanning. Rapporteringen viser at tiltakene har hatt god effekt. Av regjeringens økte satsing på bekjempelse av fattigdom, går 10 mill. kroner til å styrke tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*.

Å adoptere barn fra utlandet innebærer en stor økonomisk belastning for familien. Tall fra Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet viser at kostnadene varierer fra 80 000 til 120 000 kroner. Dette kan føre til at familier med moderat økonomi som ønsker å adoptere, ikke ser seg i stand til å gjennomføre adopsjon. De høye kostnadene kan også være til hinder for familier som i utgangspunktet kunne ønske å adoptere flere barn. I tråd med Sem-erklæringen ønsker regjeringen å heve adopsjonsstøtten for i større grad å dekke kostnadene ved adopsjon. I budsjettforslaget foreslås den samlede adopsjonsstøtten økt med 5 mill. kroner. Dette gir grunnlag for å heve støtten per adopsjon fra 23 400 kroner til 31 090 kroner i 2005. Støtten er dermed på sitt høyeste nivå historisk sett.

1.3 Full likestilling mellom kvinner og menn

På flere områder har Norge kommet langt med hensyn til å gi kvinner og menn reelt like muligheter, rettigheter og ansvar i familie-, arbeids- og samfunnsliv. Men fortsatt er det områder i samfunnet hvor det foregår klar forskjellsbehandling. Dette kommer blant annet fram i forhold til verdsetting av kompetanse, posisjoner i arbeidslivet og ansvaret i familien. For å nå målet om reell likestilling kreves en innsats for endring av så vel kvinne- som mannsrollen. Regjeringen vil støtte opp under tiltak som bidrar til slikt endringsarbeid.

Det statlige likestillingsarbeidet skal også fremover understøttes av et offentlig apparat for likestilling som til enhver tid kan målrette innsatsen mot utfordringene på feltet. Det er derfor viktig at apparatet har et mandat og organisering som er forenelig med de oppgaver de skal løse og som bidrar til utviklingen av likestillingsfeltet. I 2005 vil BFD

sammen med Kommunal- og regionaldepartementet arbeide videre med etableringen av et felles håndhevningsapparat mot diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet.

Å fremskaffe kunnskap om hvordan budsjettmessige beslutninger og prioriteringer påvirker samfunnet i et kjønnsperspektiv, er viktig for å kunne foreta beslutninger som bygger oppunder likestilling. Likeledes vil Likestillingslovens aktivitets- og redegjøringsplikt bidra til å sette sterkere fokus på hva som gjøres for å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for likestilling på alle samfunnsområder. Foreløpig er det mangelfull kunnskap og forståelse, i både private og offentlige virksomheter for redegjøringsplikten. Det er derfor behov for en styrking av dette området med hensyn til mer aktiv informasjon, kompetanseheving og gjennom kontroll med virksomhetene.

I 2003 vedtok Stortinget en lov om minst 40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i allmennaksjeselskaper, statsaksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper mv. Rapporter hittil indikerer at det er en positiv utvikling i kvinneandelen i styrevervene i allmennaksjeselskapene men at man fortsatt er langt unna målet om minst 40 prosent. Når det gjelder styrene i virksomhetene som er 100 prosent eid av staten (statsaksjeselskaper, særlovselskaper, statsforetak og visse andre), er andelen betydelig høyere og tilfredsstillende lovens bestemmelse om minst 40 prosent av hvert kjønn. Forslagene om kjønnsrepresentasjon ble vedtatt i Stortinget høsten 2003, og reglene trådte i kraft 1. januar 2004 for de statlige og kommunale selskapene. For de private allmennaksjeselskapene vil reglene tre i kraft dersom en ikke på frivillig basis oppnår den ønskede kjønnsrepresentasjon innen 1.7.2005.

1.4 Forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet er ivaretatt

Regjeringen vil videreføre en forbrukerpolitikk som ivaretar forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet. Forbrukerorganisasjonene spiller en viktig rolle ved å artikulere brukernes interesser overfor næringsliv og offentlig tjenesteyting, og bidra til at forbrukerhensyn balanseres mot andre interesser ved offentlige beslutninger. Gjennom Forbrukerrådets arbeid er det et mål å sikre den enkelte forbruker god tilgang til informasjon og en høy grad av service, blant annet via Forbrukerportalen på Internett og gjennom samarbeid med andre institusjoner med bred publikumskontakt, eksempelvis biblioteker og offentlige servicekontor.

Forbruksnivå og forbruksmønster i samfunnet har stor innvirkning på miljøet. Samtidig kan for-

brukerne ved koordinert handling gjennom sin etterspørsel påvirke produsenter og selgere til å endre produksjon og tilbud. For at forbrukerne skal kunne vektlegge miljømessige, etiske og sosiale aspekter ved produktene eller produksjonen, må det finnes lett tilgjengelig informasjon om slike forhold. Dette gjøres blant annet gjennom frivillige positive merkeordninger, som for eksempel de offisielle miljømerkene *Svanen* og *Blomsten*, og *Ø-merket* for økologiske matvarer. Gjennom en fortsatt dialog og samarbeid med myndigheter, næringsliv og frivillige organisasjoner om å få frem ideer og eksempler på tiltak som kan supplere de offisielle merkeordningene, ønsker regjeringen å styrke arbeidet med å stimulere til et bærekraftig forbruk.

Regjeringen har som mål å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for blant annet gjennom reklame. Forbrukerundervisning i skolen vil være et viktig tiltak i dette arbeidet.

1.5 En kvalitetsbevisst, effektiv og åpen barne-, familie- og forbrukerforvaltning

Departementet har som siktemål å effektivisere egen virksomhet, dels ved å utvikle virkemidlene, og dels ved effektiv utnyttelse av departementets samlede ressurser. Det pågående arbeidet med fokus på organisatoriske og personellmessige tiltak som skal gi et best mulig samsvar mellom prioriterte oppgaver og fordelingen og bruken av ressurser og kompetanse i departementet vil videreføres og forsterkes i 2005.

Oppbygging og utvikling av Barne-, ungdoms- og familieetaten vil være sentralt i arbeidet med å effektivisere organiseringen og driften av sektoren. I løpet av 2005 vil departementet legge ut nye oppgaver til etaten samtidig som konsolideringsarbeidet i den nyetablerte virksomheten fortsetter. I første omgang vil Bufetaten overta ansvaret for forvaltning av tilskuddet og utviklingsoppgaver knyttet til krisesentrene. Det vil også bli overført enkelte oppgaver på meklingsområdet fra departementet til etaten.

I samsvar med regjeringens moderniseringsprogram, vil brukernes behov stå sentralt i utviklingen av virkemidler. Gjennom videreutvikling og sterk fokus på informasjonsarbeidet vil departementet sikre brukerne god, pålitelig og tilgjengelig informasjon om BFDs ansvarsområder. Kontinuerlig og systematisk gjennomgang av departementets arbeidsområder skal sikre at alle informasjons- og kommunikasjonsbehov avdekkes.

2 Oversikt over budsjettforslaget for BFD

Nedenfor følger en tabell som viser BFDs utgifter i 2005 fordelt på kapitler.

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
	Adminstrasjon				
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)	89 938	84 815	87 320	3,0
	Sum kategori 11.00	89 938	84 815	87 320	3,0
	Tiltak for familie- og likestilling				
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	7 077	13 067	18 507	41,6
0840	Krisetiltak	70 312	83 907	127 004	51,4
0841	Familievern og konfliktløsning	21 738	30 584	32 192	5,3
0842	Statlig forvaltning av familievernet (jf. kap. 3842)		249 331	257 120	3,1
0844	Kontantstøtte	2 994 924	2 854 388	2 861 205	0,2
0845	Barnetrygd	14 691 631	14 176 100	14 310 000	0,9
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	28 265	28 534	31 386	10,0
0847	Likestillingssenteret	5 796	6 014	6 214	3,3
0848	Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	6 474	6 358	7 079	11,3
	Sum kategori 11.10	17 826 217	17 448 283	17 650 707	1,2
	Tiltak for barn og ungdom				
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	8 425	7 871	8 125	3,2
0852	Adopsjonsstøtte	12 769	15 928	21 470	34,8
0854	Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	426 215	344 755	368 880	7,0
0855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)		2 878 000	3 149 483	9,4
0856	Barnehager (jf. kap. 3856)	7 645 579	10 479 205	11 872 775	13,3
0857	Barne- og ungdomstiltak	161 878	157 511	159 265	1,1
0858	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap. 3858)	18 444	16 389	117 584	617,5
0859	UNG i Europa (jf. kap. 3859)	4 989	4 988	5 660	13,5
	Sum kategori 11.20	8 278 299	13 904 647	15 703 242	12,9

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
	Forbrukerpolitikk				
0860	Forbrukerrådet	73 012	77 781	80 172	3,1
0862	Positiv miljømerking	3 758	3 758	3 886	3,4
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	8 528	10 161	10 700	5,3
0866	Statens institutt for forbruksforskning	20 271	21 965	22 697	3,3
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	4 591	4 445	4 797	7,9
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	14 761	14 591	15 417	5,7
	Sum kategori 11.30	124 921	132 701	137 669	3,7
	Sum programområde 11	26 319 375	31 570 446	33 578 938	6,4
	Stønad ved fødsel og adopsjon				
2530	Fødselspenger og adopsjonspenger	9 122 283	9 456 995	10 405 900	10,0
	Sum kategori 28.50	9 122 283	9 456 995	10 405 900	10,0
	Sum programområde 28	9 122 283	9 456 995	10 405 900	10,0
	Sum utgifter	35 441 658	41 027 441	43 984 838	7,2

Nedenfor følger en tabell som viser BFDs inntekter i 2005 fordelt på kapitler.

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/ 05
	Adminstrasjon				
3800	Barne – og familiedepartementet (jf. kap. 800)	4 917			
	Sum kategori 11.00	4 917			
	Tiltak for familie- og likestilling				
3830	Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)	113			
3848	Likestillingsombudet (jf. kap. 848)	44			
	Sum kategori 11.10	157			
	Tiltak for barn og ungdom				
3850	Barneombudet (jf. kap. 850)	479			
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	25 597	20 720	21 424	3,4
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)		677 000	727 000	7,4
3858	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap. 858)	2 868			
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)	2 084	1 922	1 922	0,0
	Sum kategori 11.20	31 028	699 642	750 346	7,2

(i 1 000 kr)				
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Pst. endr. 04/ 05
	Forbrukerpolitikk			
3867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)	205		
3868	Forbrukerombudet (jf. kap 868)	900		
	Sum kategori 11.30	1 105		
	Sum programområde 11	37 207	699 642	750 346
	Sum inntekter	37 207	699 642	750 346

Nedenfor følger en tabell som viser BFDs utgifter fordelt på postgrupper.

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)				
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Pst. endr. 04/ 05
01-23	Drift	345 429	2 245 041	2 556 270
30-49	Nybygg og anlegg		56 000	57 008
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	133 033	144 139	149 066
60-69	Overføringer til kommuner	7 941 671	10 725 601	12 166 212
70-98	Overføringer til private	27 021 525	27 856 660	29 056 282
	Sum under departementet	35 441 658	41 027 441	43 984 838

Under BFD blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til postene nedenfor. Bruken av stikkordet «kan overføres» foreslås benyttet for bevilgninger hvor planlegging og gjennomføring av prosjekter strekker seg utover budsjetterminen. Muligheten til overføring av midler mellom budsjetterminer, sikrer best mulig resultat av vedkommende bevilgning.

Under BFD blir stikkordet «kan overføres» foreslått knyttet til disse postene

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2004	Forslag 2005
0846	79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid		1 861
0855	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold		57 008
0856	21	Spesielle driftsutgifter		26 810
0857	72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v.		5 341
0857	73	Ungdomstiltak i større bysamfunn		34 267
0857	79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.		29 663
0859	01	Driftsutgifter		5 660
0865	79	EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk		4 000

3 Likestillingsomtale

3.1 Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettet

BFD er koordinator for arbeidet med å integrere kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettprosessen. Målet er en rettferdig og treffsikker bruk av offentlige ressurser. Dette er tredje gang regjeringen legger fram et særskilt vedlegg som gir en samlet presentasjon av departementenes arbeid med å knytte kjønns- og likestillingsperspektiv opp mot budsjettprosessen. Arbeidet er også det viktigste norske innspillet til et treårig nordisk samarbeidsprosjekt om integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet.

BFD har vurdert flere budsjettområder i et kjønns- og likestillingsperspektiv: bidragsregelverket (kap. 841), kontantstøtte (kap. 844), barnehagepolitikken (kap. 856), ungdomstiltak (kap. 857), forbrukerundervisning (kap. 865) og fødselspengeordningen (kap. 2530). For nærmere omtale av BFDs områder, vises det til omtale under de ovennevnte kapitler. For en samlet omtale av BFDs innspill og øvrige departements omtaler, vises det til vedlegget til St.prp. nr. 1 (2004–2005) *Kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet*.

3.2 Likestilling internt i BFD

Likestillingsloven pålegger offentlige myndigheter en målrettet og planmessig pådriverrolle for likestilling på alle samfunnsområder. Det betyr at alle departementer har et selvstendig ansvar for å fremme likestilling som en integrert del av politikken på sine fagområder. Den reviderte likestillingsloven av 2002 stiller også krav til alle virksomheter om å rapportere om status for likestillingsarbeidet i egen virksomhet. Nedenfor følger en kort omtale av det interne likestillingsarbeidet i BFD.

Organisering

Likestillingsarbeidet i departementet er forankret i Familie-, barnehage- og likestillingsavdelingen, og utøves i samarbeid med Plan- og administrasjonsavdelingen.

Vervet som likestillingstillitsvalgt ambulerer mellom NTL og Akademikerne med ett års varighet. Den av organisasjonene som ikke innehar vervet, har vervet som vara. Likestillingsrepresentanten møter i samarbeidsutvalget, og har et generelt ansvar for likestillingsspørsmål på arbeidstakersiden.

Statistikk fordelt på menn og kvinner

Kjønnsfordelingen i BFD

Kjønnsfordelingen i BFD er fortsatt svært skjev, med en kvinneandel på 75 prosent. Det er store variasjoner mellom de ulike avdelingene. Mens avdelingen som arbeider med forbrukerpolitiske spørsmål har jevn kjønnsfordeling, har avdelingen som arbeider med familie-, barnehage- og likestillingspolitikk bare 10 prosent mannlige ansatte. Det antas at skjevheten i kjønnsfordelingen primært skyldes at flere av departementets politikkområder er områder som tradisjonelt har opptatt kvinner, og at det således har vært flest kvinner som har søkt ledige stillinger i departementet.

Rekruttering

En gjennomgang av alle eksternt kunngjorte stillinger i 2002 viste at 26 prosent av den totale søkermassen var menn. Tilsvarende gjennomgang i 2003 viser at andel mannlige søkere hadde økt til 30,5 prosent, og at 37,5 prosent av intervjukandidatene var menn, mot 42 prosent i 2002. Andel tilsatte menn økte fra 28 prosent i 2002 til 40 prosent i 2003. Det var totalt 10 tilsetninger i 2003.

Kjønn fordelt på ulike stillingskategorier

Kjønnsfordelingen i departementet gjenspeiler seg både på toppleder- og mellomledernivå. Kvinner utgjør 75 prosent av ekspedisjonssjefene og 70 prosent av avdelingsdirektørene. Også i saksbehandlergruppen generelt gjenspeiles kjønnsfordelingen i departementet, men menn er noe overrepresentert (38 prosent) blant seniorrådgiverne og noe underrepresentert blant rådgiverne (16 prosent).

Lønn

Ser en på departementet samlet ligger gjennomsnittslønnen til menn på lønnstrinn 54,8 og på lønnstrinn 47,7 for kvinner. Hovedforklaringen til ulikheten er at det er sterk overvekt av kvinner i de lavere stillingskategorier (sekretærer, førstesekretærer og konsulenter).

Ser en på de ulike stillingskategorier er det ikke noen vesentlige forskjeller i avlønning mellom kvinner og menn. Menn og kvinner har så godt som lik gjennomsnittslønn på avdelingsdirektørnivå. Mannlige seniorrådgivere har noe bedre gjennomsnittsavlønning (lønnstrinn 58,9) enn kvinnene (lønnstrinn 57,25). Seniorrådgivere er i hovedsak medarbeidere med lang arbeidserfaring, og både overrepresentasjon av menn (jf ovenfor) samt en bedre gjennomsnittslønn for menn i denne stillingskoden, kan forklares ved at gjennomsnittsalderen for menn er 7 år høyere enn for kvinner. Blant rådgivere og førstekonsulenter har kvinner en noe bedre gjennomsnittslønn enn menn (48,1 mot 47,2 blant rådgivere og 41,4 mot 39,5 blant førstekonsulenter).

Det ble ikke avholdt lokale lønnsforhandlinger etter HTA pkt. 2.3.3 i 2003. Forhandlinger etter HTA pkt 2.3.4 ble foretatt for til sammen 15 personer hvorav 3 menn.

Overtid

Antall overtidstimer er jevnt fordelt mellom kvinner og menn.

Bruk av deltid

Det var til sammen 28 ansatte i BFD som i 2003 hadde redusert stilling (27 kvinner og 1 mann). Av disse var det 18 kvinner som hadde redusert stilling på grunn av omsorg for barn/familie. De øvrige har en kombinasjon av arbeid og pensjon. En mann jobbet redusert stilling grunnet et annet arbeidsforhold.

Bruk av kompetansehevende tiltak.

Departementet har gjennomgått deltakelse på kurs, seminarer og konferanser på individuell basis. Menn har deltatt på 26 prosent av de registrerte tiltakene og de har brukt 24 prosent av de totale budsjettet. Dette samsvarer med kjønnsfordelingen i departementet.

BFDs likestillingstiltak

Departementet har en målsetting om å bedre den interne kjønnsbalansen, og har bevisst gått inn for å rekruttere flere menn. Et tiltak har vært å oppfordre menn til å søke stillinger i BFD, spesielt i avdelinger og i type stillinger der kvinneandelen er høy, samt være bevisst på å innkalle kvalifiserte mannlige søkere til intervju. Ytterligere tiltak som kan bidra til en bedre kjønnsbalanse er foreløpig ikke vurdert.

Det er planlagt en arbeidsvurdering av 20 utvalgte stillinger med sikte på å rapportere eventuelle kjønnsrelaterte lønnskjevheter med det formål å utjevne eventuelle skjevheter arbeidsvurderingen vil kartlegge.

Nedenfor følger en oversikt over tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og årsverk per 1. mars 2004 i BFD og underliggende etater.

Tilsatte etter kjønn, tjenesteforhold og årsverk per 1.mars 2004.

	Antall tilsatte i alt	Antall års- verk i alt	Menn				Kvinner			
			I alt	Herav		Årsverk	I alt	Herav		Årsverk
				Heltids- tilsatte	Deltids- tilsatte			Heltids- tilsatte	Deltids- tilsatte	
Barne- og familie- departementet (BFD)	143	137,8	34	33	1	33,8	109	85	24	104,0
Barne-, ungdoms- og forvaltningen	37	35,7	13	13	0	13,0	24	19	5	22,7
Barneombudet	16	14,6	6	6	0	6,0	10	6	4	8,6
Forbrukerombudet	26	25,1	15	14	1	14,5	11	9	2	10,6
Forbrukerrådet	142	128,6	60	56	4	59,1	82	49	33	69,5
Forbrukerrådet, sekretariatet	64	60,4	31	29	2	30,8	33	21	12	29,6
Forbrukerrådene i fylkene	78	68,2	29	27	2	28,3	49	28	21	39,9
Fylkesnemndene for sosiale saker	69	64,0	20	20	0	20,0	49	36	13	44,0
Likestillingsombudet	9	8,6	2	2	0	2,0	7	6	1	6,6
Likestillingssenteret	8	8,0	3	3	0	3,0	5	5	0	5,0
Sekretariatet for markedsrådet og forbrukertvistutvalget	8	6,9	2	2	0	2,0	6	3	3	4,9
Statens barnevern og familievern	3 291	2 820,4	1 164	847	317	1 013,9	2 127	1 353	774	1 806,5
Statens barnevern og familievern (Nasjonalt kontor)	70	61,4	26	20	6	23,7	44	26	18	37,7
Oslo Regionale enheter	3 221	2 759,0	1 138	827	311	990,2	2 083	1 327	756	1 768,8
Statens institutt for forbruksforskning	46	43,7	15	14	1	14,6	31	21	10	29,1

4 Omtale av miljøprofilen i budsjettet

4.1 utfordringer knyttet til miljø og ressursforvaltning innenfor BFDs ansvarsområde

Regjeringen vil føre en offensiv miljø- og ressurspolitikk basert på målet om en bærekraftig utvikling (jf. Sem-erklæringen). En bærekraftig utvikling er et felles ansvar innenfor alle sektorer. Problemstillinger knyttet til bærekraftig utvikling vil på flere måter berøre departementets fagområder.

Forbrukerområdet

Produksjon og forbruk har konsekvenser for miljøet. Begrepet *bærekraftig forbruk* tar opp i seg hensynet til både natur, ressursgrunnlag, helse, etikk og rettferdig fordeling. Utfordringen knyttet til forbruk handler dels om å tilpasse forbruksmønsteret – men også det samlede ressursforbruket i samfunnet – til det som naturen kan tåle.

Ressurs- og forbruksnivå henger nært sammen med inntektsnivået i samfunnet – og påvirkes følgelig i liten grad av de tradisjonelle virkemidlene i forbrukerpolitikken. Strategien blir derfor å forsøke å redusere miljøbelastningen ved å påvirke forbrukets sammensetning i en slik retning at den normale forbruksnormen representerer en bærekraftig praksis. Forbruksområdene som viser seg å ha størst innvirkning på miljøet er matvarer, transport og bolig/energi.

Barn og unge

Regjeringen vil sikre allemannsretten og allmennhetens adgang til naturområder og strandsonen, og sikre naturområder for friluftsliv (jf. Sem-erklæringen). Det bør nå flere barn og unge i byer og tettsteder enn på landet. Dette gjør at planlegging, tilrettelegging og sikring av arealer til utemiljø i boligområder og sikring av natur nær byer og tettsteder er viktigere enn noen gang. Tilgang til strandsonen og ut- og innmark gjennom allemannsretten er grunnleggende vilkår for at alle barn og unge fritt skal få benytte naturen. Barn og unge representerer fremtiden. De har ofte synspunkter som kan være verdifulle for utviklingen av lokalsamfunn rundt om i landet. Interesser og

holdninger formes i ung alder. Det gjelder også interessen og engasjementet for kulturminner og kulturminnearbeid. Aktiviteter ute i et godt nærmiljø og i naturen for fremtidens naturforvaltere gir bedre helse, økt livskvalitet og miljøengasjement. Det er derfor viktig at en i planlegging og utbygging tar nødvendige hensyn for å sikre barn og unge gode og varierte oppvekstmiljøer, jf. krav til Plan- og bygningsloven.

Erfaringer fra kommuner som har involvert barn og unge i planlegging viser at barn er svært opptatt av miljøspørsmål, forbedringer i lekeområder slik at de kan drive med mer uteaktiviteter og muligheter for friluftsliv. Det er et stort behov for å samle erfaringer fra kommuner som har jobbet systematisk med å innhente barn og ungdoms synspunkter når det gjelder tilrettelegging av det fysiske miljøet, tilbud og aktiviteter.

Barnehager

Barnehagen er en viktig arena for barns livsutfoldelse, læring og utvikling. Barnehagen skal bistå hjemmene med en oppdragelse som bygger på grunnleggende verdier og holdninger i samfunnet. Barna skal møte utfordringer samtidig som deres sikkerhet og helse skal ivaretas. Kommunene har ansvar for å føre tilsyn med barnehagene. Det er en utfordring at lover, forskrifter og retningslinjer på barnehagefeltet blir fulgt opp i praksis.

Mål for BFDs arbeid

Forbrukerområdet

Et mål i forbrukerpolitikken er å bidra til et bærekraftig forbruksmønster gjennom informasjon, kunnskapsformidling og holdningspåvirkning. Informasjon om miljømessige, etiske og sosiale aspekter knyttet til varer og tjenester gir forbrukerne muligheter til å velge produkter som utgjør minst mulig belastning for miljøet. På den måten kan bevisste og aktive forbrukere gjennom etterspørselen påvirke næringsdrivende til i større grad å legge etikk- og bærekraftshensyn til grunn for investeringer og produksjon.

BFD følger en todelt strategi:

- å legge til rette, forenkle og standardisere informasjon om miljøaspekter og etiske aspekter ved forbruket, og
- å styrke kunnskapen og engasjement til den jevne forbruker om temaene *miljøkonsekvenser av forbruk og bærekraftig forbruk* i vid forstand.

Både relevant informasjon og lite miljøbelastende produkter må være lett tilgjengelig for at forbrukerne skal kunne uttrykke sine miljøpreferanser gjennom etterspørsel i markedet. Informasjon om miljø- og etiske aspekter ved produkter og tjenester kan formidles for eksempel gjennom positiv miljømerking, nettbasert informasjon, produkttester og næringslivets egen markedsføring. I miljømerkingen sammenfattes den relevante informasjonen i et symbol (det nordiske *Svanemerket* eller den europeiske *Miljøblomsten*) som gir et enkelt signal til forbrukeren. Det er et mål å videreutvikle og samordne de eksisterende offisielle miljømerkene. Videre er det viktig å styrke undervisningen i skolen om etisk og bærekraftig forbruk.

Barn og unge

Et overordnet mål i barne- og ungdomssektoren er at alle barn og unge skal ha anledning til lek og aktivitet og til å drive friluftsliv som helsefremmende, trivselsskapende miljøvennlig aktivitet både i nærmiljøet og ellers.

Friluftsliv basert på allemannsretten skal holdes i hevd.

Områder av verdi for friluftslivet skal sikres slik at miljøvennlig ferdsel, opphold og høsting stimuleres og naturgrunnlaget holdes i hevd. Ved omdisponering av industri- og trafikkarealer til andre formål, bør det vurderes om manglende utearealer for nærliggende boligområder kan etableres ved omregulering.

Barn og unge skal ha anledning til å utvikle ferdigheter i friluftsliv.

Ved boliger, skoler, barnehager og lokaler til fritidsaktiviteter skal det være trygg ferdsel. Forholdene bør legges til rette for lek og aktivitet som bedrer barnas fysiske og mentale helse både i barnehagens uteområde og i tilknytning til en variert og sammenhengende grønnstruktur knyttet til omkringliggende naturområder.

Regelverket som regulerer sikkerhet ved leker og lekeplassutstyr kan også ha konsekvenser for oppnåelse av mål på miljøområdet, for eksempel gjennom valg av materialer som brukes og mulige utslipp av kjemikalier.

Barnehager

Barnehagen skal ha lokaler og uteområder som er egnet for formålet, og barna skal ha mulighet for varierte aktiviteter i trygge omgivelser. Uteområder skal normalt ligge i umiddelbar tilknytning til barnehagens lokaler og hvis mulig, i tilknytning til eksisterende grønnstruktur. Barnehagen skal formidle et økologisk syn som både fokuserer på samspillet i naturen og mellom mennesker og miljøet. Videre skal barnehagen bidra til at barn lærer å ta vare på egen helse og får gode vaner når det gjelder kost, hygiene, mosjon og hvile. Naturopplevelser og miljølære skal være integrerte deler av det pedagogiske opplegget, jf. Rammeplan for barnehagen.

Rapport om resultater

BFD utarbeidet i 2002 en egen miljøhandlingsplan. Handlingsplanen tar for seg status og miljøutfordringer på departementets fagområder og presenterer mål, virkemidler og tiltak for å redusere miljøbelastninger på disse områdene.

Forbrukerområdet

Den nordiske miljømerkeordningen Svanen hadde ved utgangen av 2003 gyldige kriterier for 58 produktgrupper. Det ble i løpet av 2003 utstedt 233 nye lisenser, 32 lisenser utløp som følge av revurderte og skjerpede kriterier for produktgrupper, og 24 lisenser ble sagt opp. Ved utgangen av 2003 var det 1016 gyldige lisenser for Svanemerket.

Departementet ga i 2003 økonomisk støtte til Stiftelsen Miljømerkings prosjekt Tryggere produkter for barn, som sikter mot å øke bevisstheten om forholdet mellom forbruk og miljø. Det ble utarbeidet en brosjyre spesielt rettet mot småbarnsfamilier, som gir en oversikt over hva som finnes av miljømerkede og økologiske produkter. Hovedbudskapet i brosjyren er at miljømerkede og økologiske produkter både er tryggere for barn – og bedre for miljøet.

En tverrsektoriell arbeidsgruppe har arbeidet med å følge opp den felles nordisk produktorientert miljøstrategi som ble vedtatt av hhv. miljø-, nærings- og konsumentministrene i 2001. Gruppen har lagt stor vekt på å følge og påvirke arbeidet med en tilsvarende produktpolitikk i EU. Den nordiske gruppen har etablert fire undergrupper, som hver på sitt område styrer prosjekter og fremmer informasjonsutveksling mellom nordiske eksperter og myndigheter.

Departementet samarbeidet med FNs miljøprogram (UNEP) om et prosjekt *YouthXchange* om

bærekraftig forbruk rettet mot ungdom i utviklingsland og industriland. Videre ble det gitt økonomisk og faglig støtte til et samarbeid mellom UNESCO, UNEP, EU og 125 høyere utdanningsinstitusjoner – med overskrift *Consumer Citizenship* – som blant annet arbeider med å utvikle læreplaner og materiell om bærekraftig forbruk.

Departementet deltok i en nordisk prosjektgruppe som laget en rapport om *Etisk mærkning af fødevarer* (TemaNord 2003:527).

Barn og unge

BFD har gjennom tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoners sentrale og lokale arbeid stimulert til aktivitet i en rekke lag og organisasjoner som har kultur- og naturmiljø som hoved- eller delaktivitet. Barn og unges aktivitet og engasjement på miljøområdet er et gode i seg selv, men er også viktig med tanke på fremtidig forvaltning av kultur- og naturmiljøet.

BFD har gjennom sitt arbeid med å fremme barn og unges rettigheter, deltakelse og innflytelse, blant annet gjennom rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen (RPR), og FNs barnekonvensjon, bidratt til at barn og unges oppvekstmiljø stadig blir en viktigere faktor i regional og kommunal planlegging. Om lag tre fjerdedeler av kommunene har opprettet et barne- og ungdomsråd eller liknende organ, hvor de blir gitt en mulighet for å fremme sine synspunkter i arealsaker.

Barnehager

Den treårige kvalitetssatsingen Den gode barnehagen er avsluttet. Den nasjonale kartleggingsundersøkelsen av kvalitetssatsingen i barnehagesektoren, som Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) har gjennomført på oppdrag fra departementet, viser at tilstanden når det gjelder bygninger og uteområder jevnt over er bra. Undersøkelsen tyder også på at barnehagens fysiske miljø er tilrettelagt for alle barn. I sluttrapporten til Høgskolen Dronning Mauds Minne (DMMH) blir det slått fast at et kjennetegn ved den norske barnehagen er å være ute i naturen og få opplevelser der. Sammenlignet med barnehager i mange andre land, står norske barnehager i en særstilling i så måte.

Tiltak under Barne- og familiedepartementet

Følgende tiltak i 2005 under departementets ansvarsområde er rettet mot å fremme en bærekraftig utvikling:

Forbrukerområdet

Økonomisk støtte til arbeidet med miljømerkene Svanen og EU-blomsten vil bli videreført i 2005 (jf. kap. 862). BFD vil arbeide for en best mulig samordning mellom EU-blomsten og Svanen.

Departementet vil vurdere økonomisk støtte til prosjekter som sikter mot å gi forbrukerne informasjon om etiske eller miljømessige aspekter ved varer og tjenester.

Det tverrsektorielle nordiske samarbeidet om en produktorientert miljøstrategi (IPP-gruppen) videreføres i 2005.

Viktige nye oppgaver i 2005 blir å bidra til utviklingen av de relevante deler av de nye læreplanene som det nå er bestemt skal lages for alle fag i grunnskolen og videregående skole. Et viktig ledd blir å få integrert forbrukerdelen av FNs tiår for undervisning om bærekraftig forbruk (2005–2014) i de relevante fag og årstrinn. Arbeidet for FN-tiåret utføres sammen med UD og UFD, og bygger på samarbeid med UNEP og UNESCO som et ledd i deres arbeid med YouthXchange. Nasjonalt oversettes det internasjonale materialet og bygges ut med relevant nasjonalt materiale og med faglige bidrag til UFDs Nettverk for miljølære. Forbrukersektorens særlige oppgaver gjelder forbrukerrettigheter og -deltakelse, forbruksmønster og forbruk i videre forstand. Begrepet «aktivt medborgerskap som forbruker» (Consumer Citizenship) dekker dette. Norge, gjennom Høgskolen i Hedmark, har rollen som hovedansvarlig for den europeiske satsingen «Consumer Citizenship Network» under EUs Sokratesprogram. Forbrukerrådet, UFD, UD og BFD bistår aktivt i denne satsingen.

Barn og unge

BFD vil argumentere for allemannsretten ut fra barn og unges behov.

BFD vil gi tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner som har friluftsliv og naturvern som delmål eller hovedmål for sine aktiviteter.

BFD vil gjennom arbeidet med rikspolitiske retningslinjer for å styrke barn og unges interesser i planleggingen (RPR), legge vekt på natur- og kulturmiljøets verdi for barn og unges oppvekstvilkår.

BFD vil gjennom arbeidet med RPR legge vekt på miljøets verdi for barn og unges oppvekstvilkår.

Barnehager

BFD arbeider med en helhetlig gjennomgang av barnehageloven og vil i løpet av våren 2005 legge fram en odelstingsproposisjon om endringer i

denne. I denne sammenhengen vil bestemmelsene om tilsyn og sikkerhet vurderes. Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven. Også denne må gjennomgås med henblikk på miljø og sikkerhet i vid forstand.

4.2 Grønn stat – innføring av miljøledelse i statlige virksomheter

Departementet startet i 2002 innføringen av miljøledelse som en integrert del av organisasjonens styringssystem. Det ble spesielt fokusert på innkjøp, tjenestereiser/transport, avfall/kildesortering og enkle tiltak som den enkelte ansatte kan gjennomføre med hensyn til energisparing, jf. departementets Miljøhandlingsplan (2003–2006). Målsettingen med tiltakene er å redusere ressursforbruket og miljøbelastningen.

To av departementets tilknyttede virksomheter (Likestillingsombudet og Barneombudet) har innført miljøledelse i 2003. Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) fikk på grunn av store systemendringer for øvrig, utsettelse til 2004. For 2004 ble også ytterligere fire virksomheter pålagt å innføre miljøledelse. I resterende virksomheter skal det i tråd med den nasjonale målsettingen innføres miljøledelse innen utgangen av 2005.

På innkjøpsområdet var BFD tidlig ute med å påføre Svanemerket på flere av våre trykksaker, og bruk av miljøsertifiserte leverandører er departementets hovedregel ved bestilling av trykkeopdrag. Gjennom aktiv bruk av eget Intranett og

større grad av publisering på Internett, arbeides det aktivt med å redusere papirbruken i departementet. Det var også ventet at innføringen av elektronisksaksbehandling høsten 2003 ville bidra til redusert papirforbruk. Så lang har elektronisk saksbehandling trolig hatt begrenset effekt på den totale papirbruken. Behovet for kopiering ser ut til å ha sunket, mens skrivere får større belastning. Vi er derfor i ferd med å vurdere skrivere som printer tosidig. Til nå har vi praktisert oppfordringer om å kopiere tosidig.

Gjennom eget Intranett går det ut jevnlig oppfordringer om mindre miljøtiltak som den enkelte ansatte kan bidra med som f. eks. enkle energitiltak, kildesortering, papirbruk etc. For å sikre en god håndtering av avfall, har BFD tatt i bruk alle deler av de returordninger som finnes i regjeringskvartalet (inkl. drikkekartong).

Som supplement til tjenestereiser ønsker departementet å benytte blant annet videokonferanser eller annen fjernkommunikasjon. Disse mulighetene har foreløpig blitt lite utnyttet. For å stimulere til økt bruk vil BFD sørge for at alle ansatte har tilstrekkelig kjennskap til mulighetene som foreligger, og at flere ansatte blant annet er fortrolig med det videokonferanseutstyret som er plassert i regjeringskvartalet.

I løpet av høsten 2004 er det planlagt en revidering av den foreløpig planen for miljøledelse i departementet. Oppfølging av planen og resultatkrav vil være integrert i departementets interne styringsdokumenter for 2005.

5 Forskning og utvikling (FoU)

BFD legger vekt på å integrere FoU-basert kunnskap som en del av beslutningsgrunnlaget på departementets ansvarsområder. Departementet arbeider aktivt for å framskaffe ny kunnskap på aktuelle saksområder og for å sikre at kunnskap om og for sektoren oppdateres jevnlig. Dette skjer både gjennom langsiktige programbevilgninger til Norges forskningsråd, og gjennom direkte prosjektstøtte til fagmiljøer i institutt-, universitets- og høyskolesektoren. I tillegg til å framskaffe ny kunnskap benyttes de samme miljøene når det er behov for å få sammenstilt eksisterende kunnskap, utarbeidet kunnskapsstatuser og utredninger,

gjennomført kartlegginger og innhentet statistikk. På flere av departementets områder blir forsøk og utviklingsarbeid benyttet for å forbedre og reformere metoder og tjenester. Forskningsbasert kunnskap vil ofte være et nødvendig grunnlag for dette arbeidet, samtidig som forsøk og utviklingsarbeid bidrar til kunnskaps- og erfaringsproduksjon. Forskningsbaserte evalueringer gjennomføres for å sikre treffsikkerhet og fornye og forenkle eksisterende tjenester og ordninger. tar også ansvar for den langsiktige kompetanseoppbyggingen i FoU-miljøene gjennom å gi basisstøtte til forskningsinstitutter og kompetansesentre.

Del II

*Nærmere om budsjettforslaget for de enkelte
programkategorier og kapitler*

Programområde 11

Programkategori 11.00 Administrasjon

Kap. 0800 Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	86 087	81 620	84 021
21	Spesielle driftsutgifter	3 851	3 195	3 299
	Sum kap 0800	89 938	84 815	87 320

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Effektiv organisering og drift av departementet

Gjennomføre departementets strategi for økonomi- og virksomhetsstyring (2001–2005)

I 2001 ble det utarbeidet en strategi for økonomi- og virksomhetsstyring i departementet. I strategien er det lagt vekt på å sikre effektivitet og kvalitet i økonomi- og virksomhetsstyringen gjennom større grad av fellesløsninger og bruk av IKT. Departementets arbeid på dette feltet vurderes også fortløpende i forhold til tjenestetilbudet fra Forvaltningstjenesten.

Arbeidet med strategien som ble startet opp i 2001 og 2002 ble videreført i 2003. Interne ressurser ble i 2003 prioritert til andre arbeidsoppgaver, og av den grunn har man ikke kommet så langt med gjennomføringen av strategien som planlagt.

Gjennomføre departementets IKT-strategi (2001–2004)

Departementets IKT-arbeid skal bidra til at politikken på virksomhetsområdet gjennomføres på en effektiv og kvalitetsmessig god måte. I 2003 ble arbeidet med innføring av elektronisk arkiv og saksbehandling prioritert. Departementet valgte å knytte seg til rammeavtalen Statens forvaltnings-tjeneste (Ft) hadde inngått med Software Innova-

tion om en departementstilpasset versjon av systemet DocuLive.

Elektronisk arkiv inkludert skanning av dokumenter ble innført i BFD 15. mai 2003. Elektronisk saksbehandling ble tatt i bruk høsten 2003. Det ble i forbindelse med innføringen gjennomført en større prosess med tilpasning og dokumentasjon av rutiner, opplæring av medarbeidere og tilrettelegging av IT-infrastrukturen i BFD. Arbeidet ble gjennomført i nært samarbeid med Ft som driftsansvarlig for systemet og som også koordinerte deler av arbeidet. Innføringen av elektronisk arkiv og saksbehandling har gitt mye mer dokumentasjon lettere tilgjengelig, og man har fått en effektiv og oversiktlig dokumentflyt i departementet.

Økt bruk av IKT i oppgaveløsningen for departementet gjør at stabile og tilgjengelige IKT-systemer og -utstyr er en kritisk faktor for departementets effektivitet. Innenfor begrensede ressursrammer hadde departementet over lengre tid kun foretatt fragmenterte vedlikeholdsinvesteringer uten at det var foretatt en større helhetlig utskifting og oppgradering av maskinparken og programvare. Dette resulterte i at man ved inngangen til året hadde et lite homogent og oversiktlig driftsmiljø, og følgelig brukte relativt store ressurser på drifting og support. Det ble derfor besluttet å foreta en større omlegging av driftsmiljøet. I løpet av første halvår ble det foretatt en fullstendig omlegging av driftsmiljø fra ordinært PC-nettverk til en løsning med terminalserver og tynne klienter som arbeidsstasjoner. Resultatet av omleggingen har vært en betydelig bedring av driftsstabiliteten

for de mest kritiske applikasjonene for det daglige arbeidet i departementet.

Gjennomføre tiltak i henhold til intensjonsavtalen

Departementet ble IA-virksomhet (inkluderende arbeidsliv) i oktober 2002. På grunn av høyt sykefravær (6,1 prosent per 1. kvartal 2001) valgte man i første omgang å fokusere på reduksjon av sykefraværet, og utarbeidet mål for fraværet, handlingsplan, samt rutiner for oppfølging av sykefravær.

Målsetningen for 2003 var at sykefraværet skulle ned til 5,5 prosent. Det ble også formulert egne målsetninger på langtidsfraværet samt på fraværet blant kontoransatte, som var særlig høyt. Fraværet i 2003 lå nær opp til målsetningene. Tiltakene/virkemidlene som har vært brukt er blant annet bruk av rutine for sykefraværsoppfølging, bruk av trygdeetatens virkemidler, informasjons- og opplæringsvirksomhet samt igangsetting av et eget motivasjonsprogram for kontoransatte.

I tillegg til reduksjon i sykefraværet, har departementet satt opp delmål om å ansette flere med redusert funksjonsevne, samt øke den reelle pensjoneringsalder.

Det er laget egne rutiner for hvordan følge opp egne ansatte med redusert funksjonsevne. Videre er det i samarbeid med Aetat arbeidet med et hospiteringsopplegg for personer med redusert funksjonsevne. Hospiteringen vil skje i 2004. Departementet har videre arbeidet med å utarbeide en livsfaseorientert personalpolitikk med vekt på utvikling og tiltak basert på individuelle behov.

Effektiv organisering og drift av sektoren

Overføring av forvaltningsoppgaver fra departementet til ytre etater

Blant annet som en del av arbeidet med modernisering, effektivisering og forenkling, vurderer departementet fortløpende delegasjon av enkelt oppgaver til ytre etater. I 2003 overtok Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen ansvaret for tilskudd til ungdomssatsing i distriktene, jf. kap. 857, post 72.

Bedre organisering og koordinering av oppgaver på forbrukerområdet

Forbrukerrådets 18 fylkeskontorer ble i 2003 slått sammen til 10 regionkontorer lokalisert til Oslo, Sarpsborg, Gjøvik, Skien, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø. Stortinget er tidligere orientert om bakgrunnen og målene for organisasjonsendringen. Ved gjennomføringen

er det lagt vekt på at tilbudet til den enkelte forbruker skal ivaretas – og helst bedres. Så lang synes det som dette målet er nådd.

Sammenslåingen av forbrukerkontorene slik at de har blitt større og har fått bredere fagkompetanse, har gitt muligheter til å utvide deres oppgaver. I tillegg til forbrukerkontakt, rådgivning og regionalt påvirkningsarbeid, er nå også enkelte nasjonale forbrukerfaglige oppfølgingsoppgaver og sentrale prosjekter lagt ut til regionkontorene. Arbeidsdeling og spesialisering kontorene imellom, og opprettelse av et felles 815-telefonnummer, har ført til vesentlig redusert ventetid ved telefonhenvendelser og bedre service for publikum.

Forbrukerrådet har i de senere år satset mye på å videreutvikle nettstedet forbrukerportalen.no. Nettstedet, som oppdateres kontinuerlig, gir forbrukerinformasjon og bl.a. gratis tilgang til en klageveileder som setter forbrukerne bedre i stand til å opptre profesjonelt i egne klagesaker. I løpet av 2003 økte antall registrerte, unike brukere av portalen til ca. 60 000 per måned. Det er igangsatt et samarbeidsprosjekt mellom Forbrukerrådet, offentlige servicekontorer og bibliotek om informasjon, og hjelp til selvhjelp, til forbrukere som ikke har tilgang til Internett.

Brukervennlig og effektiv forvaltning

Følge opp regjeringens moderniseringsprogram

BFD arbeidet i 2003 med 19 tiltak som var knyttet til moderniseringsprogrammet.

Arbeidet med modernisering gjennomføres som en integrert del av virksomheten i departementet og etatene. BFD samarbeidet med andre departementer om flere av prosjektene, og flere av etatene var trukket direkte inn i arbeidet med flere prosjekter.

BFD har fem mål for moderniseringsarbeidet, og de fleste av tiltakene omfattet målet om forenkling av virkemidler, lover og regler. Ellers gjaldt enkelte tiltak målet om økt bruk av IKT, mens noen flere tiltak omfattet målet om bedre arbeidsdeling mellom forvaltningsnivåene, herunder lokalisering og organisering av tilsyn. Ett av tiltakene var innen personal-, organisasjons- og lederutvikling.

Sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon i rett tid om BFDs politikkområder

Holde høy informasjonsberedskap basert på BFDs informasjonsstrategi

Ved rutinemessig gjennomgang av fagavdelingenes planer blir behov for egnede informasjonstiltak

avdekket på et tidlig tidspunkt. Departementets informasjonsberedskap innebærer at produksjon av informasjonsstrategi og valg av kanaler til publikum blir en del av en helhetlig saksgang på de ulike politikkområdene. Flere større informasjons tiltak og informasjonsstrategier i forbindelse med Stortingsmeldinger og reformer ble gjennomført, blant annet på politikkområdene forbruker, familie, barnevern, likestilling og barnehage.

Det er utarbeidet egen kriseinformasjonsberedskap for departementet og øvelse ble gjennomført for departementets ansatte.

BFD holder høy beredskap på mediekontakt og informasjonsformidling. Departementet tar i bruk mange informasjonskanaler, både elektroniske og trykte. I tillegg til mediene gis det også ut direkte informasjon ved seminarer, møter samt samarbeid med andre etater og organisasjoner.

BFDs informasjonsstrategi legger til grunn kommunikasjonsprinsipper som blir gjennomgått ved planlegging av alle informasjonstiltak. I alle BFDs informasjonsprodukter tilstrebes målene brukervennlig, tilgjengelig og pålitelig informasjon. I tråd med dette ble det gjennomførte et større utviklingsprosjekt for å gjøre BFDs nettsider på Odin mer brukervennlige.

Likestillingsvurdering av tiltak og overføringer på alle relevante budsjettområder

Utvikle likestillingsperspektivet i budsjettprosessen

Arbeidet med å integrere kjønns- og likestillingsperspektivet i budsjettarbeidet ble videreført og utdypet. For nærmere omtale av dette arbeidet, se kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Effektivt fremme og legge til rette for departementets forskningspolitiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer

Følge opp departementets strategiske FoU-plan (2003–2006)

I 2003 videreførte BFD finansieringen av to forskningsprogrammer i regi av Norges forskningsråd: *Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst* (1999–2008) og *Program for kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring* (2001–2007). Departementet har vært representert i begge programstyrene. BFD var også representert i programkomiteén i *Velferdsforskningsprogrammet* (2001–2005) i regi av Nordisk ministerråd.

Det ble også gitt støtte til FoU-tiltak i institutt-, universitets-, og høyskolesektoren. Disse tiltakene

er det gjort rede for under de enkelte budsjettkapitelene.

Bedre bruk og samordning av forsknings- og utredningsinnsatsen i departementet

Departementet har deltatt aktivt i Departementenes forskningsutvalg (DFU) og arbeidsgruppen under DFU; samarbeidet med Norges forskningsråd og andre forskningspolitiske aktører, og samarbeidet med ulike fagmiljøer og andre departementer om forskningssaker.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Effektiv organisering og drift av departementet

Optimalt samsvar mellom oppgaveprioriteringer, ressursallokering og bruk av departementets samlede kompetanse

Departementet arbeider med tiltak som skal gi et best mulig samsvar mellom, på den ene side prioriterte oppgaver og, på den annen side, fordelingen og bruken av ressurser og kompetanse i departementet.

En administrativ utfordring er at ressursene i stor grad er historisk «bundet» til avdelingene i departementet, samtidig som kravene til avdelingene naturlig nok varierer over tid. Det er følgelig behov for å få større utveksling av ressurser på tvers i departementet basert på prinsippet om at ressurser følger oppgaver. Departementet har blant annet etablert en «ressursbank» som innebærer at en viss andel av driftsmidlene «holdes igjen» og kanaliseres senere i budsjettåret til oppgaver som trenger å styrkes kompetanse- og kapasitetsmessig. I 2005 vil det arbeides videre med tiltak som kan øke dynamikken i ressursfordelingen.

Fra 1. januar 2005 reorganiseres departementet ved at virkemidler og oppgaver knyttet til oppvekst og levevilkår for barn og unge samles i en avdeling, mens oppgaver og virkemidler innrettet mot familie, samliv og foreldreskap samles i en annen avdeling. En slik avdelingsinndeling, i stor grad basert på ulike målgrupper, vil medføre bedre konsentrasjon og utnyttelse av ressurser og kompetanse og en bedre samling av tilgrensende virkemidler.

Ulike alternative arbeidsformer som prosjektarbeid, ressursgrupper og team på avgrensede oppgaveområder brukes i stadig større utstrekning i departementet. Flere avdelinger har nå helt eller delvis organisert virksomheten slik at det er grupper og lag som er bærende arbeidsenhet. Formålet

ved slike alternative arbeidsformer, innen og mellom avdelingene, er å gjøre det lettere å trekke på relevant kompetanse og ressurser på tvers av den tradisjonelle hierarkiske organiseringen.

En annen type tiltak er større mobilitet innen departementet, ikke minst når det gjelder lederne. Siktemålet er å skape større helhetskompetanse og oppnå faglig utvikling ved at man kan veksle mellom ledelse og fag. BFD vil også delta i mobilitetsprosjekter på tvers av departementene.

Fornye og forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT

Arbeidet med å forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT, vil ta utgangspunkt i departementets IKT-strategi. Nåværende strategi utløper ved årsskiftet, og vil bli erstattet med en revidert strategi som utarbeides høsten 2004. Vesentlig i den nye strategiperioden vil være oppfølging av de store omlegginger i forhold til innføringen av elektronisk saksbehandling og endring av driftsmiljø. Tiltak som bidrar til å realisere effektiviseringspotensialet ved disse omlegginger vil være sentralt. For å sikre dette vil det blant annet satses på kompetanseheving hos brukerne. Økt avhengighet av IKT-løsninger gjør at det fortsatt i sterk grad vil være nødvendig å fokusere på tiltak som sikrer stabilitet, tilgjengelighet og sikkerhet.

Omlegging av IKT-infrastruktur har primært vært rettet mot innføring av elektronisk saksbehandling, dette gjør at det er et tilleggspotensial i å tilpasse og oppgradere IKT infrastrukturen ytterligere. Vurderingen er at det er vil være størst gevinster å hente ved en gjennomgang og oppgradering av infrastruktur og programvare knyttet til støttefunksjonene. Spesielt administrasjonen og informasjonsenheten benytter IKT verktøy som har denne type behov.

Dokumentinnhenting og dokumentproduksjon er to områder det ønskes å videreutvikle i den kommende perioden.

Felles, effektiv og omstillingsdyktig økonomi- og virksomhetsstyring

En overordnet målsetting i departementets økonomi- og virksomhetsstyringsstrategi, er å redusere ressursbruken på prosessering og rapportering for å kunne bruke mer ressurser på kontroll og analyse. Samtidig arbeides det kontinuerlig med endringer i de administrative tjenester for å kunne styrke arbeidet på annet faglig arbeid innenfor departementets ansvarsområde.

Det er i 2004 satt i gang et arbeid med å utvikle en økonomistyringsmodell for departementet. For-

målet er å etablere en felles modell som ivaretar de enkelte enheters behov for økonomioppfølging. En viktig forutsetning for en ny modell er at oppdatert styringsinformasjon skal være lett tilgjengelig, og med godt dokumenterte rutiner. Arbeidet skal også bidra til å tydeliggjøre og øke forståelsen på alle nivåer for å ivareta økonomioppgavene på en god og effektiv måte. Ny modell planlegges implementert første halvår 2005.

I neste fase er det planlagt å sette fokus på tiltak og løsninger som integrerer økonomistyringsmodellen med øvrige deler av virksomhetsplanleggingen og -styringen. Målsettingen er å etablere rutiner og systemer som gir et helhetlig bilde av ressursbruk og resultatoppnåelse. Dette vil være et viktig bidrag for å sikre et godt samsvar mellom ressursallokeringen og oppgavefordelingen i departementet.

Effektiv organisering og drift av sektoren

Oppbygging av Barne-, ungdoms- og familieetaten

1. juli 2004 ble Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet etablert (Bufdir). Det nye direktoratet oppsto ved en sammenslutning av etatene Statens barnevern og familievern (SBF) og Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Direktoratet med de fem regionkontorene utgjør Barne- ungdoms- og familieetaten (Bufetat). Bufdir har ansvar for blant annet statlige barneverntjenester, familievernet, behandling av adopsjonssaker, behandling av søknader om billighetserstatning i barnevernet, tildeling av statlige midler til barne- og ungdomsorganisasjoner, familie og likestillingsorganisasjonene og til samlivstiltak og samarbeid med EU om ungdomsutveksling og informasjon til unge.

Departementet vurderer delegasjon av ulike oppgaver til etaten blant annet for å kunne frigjøre ressurser til departementets kjerneoppgaver og for å samle forvaltningen av tilgrensende områder i en etat. I tråd med dette legges det opp til at etaten fra 1. januar vil få ansvaret for forvaltning av tilskuddet og utviklingsoppgaver knyttet til krisesentrene. Målet er at samordning og kompetanseutvikling mellom barnevern, familievern og krisesentrene vil styrke arbeidet mot vold i nære relasjoner. Videre vurderer departementet å overføre barnehagefaglige oppgaver fra departementet til etaten og eventuelt fra fylkesmannsembetene til etaten. Det vil også bli overført enkelte oppgaver på meklingsområdet fra departementet til etaten.

Etableringen og oppbyggingen av Bufetat innebærer en vesentlig endring i departementets etatsstyring. Utvikling av styringsdialogen med virksomheten vil følgelig være sentral i 2005. Departe-

mentet vil blant annet ha sterk fokus på etableringen av rutiner, avtaler og systemer som tilfredsstiller krav til statlige virksomheter. Utfordringene er ikke minst i samarbeid med direktoratet, å sikre tilstrekkelig kompetanse i alle utøvende enheter. Sentralt i utviklingen av Bufdir vil være kompetanseoppbygging og kunnskap om statlig forvaltningsskikk.

Følge opp regjeringens program for modernisering, effektivisering og forenkling av offentlig sektor

Departementet vil videreføre sitt arbeid for modernisering, effektivisering og forenkling i offentlig sektor som en integrert del av det løpende arbeidet. Departementets ansvarsområde angår i stor grad folks dagligliv og er viktig for utviklingen av velferdsstaten. Fokus på brukerperspektivet, herunder en tilpasning av tjenestene til det likestilte og flerkulturelle samfunnet, er nødvendig for å videreutvikle en god og effektiv barne-, familie- og forbrukerpolitikk. Arbeidet vil derfor i første rekke rette seg inn mot tiltak som kommer brukerne til gode og bidrar til forenklinger i forhold til kommunesektoren, samt medfører organisatoriske og administrative forenklinger. For nærmere omtale av aktuelle tiltak, vises det til omtalene under de enkelte fagområder.

Sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon i rett tid om BFDs politikkområder

Holde høy informasjonsberedskap basert på BFDs informasjonsstrategi

Departementets arbeidsområder blir systematisk gjennomgått for å avdekke alle informasjons- og kommunikasjonsbehov. Der informasjon er et virkemiddel blir det utarbeidet egne planer basert på departementets informasjonsstrategi. Her inngår blant annet mål, situasjonsanalyse, målgruppebeskrivelse og kanalvalg.

I departementets informasjonsstrategi legges det vekt på å være åpen og utgi forståelig og helhetlig informasjon i rett tid. Informasjonsvirksomheten skal være aktiv og ta initiativ til informasjonstiltak i god tid. For å få til god og brukervennlig informasjon legger departementet vekt på å øke den informasjonsfaglige kompetansen blant alle ansatte. Å være tilgjengelig samt å utvikle departementets kontakthet inngår også som viktige oppgaver i informasjonsvirksomheten.

Et annet viktig fokusområde er informasjonsberedskap i departementet ved eventuelle kriser.

Departementet har to faste eksterne kanaler for å nå innbyggerne: fagbladet *Familia* nettmagasin (odin.dep.no/bfd/familia) som kommer med kvartalsvise utgaver, og BFDs webside på ODIN (odin.dep.no/bfd). Departementet har et kontinuerlig utviklingsprogram for websiden for at denne skal bli så aktuell og brukervennlig som mulig.

BFD har en egen designprofil for at publikum lett skal gjenkjenne vår informasjon. I tillegg til ulike typer skriftlig- og elektronisk informasjon, legges det også vekt på å identifisere og bruke arenaer der vi kan opprette toveiskommunikasjon, som møter, seminarer. Konferanser og nettverksbygging. BFDs informasjon er også tilrettelagt for og blir gitt ut til et stadig økende internasjonalt publikum.

Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap om og for sektoren

Fremme og legge til rette for departementets forskningspolitiske og -strategiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer

For å sikre kunnskapsoppbygging innenfor egne ansvarsområder vil BFD legge vekt på å delta aktivt i de saker som legges fram i Departementenes forskningsutvalg (DFU) og arbeidsgruppen under DFU. Den forskningspolitiske innsatsen vil også innebære samarbeid med Norges forskningsråd og andre forskningspolitiske aktører, samt med ulike fagmiljøer og andre departementer.

BFD ser det som et overordnet mål å styrke velferdsforskningen. Departementet vil derfor videreføre sin deltakelse i finansiering og styring av *Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst* under Norges forskningsråd, og sin deltakelse i styringen av *Velferdsforskningsprogrammet* under Nordisk ministerråd. Forskningsinnsatsen på området kjønn og seksualitet vil bli videreført gjennom deltakelse i finansiering og styring av programmet *Kjønnforskning: kunnskap, grenser, endring* under Norges forskningsråd.

Det vil også bli gitt støtte til FoU i institutt, universitets- og høyskolesektoren. De prioriterte tiltakene er det gjort rede for under de enkelte budsjettkapitlene.

Det er behov for å få utarbeidet en samlet, løpende oversikt over BFDs forsknings- og utviklingstiltak. Det skal utredes om det er tjenlig å opprette en intern FoU-database for å dekke dette behovet.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 800 Barne- og familiedepartementet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Effektiv organisering og drift av departementet	Optimalt samsvar mellom oppgaveprioriteringer, ressursallokering og bruk av departementets samlede kompetanse	Sette i verk ny organisering i departementet
		Ta i bruk nye arbeidsformer innenfor og på tvers av avdelingene
		Ledere og medarbeidere opplever at departementets samlede kompetanse brukes rasjonelt
Effektiv organisering og drift av sektoren	Fornye og forbedre virksomheten gjennom bruk av IKT	Synliggjøring av samsvar mellom ressursallokering og prioriteringer
		Utarbeide revidert IKT-strategi for perioden 2005–2008
		Gjennomføre departementets IKT-strategi
Effektiv organisering og drift av sektoren	Felles, effektiv og omstillingsdyktig økonomi- og virksomhetsstyring	Gjennomføre departementets strategi for økonomi- og virksomhetsstyring (2002–2005)
	Oppbygging av Barne-, ungdoms- og familieetaten	Overføring av oppgaver fra departementet til Barne-, ungdoms- og familieetaten
		Utvikle rutiner for etatsstyring
Sikre den enkelte innbygger og virksomhet tilgang til relevant informasjon i rett tid om BFDs politikkområder	Følge opp regjeringens program for modernisering, effektivisering og forenkling i offentlig sektor	Iverksette tiltak
	Holde høy informasjonsberedskap basert på BFDs informasjonsstrategi	Identifisere departementets og brukernes informasjonsbehov i god tid
		Lage informasjonsplaner og ta i bruk velegnede kanaler tilpasset målgruppene
Sikre nødvendig og oppdatert kunnskap om og for sektoren		Utgi brukervennlig, tilgjengelig og pålitelig informasjon
	Fremme og legge til rette for departementets forskningspolitiske og strategiske innsats på egen sektor og i forhold til andre sektorer	Følge opp departementets strategiske FoU-plan (2003–2005)

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn til faste stillinger, engasjementer, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i departementet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Den foreslåtte bevilgning skal blant annet dekke utgifter til tjenestemenn som er utlånt til Europakommisjonen på likestillings- og barne- og ungdomsfeltet, utvalgsarbeid i departementets regi og andre tidsbegrensede oppdrag.

Kap. 3800 Barne – og familiedepartementet (jf kap. 800)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Tilfeldige inntekter	1 000		
02	Prosjektinntekter	110		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	2 205		
18	Refusjon av sykepenger	1 602		
	Sum kap 3800	4 917		

Post 01 Tilfeldige inntekter

Posten omfatter tilfeldige inntekter.

adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 800 Barne- og familiedepartementet.

Post 02 Prosjektinntekter

Posten omfatter prosjektinntekter.

Post 18 Refusjon av sykepenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 800 Barne- og familiedepartementet.

**Post 16 Refusjon av fødselspenger/
adopsjonspenger**

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og

Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling

Utgifter under programkategori 11.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak	7 077	13 067	18 507	41,6
0840	Krisetiltak	70 312	83 907	127 004	51,4
0841	Familievern og konfliktløsning	21 738	30 584	32 192	5,3
0842	Statlig forvaltning av familievernnet (jf. kap. 3842)		249 331	257 120	3,1
0844	Kontantstøtte	2 994 924	2 854 388	2 861 205	0,2
0845	Barnetrygd	14 691 631	14 176 100	14 310 000	0,9
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.	28 265	28 534	31 386	10,0
0847	Likestillingssenteret	5 796	6 014	6 214	3,3
0848	Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)	6 474	6 358	7 079	11,3
	Sum kategori 11.10	17 826 217	17 448 283	17 650 707	1,2

Utgifter under programkategori 11.10 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Drift	37 538	189 739	194 372	2,4
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	15 696	15 472	15 794	2,1
60-69	Overføringer til kommuner	67 418	77 592	119 227	53,7
70-98	Overføringer til private	17 705 565	17 165 480	17 321 314	0,9
	Sum kategori 11.10	17 826 217	17 448 283	17 650 707	1,2

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.10 Tiltak for familie og likestilling inneholder bevilgninger til foreldreveiledning og samlivstiltak, krisetiltak, tilskudd til familievern, kontantstøtte, barnetrygd, familie- og likestillingspolitisk forskning og opplysningsarbeid, samt bevilgninger til Likestillingsombudet, Likestillings-senteret og Statlig forvaltning av familievernnet. Budsjettforslaget på programkategorien viser en prosentvis liten økning selv om forslaget på enkelt

kapitler har betydelig økning. Økningen på kapittel 840, Krisetiltak, er i hovedsak overføring av midler fra kommunenes frie inntekter, jf. omlegging i finansierungsordningen.

Regjeringens politikk er å bidra til valgfrihet og en trygg økonomisk situasjon for barnefamilieene gjennom gode økonomiske overføringsordninger. Ordningen med fødsels- og adopsjonspenger gir muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg (jf. omtale under kap. 2530), mens barnetrygden og kontantstøtte er

ordninger som kompenserer for merutgifter knyttet til forsørgeransvaret for barn.

I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* (Familiemeldingen), la regjeringen fram forslag om å styrke samlivstiltak samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Samlivskurs er sentrale i det forebyggende arbeidet, og kan synes å ha en særlig viktig funksjon i en tidlig fase av samlivet. I 2004 ble det startet opp tilbudet med frivillig gratis samlivskurs for førstegangsførelse i et utvalg kommuner. Kursene skal være lavterskeltilbud og fokusere på «vanlige problemer» i samlivet som for eksempel hvordan bedre kommunikasjon og dialog, hvordan ta vare på og utvikle parforholdet, spørsmål omkring samarbeid og arbeidsdeling, konflikter og konfliktløsning. I 2005 styrkes dette arbeidet med 4 mill. kroner slik at kurstilbudet kan bli tilgjengelig i flere kommuner. Støtten til ordinært kurstilbud over tilskuddsordningen til samlivstiltak foreslås samtidig økt med 1 mill. kroner.

Familievernkontorenes tilbud overfor familier med spesielle behov skal videreføres og utvikles. Satsingen på samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn økes med 3 mill. kroner. I tillegg videreføres støtten til Home-Start Familiekontakten som er et familiestøtteprogram for foreldre som er i en krevende livssituasjon. Tiltaket har vist seg som et særlig godt egnet tilbud til familier som har funksjonshemmede barn og som kan trenge avlastning og støtte i hverdagen. Regjeringen vil utvide tilbudet til denne gruppen, og ønsker å sette i gang et prosjekt med sikte på å gi et bredere tilbud om støtte og hjelp for familier med kronisk syke barn og funksjonshemmede barn. Tiltaket styrkes med 2 mill. kroner.

I juni 2004 la regjeringen fram en ny handlingsplan mot vold i nære relasjoner. Flere departementer har ansvaret for gjennomføringen av planen. For å følge opp egne tiltak har BFD økt bevilgningene til dette området med 3 mill. kroner for 2005. Sentrale tiltak som prioriteres vil være; oppfølging av voldsprosjekt rettet mot barn ved Senter for kripspsykologi og Alternativ mot vold (ATV), styrke arbeidet i forhold til voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn, kompetansetiltak for yrkesgrupper som jobber med barn som er utsatt for overgrep samt styrke tilbudet til barn på krisesentre.

I budsjettforslaget foreslås en ny finansieringsordning for krisesentrene fra 2005 der det offentlige dekker 100 prosent av kostnadene for krise-

sentrene. Mens kommunene skal stå for 20 prosent av finansieringen av krisesentrene, vil staten dekke de resterende 80 prosent. Det vil fremdeles være slik at det er det kommunale tilskuddet som utløser og fastsetter nivået på det statlige tilskuddet. Det forutsettes ikke lengre at private gaver og bidrag skal inngå i den ordinære driften. Det legges derfor til grunn at ikke-kommunale bidrag ikke lengre skal utløse statlig tilskudd, men kan ses på som ekstra kvalitetsmidler utenfor et offentlig finansiert grunntilbud. Ved at ikke-kommunale bidrag holdes utenfor tilskuddsordningen vil det være større forutsigbarhet i forhold til finansiering både for krisesentrene og for staten. For 2005 er det lagt inn 5,8 mill. kroner i budsjettet for å kompensere for at ikke-kommunale bidrag holdes utenfor.

Regjeringen vil arbeide for å gi kvinner og menn reelt like muligheter, rettigheter og ansvar i familie-, arbeids- og samfunnsliv. For å nå målet om reell likestilling kreves en innsats for endring av så vel kvinne- som mannsrollen. Regjeringen vil støtte opp under tiltak som bidrar til slikt endringsarbeid. Departementet legger til rette for å øke andelen menn i barnehagene gjennom blant annet handlingsplanen for likestilling i barnehagene. Det statlige likestillingsarbeidet skal understøttes av et offentlig apparat for likestilling som til enhver tid kan målrette innsatsen mot utfordringene på feltet. Det er derfor viktig at apparatet har et mandat og organisering som er forenlig med de oppgaver de skal løse og som bidrar til utviklingen av likestillingsfeltet. I 2005 vil BFD sammen med Kommunal- og regionaldepartementet arbeide videre med etableringen av et felles håndhevsapparat mot diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet.

Å legge til rette for at kvinner gis mulighet til lederposisjoner og makt i næringsliv og i offentlig sektor er viktig for å styrke likestillingen. Sentralt her står regjeringens forslag om lovfesting av krav til kjønnsrepresentasjon i styrer i allmennaksjeselskapene og alle typer statsselskap. Forslagene om kjønnsrepresentasjon ble vedtatt i Stortinget høsten 2003, og reglene trådte i kraft 1. januar 2004 for de statlige og kommunale selskapene. For de private allmennaksjeselskapene vil reglene tre i kraft dersom en ikke på frivillig basis oppnår den ønskede kjønnsrepresentasjon innen 1. juli 2005. Rapporter hittil indikerer at det er en positiv utvikling i kvinneandelen i styrevervene i allmennaksjeselskapene, men at man fortsatt er langt unna målet om minst 40 prosent.

Kap. 0830 Foreldreveiledning og samlivstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter	2 374	4 156	4 293
70	Tilskudd	4 703	8 911	14 214
	Sum kap 0830	7 077	13 067	18 507

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003)

Styrke ekteskapet, varig samliv og familien som base for barns oppvekst

Heve kvaliteten på samlivskurs

Tilskuddsordningen til samlivstiltak, som omfatter støtte til lokale samlivskurs og utviklingsarbeid, ble videreført i 2003.

Bevilgningen til tilskuddsordningen ble i 2003 økt med 1 mill. kroner. Av bevilgningen på 4,74 mill. kroner ble 3,1 mill. kroner overført til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) til fordeling til lokal kursvirksomhet. BUFA mottok 187 søknader om støtte til lokale samlivskurs til en samlet søknadssum på ca. 8,7 mill. kroner. Om lag 0,9 mill. kroner ble forvaltet av BFD til støtte til utviklingsprosjekter med sikte på å heve kvaliteten på samlivskursene. Departementet mottok i 2003 29 søknader om tilskudd til 46 utviklingsprosjekter, til en samlet sum på 7,2 mill. kroner.

Støtten til utviklingsarbeid i regi av frivillige organisasjoner og institusjoner med engasjement og faglig kompetanse på området ble videreført. Blant disse var den største «aktøren» Modum Bads Samlivssenter. Prosjektene gjaldt blant annet skoling av kursholdere og utvikling av nye kursopplegg tilpasset familienes situasjon. I tillegg til organisasjoner og institusjoner som i flere år har drevet utviklingsarbeid på området, var det flere kommuner som søkte om midler til ulike tverrgående prosjekter innenfor familiearbeidet i kommunene.

BFD videreførte evalueringen av tilskuddsordningen i regi av Møreforskning Volda. Evalueringen ser blant annet på hvordan ordningen har fungert siden opprettelsen i 1994, fordelingsprofilen på søknadstildelingen til kurs og utviklingstiltak og på hvordan den enkelte kursdeltaker selv har opplevd kursene. Ferdigstilling av rapporten ble utsatt til 2004. På bakgrunn av evalueringen vil det bli vurdert hvordan samlivstiltakene kan utvikles videre.

Regjeringen la 30. april 2003 fram St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv*

og foreldreskap. Meldingen ble behandlet og vedtatt i Stortinget den 27. november 2003. Den omhandler blant annet behovet for styrking av ekteskap og varige samliv, med fokus på familien som beste ramme rundt barn og unges oppvekst. I stortingsmeldingen foreslo regjeringen å igangsette et landsdekkende tilbud om frivillige, gratis endags samlivskurs rettet mot foreldre når de får sitt første barn. Formålet med tiltaket er å redusere samlivskonflikter og å unngå samlivsbrudd.

Styrke foreldrerollen

Arbeidet med Foreldreveiledningsprogrammet fortsatte. Det var jevn pågang etter materiell utviklet i regi av programmet, noe som ble fulgt opp gjennom opptrykk, revidering og oppdatering av temahefter.

Videreutvikle skoleprosjektet rettet mot lærere med fokus på bevisstgjøring av samspillet mellom lærere, elever og foreldre

BFD fortsatte arbeidet med videreutvikling av et skoleprosjekt rettet mot lærere med fokus på bevisstgjøring av samspillet mellom lærere, elever og foreldre. Videreutviklingen bygger på et avsluttet forsøksprosjekt i Møre og Romsdal.

Utvikle materiell til foreldre om ungdom og rus

Som en oppfølging av regjeringens handlingsplan mot rusproblemer, tok BFD initiativ til utvikling av et temahefte rettet mot foreldre om ungdom og rus. Heftet ferdigstilles i 2004.

Skape møteplasser for foreldre med minoritetsbakgrunn knyttet til helsestasjoner og barnehager med tema foreldreveiledning

Med støtte fra BFD ble det i 2003 gjennomført et pilotprosjekt innen foreldreveiledning overfor foreldre med minoritetsbakgrunn. Hensikten var å utvikle metoder, tiltak og foreldreveiledningsmateriell tilpasset disse foreldrene. Pilotprosjektet var

rettet mot fagpersoner fra skole, helsestasjon, barnehage og andre sektorer som jobber med familier med minoritetsbakgrunn og mot ressurspersoner med minoritetsbakgrunn som selv jobber med minoriteter. De som fikk opplæring fikk utprøvd sin teori i praksis gjennom å holde egne grupper med foreldre med minoritetsbakgrunn. Foreldregruppene ble delt inn etter opprinnelsesland og ledet av to veiledere; en veileder med samme bakgrunn som deltakerne i gruppen og en veileder med norsk bakgrunn. I gruppene ble det stort sett snakket morsmål. Pilotprosjektet har vært svært vellykket og videreføres.

På bakgrunn av erfaringene og evalueringen av tiltaket, er det utviklet en manual til bruk i opplæringen av nye veiledere.

Styrke foreldreveiledning i asylmottak

Stimulere til opplæring av fagpersoner i kommuner for å veilede barn og familier i statlige asylmottak

BFD ga fortsatt økonomisk støtte til Senter for Kripsykologi til å videreføre arbeidet med foreldreveiledning og barnegrupper i asylmottak og til opplæring av ansatte i kommunene i foreldreveiledning og traumebehandling.

Tilstandsvurdering

Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst

Formålet med samlivstiltak er å redusere samlivskonflikter og unngå samlivsbrudd. Det er en viktig utfordring å forebygge samlivsbrudd og å legge til rette for at flere kan få et mer stabilt familieliv, ikke minst for barnas skyld.

Tilskuddsordningen til samlivstiltak ble innført i 1994. Målet med ordningen er å styrke parforhold og samliv og forebygge familieoppløsning gjennom fokusering på alminnelige utfordringer i samlivet og på hvordan kommunikasjon og dialog kan bedres. Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), tidligere BUFA, fordeler fra og med 1. juli 2004 midler til lokale samlivskurs (jf. kap. 858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet). BFD gir støtte til utviklingstiltak som skal heve kunnskapen og kompetansen på feltet. Etter hvert som tilskuddsordningen er blitt mer kjent, har interessen for å sette i gang samlivstiltak steget jevnt. Den samlede summen det søkes om midler til overstiger hvert år langt de midler som er til fordeling. BFD satte høsten 2002 i gang en evaluering av hvordan tilskuddsordningen har fungert. Oppdraget ble utført av Møreforskning Volda og rapport fra evalueringen ble publisert våren/forsommeren

2004 (Arbeidsrapport nr. 156 Høgskulen i Volda/Møreforskning Volda). Hovedkonklusjonen fra evalueringen er at tilskuddsordningen har fungert etter hensikten. Søknadsmengden og den store interessen viser at ordningen dekker et behov. Den har bidratt til å utvikle et stort mangfold med hensyn til kurstilbud fra ulike aktører, og tilskuddsordningen har nådd mange. Evalueringen viste også at det i løpet av den 10-årsperioden ordningen har eksistert, har skjedd en forskyvning i søkermassen fra en hovedvekt av søknader fra religiøse menigheter og organisasjoner de første årene til andre aktører; humanitære, helserelaterte organisasjoner, kommuner, familievernkontorer, helsestasjoner mv. Det er derfor en jevnere fordeling mellom «søkergruppene» i dag. For øvrig gikk det fram at tilbudet om lokale samlivskurs er størst i sentrale, tettbygde strøk av landet og at det er behov for å øke samarbeidet mellom aktørene på samlivsfeltet.

I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* framla regjeringen forslag om å styrke samlivstiltakene, samtidig som det satses på et mer helhetlig forebyggende familiearbeid. Samlivskursene kan ha en viktig forebyggende oppgave. Spesielt viktig synes det å være at slike kurs settes inn i en tidlig fase av parforholdet. I meldingen ble det derfor foreslått å igangsette et landsdekkende tilbud om frivillige, gratis endags samlivskurs rettet mot alle foreldre når de får sitt første barn. Den perioden da man får sitt første barn krever særlig store omstillinger. Samlivskurs skal lære foreldre om kommunikasjon, konflikt-håndtering og samarbeid i parforhold, sette dem bedre i stand til å takle samlivsproblemer, og derigjennom bidra til å øke kvaliteten på samlivet. For barna er dette særlig viktig. Å satse forebyggende i denne fasen vil kunne medvirke til å styrke familielivet generelt og til å redusere de mange samlivsbruddene. Kurstilbudet vil dessuten kunne bidra til å øke befolkningens kunnskap om samlivskonflikter og til at par dermed lettere søker hjelp, samt til en jevnere geografisk spredning av samlivskursene.

Styrke foreldreskapet

Familien har avgjørende betydning for barns utvikling og opplevelse av tilhørighet og trygghet. For å forebygge problemer blant barn og unge og for å gi et tilbud om støtte til foreldre i omsorgs- og oppdragerrollen, viderefører BFD det nasjonale programmet for foreldreveiledning i samarbeid med Bufdir, Sosial- og helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet. Programmet er et forebyggende tiltak. Det legger vekt på å utvikle positiv kommunikasjon og samhandling i familien. Programmet

representerer et frivillig tilbud til foreldre i regi av blant annet helsestasjoner, familiesentre, barnehager, skoler og familievernnet.

Det er behov for ny lokal mobilisering i foreldreveiledningsprogrammet. I samarbeid med Bufdir utvikler departementet en ny strategi for implementering av programmet. Dette innebærer både en ny tenkning i forhold til organiseringen av programmet og en fornying av allerede eksisterende materiell. Blant annet vil utvalgte familievernkontorer få opplæring i hovedprinsippene i foreldreveiledning slik at de kan virke som faglige rådgivere og drive opplæring overfor kommunene. Målet er å øke kunnskapen og kompetansen i foreldreveiledningsarbeidet.

BFD fortsetter samarbeidet med Sosial- og helsedirektoratet om foreldreveiledning på helsestasjoner og ved familiesentre blant annet gjennom videreutvikling av informasjonsmateriell for foreldre. Departementet fortsetter også den videre satsingen på foreldreveiledning i skolen. Videreutvikling av materiell, samt formidling i samarbeid med Utdanningsdirektoratet, er fortsatt sentrale virkemidler for implementeringen i skolen.

Foreldreveiledningsprogrammet har som utgangspunkt å nå alle foreldre. Dette innebærer at materiell må utvikles og tilbud tilpasses ulike målgrupper. Foreldre med ikke-vestlig minoritetsbakgrunn er en gruppe som tidligere ikke har hatt et eget tilbud. Erfaringene fra departementets prosjekt overfor foreldre med minoritetsbakgrunn basert på foreldreveiledningsprogrammet har vært entydig positive og prosjektet er utvidet og videreført i 2004. Fagpersoner og ressurspersoner med minoritetsbakgrunn som jobber med minoriteter i Drammen, Stavanger og Oslo har gjennomgått opplæring i hovedprinsippene i foreldreveiledning, med spesiell vekt på å veilede familier med minoritetsbakgrunn og har selv ledet foreldregrupper.

Mange flyktningbarn og -ungdommer har behov for å bearbeide traumatiske opplevelser og få hjelp til å forebygge psykiske ettervirkninger og psykososiale vansker osv. Flere foreldre har behov for veiledning og støtte i foreldrerollen. Å gi foreldrene støtte og veiledning er en viktig investering i barns oppvekstvilkår. Det er fortsatt behov for å videreføre tilbudet om foreldreveiledning og barnegrupper i mottak og kommuner, og det er behov for å etablere et system for videreføring av tilbudet.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst

God kvalitet og tilgjengelighet til samlivskurs

Tilbudet om samlivskurs, som er et lavterskeltilbud, er i dag ujevnt geografisk fordelt. Det er et mål for departementet å gjøre samlivstiltakene mer tilgjengelige over hele landet og øke kvaliteten og samarbeidet på området.

BFD viderefører ordningen med tilskudd til samlivstiltak ved fortsatt støtte til lokale kurs i regi av Bufdir og til utviklingstiltak.

På bakgrunn av den økende etterspørselen etter samlivskurs og målet om å redusere antallet samlivsbrudd (jf. St.meld. nr. 29 *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* og Tilstandsvurdering), ønsker regjeringen å utvide tilbudet om ordinære samlivskurs gjennom å styrke bevilgningen til tilskuddsordningen til samlivstiltak med 1 mill. kroner i 2005. Samtidig skal det satses på å utvikle et mer helhetlig forebyggende familiearbeid ved at samlivstiltakene ses mer i sammenheng med tilgrensende områder. Departementet vil utarbeide en egen strategiplan for samlivstiltakene, blant annet på basis av resultatene fra evalueringen av tilskuddsordningen i regi av Møreforskning. Departementet vil vurdere aktuelle tiltak for å styrke samlivstiltakene og se på hvordan de kan videreutvikles til å bli mer tilgjengelige i det lokale forebyggende familiearbeidet. Det kan også være aktuelt å etablere et kontaktorgan mellom de største kursaktørene (frivillige organisasjoner o.a.) og offentlige etater for å sikre og styrke kvaliteten på samlivskursene og samarbeidet mellom aktørene.

Gratis samlivskurs for førstegangsforeldre

Styrking av samlivstiltak er et av de prioriterte områdene i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. I stortingsmeldingen er det foreslått å igangsette et tilbud om regelmessige tilbud om gratis kurs for nybakte foreldrepar. Målsettingen med forslaget er å redusere samlivskonflikter og å unngå samlivsbrudd gjennom forebyggende arbeid (jf. Tilstandsvurdering). Regjeringen vil arbeide videre for at alle ektepar og samboere får tilbud om et gratis samlivskurs når de får sitt første barn, og at dette blir en del av det alminnelige, offentlige tilbudet rettet mot barnefamiliene. Bufdir har ansvar for å igangsette, tilrettelegge og følge opp kurstilbudet lokalt i kommuner og fylker. BFD har et overord-

net ansvar for å følge opp arbeidet faglig og administrativt, i samarbeid med Helse- og omsorgsdepartementet. Det er opprettet en prosjektledelse og et faglig referansenettverk som bistår prosjektet. Kurstilbudet vil i første rekke bli formidlet gjennom helsestasjonene, men flere fagmiljøer og frivillige organisasjoner vil samarbeide om utviklingen av tilbudet. I første omgang er noen kommuner inviterte til å delta, men kurstilbudet vil gradvis utvides. Siktemålet er at samlivskursene for førstegangsførelse skal være utbygd over hele landet innen utgangen av 2006.

For å starte opp tilbudet ble det i 2004 bevilget 5 mill. kroner til dette tiltaket. I 2005 foreslår regjeringen å styrke bevilgningen til gratis samlivskurs for førstegangsførelse med 4 mill. kroner, slik at samlet bevilgning til formålet vil være 9 mill. kroner.

Styrke foreldreskapet

Godt tilbud om foreldreveiledning over hele landet

Departementet vil følge opp arbeidet med foreldreveiledningsprogrammet, blant annet i samarbeid med Bufdir. Foreldre, barn og unge må tidligst mulig få den hjelpen de har behov for. Fagfolk som arbeider med foreldreveiledningsprogrammet må derfor også ha kompetanse om andre innsatsområder som tar sikte på å forebygge, redusere og avhjelpe mer spesifikke problemer.

Det vil blant annet bli satset på kompetanseheving blant fagfolk som arbeider med barn og unge i kommunene, fornyelse av materiell og videreutvikling av eksisterende tilbud.

Departementet og Bufdir vil fortsette samarbeidet med ulike kompetansemiljøer og med Sosial- og helsedirektoratet og Utdanningsdirektoratet.

Tilgjengelige fagpersoner for å veilede barn og familier i statlige asylmottak

Det er behov for å ha et tilbud om foreldreveiledning og barnegrupper i statlige asylmottak. Dette er viktig blant annet for å bedre barns psykiske helse i mottakene og for å gi foreldrene støtte og veiledning i foreldrerollen. BFD vil, i samarbeid med andre ansvarlige departementer, videreføre tilbudet med veiledere i asylmottak. Et godt foreldreveiledningstilbud fra barna er helt små kan danne et godt grunnlag for barnas muligheter og utvikling i det norske samfunnet, og foreldrenes muligheter for aktiv deltakelse og oppfølging av barnas situasjon.

Departementet vil utvide kapasiteten og fortsette implementeringen av foreldreveiledningstilbudet rettet mot familier med minoritetsbakgrunn ved helsestasjoner og andre tjenesteområder som møter denne gruppen foreldre. Målet er å sørge for opplæring slik at foreldreveiledning blir et permanent tilbud til foreldre med minoritetsbakgrunn (jf. Resultatrapport og Tilstandsvurdering).

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrke forpliktende og varig samliv og familien som base for barns oppvekst	God kvalitet og tilgjengelighet til samlivskurs	Utvikle og følge opp BFDs strategiplan for samlivstiltak Støtte til lokal kursvirksomhet i regi av Bufdir og initiere utviklingstiltak
	Gratis samlivskurs for førstegangsførelse	Antall iverksatte samlivskurs
Styrke foreldreskapet	Godt tilbud om foreldreveiledning over hele landet	Utvikle og følge opp ny strategiplan for foreldreveiledningsprogrammet
	Tilgjengelige fagpersoner for å veilede barn og familier i statlige asylmottak og i kommunene	Videreføre ordningen med flyktningeveiledere og foreldreveiledere for innvandrerfamilier

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen på posten må sees som en del av departementets forebyggende innsats overfor

barn, ungdom og familier (jf. kap. 841 Familievern og konfliktløsning, kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet og kap. 857 Barne- og ungdomstiltak). Videre må den sees i sammenheng med arbeidet for å styrke samlivet, og da særlig i barnefamilier.

Bevilgningen omfatter driftsutgifter, i hovedsak til produksjon av relevant opplysningsmateriell til foreldre og fagmateriell for ansatte i tjenester som arbeider med barn og familier, prosjekter med særlig vekt på foreldreveiledning for familier med minoritetsbakgrunn, familier og barn i flyktningmottak, metodeutvikling og konferanser.

Post 70 Tilskudd

Posten nyttes til støtte til lokale samlivskurs som fordeles av Bufdir. Midlene nyttes også til tilskudd

til faglig utviklingsarbeid på samlivsområdet som fordeles eller initieres av departementet. Midler skal i 2005 også gå til videreutvikling av et tilbud om gratis, frivillige endags samlivskurs for førstegangsførelse. Kapittelet økes med 5 mill. kroner i 2005, hvorav 1 mill. kroner skal gå til å styrke det ordinære tilbudet om samlivskurs og 4 mill. kroner til styrking av tilbudet om gratis samlivskurs for førstegangsførelse.

Kap. 3830 Salg av publikasjoner (jf. kap. 830)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Diverse inntekter	113		
	Sum kap 3830	113		

Post 01 Salg av publikasjoner

Posten gjelder inntekter ved åpent salg av foreldreveiledningsmateriell gjennom Akademika i hoved-

sak til enkeltpersoner og organisasjoner som ikke får tilsendt materiellet uten kostnader.

Kap. 0840 Krisetiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter	1 393	3 761	4 386
60	Tilskudd til krisesentre, <i>overslagsbevilgning</i>	67 418	77 592	99 512
61	Tilskudd til incestsentre, <i>overslagsbevilgning</i>			19 715
70	Tilskudd til voldsforebyggende tiltak m.v.	1 501	2 554	3 391
	Sum kap 0840	70 312	83 907	127 004

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Opprettholde og utvikle tilgjengelige krisetiltak for mishandlede og utsatte for seksuelle overgrep

Foreslå omlegging av forvaltningsmodell og forberede innlemming av tilskuddet i inntektssystemet fra 2004

Regjeringen foreslo i kommuneproposisjonen for 2004 (St.prp. 66 (2002 – 2003)) å innlemme det øremerkete tilskuddet til krisesentrene i inntektssys-

temet til kommunene, mens den delen av bevilgningen som går til incestsentrene fortsatt skulle være øremerket. Stortingsflertallet ønsket fortsatt øremerking av hele bevilgningen i 2004, og dette ble fulgt opp i budsjettforslaget.

Veksten i bevilgningen fra 2002 til 2003 var på ca. 13 prosent. I og med at statstilskuddet utløses av de lokale bevilgningene hvor de kommunale bevilgningene utgjør hovedtyngden, viser dette at kommunene har prioritert krisetiltakene høyt. Forvaltnings- og finansieringsordningen for krisetiltakene har imidlertid svakheter. Arbeidet med å

utrede en forbedret forvaltningsordning er derfor videreført i 2004.

Videreføre de øremerkede tilskuddene til kommunene til krisetiltak

Det øremerkede tilskuddet til krisetiltak i kommunene ble videreført i 2003. Det ble gitt statstilskudd til 50 krisesentre, 18 incestsentre og to ressursentre for voldtektsofre. Fem krisesentre er kommunale, resten drives av frivillige organisasjoner, stiftelser m.v. Statlig tilskudd til kommuner til krisetiltak forutsetter kommunal medvirkning. Vel 86 prosent av kommunene yter tilskudd til krisesentre, mens vesentlig færre kommuner bidrar til incestsentre. Størrelsen på statstilskuddet følger direkte av størrelsen på tilskudd fra kommuner og andre bidragsytere (fylkeskommune, private gaver og lignende). Om lag 87 prosent av de statlige overføringene til kommunene har sitt grunnlag i kommunale driftstilskudd.

Krisesentrene gir mishandlede kvinner råd, støtte og veiledning og gir et midlertidig botilbud til dem og barna deres. To krisesentre har i 2003 tatt imot menn til overnatting. I 2003 opplyste krisesentrene at i alt 4 477 personer overnattet på krisesentrene, 2 505 kvinner, 1 957 barn og 15 menn. Kvinner overnattet i 48 585 døgn, barn overnattet i 41 384 døgn og menn i 39 døgn. Til sammen var det 90 008 overnattningsdøgn på krisesentrene. Antall brukere var stabilt sammenlignet med 2002, men antallet overnattningsdøgn steg med ca. 3600 fra 2002 til 2003.

Fra 2003 startet innsamlingen av statistikk med mer omfattende opplysninger om brukerne av krisesentrene. Statistikken omfatter dette første året tall fra bare 38 av 50 sentre, men den gir verdifulle opplysninger om brukerne av krisesentertilbudet. 90 prosent av alle krisesenterbrukerne er mellom 18 og 49 år. Statistikken viser videre at 46 prosent av brukerne er fra annet opprinnelsesland enn Norge. 19 prosent av brukerne hadde behov for tolk men bare vel halvparten av disse fikk tolk. 42 prosent hadde barn med på krisesenteret, og 78 prosent av disse mente at barna hadde hørt eller sett volden forut for krisesenterbesøket. 66 prosent av kvinnene var gift eller samboende med voldsutøver, 20 prosent av kvinnene vendte tilbake til voldsutøver etter krisesenteroppholdet.

Incestsentrene gir råd, støtte og veiledning til voksne som tidligere har vært utsatt for incest, og til pårørende til incestutsatte barn. Sentrene gir hovedsaklig tilbud på dagtid. To incestsentre tar imot beboere. Incestsentrene oppgir at totalt antall beboere i 2003 utgjorde 136 personer fordelt på 57 kvinner, 53 barn og 26 menn. Antall overnattnings-

døgn utgjorde 1005 døgn. Kvinner overnattet i 499 døgn, barn overnattet i 398 døgn og menn i 108 døgn.

Godt forebyggende arbeid

Bidra i regjeringens samlede innsats for å forhindre seksualisert vold

Regjeringens handlingsplan *Vold mot kvinner* (1999–2003) ble avsluttet ved utgangen av 2003. I handlingsplanen ble det lagt stor vekt på å forbedre bistanden til kvinner som utsettes for vold. Over handlingsplanen initierte regjeringen tre prosjekter for å utvikle bedre samarbeid og stimulere til nettverksbygging mellom lokale instanser (offentlige og private) på volds- og traumefeltet. Prosjektene hadde en varighet på tre år og ble lokalisert i Molde, Tønsberg og Tana.

En av erfaringene fra Moldeprosjektet var at det hadde stor betydning at en etat hadde hovedansvaret for å få samarbeidet til å fungere. Prosjektet i Tønsberg viser viktigheten av langsiktighet og at samarbeidet gjennomgår en utviklingsprosess over tid som også omfatter institusjonell konsolidering. I alle prosjektene understrekes betydningen av kunnskaps- og kompetansetilførsel og at arbeidet med vold i nære relasjoner over tid bør integreres i det ordinære tilbudet og ikke baseres på prosjektvirksomhet. «Vestfoldprosjektet» videreføres i 2004.

Som ledd i handlingsplanens fokus på voldsutsatte kvinner med særskilte behov, ble det med midler fra departementet iverksatt tiltak i forhold til voldsutsatte funksjonshemmede kvinner. Nettverk for kvinner med funksjonshemming gjennomførte i perioden 2001–2003 et informasjonsprosjekt om voldsutsatte funksjonshemmede kvinners behov. Informasjonsarbeidet var rettet mot krisesentrene for å styrke deres kompetanse om og bedre den praktiske tilrettelegging for denne brukergruppen. Videre fikk Nettverk for kvinner med funksjonshemming og Krisesentersekretariatet midler til et forprosjekt til undersøkelse av hvilket tilbud kommunene har til voldsutsatte kvinner med funksjonshemming. Rapporten viser at få kommuner har spesielle tilbud til voldsutsatte kvinner med funksjonshemming. Kartleggingen viser også at det er et problem at så få krisesentre er tilfredsstillende tilrettelagt for kvinner og barn med funksjonshemming, og at det er en utfordring å heve både bevissthet og kompetanse i kommunene i forhold til vold og overgrep mot kvinner med funksjonshemming.

I et samarbeid mellom Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Justis- og politidepartementet, Forsvarsdepartementet og BFD ble det i 2003

arbeidet med en organisatorisk og faglig samling av den nasjonale kompetansen på volds- og traume-feltet. Fra og med 1. januar 2004 ble Kompetanse-senter for voldsofferarbeid sammen med tre andre institusjoner på feltet samlet i et nytt Nasjonalt kunnskapssenter for vold og traumatisk stress (NKVTS). Senteret skal arbeide med forskning, utviklingsarbeid, utdanning, veiledning og rådgivning på områder som vold, familievold og seksuelle overgrep, flyktningers helse og tvungen migra-sjon og på stressmestring.

BFD har i 2003 samarbeidet nært med Justis- og politidepartementet og med andre berørte departementer og instanser i den interdeparte-mentale arbeidsgruppen mot handel med kvinner og barn, og i prosjektgruppe med fokus på bistand og beskyttelse. Departementet har vært medarran-gør av et heldagsmøte med frivillige organisasjo-ner og berørte instanser for å kartlegge kompe-tanse og utveksle erfaringer med sikte på beskyt-telse og bistand til ofre for menneskehandel. Det har vært arbeidet med sikte på å utvikle kompetan-sehevedende tiltak for krisesentrene som et lavter-skeltilbud til ofre for menneskehandel. Departe-mentet er også delansvarlig for tiltak for å begrense etterspørselen etter seksuelle tjenester. Det har vært gjennomført møter med Arbeids- og administrasjonsdepartementet og Nærings- og handelsdepartementet for å drøfte oppfølging av arbeidet med implementering av etiske retningslin-jer for statsansatte, og med Forsvarsdepartementet med hensyn til deres arbeid med retningslinjer mot kjøp og aksept av seksuelle tjenester. På initia-tiv fra departementet har Læringssenteret oppret-tet egen nettside om menneskehandel, rettet mot lærere og elever. Departementet har videre initiert et større forskningsprosjekt for å kartlegge hold-ninger og erfaringer knyttet til kjøp av sex og sek-suelle overgrep blant ungdom i Norge, Sverige, Polen, Russland, Estland, Latvia, Litauen og Island.

Tilstandsvurdering

Formålet med de øremerkede midlene til kommu-ner til krisetiltak er å bidra til at voldsutsatte kvin-ner og barn sikres beskyttelse, bistand og midlerti-dig opphold i en akutt krisesituasjon. Ett incestsen-ter retter seg spesielt mot mannlige brukere fra hele landet. Enkelte krisesentre har tilbud også til menn.

Vold og overgrep i hjemmet, incest og voldtekt er et problemområde der kvinners og menns ulike kjønnsroller har stor betydning både for forståelse av problemet og utforming av virkemidler. Langt de fleste voldsutsatte er kvinner, langt de fleste voldsutøverne er menn. Vold i hjemmet karakteri-

seres ofte ved at den gjentas over tid og at gjer-ningspersonen står i nær relasjon til offeret. Å utsettes for denne form for vold kan medføre alvor-lige skadevirkninger. Dette gjelder også barn som ikke selv er utsatt for vold, men opplever fars vold mot mor.

Kvinnevoldsutvalget

Kvinnevoldsutvalget, som startet sitt arbeid høsten 2001, leverte sin utredning NOU 2003:31 *Retten til et liv uten vold* til Justis- og politidepartementet i desember 2003. Utredningen ble sendt på offentlig høring med høringsfrist 8. mars 2004. Det videre arbeidet med dette er omtalt i Justis- og politidepar-tementets budsjettproposisjon for 2005.

Krisesentrene

Krisesentrene er i all hovedsak offentlig finansiert. Kommunale og fylkeskommunale midler utløser tilsvarende statlige midler. Fra 2005 vil det bli iverksatt endringer i forvaltningen og tilskudds-ordningen for krisesentrene, jf. avsnitt «Ny finan-sieringsordning for krisesentrene» under Mål og strategier.

Krisesentrene gir et tilbud om midlertidig bosted til kvinner og deres barn som er i en krise-situasjon på grunn av vold. I tillegg gir sentrene råd og veiledning og driver forebyggende arbeid og informasjonsarbeid – også rettet mot det offent-lige hjelpeapparatet. De siste årene har antallet overnattingsdøgn på krisesentre vært relativt sta-bilt, mens det er en liten økning i antall dagbru-kere og telefonhenvendelser. Det er variasjoner i kvalitet og innhold på det tilbudet krisesentrene gir (NIBR-rapport 1-2001 «Den gode vilje», Vista utredninger 2001 og 2004 og HiO-rapport 2003 nr. 27/Kompetansesenter for voldsofferarbeid «Ideo-logi eller profesjonstenkning? En statusrapport om krisesentrene»).

Nær kontakt med det lokale hjelpeapparatet er viktig for kvaliteten på det tilbudet som krisesen-trene kan gi brukerne i form av kunnskap om hjel-peapparatet og god lokal oppfølging etter krisesen-teroppholdet. Tilbudet som krisesentrene gir til kvinner og barn utsatt for vold i nære relasjoner, samt sentrenes forebyggende funksjon, er faglig sett relatert til instanser som familievern og barne-vern. Disse instansene samarbeider allerede. I utredningen fra Kvinnevoldsutvalget er det pekt på behov for ytterligere samarbeid, økt samordning og faglig utvikling av tjenestene på disse områ-dene.

Regjeringen la frem forslag til finansiering og forvaltning av krisesentrene i St.prp. nr. 64 (2003–

2004) *Om lokaldemokrati, velferd og økonomi i kommunesektoren 2005* (Kommuneproposisjonen). Her går regjeringen inn for at forvaltningen av tilskuddet og utviklingsoppgavene for krisesentrene blir lagt til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Dette er også foreslått i Kvinnevoldsutvalgets utredning. Ved en slik forvaltning vil en ikke bare oppnå bedre samordning mellom krisesentrene og de øvrige instansene innenfor Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), men også med behandlingsinstitusjonene innenfor helseregionen, som vil følge de samme geografiske grensene. Det vil dermed være mulig å sikre et mer helhetlig tilbud til brukerne i regionen, sett i relasjon til det øvrige tjenestetilbudet, jf. også regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner.

Når det gjelder finansiering av krisesentrene, viser tall for 2004 at 87 prosent av kommunene bidrar økonomisk til drift av krisesentrene. Kommunene har valgt å prioritere en vesentlig realvekst i bevilgningen til krisesentrene i løpet av de siste årene. Departementet mener at krisesenterdriften fortsatt bør være kommunalt forankret. Det vil imidlertid være behov for fortsatt statlig innsats for å sikre og utvikle krisesentervirksomheten, ikke minst for å styrke arbeidet med å få til langsiktige interkommunale samarbeidsavtaler.

Kvaliteten på og omfanget av det lavterskeltilbudet krisesentrene representerer, skal økes for kvinner med annen etnisk bakgrunn enn norsk. Mye tyder på at mange kvinner med annen etnisk bakgrunn enn norsk befinner seg i en særlig vanskelig situasjon som i enkelte tilfeller krever andre og mer omfattende hjelpetilbud. Disse kvinnene kan lite norsk og mangler informasjon om sine rettigheter, blant annet at det etter norsk lov ikke er lov for menn å slå kvinner. Samtidig mangler de ofte nødvendige sosiale nettverk, selv om de i noen av tilfellene er gift eller samboende med norske menn. På krisesentrene er det nå flere steder en overvekt av beboere med annen etnisk bakgrunn enn norsk. Statistikk for 2003 viser at ca. 46 prosent av det totale antall krisesenterbrukere er av annen etnisk opprinnelse enn norsk.

Krisesentrene har ulik standard på boenhetene, og ved enkelte sentre er det mindre gode botilbud for brukerne og dårlige fysiske arbeidsforhold for medarbeiderne. På krisesentre er tilgjengelige for kvinner med funksjonshemming og eldre med redusert førighet. Nettverk for kvinner med funksjonshemming og Krisesentersekretariatet har med økonomisk støtte fra departementet gjennomført et forprosjekt for å kartlegge hvilket tilbud kommunene gir til voldsutsatte kvinner med

funksjonshemming. Husbankens ordning for utbedringslån er i 2004 utvidet til også å omfatte krisesentre med botilbud for å bedre betingelsene for ombygging og utbedring av krisesentre som har behov for dette. Lån skal også kunne gis til nybygg.

Barn står for nærmere halvparten av alle overnattingsdøgn på krisesentrene. Sentrenes tilbud til barn er svært varierende, og den barnefaglige kompetansen begrenset. BFD har fra høsten 2004 iverksatt et regionalt pilotprosjekt for utprøving av samarbeidsmodeller og samarbeidsrutiner mellom krisesentrene og barnevern og familievern, med sikte på å styrke den barnefaglige kompetansen på krisesentrene. Det er også avsatt en pott til lokale tiltak for barn ved krisesentrene der det enkelte krisesenter og deres organisasjoner kan søke om tilskudd.

Incestsentrene

Det finnes i dag tilbud til incestutsatte i 16 av landets 19 fylker. Det mangler fortsatt tilbud i fylkene Nordland, Oppland og Aust-Agder. Enkelte krisetil-tak driver kombinert krise- og incestsenter. Dette gjelder Fredrikstad krise- og incestsenter, Incestmottaket i Follo, Samisk krise- og incestsenter i Karasjok, Norasenteret i Kirkenes samt Sogn og Fjordane krisesenter. Det er ett incestsenter i Oslo som gir tilbud kun til menn.

Det er stor variasjon i kvalitet og tilbud ved de forskjellige incestsentrene. Incestsentrene tilbyr hjelp til tidligere incestutsatte og pårørende til incestutsatte barn. Det er bare to sentre som tilbyr overnatting til brukere som er i en akutt krisesituasjon. Tall fra incestsentrene viser at en stor del av henvendelsene til incestsentrene kommer fra det offentlige hjelpeapparatet. Incestsentrenes framtidige organisering og finansiering vil bli utredet i en egen sak til Stortinget høsten 2004, jf. avsnitt «Ny finansierungsordning for krisesentrene» under Mål og strategier.

Dixiesentrene

Det er viktig at det gis hjelp til voldtektsutsatte og deres pårørende. Det finnes to ressursentre som gir slik hjelp, Dixiesentrene i Oslo og i Stavanger. I tillegg finnes det samtalegrupper knyttet til enkelte krisesentre. Tilbudet omfatter individuelle samtaler og gruppesamtaler etter prinsippet hjelp til selvhjelp. Det drives forebyggende virksomhet i form av informasjon til skoleelever, helsepersonell mv.

Handlingsplanen mot handel med kvinner og barn

Handel med kvinner og barn er et problem som øker med globalisering og moderne teknologi. Departementet har et delansvar for gjennomføringen av regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn. Handlingsplanen er et bidrag i bekjempelsen av organisert kriminalitet, som menneskehandel er en del av. Det nordisk-baltiske samarbeidet på dette området fortsetter.

Ny handlingsplan Vold i nære relasjoner

Regjeringen la i juni 2004 fram en ny handlingsplan som ledd i arbeidet med å bekjempe vold mot kvinner. Justis- og politidepartementet leder og koordinerer arbeidet og samarbeider med BFD, Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Helse- og sosialdirektoratet og Politidirektoratet. Blant områdene for planen er tiltak for å styrke samhandlingskompetansen og kunnskapen i hjelpeapparatet, styrke tilbudet til voldsutsatte kvinner med minoritetsbakgrunn, styrke det forebyggende arbeidet gjennom å forbedre behandlingstilbudet til menn som utøver vold i nære relasjoner og bedre ivaretagelse av barn som enten selv utsettes for vold eller er vitne til vold i familien.

NKVTS

Helsedepartementet, Sosialdepartementet, Justis- og politidepartementet og BFD etablerte i 2004 et nasjonalt kompetansesenter for vold og traumatisk stress, NKVTS. Kunnskapen som finnes på nasjonalt nivå er dermed samlet med et mål om å effektivisere og koordinere arbeidet knyttet til kompetanseutvikling på hele feltet vold, voldsbruk og voldsofre. Det vurderes en oppfølging av tiltaket med regionale ressursentre.

Behandling av menn som utøver vold mot kvinner

Behandling for å forebygge menns videre voldsbruk i nære relasjoner drives blant annet av stiftelsen Alternativ til vold (ATV). Stiftelsen mottok også i 2004 midler fra BFD, Justis- og politidepartementet og Helsedepartementet for å kunne videreutvikle tilbudet. Andre tiltak for menn som er aggressive eller voldelige er omtalt i Helsedepartementets og Justis- og politidepartementets budsjetter.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Ny finansieringsordning for krisesentrene

80 prosent statlig finansiering

Stortinget har vedtatt at krisesentrene skal finansieres med 20 prosent fra kommunene og 80 prosent fra staten. Vedtaket i Stortinget følger av behandlingen av forslag i Dokument nr. 8:17 (2003–2004).

Finansieringsordningen er en videreføring av dagens ordning bortsett fra at den statlige andelen økes fra 50 til 80 prosent. Det kommunale tilskuddet vil fremdeles være utslagsgivende for totalbudsjettet for krisesentrene, og ordningen vil være basert på kommunenes fortsatte ansvar for krisesentrene.

En statlig finansieringsandel på 80 prosent, forutsetter en kommunal andel på 20 prosent av budsjetterte utgifter til drift for krisesentrene. Det vil fortsatt være slik at det er det kommunale tilskuddet som fastsetter og utløser nivået på det statlige tilskuddet. Private gaver/bidrag bør ikke ses som en nødvendig forutsetning for driften, fordi stat og kommune i felleskap dekker 100 prosent av driften. Budsjettet er styrket med 5,8 mill. kroner for å kompensere for bortfall av ikke-kommunale bidrag. Eventuelle ikke-kommunale bidrag kan sees på som ekstra kvalitetsmidler utenfor et offentlig finansiert grunntilbud. Ved at ikke-kommunale bidrag holdes utenfor tilskuddsordningen, skapes det større forutsigbarhet både for krisesentrene og for staten.

Forvaltningen av tilskuddet og utviklingsoppgavene knyttet til krisesentrene vil bli lagt til Bufdir fra 1. januar 2005. Etaten har fra før ansvar for barnevern og familievern og en samordning og kompetanseutveksling mellom disse sektorene vil styrke arbeidet mot vold som helhet. Regionene i den nye etaten vil være viktige i arbeidet med å utforme en geografisk tilgjengelighetsplan for krisesentrene.

Robust forvaltnings- og finansieringsordning for incestsentrene

Implementere ny ordning

Stortinget har bedt regjeringen om i løpet av høsten 2004 å foreta en vurdering av hvilket tilbud incestsentrene skal gi, hvordan tilbudet skal organiseres og finansieres og hvorvidt tilbudet skal lovfestes. Vedtaket i Stortinget følger av behandlingen av forslag i Dokument nr. 8:31 (2003–2004).

BFD arbeider sammen med andre berørte departementer med å utrede ny forvaltnings- og

finansieringsordning for incestsentrene. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen sak om dette i løpet av høsten 2004.

Det foreliggende budsjettforslaget er basert på at nåværende finansieringsordning for incestsentrene videreføres med en statlig finansieringsandel på 50 prosent og en andel fra kommuner/andre bidragsytere på 50 prosent. Det kommunale/lokale tilskuddet er utslagsgivende for totalbudsjettet for incestsentrene.

Bedre tilgjengelighet og kvalitet ved krisesentrene

Handlingsplanen mot vold i nære relasjoner inneholder en rekke tiltak for å bedre tilgjengeligheten og kvaliteten ved krisesentrene. Planen forutsetter at kommunene samarbeider med krisesentrene og andre om å yte gode lavterskeltilbud. Departementet vil legge vekt på utviklingen av tilbudet for de særlig utsatte brukergruppene; kvinner med innvandrerbakgrunn, funksjonshemmede kvinner, samt barn som er vitne til vold og som derfor ikke fanges opp av straffelovens bestemmelser.

Utarbeide tilgjengelighetsplan for krisesentrene

Dekningsgraden for krisesentrene varierer sterkt fra fylke til fylke og spenner over en befolkning fra under 50 000 til over 500 000 innbyggere pr senter. Det anses å være en klar sammenheng mellom bruk av krisesenter og avstand fra hjemsted til senter (NOU 2003:31 *Retten til et liv uten vold*). BFD vil derfor gi Bufdir i oppgave å utarbeide en tilgjengelighetsplan for krisesentre med sikte på at kvinner over hele landet skal kunne ha et krisesenter å henvende seg til hvis nødvendig, i rimelig geografisk nærhet til bostedet.

Bidra til bedring av krisesentrenes lokaler og bedre tilgjengelighet for kvinner med funksjonshemming

Krisesentrene har svært ulik standard på boenheter, og ved enkelte sentre er det mindre gode botilbud for brukerne. Få krisesentre er tilgjengelige for kvinner med funksjonshemming og eldre med redusert førighet.

Husbankens ordning for utbedringslån er i 2004 utvidet til også å omfatte krisesentre med botilbud, for å bedre betingelsene for ombygging og utbedring av krisesentre som har behov for dette. Lån skal også kunne gis til nybygg. Bufdir vil i samråd med Husbanken få som oppgave å gjøre ordningen kjent og benyttet.

I et samarbeid mellom Arbeids- og sosialdepartementet og BFD skal det gjennomføres et prosjekt for å videreføre og følge opp kartleggingen av kommunenes hjelpetilbud til voldsutsatte kvinner med funksjonshemming. Herunder vil man se på kommunenes bidrag til tilrettelegging av lokale krisesentres tilbud til denne gruppen.

Det vil bli foretatt en kartlegging av i hvilket omfang og med hvilke begrunnelser enkelte kvinner blir avvist ved krisesentrene.

Styrke kvaliteten på tilbudene til barn ved krisesentrene

BFD vil også i 2005 gi mulighet for det enkelte krisesenter og deres organisasjoner til å søke om midler til tiltak for barn som oppholder seg på krisesenter. Forvaltningen av dette vil bli lagt til Bufdir. Departementet vil nøye følge erfaringene fra tiltakene med sikte på å vurdere om enkelte tiltak kan gi grunnlag for erfaringsoverføring og videreutvikling.

Mindre vold

Styrke arbeidet mot vold mot kvinner og barn

BFD er involvert i 24 av de 30 tiltakene som er prioritert i handlingsplanen *Vold i nære relasjoner*. Mye av oppfølgingen av handlingsplanen vil bli lagt til Bufdir. Det vil bli nyttet ekstra midler til å sikre økt kompetanse om voldsutsatte kvinner med innvandrerbakgrunn, oppretting og drift av et landsdekkende grønt nummer for voldsutsatte og opplæringstiltak for ulike yrkesgrupper i det ordinære hjelpeapparatet som jobber med barn som er utsatt for overgrep.

Departementet samordner støtten til norsk deltaking i EU-programmet mot vold mot kvinner (Daphne II – (2004 – 2008)). Programmets mål er å bidra til økt beskyttelse av fysisk og psykisk helse ved forebygging av alle former for vold, samt støtte til ofre og behandling av voldsutøvere, og forutsetter samarbeid over landegrensene.

Rapporten fra arbeidsgruppen som kom med forslag til tiltak for å beskytte barn mot overgrep gjennom endringer i Barneloven m.v. vil bli fulgt opp.

BFD vil fra 2005 kanalisere sin støtte til ATV's virksomhet gjennom et prosjekt der Senter for kripsykologi og ATV samarbeider om utviklingen av tilbud til barn som er vitne til vold, se nærmere omtale under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet. I tråd med handlingsplanen *Vold i nære relasjoner* vil det pågå et arbeid for å bedre tilbudet om behandling av voldelig adferd og sinnemestring i hele landet, herunder informasjon om behandlings-

former, se også budsjettekst under Justis- og politidepartementet og Helse- og omsorgsdepartementet. ATVs virksomhet skal evalueres av NKVTS med sikte på erfaringsspredning.

Det vil fortsatt bli gitt driftstilskudd og forskningsmidler til NKVTS fra BFD.

Departementet vil fortsatt utfordre miljøer som Likestillingssenteret, Senter for Kvinne- og kjønnsforskning, ATV og Ressurssenter for menn – REFORM til å utvikle strategier for generell forebygging av menns vold mot kvinner og barn. REFORMs virksomhet har generelt en forebyggende funksjon når det gjelder bruk av vold (for nærmere omtale av senteret – se kap. 846 Familie-

og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.).

Departementet vil i samarbeid med andre departementer og i aktuelle fora fortsatt bidra til oppfølgingen av regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn. Planen avsluttes i 2005. Det forpliktende samarbeidet med fem fagdepartementer innenfor egne fagområder videreføres. BFD vil følge opp informasjonsarbeidet med sikte på å forebygge etterspørsel etter seksuelle tjenester, i samarbeid med flere departementer. BFD bidrar også til arbeidet med å gi bistand og beskyttelse til kvinner og barn som er utsatt for menneskehandel.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 840 Tilskudd til krisetiltak

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Ny finansieringsordning for krisesentrene	80 prosent statlig finansiering	
Robust forvaltnings- og finansieringsordning for incestsentrene	Implementere ny ordning	
Bedre tilgjengelighet og kvalitet ved krisesentrene	Utarbeide tilgjengelighetsplan for krisesentrene Bidra til bedring av krisesentrenes lokaler og bedre tilgjengelighet for kvinner med funksjonshemming Styrke kvaliteten på tilbudene til barn ved krisesentrene	
Mindre vold	Styrke arbeidet mot vold mot kvinner og barn	Gjennomførte tiltak i regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner Gjennomførte tiltak i regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen vil nyttes til tiltak som knyttes opp mot oppfølging av tiltak i regjeringens handlingsplan *Vold i nære relasjoner*, samt andre voldsforebyggende tiltak. Posten er styrket med 0,5 mill. kroner. Må også ses i sammenheng med styrkingen på post 70. Midler til forskning bevilges over kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning.

Post 60 Tilskudd til krisesentre, overslagsbevilgning

Mål

Bevilgningen skal dekke tilskudd til krisesentre for mishandlede kvinner og deres barn. Det vises til Mål og strategier 2005 ovenfor og omtale av omlegging til 80 prosent statlig finansiering.

Tildelingskriterier

Statstilskuddet er fortsatt øremerket, og vil for 2005 utgjøre 80 prosent av det totale budsjettet for krisesentrene. Finansieringen er delt mellom kom-

munen og staten. Private gaver/bidrag bør ikke være en nødvendig forutsetning for drift, og det legges derfor til grunn at eventuelle ikke-kommunale bidrag ansees som ekstra kvalitetsmidler utenfor et offentlig finansiert grunntilbud. Verts-kommunen skal godkjenne budsjettet.

Oppfølging og kontroll

Det blir årlig utarbeidet egne retningslinjer for statstilskudd til krisetiltak, jf. rundskriv Q-1/05. Ordningen forvaltes fra 2005 av Bufdir.

Rapport 2003

Krisetiltakene avgir årsrapport og statistikk for virksomheten, jf. omtale under rapportering.

Budsjettforslag 2005

Posten er styrket med 29,7 mill. kroner ved overføring fra kommunenes frie inntekter. Uttrekket er foretatt etter objektive kriterier basert på hovednøkkelen i inntektssystemet. Det er videre lagt inn 5,8 mill. kroner som kompensasjon for bortfall av ikke-kommunale bidrag/gaver.

Post 61 Tilskudd incestsentre, overslagsbevilgning

Posten er ny. Bevilgningen dekker tilskudd til incestsentre for incestutsatte og pårørende til incestutsatte barn. Det vises også til omtale under post 60. Posten er dimensjonert til å gi 50 prosent statlig finansiering. BFD arbeider sammen med andre berørte departementer med å utrede ny forvaltnings- og finansieringsordning for incestsentrene. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget med en egen sak om dette i løpet av høsten 2004.

Post 70 Tilskudd til voldsforebyggende tiltak m.v

Bevilgningen dekker i noen grad tiltak og prosjekter i regi av frivillige organisasjoner og andre som arbeider i tråd med tiltak som generelt forebygger voldsbruk i familie og hjem, og tilskudd til drift av forsøks- og utviklingstiltak. Støtten til NKVTS og ulike sammenslutninger av tiltak som arbeider for hjelp til voldsutsatte dekkes over dette kapitlet. Posten er styrket med 0,75 mill. kroner for å følge opp tiltak i regjeringens handlingsplan *Vold i nære relasjoner*. Det vises også til kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet, post 71 Utvikling og opplysningsarbeid m.v.

Kap. 0841 Familievern og konfliktløsning

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter, meklingsgodtgjørelse, <i>overslagsbevilgning</i>	10 908	10 431	10 786
22	Kompetanseutvikling og opplæring, meklingskorpsset m.v.	2 744	8 149	5 994
70	Utviklings – og opplysningsarbeid m.v.	8 086	12 004	15 412
	Sum kap 0841	21 738	30 584	32 192

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Et faglig styrket familievern tilpasset familiens behov

Følge opp plan for kompetanseutvikling i familievernet

Planen «Kompetansetiltak for familievernet» ble videreført i samarbeid med Faglig Råd. En status-

rapport om oppfølging ble ferdigstilt 1. september 2003 og viser at den opprinnelige planen er godt fulgt opp.

Departementet innhentet oversikt over videreutdanningstilbud i familieterapi, med vurdering av kompetansebehov. Det ble foretatt en behovsundersøkelse blant lederne på samtlige familievernkontorer om behovet for opplæring. Familievernets tilbud til minoritetsetniske familier ble styrket gjennom støtte til ulike prosjekter med både forebyggende og behandlende siktemål. Departemen-

tet arrangerte høsten 2003 den årlige fagkonferansen for familievernnet, med vekt på kjærlighetsforståelse i historisk perspektiv og langvarige parforhold, og det ble gitt orienteringer om ulike prosjekter familievernkontorene driver.

Driftsstøtten til de to organisasjonene for familievernnet, Kirkens Familievern og Offentlige Familievernkontorers Organisasjon, ble videreført.

Et godt fungerende statlig familievern

Forberede statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på familievernområdet

Stortinget behandlet og vedtok i februar 2003 Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 om familievernkontorer (familievernkontorloven) mv.* Odelsingsproposisjonen framsatte forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet og opprettelse av Statens barnevern og familievern (SBF) fra og med 1. januar 2004. Den nye statlige virksomheten ble foreslått organisert etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter.

I 2003 ble det arbeidet med å forberede overgangen til statlig forvaltning av familievernnet. Det ble blant annet nedsatt ulike arbeidsgrupper som avga rapporter med planer for rapporteringsrutiner, ledelsesforhold og samarbeidsforhold mellom familievern og barnevern.

En godt dokumentert og allment kjent tjeneste

Forbedre SSB-statistikken for familievernnet

Pålitelig statistikk om familievernets virksomhet kan gi grunnlag for fortløpende vurdering av om tjenesten fungerer etter forutsetningene. Arbeidet med å forbedre den offisielle statistikken om familievernnet ble derfor videreført i 2003 i samarbeid med Statistisk sentralbyrå. Mindre endringer av statistiske variabler ble foretatt, ut fra behovet om å gjøre dataene mer sammenlignbare.

Etablere faggruppe for informasjon

BFD arbeidet med å utvikle en informasjonsstrategi for familievernnet. I denne forbindelse ble det vurdert å etablere en faggruppe. Faggruppen skal tilrå en overordnet strategi for å gjøre familievern-tjenestens profesjonelle kompetanse mer synlig overfor allmennheten og andre faggrupper og etater. Formålet er å senke terskelen for å søke hjelp. Faggruppen ble etablert i 2004.

Et bedre tilbud med sikte på spesielle behov

Etablere tilbud om samlivsveiledning til familier med funksjonshemmede barn

Prosjektet «Hva med oss?», i regi av Modum Bads Samlivssenter, som er en del av regjeringens handlingsplan for funksjonshemmede ble videreført. Prosjektet er treårig og tar sikte på å etablere et landsdekkende tilbud om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn. Det ble utviklet kursprogram for både endags- og week-endkurs. Egne regionansatte fra familievernnet leder arbeidet innen hver helseregion. Ca. 400 par hadde per september 2003 deltatt på samlivskurs i prosjektets regi, og over 600 fagpersoner hadde deltatt på kompetansestyrkende kurs. Det er utviklet et nært samarbeid med flere interesseorganisasjoner.

Tilby kurs for meklere med sikte på vanskelige meklingsaker

Departementet støttet et etterutdanningstilbud i konflikthåndtering og meklings i regi av Diakonhjemmets høgskole. Dette er et felles utdannings-tilbud til alle som driver med familiemekling, og startet i 2003. Utdanningen tar sikte på å videreutvikle kunnskaper, ferdigheter og holdninger til konflikter, konflikthåndtering og meklings, der hovedvekten legges på erfaringer fra familiemekling. Det blir lagt vekt på formidling av kunnskaper og ferdigheter fra ulike meklings-teorier- og metoder som er nyttige verktøy for å utvikle forståelse og ferdigheter i konflikthåndtering og meklings. Utdanningens trinn 2 gjennomføres i 2004.

Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingsapparat

Tilbud om meklings innenfor to timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger tre uker

Meklingsapparatet er fylkesvis tilpasset slik at det skal være geografisk tilgjengelig for alle uten vesentlig ventetid, og partene skal kunne velge meklingsinstans. Det er en viss adgang for partene til å få dekket reiseutgifter på steder i landet hvor det er lang reisevei til nærmeste mekler.

I 2003 ble det utført 13 660 meklings. Dette er om lag 850 flere meklings enn året før. 65 prosent av meklingsene var i forbindelse med separasjon og skilsmisse. 35 prosent var meklings forut for barnefordelingssaker hos fylkesmannen eller retten.

Familievernnet utgjør grunnstammen i meklingsapparatet. I tillegg har fylkesmennene oppnevnt prester, ansatte ved sosial- og helseinsti-

tusjoner, advokater og psykologer som meklere. Familievernet utførte i 2003 8 212 meklinger på landsbasis. Her er det en fylkesvis variasjon fra 37 prosent til 98 prosent. Hver meklingsmekling tok i gjennomsnitt to timer. Dette tallet holder seg stabilt.

I 20 prosent av sakene fikk partene time den samme uken som de bestilte meklingsmekling. Meklingsinstansene forsøker å tilby partene meklingsmeklingstimer i løpet av tre uker. At 25 prosent måtte vente mer enn tre uker, skyldtes i 45 prosent av tilfellene at det ikke passet for partene å møte til den timen de ble tilbudt og 55 prosent skyldtes meklingsmekling. I enkelte fylker er det stor pågang ved familievernkontorene som medfører lengre ventetid. Tallene er basert på meklingsmeklingsstatistikken som utarbeides av Statistisk Sentralbyrå. Det er til dels store variasjoner mellom fylkene og også mellom kontorene.

Styrke meklingsmeklingsordningen i tunge saker

Det ble gjennomført en kartlegging blant landets familiemeklere om de kompliserte meklingsmeklingene med høyt konfliktnivå mellom partene, der ett av siktemålene var å klarlegge behov for styrking av kompetanse og faglig metodikk. Det ble også laget en kunnskapsstatus i form av en gjennomgang av aktuell faglitteratur på området. Kartleggingen viste at det er behov for å styrke meklingsmeklerkompetansen på spesifikke temaområder.

Kontinuerlig opplæring av meklingsmeklingsmeklerkorps i fylkene

Mekling er videreført på samme kvalitative nivå som tidligere. Viktige oppgaver er opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av meklere som allerede er oppnevnt. Fylkesmannsembetene arrangerer fylkesvis minst én faglig samling for meklere i året. I tillegg ble det brukt midler til introduksjonskurs for nye meklere i 2003 i regi av Offentlige Familievernkontorers Organisasjon.

Sikre barns rettigheter etter samlivsbrudd

Vurdere endringer i barneloven med hensyn til: Ny og mer fleksibel bruk av sakkyndige, styrking av barnets rett til å bli hørt, lovendring som ivaretar barnets tarv under vanskelig samvær

For å sikre en god iverksettelse av lov om endringer i barneloven m.v. av 20. juni 2003 ble det høsten 2003 nedsatt to arbeidsgrupper som påbegynte arbeidet med å utarbeide en veileder og et kursopplegg knyttet til regelendringene. Endringene i barneloven omfattet nye saksbehandlingsregler i barnefordelingssaker for domstolene, høring av

barn fra 7 års alderen m.v., og trådte i kraft fra 1. april 2004.

Som et ledd i oppfølging av familiemeldingen og satsingen på utviklingen av positive familiestrukturer og bekjempelse av vold i nære relasjoner, har en interdepartemental arbeidsgruppe drøftet problemstillinger og foreslått tiltak i forhold til påstander om overgrep i barnefordelingssaker, vern av trusselutsatte kvinner og barn (fiktiv identitet og sperret adresse), krisesentre og taushetsplikt. Arbeidsgruppens arbeid skulle vært avsluttet innen utgangen av 2003. Ferdigstillingen ble utsatt i påvente av NOU 2003:31 *Retten til et liv uten vold* og rapport ble avlevert 16. februar 2004.

Et tidsriktig barnebidragsregelverk

Videreføre arbeidet med iverksettelse av bidragsregelverket fra 1. oktober 2003

Den nye barnebidragsordningen trådte i kraft 1. oktober 2003.

Stortinget har i Innst.S.nr. 227 (2002–2003) bedt regjeringen om å foreta en løpende og grundig evaluering av effekten av de nye bidragsreglene i tråd med Ot.prp. nr. 43 (2000–2001), jf. Innst.O.nr. 127 (200–2001). Det vises til egen omtale under Tilstandsvurdering, avsnittet om «Foreløpige erfaringer med nye regler for fastsettelse og endring av barnebidrag».

Tilstandsvurdering

1. januar 2004 ble forvaltningen av familievernkontorene overført fra fylkeskommunene til Statens barnevern og familievern (SBF), som fra og med 1. juli 2004 er en del av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) under BFD (jf. omtale i kap. 842 Statlig forvaltning av familievernet, og kap. 858 Barne- ungdoms- og familiedirektoratet).

St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* påpeker behovet for å øke kapasiteten i familievernet. En rekke familievernkontorer har lang ventetid før klienter kan få tilbud om behandling og rådgivning.

Arbeidet med gjennomføring av tiltak ifølge planen om Kompetansetiltak i familievernet fortsetter. Prioriterte områder innen kompetanseutvikling har blant annet vært en gjennomgang av behov og tilbud om videre- og etterutdanning i tjenesten, sett i forhold til nye utfordringer i samfunnet. Departementet har innhentet opplysninger om ulike eksisterende tilbud om videreutdanning i familierterapi. Blant annet vurderes det om videreutdanningsprogrammene i tilstrekkelig grad ivaretar kunnskap om barn, minoritetskulturelle forhold, meklingsmekling og forebyggende familiearbeid.

En viktig kvalitetssikring av familieverntjenesten i sin helhet er å sikre en profesjonell ledelse av det enkelte familievernkontor. Det er behov for å øke meklernes kompetanse i tunge meklingsaker, og det er satt i gang tiltak for å samle og utvikle meklingsmetodikk i fastlåste saker hvor partene er i sterk konflikt. En nylig avgitt rapport fra HEMIL-senteret i Bergen om meklere erfaringer med konfliktfylte meklinger peker på behovet for å styrke kompetansen på spesifikke områder (HEMIL-rapport nr. 1-2004).

For å ivareta kompetanseutviklingen i familievernet er det også nødvendig med aktiv satsing på forskning om familierelaterte tema. Det er videre behov for økt satsing på forebyggende familiearbeid (jf. St.meld. nr. 20 (2002–2003)). BFD arbeider med å utarbeide en overordnet strategiplan for prioritering, organisering og implementering av ulike former for forebyggende familievern. En prioritert oppgave er gratis endags samlivskurs til førstegangsforeldre. Det henvises til omtale i kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak. Familievernets rolle i tiltaket vil være å bistå i opplæring og veiledning av kursledere på lokalt plan. Som et ledd i det forebyggende familiearbeidet blant familier med annen etnisk bakgrunn enn norsk, er det igangsatt et pionerprosjekt i innvandrer miljøer med sikte på bedre integrering.

Forbedrede rapporteringsrutiner og gode styringsverktøy er viktige i den videre utvikling av tjenesten. Familievernet ivaretar sitt ansvar for klientregistrering, statistikk, m.v. gjennom fagprogrammet «Samliv 2000». Det arbeides med en omfattende omarbeiding med sikte på en felles serverbasert løsning for hele landet. Familievernkontorene rapporterer om sin faglige virksomhet en gang per år til Statistisk Sentralbyrå. Denne rapporteringen danner grunnlag for familievernstatistikken som offentliggjøres i Norges offisielle statistikk. Det er ønskelig å gi befolkningen informasjon om hva familievernet gjør, for å senke terskelen for kontakt og sette fokus på samlivs- og familieproblemer. Det er også behov for å utvikle gode tilbud overfor familier med spesielle behov, herunder utvikle bedre kompetanse på og tilbud overfor familier med minoritetsetnisk bakgrunn. Familievernet bør blant annet kunne møte mer spesiell/kulturspesifikk problematikk som forekommer i ulike minoritetsetniske miljøer.

Foreløpige erfaringer med nye regler for fastsettelse og endring av barnebidrag

De nye bidragsreglene trådte i kraft 1. oktober 2003. Lovendringene ble vedtatt av Stortinget sommeren 2001. Den lange implementeringsfasen ble

bestemt ut fra hensynet til spesielt trygdeetaten og deres behov for å videreutvikle saksbehandlersystemet til å håndtere de nye og mer omfattende beregningene ved fastsettelse og endring av bidrag. Det siste året ble også brukt aktivt til å forberede brukerne på omleggingen.

Reformen er omfattende. Til sammen er over 400 000 barn, mødre og fedre direkte berørt av regelverket for offentlig fastsettelse av barnebidrag. Rundt 3 mrd. kroner overføres årlig mellom barn/bidragsmottakere og bidragspliktige/staten. I tillegg kommer det økende antallet private avtaler på området som vi ikke har statistikk over.

Regelendringene skulle tilpasse bidragsregelverket til de kravene dagens samfunn stiller. De store endringene i familie- og forsørgelsesmønstrene i samfunnet gjennom de siste tiårene burde tilsi en nyorientering av regelverket som var utformet rundt 1960 med bakgrunn i en virkelighet og samfunnsforståelse som skiller seg betydelig fra dagens. Utgangspunktet for det nye regelverket er å dekke barnets behov for forsørgelse, derfor er underholdskostnadene for det enkelte barn et nøkkelbegrep i modellen.

Det er også et mål at regelverket skal oppmuntre til omsorg fra begge foreldre, herunder til samvær mellom foreldre og barn som ikke bor sammen. Sist, men ikke minst, er det et mål at regelverket skal legge til rette for at så mange som mulig skal inngå private avtaler. En viktig tilleggsforutsetning for omleggingen var at den skulle være kostnadsnøytral, det offentliges samlede støtte til disse familiene skulle fortsette som tidligere.

Under behandlingen ble det lovet en løpende evaluering av reformen. Dette har senere fra departementets side blitt konkretisert til en forholdsvis fyldig omtale av erfaringene hittil i foreliggende stortingsproposisjon og en stortingsmelding i løpet av 2005. Stortinget mente at praksis ville kunne avdekke behov for å rette opp skjevheter, og var spesielt opptatt av at de økonomisk svakest stilte bidragsmottakerne ikke skulle komme dårligere ut som følge av endringene.

Overgangen til nytt regelverk – gjennomføringen av omregningsarbeidet *Bidragssakene*

I forbindelse med innføringen av de nye bidragsreglene, fikk alle bidragsmottakere og bidragspliktige med saker registrert i det offentlige systemet i begynnelsen av januar 2003 tilbud om å få bidraget omregnet etter det nye regelverket. Formålet var å gi partene nok informasjon og kunnskap om det nye regelverket slik at de kunne foreta det riktige

valget i sin sak vedrørende spørsmålet om omregning eller ikke. Ved at partene på et tidlig tidspunkt tok stilling til dette spørsmålet, ville en oppnå at bidragsinnbetalinger/utbetalinger kunne skje uten forsinkelser fra oktober, da det ble antatt at bidragets størrelse ville bli endret i et stort antall saker. I tillegg var det et mål å oppmuntre og legge forholdene til rette for at partene skulle kunne inngå private avtaler om bidrag.

Det ble opprettet en egen midlertidig omregningssentral i regi av Rikstrygdeverket som hadde ansvaret for dette arbeidet. Alle nye søknader – både førstegangsfastsettelser og endringer – som ble fremsatt etter begynnelsen av januar, hadde derimot trygdekontorene ansvaret for.

Det var i alt om lag 120 000 bidragssaker som var aktuelle for omregning, og det ble fremsatt krav om omregning fra en eller begge parter i ca. 46 000 av sakene. Det understrekes at én sak kan bestå av ett eller flere barn (søsken), og det er således flere barn som har fått endrede bidrag enn det antall saker som er omregnet. Det ble også inngått om lag 22 000 private avtaler som en direkte følge av tilbudet alle registrerte bidragspliktige/bidragsmottakere fikk om omregning. I rundt 52 000 saker valgte altså partene å fortsette med det bidraget de hadde fra før.

Forskuddssakene

I forbindelse med endringene i bidragsregelverket, ble det også gjort endringer i forskotteringsloven. Formålet med forskotteringsordningen er å sikre at alle barn som ikke bor sammen med begge foreldre får et underholdsbidrag hver måned. Dette skjer ved at det offentlige trer inn og yter bidragsforskudd etter nærmere regler dersom bidraget ikke blir betalt, eller blir betalt for sent. Det offentlige har krav på refusjon for utlagt forskudd i bidraget fra den bidragspliktige. Endringene i regelverket for barnebidrag inkluderte også endringer slik at forskottet nå er en behovsprøvd ytelse, som gis med 100 prosent, 75 prosent eller 50 prosent av tidligere fullt forskudd, eller kan falle helt bort, avhengig av bidragsmottakerens økonomiske forhold.

Derfor måtte også alle saker der det blir utbetalt bidragsforskudd tas opp til ny vurdering. Denne vurderingen ble gjort for å fastslå om det forelå rett til bidragsforskudd etter det nye regelverket, og i tilfelle med hvilken sats forskuddet skulle utbetales. Det var ca. 137 000 løpende forskuddssaker som måtte vurderes etter nytt regelverk.

Selve omregningsprosessen

Omregningssentralen sendte i februar 2003 ut en informasjonspakke som inneholdt informasjon om det nye regelverket, samt en eksempelberegning basert på de opplysningene omregningssentralen hadde registrert om partene. Mange av partene benyttet dette materialet til å inngå private avtaler, mens andre krevde bidraget regnet om etter nye regler. De som ønsket å fremsette krav om endring etter nye regler, ble samtidig oppfordret til å legge frem nye opplysninger dersom de foreliggende ikke var riktige eller ikke oppdaterte.

Basert på tilgjengelig og oppdatert informasjon om og fra partene, sendte omregningssentralen i juni 2003 ut et vedtaksgrunnlag i de sakene der minst en av partene hadde bedt om omregning. Dette ga partene en ekstra mulighet til å korrigere eventuelle feilaktige faktaopplysninger som måtte være registrert hos omregningssentralen. I løpet av september ble det fattet både bidrags- og forskuddsvedtak.

Bruk av vedtaksgrunnlag og innsigelsesbehandling sikret at begge parter var godt orientert om det faktiske grunnlaget for vedtaket når dette ble gjort i september. Dette bidro sannsynligvis til at klagefrekvensen på vedtak fattet av omregningssentralen bare var på 7,7 prosent i forhold til ca. 10 prosent som er vanlig klagefrekvens i bidragssaker for trygdeetaten som helhet.

Informasjon til og dialog med publikum

Det ble satset mye på å yte god service både til partene og til trygdekontorene i denne perioden, og omregningssentralen hadde et eget kundesenter som betjente telefoner og henvendelser per e-post fra publikum og ytre etat. I løpet av omregningsperioden betjente kundesenteret 150 000 telefonsamtaler. Spesielt etter utsendelsen av de første brevene i februar kunne mange oppleve at det var vanskelig å få telefonisk kontakt, selv om kundesenteret på det meste hadde over 100 personer i arbeid.

For å få et inntrykk av hvordan partene opplevde servicen som ble gitt, foretok omregningssentralen en kundeundersøkelse. Undersøkelsen viste at publikum jevnt over var godt fornøyd med den servicen de fikk, og det til tross for at mange som var i kontakt med kundesenteret i utgangspunktet var oppbrakte over og/eller urolige for konsekvensene av nytt regelverk for egen økonomi.

Våren 2002 utarbeidet Rikstrygdeverket informasjon om de nye bidragsreglene som ble lagt ut på trygdeetatens hjemmesider på nettet. Departe-

mentet hadde også informasjon på sine hjemmesider. Informasjonen inkluderte en enkel «bidragskalkulator» som kunne brukes til å regne ut et konkret bidrag etter nytt regelverk. Målet var så tidlig som mulig å orientere partene om hva de hadde i vente, samt å gi dem mulighet til å sette seg inn i regelverket. Den samlede informasjonen ga en orientering om hovedkomponentene i det nye regelverket, og om hvordan bidrag etter de nye reglene skulle beregnes. Som et ledd i å få flere til å inngå private avtaler om bidrag, ble det lagt vekt på veiledning om dette.

Det ble også lagt ut informasjon på trygdeetatens servicetelefon med henvisning til trygdeetatens hjemmesider. I tillegg ble det lagt ut informasjon på trygdeetatens informasjonssider på tekst-tv.

Rikstrygdeverket utviklet en egen kalkulator, «Bidragsveilederen», som erstattet departementets bidragskalkulator. Bidragsveilederen ble tilgjengelig fra januar 2003, og i omregningsperioden hadde veilederen mer enn 137 000 treff. Bidragsveilederen vil bli liggende på trygdeetatens nettsider, og partene kan ved hjelp av den regne ut bidraget selv, som ledd i sin økonomiske planlegging eller hvis de har ønske om å inngå en privat avtale. De som ikke har internettilgang, kan henvende seg til trygdekontoret og vil få tilsvarende hjelp der. Dette er gratis.

Også departementet merket stor oppmerksomhet knyttet til omleggingen av bidragsregelverket. Henvendelsene fra enkeltpersoner om egen bidragssak eller synspunkter på regelverket mer generelt økte betraktelig i perioden fra omregningsarbeidet startet og fram til mars/april i år, fra tidligere ca. 100 skriftlige saker per år til nå ca. 400 per år. Selv om departementet ikke kan gå inn i sakene og konsekvent må henvise enkeltsaker til trygdeetaten, har departementet søkt å svare på alle henvendelser med mer generelle synspunkter eller informasjon.

Både bidragsmottakere og – pliktige har henvendt seg til departementet – administrativt eller i form av appell direkte til politikerne. Henvendelsene har til dels vært meget kritiske til hvordan omleggingen har virket i deres egen konkrete sak.

Bidragsnivået etter omleggingen

Rikstrygdeverket offentliggjorde i oktober 2003 datamateriale fra omregningsarbeidet som viser at i de sakene som ble omregnet, gikk gjennomsnittlig bruttobidrag ned med vel 200 kr i måneden. Sammen med virkningen av endrete skatteregler betyr dette at bidragsmottakerne gjennomsnittlig i disse sakene reelt sett fikk et noe større bidrag,

mens de bidragspliktiges nettobidrag også økte noe.

I vel så mange saker valgte partene etter informasjon fra trygdeetaten ikke å kreve endring. I disse sakene blir bruttobidragsbeløpet stående uendret, men på grunn av at bidragsmottaker ikke lenger skal skatte av bidraget, vil nettobidraget til bidragsmottakere i skatteposisjon allikevel øke. Fra 1. oktober bortfalt trygdeetatens refusjon i overgangsstonaden. Dette betyr at ca. 15 mill. kroner i måneden som før gikk inn til statskassen, nå utbetales direkte til bidragsmottakere som lever av overgangsstonad.

I ca. 22 000 saker av de som ble tilbudt omregning, valgte partene å inngå privat avtale. I om lag halvparten av disse sakene har de allikevel ønsket innkreving/utbetaling gjennom trygdeetaten. Dette er gratis. I tillegg melder trygdeetaten om at private avtaler er blitt vanligere i de nye sakene – førstegangs-fastsettelsene i 2003/2004.

Departementet har sett noe nærmere på de opplysningene en har i sakene der det ble gitt tilbud om omregning. Det viser seg at det ble noe hyppigere krevd omregning i saker med store barn, i saker der bidragsmottaker tjener forholdsvis godt og i saker der bidragspliktige tjener forholdsvis godt. Spesielt i saker der begge parter har svak økonomi har det i mindre grad blitt bedt om omregning. Bidragsmottakerne kan ha vurdert det slik at det ikke var formålstjenlig å kreve omregning som kunne gi dem et høyere beregnet bidrag, siden bidragspliktige likevel ikke kunne pålegges å betale etter de nye reglene for bidragsevnevurdering. Forskuddet ble uansett regnet om av trygdeetaten etter eget tiltak.

De private avtalene ble inngått i saker der spesielt bidragspliktiges inntekt er klart høyere enn i de andre gruppene.

Etter hvert vil en økende andel av bidragene være basert på nytt regelverk. Per juni 2004 hadde i underkant av 69 000 av i alt 158 000 barn der det offentlige er inne i saken, fått sine bidrag beregnet etter nytt regelverk. I tillegg kommer den økende gruppen som må antas å bruke regelverket til private avtaler. Andelen private avtaler av totaltallet med offentlig innkreving var på samme tidspunkt litt over 13 prosent. De helt private avtalene – der både avtale og innkreving foregår privat – har vi naturlig nok ingen opplysninger om. For første gang ser det ut som at det totale antall saker går nedover. Departementet samarbeider med Rikstrygdeverket for å utvikle god statistikk som kan gi oss løpende kunnskap om inntektsforhold, endringer i bidragsnivået over tid og samvær i familiene.

De omregnete bidragene viser økende bidrag med barnets økende alder. Mens det for ett-årin-

gene betales et gjennomsnittlig bidrag på vel 900 kroner, er det gjennomsnittlige bidraget til 17-åringene på noe over 1500 kroner. Dette følger av kostnadsmodellen som setter en høyere underholdskostnad for de store barna. Bidragspliktige betaler en sjettedel av underholdskostnadene i seks prosent av sakene, to sjettedeler i 13 prosent av sakene, halvparten i 37,5 prosent av sakene og fire eller fem sjettedeler i nesten 44 prosent av sakene. I de nye sakene kan det se ut som om bidragspliktiges andel av sjettedelene er på vei ned.

Når det gjelder samvær, har vi ikke tall fra tidligere som er sammenliknbare. Sammenlikner vi imidlertid samværet i nye saker med samværet i omregningssakene, er det noe høyere i de nye sakene. Totalt sett er imidlertid samværet noe lavt i forhold til det som framkommer i representative undersøkelser. Dette kan skyldes at bidragsstatistikken foreløpig bare omfatter knapt halvparten av bidragsbarna, og det er god grunn til å anta at det her finnes systematiske skjevheter. Samvær kartlegges også i den evalueringsforskningen departementet har tatt initiativ til – se rapport kap. 846, post 21 – og vil bli tatt opp grundigere i den varslede stortingsmeldingen.

En foreløpig konklusjon er at det nye regelverket synes å gi mer målrettede bidrag enn det gamle i forhold til barnas behov. De like viktige, men atskillig mer kompliserte spørsmålene, om hvordan reglene virker inn på samvær og foreldresamarbeid i familiene, er det foreløpig for tidlig å svare på.

Drøftinger av det materielle innholdet i reglene

Erfaringene fra omregningsarbeidet og tilbagemeldingene fra bidragsmottakerne og de bidragspliktige har gitt et godt utgangspunkt og grunnlag for å bedømme virkningene av regelverket så langt.

Tilbakemeldingene viser at de sidene ved det nye regelverket som oppleves som mest problematiske, oftest faller i en av følgende kategorier:

- Nye bidragsregler har ført til ulike problemer rundt samvær – dette gjelder både bidragsmottakere og – pliktige, men flest pliktige.
- Forholdsvis mange bidragsmottakere, flest av dem med en forholdsvis god lønn, er misfornøyde med redusert bidrag eller forskudd i forhold til tidligere.
- Bidragspliktige som har fått en forholdsvis stor økning i bidraget, klager over sin økonomi.

Underholdskostnaden

I underholdskostnaden inngår forbruksutgifter, boutgifter og eventuelle utgifter til barnetilsyn.

Departementet har siden stortingsbehandlingen justert underholdskostnaden i forbindelse med fastsettelsen av Forskrift om fastsetjing og endring av fostringstilskot av 15. januar 2003 og ved forskriftsendring av 3. juni 2003, 18. desember 2003 og 29. juni 2004 på bakgrunn av blant annet oppdatert statistikk og budsjettvedtak gjort av Stortinget.

Brukerne etterlyser ofte informasjon om hvilke typer utgifter som regnes inn i underholdskostnaden og hvilke som faller utenfor. Bidragsmottakerne mener ofte kostnadsnivået er for lavt, eller at sjablonen ikke dekker de faktiske utgiftene de har. Det påpekes gjerne som negativt at det ikke kan tas individuelle hensyn, for eksempel der barnet har spesielle behov på grunn av funksjonshemming, der det er store utgifter til skolegang, barnet har en forholdsvis kostnadskrevende hobby etc. En del bidragsmottakere med noe trang økonomi synes reglene overlater til bidragsmottaker å måtte be den bidragspliktige om ekstra midler ved siden av og i tillegg til bidraget. Bidragspliktige med trang økonomi og lite samvær synes spesielt utgiftene til de store barna er satt for høyt.

Informasjon synes å hjelpe på partenes forståelse av saken. I samarbeid med Rikstrygdeverket arbeides det derfor med å utarbeide en orientering om hvordan sjablonene er sammensatt og beregnet, og hvilke utgiftstyper som inngår og hvilke som ikke inngår i underholdskostnaden. Denne skal publiseres på trygdeetatens nettsider, med en link fra departementets nettsider.

Ved fastsettelse av bidrag utover fylte 18 år, legges underholdskostnaden for aldersgruppen 11 år og oppover til grunn. Dette betyr at barnetrygden kommer til fradrag i underholdskostnaden, selv om retten til barnetrygd faller bort når barnet fyller 18 år. Dette finner enkelte urimelig. Det vil bli vurdert om det i disse tilfellene bør foretas noen justeringer, for eksempel ved at det utarbeides en egen underholdskostnad for de eldste barna.

Departementets samlede vurdering er at underholdskostnaden ligger på et noenlunde riktig nivå. Det overveies å justere beregningen av bolig-sjablonen noe, da den beregningsteknisk er utformet slik at den kan svinge mer enn reelle kostnads-svingninger.

Forholdsmessig fordeling av underholdskostnaden mellom foreldrene – sjettedeler

Underholdskostnaden skal fordeles forholdsmessig mellom foreldrene etter inntekt. Den bidragspliktiges andel av underholdskostnaden blir avrundet til nærmeste sjettedel. Inndelingen i sjettedeler er gjort for at ikke mindre endringer i partenes

inntekter skal føre til hyppige endringer i bidraget, det gir større forutsigbarhet og stabilitet for partene. Mange mener imidlertid at inndelingen i sjettedeler er for grov. Det må en kvalifisert inntektsforskjell til for at bidraget skal fastsettes med utgangspunkt i høyere/lavere andeler enn halvparten av underholdskostnaden, og store endringer i inntektene gir ikke utslag på bidraget. Hvis far for eksempel tjener rundt 360 000 per år, kan mor øke sin inntekt fra ca. 260 000 til 500 000, uten at det har innvirkning på at hun skal dekke tre sjettedeler eller halvparten av underholdskostnaden. Sett i forhold til at kostnadsmodellen på andre områder legger stor nøyaktighet til grunn ved utregningen av bidrag, kan det synes som inndelingen i sjettedeler er litt for grov. Det vil bli vurdert om intervallene bør justeres, eventuelt fjernes.

For øvrig gjøres det oppmerksom på at regelverket i tillegg til inndelingen i sjettedeler, inneholder en annen regel som beskytter mot hyppige bidragsendringer. Det er 10 prosent – regelen, som innebærer at en ny beregning av bidraget må gi en endring på mer enn 10 prosent før et tidligere fastsatt bidrag kan endres. Videre synes det klart at reglene om gebyr ved fastsettelse og endring av bidrag, gjør at partene vurderer behovet for et endringskrav mer nøye enn tidligere.

Bidragsevnevurderingen

I tilfeller der den bidragspliktige mangler bidragsevne, eller bare har delvis bidragsevne, og bidragsmottakerens inntekt er lav og midlene ikke strekker til, vil det være bidragsmottakeren som eventuelt må søke hjelp hos sosialkontoret. Dette følger av at det er bidragsmottakeren som har hovedansvaret for forsørgelsen av barnet. Mange bidragsmottakere mener det er viktigere å sikre barnet tilstrekkelige midler, enn at den bidragspliktige sikres midler til eget underhold før bidrag fastsettes. Dersom den økonomiske evnen er dårlig hos begge, anfører bidragsmottakere at det bør være den bidragspliktige som eventuelt må søke hjelp hos sosialkontoret. Denne problemstillingen ble inngående drøftet i Ot.prp. nr.43 (2000–2001), og det er ikke aktuelt å gå bort fra prøving av bidragsevnen til den bidragspliktige før fastsettelsen av bidraget.

Samvær

Spørsmålet om samvær har vist seg å være problematisk for mange. Det har kommet henvendelser fra både bidragsmottakere og bidragspliktige som hevder at den andre parten bruker bestemmelsene om fradrag for samvær på en måte som ikke er til

det beste for barna. Noen hevder at det nye regelverket har fått gamle konflikter til å blusse opp igjen.

Omfanget av samværet fastsettes på bakgrunn av skriftlig samværsavtale, tvangskraftige avtaler eller offentlig fastsatt samvær, herunder rettsforlik. Der slikt ikke finnes, vil det i utgangspunktet ikke bli beregnet fradrag for samvær i bidraget. Dette gjelder også der foreldrene er enige om at det faktisk er samvær, men de er uenige om samværets omfang og oppgir forskjellige samværsklasser. Både bidragspliktige og bidragsmottakere har reagert på at man i slike tilfeller ikke godtar det minste felles oppgitte samværet som grunnlag for fradrag for samvær i bidraget.

En del bidragspliktige opplever at det på grunn av «økonomisk gevinst» kan være vanskelig å få bidragsmottaker med på å inngå en skriftlig avtale om det muntlig avtalte samværet som har vært praktisert stabilt og regelmessig. Enkelte bidragsmottakere bekrefter at det er økonomisk motivert at de nekter å inngå skriftlig avtale om samværet fordi samværsfradraget reduserer bidraget for mye. Andre igjen sier at de oppgir en lavere samværsklasse. I enkelte tilfeller holdes til og med barna borte fra samvær som har vært praktisert og ønsket av alle parter, for å få virkeligheten til å harmonere med et bidrag uten samværsfradrag. I andre tilfeller igjen er det bidragspliktige som nekter barna samvær som tidligere fordi bidragsmottaker ikke vil underskrive en samværsavtale.

Departementet vil se nærmere på om det bør lempes på kravet til skriftlighet slik at partenes minste felles oppgitte samvær kan danne grunnlag for samværsfradrag der skriftlig avtale mangler. Dette vil i så fall kreve en lovendring. Det kan også være andre måter for å forenkle kravene. Dette vil bli vurdert i den kommende Stortingsmeldingen om effektene av bidragsreformen.

I tilfeller der det foreligger skriftlig avtale eller offentlig fastsatt samvær, kan det i enkelte tilfeller være urimelig å legge avtalen eller den offentlige fastsettelsen til grunn dersom faktisk samvær avviker fra det avtalte eller fastsatte samværet. Det er derfor gitt en unntaksregel. Unntaksregelen regulerer reduksjon av samværsfradraget. Dersom en av partene hevder at avtalen/avgjørelsen ikke overholdes, må det skilles mellom avtaler som *ikke er tvangskraftige*, det er private avtaler mellom partene uten at det offentlige har vært inne i bildet, og avgjørelser og avtaler som er *tvangskraftige*, det betyr at samværet er fastsatt av domstol eller fylkesmann, i rettsforlik eller i en avtale om samvær er stadfestet av fylkesmannen. Bevisbyrden er forskjellig i de to tilfellene. For avtaler uten tvangskraft er det den bidragspliktige som må bevise at

han/hun overholder avtalen. For avtaler/avgjørelser med tvangskraft er det bidragsmottakeren som må bevise at den bidragspliktige *ikke* overholder avtalen/avgjørelsen. Dersom parten ikke klarer å oppfylle beviskravet, vil det i det første tilfellet ikke bli gitt fradrag for samvær, og i det andre tilfellet vil fradraget følge det fastsatte samværet.

I tilfeller der det foreligger skriftlig avtale uten tvangskraft, og bidragsmottakeren hevder at samværsfrekvensen er lavere enn det som fremkommer av avtalen, finner mange bidragspliktige det vanskelig å bevise at samværet faktisk utøves som avtalt. Der det ikke er mulig å oppfylle beviskravet, gir mange bidragspliktige uttrykk for at alternativet om å gå til rettslige skritt med påfølgende økonomiske omkostninger og økt konfliktnivå, ikke er noe de ønsker, blant annet av hensyn til barna, og de lar saken derfor ligge. Det er gitt uttrykk for at bidragsmottakere i slike tilfeller opplever å ha uforholdsmessig mye «makt», og at det er en mangel ved reglene at de ikke gir noen konsekvenser for den som urettmessig hevder at samværet er lavere enn det som fremgår av avtalen.

I tilfeller der det foreligger tvangskraftige avtaler/avgjørelser finner bidragsmottakerne – på lik linje med de bidragspliktige ovenfor – det vanskelig å bevise at samværet ikke er i samsvar med tvangskraftig avtale eller offentlig fastsatt samvær. Også her er terskelen for å gå til rettslige skritt høy.

Departementet vil på bakgrunn av de erfaringer og den kunnskap en etter hvert får, vurdere om unntaksregelen og bevisbyrdereglene virker etter sin hensikt, eller om det er behov for å foreta enkelte justeringer.

Problemene som er omtalt ovenfor kan gi inntrykk av at konflikter rundt samvær har økt med innføring av retten til samværsfradrag. Noen hevder at i deres sak har nye regler ført til mindre samvær enn tidligere, noe som er i strid med intensjonene bak endringene.

Departementet mener det er for tidlig å trekke noen endelige konklusjoner. Et viktig spørsmål er om det dreier seg om et overgangsproblem. Konflikter knyttet til samvær forekom hyppig også med det tidligere bidragsregelverket, og det er rimelig at overgangen til et nytt regelverk kan føre til et økt konfliktnivå i enkelte familier. Når reglene har fått virke en stund, vil det være lettere å vurdere om nytt regelverk virker konfliktreduserende med sitt krav til skriftlige og klare avtaler/avgjørelser, eller om det å synliggjøre økonomien knyttet til samvær varig fører til flere konflikter i familiene. På bakgrunn av den kunnskap og empiri en får om dette, vil det bli vurdert hvilke virkemidler som

eventuelt kan tenkes å avhjelpe/dempe konflikten.

Størrelsen på samværsfradraget

Ved fastsettelsen av selve størrelsen på samværsfradraget er det tatt utgangspunkt i de samme kostnadstallene som er lagt til grunn ved beregningen av forbruksutgiftene i underholdskostnaden.

Det forutsettes at samværsforelderens dekkes barnets løpende forbruk når det gjelder mat, drikke, helse- og hygieneartikler og transportutgifter under samværet. Det er lagt til grunn at bostedsforelderens dekkes de øvrige utgiftene til barnets underhold, som for eksempel utgifter til klær og sko. Samværsfradraget korresponderer med andre ord med de utgiftene den bidragspliktige har til mat, drikke og fritidsaktiviteter ved samvær, og som bidragsmottakeren samtidig sparer.

Mange bidragsmottakere mener samværsfradraget er for høyt, og at halve bidraget forsvinner som samværsfradrag til tross for at den bidragspliktige bare har vanlig samvær. Mange mener dette ikke gjenspeiler den faktiske utgiftedelingen, og at barnet synes å være mer verdt hos den bidragspliktige enn der det bor fast. Rent faktisk er regelverket slik at fradrag per døgn alltid er mindre enn underholdskostnaden per døgn. Imidlertid vil samværsfradraget som prosent av underholdskostnaden per døgn variere både med barnets alder, etter hvor mye samvær det er innenfor en gitt samværsklasse og mellom samværsklassene. Når erfaringene med gjeldende regelverk øker, kan det bli aktuelt å vurdere justeringer.

Barnetillegg

Der bidragsmottaker mottar barnetillegg for eksempel som del av en pensjonsytelse, skal bidraget etter samværsfradrag aldri settes høyere enn differansen mellom barnets underholdskostnad og det beløpet som bidragsmottakeren får utbetalt i barnetillegg. Før regelverket trådte i kraft var denne bestemmelsen gjenstand for sterk kritikk, og mange mente at bestemmelsen slo særlig hardt ut i forhold til en gruppe bidragsmottakere med lav inntekt. Frykten viste seg å være ubegrunnet. Tall fra omregningen viser at gjennomsnittlig bidrag gikk opp i også disse sakene. Bestemmelsen kommer for øvrig relativt sjelden til anvendelse.

Behovsprøving av bidragsforskuddet

En del bidragsmottakere hevder at det er stor differanse mellom inntektsgrensene som er lagt til grunn ved behovsprøvingen av forskudd og inn-

tekstgrensene som er lagt til grunn for når den bidragspliktige vurderes til ikke å ha bidragsevne. Det viser seg videre at mange oppfatter satsen for 75 prosent forskudd som en behovsprøving. Dette er ikke helt korrekt.

Utgangspunktet for endringene i forskotteringsordningen var at størrelsen på det *vanlige* forskuddet etter nye regler skulle tilsvare fullt forskudd før regelendringene. På grunn av bortfallet av skatteplikten på mottatt forskudd og bidrag, tilsvare fullt forskudd før regelendringene 75 prosent forskudd etter endringene i realverdi. Hvis ikke «fullt» forskudd hadde blitt redusert til 75 prosent, ville endringen med skattefritak føre til at den vanlige bidragsmottaker ville få et de facto økt forskudd. 75 prosent forskudd er med andre ord «fullt» forskudd. Årsaken til at satsen for 100 prosent forskudd etter det tidligere regelverket likevel er beholdt i det nye regelverket, var et sterkt ønske om å skjerme gruppen med de aller laveste inntektene, typisk de som hadde overgangsstonad som eneste inntekt og hadde skattefritak. Denne gruppen har i en viss forstand fått en forhøyet ytelse.

Den reelle behovsprøvingen av forskuddet skjer således i forhold til om det bare foreligger rett til 50 prosent forskudd eller ikke rett til forskudd i det hele tatt. Inntektsgrensene for denne behovsprøvingen følger de samme inntektsgrensene som legges til grunn ved bidragsevnevurderingen av den bidragspliktige. Det er med andre ord balanse i regelverket for bidragspliktige og bidragsmottakere her.

Departementet ser at den konkrete utformingen av inndelingen i 100 prosent, 75 prosent eller 50 prosent forskudd representerer et formidlingsproblem. Dette problemet vil naturlig nok øke ettersom tiden går, og stadig færre vil ha kjennskap til det gamle regelverket. Forskotteringsordningen vil bli tatt opp i stortingsmeldingen, der dette temaet vil bli vurdert nærmere.

Økonomiske og administrative konsekvenser

I Ot.prp. nr.43 (2000–01) ble de samlede offentlige mer- og mindreutgiftene ved reformen drøftet. Det ble anslått at forskotteringsutgiftene ville øke, endringene i skattereglene ville gi staten en merinntekt, mens det å oppheve statens refusjon for overgangsstonad i bidrag ville gi et provenytab. Til sammen var dette beregnet til rundt 50 til 70 mill. kroner i årlige mindreutgifter.

Man regnet på den annen side med årlige administrative merutgifter på grunn av mer komplekse regler. Gebyr på bidragsfastsettelse og endringskrav ble innført fra 1. juni 2002 som et virkemiddel for å få flere til å inngå private avtaler, men også

fordi debatten om de nye bidragsreglene hadde synliggjort det arbeidet som blir utført i det offentlige med hensyn til bidragssakene.

Når regnskapstall for et helt budsjettår med nytt regelverk foreligger i første halvår av 2005, vil de administrative og økonomiske konsekvensene kunne vurderes på et mer reelt grunnlag enn det som var mulig i 2001. Det synes imidlertid allerede i dag som om det er noe færre saker enn tidligere.

Gebyret var da Stortinget drøftet innføringen sommeren 2001, på 600 kroner. Fra 1. juli 2004 er gebyret på 845 kroner. Den store økningen skyldes at gebyret reguleres i tråd med rettsgebyret. Økningen har ført til reaksjoner. Gebyret må ikke bli så høyt at det fører til at utgiften holder bidragspliktige og bidragsmottakere borte fra å be om fastsettelse/endringer som de ikke klarer å bli enige om selv, men som den ene eller andre part mener at er nødvendige for barnet eller barnas forsørgelse. Departementet vil komme tilbake til en drøfting av dette i stortingsmeldingen.

Enhver større endring i forhold til rammebetingelsene for delte familier vil sannsynligvis alltid bidra til å øke konfliktnivået midlertidig. En del fraskilte foreldre eller tidligere samboere med felles barn, har uoppgjorte konflikter som igjen kan bli aktualisert. Det er klart at endringer i bidragsregelverket kan gi påfyll til en pågående konflikt, bidra til at en gammel konflikt blusser opp igjen eller vekke tillive en ny. Det er derfor viktig i seg selv at endringsnivået og -taket på et slikt område er lav. Et dårlig regelverk som partene har blitt vant til å leve med kan derfor faktisk være tilsynelatende mindre konfliktfylt enn et godt regelverk som krever nye løsninger og ny gjennomtenkning av situasjonen.

Samlivsbrudd og barn – samfunnsutvikling generelt

Samlivsbrudd mellom foreldre berører svært mange barn. I alt opplevde 11 396 barn under 18 år at foreldrene skilte seg i 2003. Dette er 271 flere enn i 2002. I tillegg kommer samboerbarn som opplever brudd mellom foreldrene. Det finnes ikke årlig statistikk over samlivsbrudd. En undersøkelse utført av SSB viste at 7 481 barn av samboere opplevde at foreldrene gikk fra hverandre i 1999.

Det bor vel 1 million barn under 18 år i Norge (1 066 387 i 2003). 3 av 4 barn bor sammen med både mor og far. Andelen barn som ikke bor sammen med begge foreldre har økt fra 18 til 25 prosent i løpet av de siste 14 årene. Dette betyr at i 2003 bodde i underkant av 264 000 barn med den ene av foreldrene. De aller fleste av disse barna bor hos mor, enten bare med henne (181 758 barn) eller med mor og stefar (44 716 barn) hvilket betyr

at 86,5 prosent av de barna som bor med den ene av foreldrene, bor sammen med mor. 13, 5 prosent av barna bor hos far. Denne statistikken viser ikke hvor mange barn som bor like mye hos hver av foreldrene (delt bosted) fordi hver person kun kan være registrert bosatt på en adresse. Utvalgsundersøkelser antyder at delt bosted kan gjelde for mellom fire og ti prosent av barna.

Det er viktig å få kunnskap om hvilke konsekvenser disse familiemessige endringene får for barna, og om barnas behov i forhold til bosteds- og samværsordning blir ivarettatt. I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap (familiemeldingen)* tok regjeringen til orde for at foreldreskapet skal bestå også når foreldrene ikke bor sammen og at det i de fleste tilfeller er til barnets beste å beholde kontakten og ha samvær med begge foreldrene.

Det ble i 2004 i regi av BFD gjennomført to dagers seminarer for både dommere, sakkyndige og advokater flere steder i landet, knyttet til nye prosessregler i barneloven, samt senking av aldersgrensen ved høring av barn. Videre ble det utarbeidet en veileder for de samme gruppene og brosjyrer rettet til henholdsvis barn og foreldre om barnets rett til å bli hørt. Departementet vil i 2004 også utgi en artikkelsamling om høring av barn bestående av bidrag fra spesielt kompetente fagpersoner.

Stortinget har under behandlingen av Ot.prp. nr. 29 (2002–2003) og Familiemeldingen fattet to ulike anmodningsvedtak der de ber regjeringen komme tilbake med forslag om endringer om felles foreldreansvar for samboende foreldre (anmodningsvedtak nr. 499, 2002–2003 og anmodningsvedtak nr. 85, 2003–2004). Regjeringen oversendte våren 2004 Ot.prp. nr. 82 (2003–2004) til Stortinget med forslag om å innføre felles foreldreansvar for samboende foreldre. Vilåårene er at farskapet er erkjent etter reglene i barneloven §4 og foreldrene har underskrevet en samboererklåring som er sendt til folkeregisteret.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Et godt faglig familievern tilpasset familiens behov

Høy kunnskap og kompetanse i familievern

For å bidra til å videreutvikle høy kunnskap og kompetanse i familievern skal *Kompetanseplanen*

for familievern følges opp. Blant annet skal videreutdanningstilbudene i familierapi videreutvikles, og det skal etableres et tilbud om lederopplæring for tjenesten.

Godt helhetlig forebyggende familiearbeid og godt samarbeid med barnevern og tilgrensende tjenester

Satsingen på forebyggende familiearbeid videreføres. Samarbeidet mellom familievern, barnevern og andre tilgrensede områder som samlivstiltak og foreldreveiledning skal styrkes gjennom den nye Bufetat. Det tas også sikte på å bedre samarbeidet med psykisk helsevern, deler av rusomsorgen, pedagogisk-psykologisk tjeneste og andre beslektede tjenester.

Departementets strategiplan for familievern skal følges opp i samarbeid med Bufdir.

Et godt tilbud til familier med spesielle behov

Familievernkontorenes tilbud overfor familier med spesielle behov skal videreføres og utvikles. Prosjektet «Hva med oss?»; et landsomfattende tilbud om samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn, vil bli avsluttet i 2004. Tiltaket samlivsveiledning for foreldre med funksjonshemmede barn vil bli videreført i 2005.

Regjeringen øker satsingen på dette tiltaket ved å bevilge ytterligere 3 mill. kroner på kap. 841, post 70 til videreutvikling og styrking av tilbudet i 2005. Målet er at alle foreldre med funksjonshemmede barn skal få et tilbud om samlivsveiledning.

Tiltak rettet mot styrking av kompetanse om voldsproblematikk og tilbud til familier med voldsproblemer vil fortsette, blant annet gjennom prosjektet «Barn som lever med vold i familien» i regi av Alternativ til vold og Senter for krisepsykologi i Bergen.

Kompetansen på og tilbudet til familier med minoritetsetnisk bakgrunn skal også bedres, og det tas blant annet sikte på å utvikle flere tilpassede familierapeutiske tilbud.

En godt dokumentert og allment kjent familievern tjeneste

Pålitelig statistikk til rett tid

Departementet vil, i samarbeid med SSB og Bufdir, videreføre arbeidet med en større revisjon av familievernstatistikken. En ny versjon av statistikkprogrammet skal tas i bruk fra og med 1. januar 2006.

God kunnskap om familieverntjenesten i befolkningen

God dokumentasjon om familievernets virksomhet er viktig, både for offentlig forvaltning, kontorene selv og allmennheten generelt. Et av virkemidlene for å styrke det forebyggende familiearbeidet vil være å gi bedre informasjon til allmennheten om familievernet og dets tilbud. Departementet vil i denne forbindelse utarbeide en informasjonsstrategi for familievernet. Det vil være av stor betydning å gjøre en innsats for å endre folks kunnskaper og oppfatninger om samliv, samlivsproblemer og samlivsbrudd, og holdninger til å søke hjelp. Dels handler dette om å gi informasjon om hva familievernet gjør, dels om å senke terskelen for kontakt, og sette fokus på samlivs- og familieproblemer generelt. Det vil også kunne bidra til å redusere samlivskonflikter/samlivsbrudd og å styrke kvaliteten i familieliv og nære relasjoner.

Et tidsriktig barnebidragsregelverk

Evaluerer nytt regelverk – Stortingsmelding høsten 2005

Departementet planlegger å legge fram en stortingsmelding om barnebidragsregelverket høsten 2005. Det vises til omtale under Tilstandsvurdering, avsnittet om «Foreløpige erfaringer med nye regler for fastsettelse og endring av barnebidrag».

Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingsapparat

Tilbud om mekling innenfor 2 timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger 3 uker

Departementet har satt som mål at det som hovedregel ikke skal være mer enn 3 ukers ventetid for å komme til mekling, og at meklingsapparatet skal være så godt utbygd at foreldrene skal ha tilbud om mekling innenfor 2 timers reisevei fra siste felles bopel. Mekling må videreføres på minst samme kvalitative nivå som hittil.

Kontinuerlig opplæring av meklingskorpset

Viktige oppgaver er opplæring av nye meklere og faglig oppfølging av meklere som allerede er oppnevnt. En annen viktig oppgave er å utvikle metoder for rådgivning og støtte til familier med store konflikter, særlig i forbindelse med skilsmisse. Det påbegynte arbeidet med å utvikle bedre meklingsmetodikk i fastlåste meklingssaker med høyt konfliktnivå vil bli videreført. Spesielt vil det være behov for å styrke kompetansen på mekling for

minoritetsetniske familier, i saker med psykiatri, rus, mishandling og misbruk og utvikling av bedre metoder for å ha med barn i mekling.

En mer målrettet meklingsordning

Bidra til metodeutvikling i forbindelse med mekling i vanskelige saker

Det er et mål å styrke meklingsordningen i tunge saker, og meklernes kompetanse må heves for å kunne yte best mulig hjelp til foreldrene i vanskelige saker – jf. plan for kompetanseutvikling i familievernet.

Trygghet for at barns rettigheter er sikret etter samlivsbrudd

Legge fram lovforslag for bedre å beskytte barn mot vold og overgrep

Rapporten «Tiltak for å beskytte barn mot overgrep. Forslag om endringer i barneloven m.v.» har vært på offentlig høring. Rapporten omhandler problemstillinger knyttet til påstander om overgrep i barnefordelingssaker, vern av trusselutsatte kvinner og barn (fiktiv identitet og sperret adresse) og krisesentre og taushetsplikt. Departementet vil eventuelt fremme forslag til endringer i barneloven på denne bakgrunn.

Påbegynne evalueringsarbeidet av nye saksbehandlingsregler og senking av aldersgrensen for høring av barn i barneloven

Lovendringene i barneloven innebærer nye oppgaver og rolleutfordringer i rettsprosessen både for dommere, advokater og sakkyndige. Senking av aldersgrensen for høring av barn setter økt fokus på hvor viktig det er at barns synspunkter kommer fram på en måte som både er juridisk og barnefaglig forsvarlig. En evaluering av reglene vil være viktig for å sikre at målet om at både prosessen og resultatet skal være til barnets beste ivaretas.

Bedre kompetansen for de som praktiserer de nye saksbehandlingsreglene og reglene om høring av barn etter barneloven

I forbindelse med ikrafttreddelsen av nytt regelverk ble det i 2004 igangsatt kompetansehevingstiltak for å søke å bidra til en god gjennomføring av reformen. Regelendringenes karakter tilsier et behov for fortsatt kompetanseheving og erfaringsutveksling hos de som skal praktisere reglene. For at reglene skal fungere til barnets beste, er det viktig at de som skal praktisere reglene har en god forståelse av egen og andres rolle og får mulighet til

utvikling, erfaringsutveksling og kompetanseheving.

Økt kunnskap om delte familiers situasjon

Kartlegge barns og foreldres erfaringer med delt bosted

I St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det drøftet hvordan en kan styrke kontakten mellom barn og foreldre etter samlivsbrudd, herunder hvorvidt delt bosted kan være et egnet virkemiddel. Regjeringen foreslo å sette i gang et forskningsprosjekt for å kart-

legge barns og foreldres erfaringer med delt bosted. Stortinget stilte seg enstemmig bak dette forslaget, jf. Innst.S.nr. 53 (2003–2004). Etter en åpen anbudskonkurranse, ble prosjektet tildelt Institutt for samfunnsforskning/Norges byggforskningsinstitutt. Prosjektet skal belyse hvorvidt delt bosted er konfliktdempende, hvilke konsekvenser en slik barnefordeling har for barna, og hvorledes barnas uttalerett praktiseres i slike saker ved hjelp av tre delprosjekter: Barns erfaringer med delt fast bosted, Foreldres erfaringer med delt fast bosted og Omsorgsformer, boforhold og boligøkonomi. Prosjektet skal avsluttes ved utgangen av 2006.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 841 Familievern og konfliktløsning

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Et godt faglig familievern tilpasset familiens behov	Høy kunnskap og kompetanse i familievern	Antall tiltak påbegynt/gjennomført i hht. plan for kompetansetiltak i familievern
	Godt helhetlig forebyggende familiearbeid og godt samarbeid med barnevern og tilgrensede tjenester	Oppfølging av BFDs strategiplan for familievern
	Et godt tilbud til familier med spesielle behov	Samlivsveiledning overfor familier med funksjonshemmede barn Styrket kompetanse på og tilbud overfor familier med voldsproblematikk Styrket kompetanse og tilbud overfor minoritetsetniske familier
En godt dokumentert og allment kjent familievern tjeneste	Pålitelig statistikk til rett tid	Nye rutiner for familievernets årsrapportering til SSB
	God kunnskap om familievern tjenesten i befolkningen	Utvikle informasjonsstrategi
Et tidsriktig barnebidragsregelverk	Evaluere nytt regelverk	Stortingsmelding høsten 2005
Et tilgjengelig og kvalitetsmessig godt meklingskorps	Tilbud om meklings innenfor to timers reiseavstand og ventetid som ikke overstiger tre uker	
	Kontinuerlig opplæring av meklingskorps	
En mer målrettet meklingsordning	Bidra til metodeutvikling i forbindelse med meklings i vanskelige saker	

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Trygghet for at barns rettigheter er sikret etter samlivsbrudd	Legge fram lovforslag for bedre å beskytte barn mot vold og overgrep Påbegynne evalueringsarbeidet av nye saksbehandlingsregler og senking av aldersgrensen for høring av barn i barneloven Bedre kompetansen for de som praktiserer de nye saksbehandlingsreglene og reglene om høring av barn etter barneloven	
Økt kunnskap om delte familiers situasjon	Kartlegge barns og foreldres erfaringer med delt bosted	

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, meklingsgodtgjørelse, overslagsbevilgning

Posten omfatter godtgjøring til meklingsinstanser utenom familievernnet, herunder reiseutgifter i særlige tilfeller og utgifter til tolk når slike utgifter ikke faller inn under refusjonsordningen for tolketjenesten. Godtgjøring til meklere utenom familievernnet gis etter tilsvarende satser som for fri retts hjelp som i 2004 er 770 kroner per time for inntil fire timers meklings.

Post 22 Kompetanseutvikling og opplæring, meklingskorpset m.v.

Posten omfatter midler til opplæring av nye meklere, og midler til kompetanseutvikling av meklingskorpset. Midler vil også bli brukt til kunnskapsstøtte for forvaltning og utvikling av barneperspektivet etter samlivsbrudd.

Post 70 Utviklings- og opplysningsarbeid mv.

Posten må sees i sammenheng med tiltak under kap. 842 Statlig forvaltning av familievernnet.

Målsetting

Formålet med posten er å bidra til å styrke kompetansen og stimulere til fag- og tiltaksutvikling i

familievernnet, samt øke kunnskapen om familievernnet gjennom forskning og utviklingsarbeid.

Tildelingskriterier

Posten skal dekke kostnader knyttet til *Kompetanseplanen for familievernnet*, til opplysningsarbeid, kunnskapsstatus og kunnskapsformidling. Tiltak for å styrke fagutvikling i vanskelige familiesaker og tiltak for å utvikle metoder i konfliktløsning må sees i sammenheng med tiltak under post 22. Posten vil også bli benyttet til fagkonferanser og andre tiltak som fremmer utviklingen av familievernnet.

Oppfølging og kontroll

Departementet initierer tiltak, mottar evt. søknader og krever regnskap og rapport fra tiltakene.

Budsjettforslag for 2005

Bevilgningen på posten øker med 3 mill. kroner til videreutvikling og styrking av samlivsveiledning til foreldre med funksjonshemmede barn. Blant andre prioriterte tiltaksområder i 2005 kan nevnes kompetanseheving i arbeid med minoritetsetniske familier, lederopplæring, og styrking av det forebyggende familiearbeidet.

Kap. 0842 Statlig forvaltning av familievern (jf. kap. 3842)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>		139 331	143 384
21	Spesielle driftsutgifter		5 000	5 166
70	Tilskudd til kirkens familievern m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>		105 000	108 570
	Sum kap 0842		249 331	257 120

Status for virksomheten

I Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) foreslo regjeringen at familievernkontorene, sammen med de fylkeskommunale oppgaver innen barnevernet, skulle overføres fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2004. Stortinget ga sin enstemmige tilslutning til dette forslaget i februar 2003. Det var 64 familievernkontorer og ca. 300 ansatte som ble omfattet av overgangen fra fylkeskommunen til staten. Staten overtok arbeidsgiveransvaret for alle fylkeskommunalt ansatte og overtok kontorlokaler eller trådte inn i leiekontrakter fylkeskommunene hadde inngått for å drive tjenesten. Departementet forlenget også alle driftsavtaler som var inngått av fylkeskommunene med de private familievernkontorene. De private kontorene har alle en tilknytning til Den norske kirke, enten i fht. bispedømmesråd eller menighetsråd.

Overgangen fra fylkeskommunal til statlig drift av tjenesten skjedde per 1. januar 2004. Den nye statlige etaten, Statens barnevern og familievern (SBF), ble fra 1. juli 2004 en del av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), opprettet fra samme dato, som er administrativt direkte underlagt BFD.

Virksomheten er organisert med et sentralt kontor – Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), fem regionkontorer, samt 64 familievernkontorer spredt rundt i hele landet. Omtrent halvparten av familievernkontorene er eid av kirkelige stiftelser. Tjenesten har vært preget av sterk faglig autonomi og administrativ uavhengighet for det enkelte kontor. I 2004 ble det påbegynt et arbeid med å etablere felles strukturer og kulturbygging som grunnlag for å utvikle en mer enhetlig tjeneste på området.

Det vises også til omtale av familievern i kap. 841 Familievern og konfliktløsning. Når det gjelder omtale av Bufetats ansvar på blant annet barnevernområdet, vises det til kap. 855 Statlig forvalt-

ning av barnevernet og forøvrig til kap. 858 Barne- og familiedirektoratet.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Styrke og videreutvikle kompetanse og tilbud i familievern**Likeverdig tilbud i regionene**

En rekke familievernkontorer har lang ventetid før klienter kan få tilbud om behandling og rådgivning. Det er en målsetning å legge til rette for et lettere tilgjengelig og mer likeverdig tilbud for befolkningen og å redusere ventetiden. Dette innebærer at ressursene må disponeres slik at tjenestetilbudet i områder med lav dekning styrkes, at antall og plassering av kontorer vurderes, og at det blir en bedre utnyttelse av tilgjengelige ressurser i sin helhet. Bufdir vil også tilstrebe et likere forholdstall mellom befolkningsgrunnlag og behandlingstilstand.

Kompetanseutvikling for de ulike faggruppene i tjenesten

Familievern er i utgangspunktet et lavterskeltilbud som skal favne om hele befolkningen. Tjenestens kompetanse bør styrkes ut fra det målet. I tillegg er det viktig å legge til rette for en faglig styrking av tjenesten når det gjelder spesielle grupper, som bl.a. familier med funksjonshemmede barn, familier med annen etnisk bakgrunn enn norsk og familier med voldsproblematikk.

Bufdir skal i samarbeid med BFD følge opp strategiplanen og *Kompetanseplanen for familievern*. Et tilbud om lederopplæring skal prioriteres, i tillegg til at videreutdanningstilbudene i familieterapi på en bedre måte må innbefatte emner som i dag ikke blir tilstrekkelig ivarettatt.

Godt utviklet og brukerrettet forebyggende familiearbeid**Styrking av det utadrettede forebyggende familiearbeidet i familievernnet**

Det er et viktig mål for familievernnet å arbeide utadrettet og forebyggende. Dette gjelder både den primære forebygging overfor publikum generelt, men også sekundær forebygging for å kunne komme inn i saker og unngå at de får en mer alvorlig karakter. Utadrettede tiltak sikter i hovedtrekk mot to ulike grupper; publikum og hjelpeapparat. Innsatsen skal styrkes overfor begge målgrupper. Bufdir skal sørge for at regionkontorene stimulerer til lokale eller regionale tiltak av utadrettet forebyggende karakter.

Bufdir har også ansvar for å implementere og utvikle tilbudet om gratis samlivskurs til førstegangsforeldre i kommuner og fylker med sikte på at tilbudet skal være landsdekkende ved utgangen av 2006 (jf. omtale i kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak).

Økt deltakelse i det helhetlige forebyggende familiearbeidet

I det forebyggende arbeidet er det viktig å fange opp grupper som tradisjonelt i liten grad har benyttet tjenestene. Utadrettet virksomhet blir derfor i en viss grad spisset mot grupper eller områder som har hatt mindre fokus – blant annet førstegangsforeldre, foreldre til funksjonshemmede barn, samt foreldreveiledning mer generelt. Eta-

blering av en felles statlig virksomhet som har ansvar både for det statlige familievern og barnevern, legger til rette for et tettere samarbeid med barnevernet.

Det skal utvikles en overordnet strategiplan for prioritering, organisering og implementering av ulike former for forebyggende familievern. BFD vil utarbeide planen i samråd med Bufdir.

God kommunikasjon og informasjon internt og eksternt

God kommunikasjon innad i tjenesten, mellom kontorene, regionen og staten

Utviklingen av det statlige familievernnet vil kreve en bevisst kulturbygging for å sikre en mer enhetlig tjeneste. Informasjonsutveksling er et av de viktigste tiltakene i så måte. Etablering av eget intranett for tjenesten sees som en forutsetning for å kunne komme i gang med dette.

Bufdir vil sørge for at intranettet blir operativt og et funksjonelt instrument for informasjon og kommunikasjon mellom familievernkontorene, i Bufetat og Bufdir.

Utvikle en informasjonsstrategi for familievernnet

For å styrke det forebyggende familiearbeidet, vil ett av virkemidlene være å utarbeide en langsiktig strategiplan for å gi bedre informasjon til allmennheten om familievernnet og dets tilbud. Bufdir skal følge opp dette arbeidet.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 842 Statlig regional forvaltning av familievern

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Styrke og videreutvikle kompetanse og tilbud i familievern	Likeverdig tilbud i regionene	Forholdstall mellom befolkningsgrunnlag og behandlerstillinger
	Kompetanseutvikling for de ulike faggruppene i tjenesten	Kompetansestyrking av arbeidet med familier med voldsproblemer og familier med annen etnisk bakgrunn enn norsk
Godt utviklet og brukerrettet forebyggende familiearbeid	Styrking av det utadrettede forebyggende familiearbeidet i familievern	Antall tiltak gjennomført
	Økt deltakelse i det helhetlige forebyggende familiearbeidet	Utvidet tilbud om gratis samlivskurs for førstegangsforeldre Opplæring og veiledning av kursledere Forsterket satsing på foreldreveiledningsprogrammet Utp prøve samarbeidsmodeller mellom familievernkontorer og barnevern
God kommunikasjon og informasjon internt og eksternt	God kommunikasjon innad i tjenesten, mellom kontorene, regionen og staten	Implementere et felles intranett for familievern
	Utvikle en informasjonsstrategi for familievern	

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter, kan nyttes under post 70**

Posten dekker lønn til faste stillinger, engasjementer, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i familievern. Posten skal også dekke utgifter knyttet til administrasjon av de regionale familievernkontorene.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten dekker utgifter til forskning, utvikling og kompetanseheving i familievern.

Post 70 Tilskudd til kirkens familievern mv., kan nyttes under post 01

Posten dekker utgifter til drift av de kirkelige familievernkontorene.

Kap. 3842 Statlig forvaltning av familievern (jf. kap. 842)**Post 01 Diverse inntekter**

Inntektene skriver seg fra ulike prosjekter og tiltak. Inntektens størrelse varierer fra år til år.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av fødsels- og adopsjonspenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kapt. 842 Statlig forvaltning av familievern.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgiften motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 842 Statlig forvaltning av familievern.

Kap. 0844 Kontantstøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	2 779	2 193	1 205
70	Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	2 992 145	2 852 195	2 860 000
	Sum kap 0844	2 994 924	2 854 388	2 861 205

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

God kunnskap om bruk og virkning av kontantstøtten**Bidra til finansiering av relevant forskning**

Høsten 2003 gjennomførte NOVA på oppdrag fra BFD to utdypende analyser av dataene fra Barnetilsynsundersøkelsen 2002. I Skriftserie 3/04 «Mødre med barn i kontantstøttealder. Yrkestilknytning, arbeidstid og barnetilsyn» (NOVA) analyseres ulike sider ved mødrenes inntektsgivende arbeid. Undersøkelsen er begrenset til foreldre med barn i kontantstøttealder. Undersøkelsen viser at andelen yrkesaktive mødre er omtrent uendret siden 1998. Yrkesaktive mødre vil si de mødrene som på intervju tidspunktet enten er i arbeid eller i permisjon. Det har vært en betydelig økning i andelen mødre med permisjon. Mødre drøyer med andre ord tidspunktet for når de er tilbake i arbeid etter endt permisjon. Både blant mødre til ett- og toåringer har det vært en nedgang i andelen i arbeid. Denne nedgangen gjelder både lav- og høytutdannende, men sterkest har den vært blant mødre med høyere utdanning og spesielt mødre med universitetsutdanning. Undersøkelsen viser også at det ikke har vært en nedgang i arbeidstiden til mødre med barn i kontantstøttealder. Dette henger sammen med at det er særlig mødre med deltidsarbeid som ikke går tilbake i jobb så raskt som tidligere. Dette trekker den gjennomsnittlige arbeidstid blant dem som er i arbeid noe opp.

I Rapport 24/03 «Barnehagen fra selektivt til universelt velferdsgode» analyseres utviklingen av barnetilsynsordninger de siste 30 årene og med særlig vekt på perioden etter innføringen av kontantstøtten. Undersøkelsen viser at i løpet av de siste 30 årene har barneomsorg i økende grad blitt et offentlig ansvar. I 1965 var det barnehageplasser til rundt 2 prosent av barn under skolepliktig alder mot 67 prosent i 2002, dersom barn under ett år

holdes utenfor. Nivået på mødres yrkesaktivitet har hele tiden ligget over nivået på barnehagedekningen, men i de senere årene har gapet minsket. I dag er det i hovedsak blant mødre med barn i kontantstøttealder at det er tale om et slikt gap. Undersøkelsen viser også at nesten alle foreldre mener at tilsyn av foreldre er det beste før barn har fylt ett år, og nesten like mange mener barnehage er det beste for barn mellom tre og fem år. Når det gjelder barn i kontantstøttealder, er foreldrene delt i synet på barnehager. En tredjedel mener barnehage er det beste for ettåringene, mens mer enn to tredjedeler mener barnehage er det beste for toåringene.

Rikstrygdeverket har med støtte fra BFD gjennomført en undersøkelse av kontantstøtten. I rapport 06/2003 «Noen sider ved kontantstøtteordningen belyst ved hjelp av registerdata» er blant annet virkningen av kontantstøtten på foreldrenes yrkesaktivitet undersøkt. I denne undersøkelsen er yrkesaktiviteten beregnet ved hjelp av pensjonsgivende inntekt. Undersøkelsen viser at mødre reduserer sin yrkesaktivitet mens barna er ett og to år gamle. Den viser videre at etter innføringen av kontantstøtten har mødre med barn i kontantstøttealder redusert sin yrkesaktivitet mer enn mødre med barn i tilsvarende alder før innføringen av kontantstøtten. Kontantstøtten har ikke hatt effekt på mødrenes yrkesaktivitet etter at barna har fylt tre år og ikke lenger berettiger kontantstøtte. Undersøkelsen viser også at både mødre med lav og høy inntekt reduserer sin yrkesaktivitet, men at mødre med lav inntekt reduserer sin yrkesaktivitet mest.

Departementet har gitt støtte til prosjektet «Arbeidslivets tidskulturer og foreldres omsorgspraksiser» ved NTNU. I prosjektperioden har inn-satsen vært todelt. For det første har den vært konsentrert om et sammenlignende internasjonalt prosjekt mellom Norge, Spania, Tyskland og Island. Prosjektet har dreiet seg om utviklingen av fleksible tidskulturer og hvilken innflytelse dette har på foreldrenes tid sammen med barna og med spesiell vekt på fedrenes bruk av permisjon. Målsetnin-

gen har vært å se på samspillet mellom velferdsstatsordninger, tid til barneomsorg og arbeid i det nye arbeidslivet. Dette arbeidet har resultert i sluttrapporten «Culture, Custom and Caring: Men's and Women's Possibilities to Parental Leave». I tilknytning til sluttrapporteringen er det laget en dokumentarfilm om fedres bruk av permisjoner. For det andre har det blitt arbeidet med en bok med arbeidstittelen *Valgfrihetens tid og barna – velferdsstatens omsorgspolitik*. Boken tar utgangspunkt i tid og tidsklemmeproblematikken som mange småbarnsfamilier opplever. Tre av hovedspørsmålene i boka vil være hvilke ordninger som fører til mer tid med barna, hvem av foreldrene barna får mest tid sammen med og hvilke ordninger som gir barna mer tid sammen med fedrene. Boken blir utgitt i mars 2005.

Kompensere bortfall av småbarnstillegget i barnetrygden fra 1.8.03

Øke satsen for full kontantstøtte tilsvarende småbarnstillegget

Med virkning fra 1. august 2003 ble satsen for full kontantstøtte økt tilsvarende småbarnstillegget i barnetrygden, som bortfalt fra samme dato. Satsen for full kontantstøtte økte med 7 884 kroner til 43 884 kroner per barn per år. Satsene for delvis kontantstøtte er økt forholdsmessig like mye.

Tilstandsvurdering

Barn med kontantstøtte

Ifølge statistikk for bruk av kontantstøtte (Riks-trygdeverket) mottok i gjennomsnitt 83 540 barn støtte i 2003, 72 prosent av ett- og toåringene. Dette er 5 321 færre barn enn i 2002, hvor 88 861 barn (74,6 prosent) var med i ordningen. Reduksjonen skyldes 3 167 færre barn i aldersgruppen og 2 154 flere barn med heldagsplass i barnehage. Det er flere ettåringer enn toåringer med kontantstøtte, henholdsvis 44 072 (77,5 prosent) og 39 468 (66,8 prosent). Tilsvarende tall i 2002 var 46 921 (79,8 prosent) og 41 940 (69,5 prosent). Det er heller ikke i 2003 noen klar utvikling i retning av at flere kombinerer deltidsplass i barnehage med delvis kontantstøtte. Andelen barn med delvis kontantstøtte var på 11,2 prosent som er omtrent uendret fra 2001. Det er mer vanlig å motta delvis kontantstøtte for toåringene enn for ettåringene – henholdsvis 9,2 og 22,7 prosent av ett- og toåringene med kontantstøtte mottar delvis støtte.

Tall for første halvår 2004 viser at det var 4 772 færre barn med kontantstøtte enn på samme tidspunkt året før, som følge av 2 063 færre ett- og

toåringer og 2 709 flere heldagsplasser i barnehage.

Kontantstøtten blir utbetalt til kvinner i 96 prosent av tilfellene. Dette gjelder både for 2003 og første halvår 2004.

Forskning om virkninger av kontantstøtten

Departementet viderefører støtten til følgende prosjekter: Kontantstøttens langsiktige konsekvenser for småbarnsforeldres yrkesdeltakelse, Tid brukt til arbeid ute og hjemme blant foreldrepar og Økonomisk likestilling i norske barnefamilier, jf. St.prp. nr. 1 (2003–2004) for BFD.

Statistisk sentralbyrå har fått støtte til et prosjekt hvor kontantstøttemottakere er etablert som en variabel i Arbeidskraftundersøkelsen (AKU). I publiseringsprogrammet til AKU vil det bli publisert tabeller som blant annet vil vise tilknytning til arbeidsmarkedet, yrke, arbeidstidsordning og gjennomsnittlig arbeidstid for mottakere/ikke mottakere av kontantstøtte.

Kontantstøtte til EØS-området og til sokkelarbeidere

I september 2003 startet trygdeetaten utbetaling av kontantstøtte til EØS-området i henhold til forordning nr. 1408/71 om koordinering av trygdeytelser. Det ble foretatt etterbetaling med virkning fra 1. august 1998 til dem som satte frem krav innen 1. juli 2004.

Den norske kontinentalsokkelen er ikke en del av norsk territorium og er dermed heller ikke omfattet av EØS-avtalen. Det innebærer at forordning nr. 1408/71 i utgangspunktet ikke kommer til anvendelse på kontinentalsokkelen. Arbeidstakere på norsk sokkel får dermed ikke kontantstøtte for sine barn bosatt i EØS-området, slik arbeidstakere i land får.

I Ot.prp. nr. 58 (2003–2004) foreslo regjeringen å endre kontantstøtteloven slik at forordning nr. 1408/71 får tilsvarende anvendelse på kontinentalsokkelen. Tilsvarende endringer ble i 2001 foretatt i folketrygdloven og barnetrygdloven. Lagtinget vedtok 15. juni 2004 endringer i kontantstøtteloven i tråd med regjeringens forslag, jf. Innst.O.nr. 88 (2003–2004) og Besl.O.nr. 92 (2003–2004). Sokkelarbeidere gis dermed rett til kontantstøtte som om de hadde arbeidet i land. Lovendringen trer i kraft 1. november 2004. Kontantstøtte vil bli etterbetalt med virkning fra 1. august 1998, tidspunktet for innføring av kontantstøtten. Fristen for å sette frem krav om etterbetaling er satt til 1. januar 2006. BFD forbereder sammen med Rikstrygdeverket iverksetting av lovendringene.

Bedre tilpassing av kontantstøtte til bruk av deltids plass i barnehage

Kontantstøtte er et alternativ og supplement til barnehage, og det skal være mulig å kombinere deltidsopphold i barnehage med delvis kontantstøtte. Tilbakemeldinger til departementet tyder på at det er behov for bedre tilpasning mellom ordningene. Problemstillingen er nærmere omtalt i St.meld. nr. 29 (2003–2004) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*. Regjeringen arbeider videre for å komme frem til en modell som kan gi en bedre tilpassing av bruk av kontantstøtteordningen til bruk av deltids plass i barnehage.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

God kunnskap om bruk og virkninger av kontantstøtten

Prosjekter som belyser småbarnsforeldres tilpassing til yrkesliv og omsorgsoppgaver

Støtten til pågående prosjekter vil bli videreført. Sett i sammenheng med de pågående prosjektene vil departementet vurdere videre forskningsbehov for 2005. Departementet vil bla. søke å få oppdatert kunnskap om minoritetsspråklige barns bruk av barnehage og kontantstøtte. Et viktig hensyn vil være å sikre bredden i forskningen rundt kontantstøtten.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 844 Kontantstøtte

Delmål	Resultatmål
God kunnskap om bruk og virkninger av kontantstøtten	Prosjekter som belyser småbarnsforeldres tilpassing til yrkesliv og omsorgsoppgaver

Nærmere om budsjettforslaget**Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan nyttes under kap. 846 post 50**

Midlene vil bli nyttet til finansiering av forskningsprosjekter som belyser småbarnsforeldres tilpassing til yrkesliv og omsorgsoppgaver.

Bevilgningen under posten gir rom for å videreføre igangsatte forskningsprosjekter. Posten er redusert med om lag 1 mill. kroner i forhold til vedtatt budsjett i 2004.

Post 70 Tilskudd, overslagbevilgning

Kontantstøtten er hjemlet i lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre (kontantstøtteloven).

Mål

I lov om kontantstøtte er det nedfelt tre mål for ordningen. Kontantstøtten skal:

- gi småbarnsforeldre mer tid til omsorg for egne barn
- legge til rette for større frihet i valg av omsorgsform for barna
- gi mer likhet i de statlige overføringene til småbarnsfamiliene uavhengig av omsorgsform

Tildelingskriterier

Kontantstøtte ytes fra og med måneden etter at barnet fyller ett år til og med måneden barnet fyller tre år.

Kontantstøtten er utformet som et alternativ og supplement til barnehage, slik at barn med heltids plass i barnehage som mottar statlig driftstilskudd, ikke har rett til kontantstøtte. Dersom barnet har deltids plass i barnehage foreligger det rett til delvis kontantstøtte.

Kontantstøtte utbetales til den barnet bor fast hos. Hvis foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted i samsvar med barneloven § 36 første ledd annet punktum, kan foreldrene få utbetalt kontantstøtte med en halvpart hver dersom de er enige om det.

Det er et vilkår for rett til kontantstøtte at både barnet og stønadsmottaker er bosatt i Norge. Kontantstøtte utbetales også for barn som oppholder seg på Svalbard og som er medlem av folketrygden etter folketrygdloven § 2-3. Som følge av EØS-avtalen (forordning nr. 1408/71) utbetales det også kontantstøtte for barn bosatt i EØS-området hvis forsørgeren arbeider i Norge eller på annen måte er omfattet av norsk trygdlovgivning, og der barna bor i et annet EØS-land. 1. november 2004 endres kontantstøtteloven slik at kontantstøtte også kan utbetales for barn bosatt i EØS-området

når forsørgeren arbeider på norsk kontinentalsokkel, se nærmere omtale under Tilstandsvurdering.

Oppfølging og kontroll

Kontantstøtten forvaltes av Rikstrygdeverket, som administrativt er underlagt Arbeids- og sosialdepartementet. Det er etablert rutiner for samhandling mellom Arbeids- og sosialdepartementet, Helse- og omsorgsdepartementet og BFD om blant annet årlige tildelingsbrev og etatsstyring generelt. Som ledd i resultatoppfølging og økonomikontroll avholdes to etatsstyringsmøter årlig mellom nevnte departementer og Rikstrygdeverket, i tillegg til jevnlig faglige kontaktmøter. Departementet mottar også månedlige regnskapsrapporter fra Rikstrygdeverket.

Rapport 2003

Jf. Resultatrapport 2003.

Budsjettforslag 2005

Budsjettforslaget bygger på:

- nominell videreføring av satsene fra 2004
- forventet antall ett- og toåringer i 2005 basert på blant annet Statistisk sentralbyrås siste befolkningsframskriving
- forventet utvikling i bruk av kontantstøtteordningen basert på Rikstrygdeverkets statistikk, måltall for barnehageutbyggingen i 2004 og målet om 6 200 nye barnehageplasser for barn under 3 år i 2005

Tabell 6.1 Antall stønadsberettigede barn. Prognoser 2004 og 2005

	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004	Årsgjennomsnitt 2005
Antall ett- og toåringer med kontantstøtte	83 540	74 650 ¹	74 520

¹ Saldert budsjett 2004

Tabell 6.2 Forslag til satser for kontantstøtte i 2005

Avtalt oppholdstid i barnehage per uke	Kontantstøtte i prosent av full ytelse	Beløp per barn per år	Beløp per barn per måned
Ikke bruk av barnehageplass	100	43 884	3 657
Til og med 8 timer	80	35 112	2 926
9 – 16 timer	60	26 328	2 194
17 – 24 timer	40	17 556	1 463
25 – 32 timer	20	8 784	732
33 timer eller mer	Ingen kontantstøtte	0	0

Kap. 0845 Barnetrygd

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Tilskudd	14 691 631	14 176 100	14 310 000
	Sum kap 0845	14 691 631	14 176 100	14 310 000

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Iverksette ny barnetrygdlov

Best mulig informasjon om det nye regelverket
Lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd trådte i kraft 1. januar 2003. Før ikrafttredelsestidspunktet ble det sendt ut informasjon om det nye regelverket til alle kommuner, fylkeskommuner, andre berørte offentlige instanser og berørte organisasjoner. Rikstrygdeverket utarbeidet rundskriv til loven og oppdaterte sin informasjonsbrosjyre om barnetrygd.

Omdisponere småbarnstillegget

Overføre midlene til barnehager og
kontantstøtte for samme aldersgruppe fra
1.8.2003

I henhold til Stortingets vedtak ved behandlingen av statsbudsjettet for 2003 ble småbarnstillegget i barnetrygden avviklet fra 1.8.2003. Midlene ble omdisponert til barnehager og kontantstøtte for den samme aldersgruppen.

Tilstandsvurdering

Barnetrygden er den største og viktigste overføringsordningen til barnefamiliene og et sentralt virkemiddel for å kompensere for merutgifter knyttet til forsørgeransvar for barn.

I St.prp. nr. 1 (2003–2004) for BFD ble det varslet at regjeringen i løpet av høsten 2003 ville sende på høring spørsmål om innføring av kontrollrutiner som kan hindre feilutbetaling av barnetrygd ved utenlandsopphold. Saken er blitt noe forsinket.

Arbeidstakere som etter EØS-avtalens regler er trygdet i Norge, har rett til barnetrygd for sine barn bosatt i EØS-området, se nærmere under Tildelingskriterier. Finnmarkstillegget i barnetrygden skal være et tilskudd til dem som er bosatt og oppholder seg i tiltakssonen i Finnmark og Nord-Troms. Tillegget utbetales derfor ikke til dem som arbeider i sonen, men som er bosatt utenfor.

En kvinne som arbeider i tiltakssonen og som bor i Finland har klaget til EFTAs overvåkingsorgan (ESA). Hun har fått avslag på krav om finnmarkstillegg fordi hun og barnet ikke er bosatt i tiltakssonen. I desember 2003 mottok Norge supplerende åpningsbrev fra ESA i saken. ESA mener at Norge ikke overholder sine forpliktelser etter EØS-avtalen når det blir satt som vilkår for rett til finnmarkstillegget at barnet og forsørgeren er bosatt i tiltakssonen. BFD besvarte i april 2004 ESAs åpningsbrev. Det fremgår av departementets brev at norske myndigheter ikke kan se at praktiseringen av finnmarkstillegget er i strid med EØS-avtalen. I grunnlagt uttalelse av 14. juli 2004 fremholder ESA sitt standpunkt. Norske myndigheter må svare ESA innen 14. oktober 2004.

Mål og strategier

Tilskudd til forsørgelse av barn

Videreføre barnetrygden som en universell støtteordning

Barnetrygden videreføres uten endringer i 2005. Barnetrygden er en universell ordning. Den gis for alle barn bosatt i Norge og utbetales med lik sats for alle barn, uavhengig av alder og av hvor mange barn det er i søskenflokk.

Den som forsørger barn, har utgifter som andre ikke har. Regjeringen ønsker å videreføre barnetrygden som en universell støtteordning for barnefamiliene.

Vurdere kontrolltiltak mv. i forbindelse med barns utenlandsopphold

For at det skal foreligge rett til barnetrygd, må barnet som hovedregel være bosatt i Norge. Barnetrygd kan fortsatt utbetales under midlertidige utenlandsopphold som ikke er ment å vare mer enn 12 måneder. Retten til barnetrygd vil likevel falle bort hvis barnet skal oppholde seg i utlandet mer enn seks måneder per år i to eller flere påfølgende år. Dersom barnet har utenlandsopphold utover dette uten at foreldrene melder fra til trygdekontoen, kan det forekomme feilutbetaling av barnetrygd. Regjeringen vurderer kontrolltiltak og en generell innstramming av retten til barnetrygd ved utenlandsopphold. Saken vil bli sendt på høring.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 845 Barnetrygd

Delmål	Resultatmål
Tilskudd til forsørgelse av barn	Videreføre barnetrygden som en universell støtteordning
	Vurdere kontrolltiltak mv. i forbindelse med barns utenlandsopphold

Nærmere om budsjettforslaget**Post 70 Tilskudd, overslagsbevilgning**

Barnetrygden er hjemlet i lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd.

Mål

Barnetrygden skal bidra til å dekke utgifter knyttet til forsørgelse av barn.

Tildelingskriterier

Barnetrygd ytes for alle barn 0–18 år som er bosatt i Norge. Også barn som oppholder seg på Svalbard er omfattet dersom de er medlem i folketrygden etter folketrygdloven § 2-3. Som følge av EØS-avtalen (forordning nr. 1408/71) utbetales det også barnetrygd til statsborgere fra andre EØS-land som arbeider i Norge eller på annen måte er omfattet av norsk trygdlovgivning, og der barna bor i annet EØS-land. Barnetrygd kan også utbetales for barn bosatt i EØS-området når forsørgeren arbeider på norsk kontinentalsokkel.

Etter barnetrygdloven er det Stortinget som i sine årlige budsjettvedtak fastsetter barnetrygdsatsene. Barnetrygden utbetales månedlig fra og med kalendermåneden etter at barnet er født til og med kalendermåneden før barnet fyller 18 år. Hvis barnet inngår ekteskap før fylte 18 år, faller retten til barnetrygd bort.

Barnetrygd utbetales til den barnet bor fast hos. Hvis foreldrene ikke bor sammen og skriftlig har avtalt delt bosted i samsvar med barneloven § 36 første ledd annet punktum, kan hver av foreldrene få utbetalt barnetrygd med 50 prosent av den stønaden de utløser rett til dersom det fremsettes krav om det.

Enslige forsørgere får barnetrygd for ett barn mer enn det faktiske barnetallet. Enslige forsør-

gere som inngår ekteskap eller som har levd i et ekteskapsliknende forhold med samboer i minst 12 av de siste 18 måneder mister retten til utvidet barnetrygd. Utvidet barnetrygd for særkullsbarn faller også bort når samboere får felles barn.

Til enslig forsørger som fyller vilkårene for rett til utvidet barnetrygd etter barnetrygdloven og full overgangsstønad etter folketrygdloven, og som har barn i alderen 0–3 år, ytes det et småbarnstillegg. Tillegget utbetales fra og med kalendermåneden etter at barnet er født til og med kalendermåneden barnet fyller 3 år. Det gis ett tillegg per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn i alderen 0–3 år vedkommende faktisk forsørger.

Familier som er bosatt og oppholder seg i Finnmark og enkelte kommuner i Nord-Troms (Lyn-gen, Skjervøy, Kåfjord, Karlsøy, Nordreisa, Storfjord og Kvænangen) mottar et særskilt tillegg for hvert barn, det såkalte finnmarkstillegget.

Småbarnstillegget til enslige forsørgere og finnmarkstillegget er ikke hjemlet i barnetrygdloven, men fastsettes ved årlige budsjettvedtak.

Oppfølging og kontroll

Barnetrygden forvaltes av Rikstrygdeverket, jf. tilsvarende punkt under kap. 844 Kontantstøtte.

Rapport 2003

Jf. Resultatrapport 2003.

Budsjettforslag 2005

Budsjettforslaget er basert på uendrede stønads-satser fra 2004, prognoser over antall stønadsberet-tigede barn og antall stønadsmottakere med rett til utvidet barnetrygd, jf. tabell 6.3, 6.4 og 6.5. Prognosene bygger blant annet på Statistisk sentralbyrås siste befolkningsframskriving.

Tabell 6.3 Forslag til satser for barnetrygden i 2005 (kroner)

	Satser per måned	Satser per år
Ordinær barnetrygd for barn 0–18 år	970	11 640
Småbarnstillegg til enslige forsørgere med barn 0–3 år	660	7 920
Finnmarkstillegg for barn 0–18 år	320	3 840

Tabell 6.4 Antall stønadsberettigede barn 2003. Prognoser 2004–2005

	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004	Årsgjennomsnitt 2005
Stønadsberettigede barn	1 065 956	1 073 950	1 079 324
Barn med finnmarkstillegg	22 428	22 387	22 321
Stønadsberettigede barn på Svalbard	325	325	325

Tabell 6.5 Antall stønadsmottakere 2003. Prognoser 2004–2005

	Årsgjennomsnitt 2003	Årsgjennomsnitt 2004	Årsgjennomsnitt 2005
Stønadmottakere med barnetrygd for ¹ :			
– ett barn	181 774	184 045	184 966
– to barn	276 905	280 363	281 766
– tre barn	113 575	114 994	115 569
– fire barn	21 841	22 114	22 224
– fem eller flere barn	5 172	5 237	5 263
Sum stønadsmottakere	599 266	606 752	609 788
Stønadmottakere med utvidet stønad	119 467	120 959	121 565
Stønadmottakere med småbarnstillegg til enslige forsørgere	7 700	7 658	7 727

¹ I tallene for antall stønadsmottakere med barnetrygd for to, tre barn m.v. inngår også enslige forsørgere som mottar en ekstra barnetrygd (utvidet stønad), f.eks. enslig forsørger med to barn som mottar tre barnetrygder.

Kap. 0846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 50</i>	6 596	5 635	6 893
22	Refusjon av utgifter til DNA-analyser	4 270	4 725	5 186
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21</i>	9 900	9 458	9 580
70	Tilskudd	4 174	3 841	4 789
71	Særlige familiepolitiske tiltak	825	825	977
72	Tiltak for lesbiske og homofile	2 500	2 250	2 100
79	Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid, <i>kan overføres</i>		1 800	1 861
	Sum kap 0846	28 265	28 534	31 386

Resultatrapport 2003

Resultatrapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Styrket likestilling i offentlig politikk

Bidra til integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet

Arbeidet med kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet ble videreført og utdypet. I februar 2003 ble det arrangert et åpent seminar i Stortinget om kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet. Målgrupper for seminaret var stortingsrepresentanter, frivillige organisasjoner, forskningsmiljøer, media og departementer. Både norske og nordiske bidragsytere sto på programmet. Det ble avholdt to parallelle arbeidsseminarer om metode i april/mai for budsjettmedarbeidere og fagansvarlige i departementene. Tilnærmet alle departementer bidro med likestillingsvurdering på egne budsjettområder til likestillingsvedlegget til budsjettproposisjonen for 2004. I oktober ble det gjennomført et seminar for likestillingsnettverket med den australske økonomen og eksperten Rhonda Sharp, som snakket om kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet, i lys av resultatorientert budsjettering. Kompetansesenteret Fredrikkes hage gjennomførte en likestillingsvurdering av tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*.

Dialogen med innvandremiljøene om likestilling, som ble innledet i 2002, ble videreført med en markering i anledning 8. mars med fokus på innvandregutter og -jenter og likestilling mellom kjønnene. Flere statsråder sto bak invitasjonen, og møtet samlet deltakere fra et bredt spekter av frivillige organisasjoner, politikere, enkeltpersoner og departementer.

Styrke mannsperspektivet i likestillingspolitikken

Departementet videreførte støtten til ressurscenter for menn REFORM, et treårig prosjekt som startet høsten 2002. Departementet bidro aktivt i det norske samarbeidet om menn og mannsroller.

Solid kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken

Delta i finansiering av forskningsprosjekter og -programmer

Størstedelen av kapitlets forskningsmidler gis som støtte til programmer innenfor Norges forskningsråd. Det kommer svært mye god og nyttig kunnskap ut av prosjektene.

I løpet av det siste tiåret er familiespørsmål brakt inn i samfunnsforskningens sentrum. I 2003 ble boka *Fleksible fedre* utgitt (Universitetsforlaget). Prosjektet, som boken er basert på, er finansiert av programmene Barn, ungdom og familie/Velferdsprogrammet under Norges forskningsråd. I boken belyses hva fedrekvoten har betydd for fedres omsorgspraksis. Forskerne hevder at det er av stor betydning for fedrekvotens suksess at den er reservert for fedre. Fedrene trengte en egen permisjonsrett for å kunne legitimere å være hjemme med barnet. Ikke minst, sier forskerne, fordi også arbeidsgiverne må akseptere dette pålegget fra staten. Den er ansett som legitim av arbeidslivet. Den fungerer normgivende for menn som arbeidstakere. Den bidrar til å synliggjøre at mannlige arbeidstakere også har barn og et ansvar for omsorgen. Den standardiserte, ikke-fleksible løsningen ser ut til å gi den mest effektive grensettingen vis-à-vis arbeidslivet.

I februar 2004 ble antologien *Velferdsstaten og familien* publisert. Velferdsprogrammet under Norges forskningsråd, har gitt støtte til prosjekter som det rapporteres fra i enkelte av artiklene i antologien. Grunntema er forholdet mellom familieforandring og velferdspolitik. Familiepolitikens betydning for utøvelse av foreldreskap – for omsorg, økonomisk forsørgelse og tidsorganisering – utgjør et av bokas empiriske hovedfokus. Tre trekk ved småbarnsfamiliene står sentralt i analysene: Ekteskapet er blitt mindre viktig som ramme rundt parforhold og familiedannelse, kvinner har tatt en større del av forsørgeransvaret i familien og det tidligere private familielivet har blitt et viktig tema for offentlig politikk. Tiden fra 1970 har vært en viktig reformperiode når det gjelder familie- og likestillingsspørsmål.

Statistisk sentralbyrå har gjennomført flere prosjekter knyttet til ny statistikk og analyse av samboerskap, jf. omtale i budsjettproposisjonen 2004. I artikkelen «Heller jeg enn vi?», publisert i Samfunnsspeilet nr. 3 2003 og basert på datainnsamling finansiert av departementet, er det satt fokus på økningen i enslige som lever uten ektefelle eller samboer, og hva det kommer av at gruppen enslige har økt kraftig gjennom de siste tiårene. Undersøkelsen viser at hver femte av alle kvinner 20–44 år var enslig i 1977. Om lag ti år senere var hver fjerde enslig og i 2001 nærmere hver tredje. Veksten i enslige ser i hovedsak ut til å komme av den sterke økningen i samlivsbrudd, ikke minst brutte samboerskap. Det gir større sannsynlighet for flere aleneperioder i løpet av livet. Statusen som enslig vil imidlertid for mange være et forbigående fenomen, før de på nytt finner seg en samboer eller ektefelle.

De to forskningsprosjektene om samvær og økonomi i delte familier som ble startet i 2002, ble videreført i 2003. Resultatene kommer fra 2004 og framover og vil bli brukt blant annet i evalueringen av bidragsreformen – se omtale under kap. 841.

Et tidsriktig regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene

Følge opp ny likestillingslov – styrket aktivitetsplikt, redegjørelsesplikt, vern mot seksuell trakassering m.v.

De nye bestemmelsene om skjerpet aktivitetsplikt og plikten til å redegjøre for likestilling internt i virksomheten trådte i kraft 1.1.2003. For virksomheter i privat sektor får dette virkning for årsregnskapet for 2003. For departementenes del innebar det krav om rapportering i budsjettproposisjonen for 2004. I samarbeid med Likestillingsombudet sendte departementet et brev til alle departementene med informasjon om dette. Likestillingsombudet utarbeidet også kriterier for redegjørelsen, som er tilgjengelig på ombudets nettsider. Departementet utformet i samarbeid med AAD krav til rapportering fra fylkesmannsembetene om hvordan aktivitets- og redegjørelsesplikten skal oppfylles.

Innarbeide kvinnekonvensjonen i norsk rett

Et høringsnotat om innarbeidingen av FNs kvinnekonvensjon i norsk lov ble sendt på bred offentlig høring 23. juni 2003 med frist 15. september 2003. I høringsnotatet stod spørsmål knyttet til valg av innarbeidingsmetode sentralt. En odelstingsproposisjon om endringer i likestillingsloven, herunder lovendringer som følge av innarbeidingen av kvinnekonvensjonen, vil ventelig fremmes i løpet av høsten 2004.

Arbeide for bedre kjønnsbalanse i arbeids- og næringsliv

Bidra til å iverksette regjeringens vedtak om 40 prosent representasjon av begge kjønn i styreverk

Regjeringen fremmet i juni 2003 en odelstingsproposisjon med forslag til krav om minst 40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i allmennaksjeselskaper, statsaksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper mv. Forslagene ble vedtatt i Stortinget høsten 2003, og reglene trådte i kraft 1. januar 2004 for de statlige og kommunale selskapene. Reglene om kjønnsrepresentasjon skal imidlertid ikke tre i kraft for de privat eide allmennaksjeselskapenes del dersom den ønskede kjønnsrepresentasjon oppnås innen 1.7.2005 uten lovregulering.

En oversikt fra Foretaksregisteret for juli 2003 viser at kvinneandelen i styrer i allmennaksjeselskaper er på 8,5 prosent (uten vararepresentanter). Dette er en økning på 2,2 prosent fra 2002, da kvinneandelen utgjorde 6,3 prosent (september 2002). Når det gjelder styrene i virksomhetene som er 100 prosent eid av staten (statsaksjeselskaper, særlovselskaper, statsforetak og visse andre), er andelen betydelig høyere. Tall fra Nærings- og handelsdepartementet per mars 2003 viser at kvinneandelen blant styrerepresentantene er på 45,7 prosent.

Reduserte lønnsforskjeller mellom kvinner og menn

Videreføre Likestilt lønn; et prosjekt for norsk arbeidsliv (forsøk med arbeidsvurdering for likelønn)

Det treårige forsøket med arbeidsvurdering som metode for likestilt lønn (2002–2004) ble videreført. Prosjektet har utviklet et kjønnsnøytralt elektronisk verktøy som måler arbeidets verdi, og om lag 600 stillinger i 16 virksomheter er kartlagt med hensyn til lønn og innholdet i arbeidet for kvinner og menn. Deltakerne i prosjektet er også intervjuet, og det vil bli utarbeidet en sluttrapport for prosjektet. Resultatet fra prosjektet så langt viser at arbeidsvurdering som metode er et godt og akseptert virkemiddel for å kartlegge og synliggjøre om virksomheten praktiserer lik lønn for arbeid av lik verdi for kvinner og menn. Det viste seg at 9 av virksomhetene hadde – mer eller mindre – ulik lønnspolitikk for kvinner og menn. Etter at like lønns situasjonen er kartlagt og dokumentert skal virksomhetene utarbeide handlingsplaner for like lønn.

Samarbeide nordisk og internasjonalt om likelønn

En nordisk arbeidsgruppe utarbeidet rapport om kvinners lønn og arbeid i Norden, utviklingen på 90-tallet og et prosjektforslag for et nordisk samarbeidsprosjekt for likelønn. Rapporten viser at til tross for at kvinner i sterk grad har nærmet seg menns personlige ressurser, når det gjelder blant annet utdanning og yrkeserfaring, og at deres handlingsmønstre i yrkeslivet er blitt likere, så har tilnærmingen i lønn vært ubetydelig. En gjennomsnittlig lønnsforskjell på om lag 20 prosent per arbeidet time har holdt seg ganske stabil i alle de nordiske landene på 90-tallet. Vedtak om prosjektet ble forsinket, og det forventes at et nordisk prosjekt om indikatorer for likelønn, finansiert av Nordisk ministerråd, blir iverksatt i 2004.

Samarbeid med organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Videreføre tilskuddsordning til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Ansvar for å tildele tilskuddsmidlene til frivillige organisasjoner på familie- og likestillingsområdet er lagt til Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA). Formålet med tilskuddsordningen er å sikre driften, bidra til mangfold og skape høyere aktivitet for frivillige organisasjoner som arbeider med familie- og likestillingspolitikk.

I 2003 mottok BUFA til sammen søknader fra 55 organisasjoner om støtte. 19 av søknadene gjaldt driftsstøtte og 34 gjaldt midler til prosjekt. 35 organisasjoner ble innvilget støtte. Tilskudd ble hovedsakelig gitt som driftstilskudd. Tilskudd ble også i noen grad tilstått organisasjoner som ikke var berettiget til driftstilskudd, men som hadde tiltak innenfor formålet med tilskuddsordningen. Organisasjonene som var berettiget til driftstilskudd ble delt inn i tre grupper etter størrelse med tilhørende tilskuddsbeløp. Alle organisasjoner som var berettiget til driftstilskudd mottok et minstebeløp på 10 000 kroner.

Tilskuddsbeløpet for særlige familiepolitiske tiltak ble fordelt mellom Aleneforeldreforeningen og Foreningen 2 Foreldre. Beløpet ble fordelt mellom foreningene etter antall betalende medlemmer. Foreningen Vi som har et barn for lite mottok med bakgrunn i Stortingets budsjettvedtak tilsvarende tilskudd per medlem.

Departementet ga også driftstilskudd til mannssenteret REFORM og til enkelttiltak på likestillingsområdet.

Likebehandling og respekt for lesbiske og homofile i samfunnet

Følge opp St.meld. nr. 25 (2000–2001) Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge og ha god dialog med organisasjonene

Oppfølgingen av stortingsmeldingen har foregått i et samarbeid mellom BFD som koordinerende departement og sju andre departementer som alle har hatt ansvar for oppfølging av meldingen på sine ansvarsområder. Høsten 2003 ble «Statusrapport om oppfølging av St.meld. nr. 25 (2000–2001) Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge» distribuert til de aktuelle departementene samt til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH). Det framgår av statusrapporten at det er lagt ned et omfattende arbeid i de ansvarlige departementene i oppfølgingen av meldingen.

Driftsstøtten til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) ble videreført. LLHs rapport om driftstilskuddet 2003 viser at tilskuddet blant annet har gitt mulighet til å finansiere en stilling som ungdomssektretær og at det blant annet er laget en brosjyre med tittel *Glad i deg uansett* rettet mot foreldre som har homofile barn.

Antidiskrimineringsprosjektet ble videreført og skal sluttføres ved utgangen av 2004.

Aktivt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet

Sikre solid deltakelse i nordisk, europeisk og internasjonalt samarbeid for å fremme likestilling og god familiepolitikk

Det er stor internasjonal interesse for norsk familie- og likestillingspolitikk. Departementet har deltatt i en rekke internasjonale konferanser og arbeidsgrupper for å presentere norske erfaringer og politikk (blant annet Estland, Finland, Japan, Polen og Spania). Departementet mottok delegasjoner på ministernivå og høyt administrativt nivå (fra blant annet Japan, Frankrike og Singapore).

Blant temaene departementet har tatt opp i FN-sammenheng var viktigheten av å styrke arbeidet mot vold mot kvinner og handel med kvinner og barn, og sikre at et likestillingsperspektiv blir ivaretatt på alle områder av FNs arbeid. Fra norsk side er det lagt vekt på arbeidet med kvinners menneskerettigheter i FNs generalforsamling, FNs kvinnekommisjon og i FNs menneskerettighetskommisjon.

BFD har i dialog med Utenriksdepartementet, samarbeidet med FOKUS og Likestillingssenteret om å arrangere et årlig møte med deltakere fra myndighetene og organisasjonene der nasjonale prioriteringer i oppfølgingsarbeidet i relasjon til FN drøftes. For møtet i 2003 var temaene: Handel med kvinner og Kvinner og media. Det trykkes rapporter fra disse møtene.

Et høringsnotat om innarbeidingen av FNs kvinnekonvensjon i norsk lov ble sendt på bred offentlig høring 23. juni 2003 med frist 15. september 2003. I høringsnotatet stod spørsmål knyttet til valg av innarbeidingsmetode sentralt. BFD ga i høringsnotatet ingen foreløpig konklusjon med hensyn til valg av innarbeidingsmetode. Departementet ville ta stilling til spørsmålet etter at høringsinstansene hadde uttalt seg.

BFD har deltatt aktivt i forbindelse med FNs toppmøte om informasjonssamfunnet (World Summit on the Information Society (WSIS)) i Genève i desember 2003. BFD sørget for at barne- og kjønnsperspektivet ble vektlagt fra norsk side;

begge perspektiver ble tatt inn i Norges hovedinnlegg.

Departementet deltok på Europarådets 5. likestillingsministerkonferanse i Makedonia i januar 2003 med tittel «Democratisation; conflict prevention and peacebuilding and the roles of women.» Ministrene vedtok en resolusjon om kvinners rolle i konfliktforebyggende arbeid og en erklæring og et handlingsprogram for det videre likestillingsarbeidet.

I tråd med EØS-komiteens beslutning og Stortingets ratifikasjon om norsk deltakelse i EUs handlingsprogram for likestilling (2001–2005), har Norge deltatt aktivt i EUs likestillingssamarbeid. Likelønnsprosjektet «Towards a closing of the Gender Pay Gap» ble avsluttet. I 2003 inngikk departementet en ny kontrakt med EU kommisjonen om et nytt flernasjonalt samarbeidsprosjekt (fem partnere) «Women towards leadership in business and agriculture». Prosjektet har fokus på kvinners eierskap, hvordan kvinner oppnår eierskap og hvordan de utøver sitt eierskap i næringslivet.

Det ble også startet opp et samarbeid på likestillingsområdet med Polen for å følge opp prioriteringen av likestilling i nye EU-land. BFD har samarbeidet med polske myndigheter gjennom blant annet en konferanse «Gender Equality in Norway and in Poland» som ble holdt i Warszawa i juni 2003. Midlene kom fra Utenriksdepartementet gjennom handlingsplanen for å støtte søkerlandene til EU, der likestilling var et prioritert område.

Norge leder fortsatt EFTAs arbeidsgruppe for likestilling og familiespørsmål.

Norge bidro i 2003, som siste år, med midler til en stilling (gender expert) innenfor OECD til å styrke arbeidet med kjønnsperspektiv og -konsekvenser i organisasjonens arbeid.

Det nordiske samarbeidet på likestillingsområdet ledes av embetsmannskomiteen for likestilling. Det er redegjort for utfordringer og utviklingstrekk i heftet «Nordisk likestillingssamarbeid for 2001–2005».

Grunnbevilgning gis av embetsmannskomiteen til Nordisk institutt for kvinne- og kjønnsforskning (NIKK). Komiteen er ansvarlig for oppnevning av styremedlemmer til instituttet. NIKK er lokalisert i Norge ved Universitetet i Oslo. Instituttet er samarbeidsorgan for feministisk-, kvinne-, manns-, kjønns- og likestillingsforskning i Norden. NIKK koordinerer og informerer om kvinne- og kjønnsforskning samt driver, fremmer og initierer forskning, primært innen Norden. Ny daglig leder ble ansatt høsten 2003.

Nordisk Ministerråd har blant annet prioritert menn og likestilling som innsatsområde i arbeidsperioden 2001 – 2005. Arbeidet har vært lagt til en arbeidsgruppe med representanter fra de nordiske landene.

I et uformelt møte i Stockholm i april 2003 vedtok de baltiske og nordiske ministrene for likestilling og ministrene for justis og innenriksområdet en felles tverrpolitisk nordisk- baltisk plattform for samarbeid i årene som kommer som en oppfølging av kampanjeperioden mot handel med kvinner fra 2002. De oppnevnte en arbeidsgruppe på politisk nivå for perioden 2003–2006 som skal følge og koordinere arbeidet.

Som et ledd i det nordiske samarbeidet om likestilling i et flerkulturelt Norden fulgte Sverige i sin formannskapsperiode opp Norges dialogmøte med nordiske kvinner med minoritetsbakgrunn i 2002 med en konferanse i Malmö i mai 2003.

De nordiske likestillingsministere besluttet i 2003 å gå sammen om finansiering av en undersøkelse om pornografiens eventuelle innflytelse på nordiske unges oppfatning og forståelse av kjønn, og hvordan utbredelsen av pornografiske uttrykk påvirker oppfatninger om kvinner og menn. Prosjektet er toårig og starter i 2004.

Kjennskap til regelverk og rettigheter blant publikum

Gjennomføre målrettede informasjonstiltak

Departementet har revidert bokmålsutgaven av *Småbarnsforeldres rettigheter*, og ny versjon forelå høsten 2003.

Likestillingsombudet og Likestillingssenteret er viktige aktører og kilder for informasjon om rettigheter, aktiviteter og fakta når det gjelder likestillingsområdet. Likestillingsombudet driver også målrettet informasjon og veiledning overfor arbeidslivets parter om bestemmelsene i likestillingsloven. Departementet samarbeider nært med ombudet og senteret på dette feltet.

Sikker fastsetting av farskap etter barneloven

Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolene og fylkestyrgdekontorene

Rettsmedisinsk institutt (RMI) ved Universitetet i Oslo foretok i 2003 DNA-analyser i 1 514 farskapsaker. I 318 saker var domstolene oppdragsgiver. Her er det en økning i antall saker fra 130 i 2002. Økningen skyldes i hovedsak endringen i barneloven som trådte i kraft 1.4.2003. Ved lovendringen ble vilkår og tidsfrister for å reise sak om farskap fjernet. Mor til barnet, juridisk far og en mann som mener han er far til et barn, kan reise sak om end-

ring av farskapet. Barnet har alltid hatt en slik ubetinget rett til å reise sak om farskapet.

I alt ble 238 tingrettsaker reist som følge av endringen i barneloven i perioden 1. april 2003 til 20. april 2004. Av disse har RMI bakgrunnsinformasjon og resultat av DNA-analysen i 211 saker. Opplysninger om saksøker finnes bare i 129 saker. Saksøker var i 109 saker juridisk far, i 12 saker barnet, i fire saker mor og i fire saker tredjeperson.

I de 211 sakene ble farskapet bekreftet i 136 saker (64 prosent) og utelukket i 75 saker (35 prosent). Det betyr at farskapet var feilaktig fastsatt i 75 saker og var i 17 prosent av sakene opprinnelig fastsatt ved dom, 45 prosent ved erkjennelse og 37 prosent ved pater est.

Barnas alder varierte, fra de eldste som var mellom 60 og 64 år (tre saker) til de yngste som var mellom to og åtte år (20 saker). De fleste barna var i aldersgruppen 14–18 år (45 saker).

I 577 saker var fylkestrygdekontorene oppdragsgiver, en nedgang fra 650 i 2002. Analyser på oppdrag fra domstolene og fylkestrygdekontorene utgjør ca. 60 prosent av DNA-analysene som blir foretatt av RMI.

Tilstandsvurdering

Kvinner og menns situasjon endres over tid, og det er skapt nye betingelser for utforming av kjønnsroller og relasjoner mellom kjønnene. Arbeidsdelingen mellom kvinner og menn er mindre absolutt, og systematiske forskjeller mellom kjønnene er mindre tydelige. Dagens unge har i stor grad vokst opp med to yrkesaktive foreldre, og studier viser at opplevelsen av kjønn som noe som legger begrensninger på valg ikke lenger er særlig fremtredende. Samtidig ser vi at det fortsatt er kvinner som har hovedansvaret for familiearbeidet mens menn har en dominerende posisjon i arbeidslivet.

Likestilling mellom kjønnene i arbeidslivet

Likestilling mellom kvinner og menn i arbeidslivet står sentralt i likestillingspolitikken. Norsk arbeidsliv er preget av høy sysselsetting blant både kvinner og menn og det er omtrent like mange kvinner som menn som har høyere utdanning. Samtidig er det forhold i arbeidslivet som viser små tegn til endring. Både kvinner og menn velger tradisjonelt når det gjelder utdanning og yrke. Kvinner utdanner seg oftere innen omsorg og undervisning, og menn innen teknikk og naturvitenskap. Dette kommer også til uttrykk ved at viktige institusjoner for barn, som barnehage og skole, i for stor grad mangler mannlige ansatte. Det blir stadig flere kvinnelige ledere, men bare 1

av 10 toppledere er kvinner. Det er også mange kvinner som arbeider deltid. Åtte av ti som arbeider med helse- og sosiale tjenester er kvinner, og halvparten av disse arbeider deltid. Innenfor kvinne-dominerte yrker er både heltid og deltid vanlig, men i mannsdominerte yrker er heltid det vanlige både blant kvinner og menn. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn følger det kjønnsdelte arbeidslivet med gjennomgående lavere lønn i kvinneyrkene.

Likelønn

Tall fra lønnsstatistikken viser at kvinner i gjennomsnitt tjener om lag 16 prosent mindre enn menn for et årsverk (eller arbeidet time) og det er få tegn til at kvinners og menns lønninger nærmer seg hverandre. Forskjellen i lønn varierer imidlertid betydelig fra en næring til en annen, og mellom ulike utdanninger og aldersgrupper. I kommunal sektor utgjør kvinners lønn 87,6 prosent av menns lønn, i skoleverket 94,8 prosent og blant statsansatte 88,2 prosent. Alt er omregnet til årsverk. Lønnsforskjellene mellom kvinner og menn for grupper med høyere utdanning er om lag 20 prosent og høyere enn for grupper med lavere utdanning. Også blant ledere er det lønnsforskjeller mellom kvinner og menn, og lønnsforskjellene øker med alderen.

Lavere lønn i arbeidslivet er medvirkende årsak til lavere pensjoner for kvinner. Kvinner utgjør nesten 60 prosent av alle alders- og uførepensjonistene. Kvinnelige minstepensjonister utgjør noe over 20 prosent av alle pensjonistene, mens 3 prosent av pensjonistene er mannlige minstepensjonister.

Likelønnsbestemmelsen i § 5 i likestillingsloven setter krav om lik lønn for arbeid av lik verdi i samme virksomhet. Krav om likelønn for kvinner og menn gjelder uavhengig av om arbeidene tilhører ulike fag eller ulike tariffavtaler. Arbeidets verdi skal avgjøres etter en vurdering av kompetanse og andre relevante faktorer som er nødvendig for å utføre arbeidet, som anstrengelse, ansvar og arbeidsforhold.

BFD gjennomfører et treårig prosjekt «Likestilt lønn – et prosjekt for norsk arbeidsliv». Prosjektet utvikler et elektronisk verktøy for kjønnsnøytral måling av arbeidets verdi. I alt 16 virksomheter i offentlig og privat sektor deltar i prosjektet hvor innholdet i kvinners og menns arbeid nå er kartlagt og relatert til lønn. Prosjektet vil bli avsluttet i 2005, og foreløpige resultater kan vise til et nyttig verktøy som har påvist urimelige lønnsforskjeller mellom kvinner og menn i om lag halvparten av virksomhetene. Det kjønnsnøytrale verktøyet for

arbeidsvurdering er installert hos Likestillingsombudet som vurderer å ta det i bruk i håndhevingen av den nye likelønnsbestemmelsen i likestillingsloven.

Kvinner i styrer

Det er fortsatt svært få kvinner i styreverv og ledelse generelt, særlig i privat sektor. I 2003 vedtok Stortinget en lov om minst 40 prosent representasjon av begge kjønn i styrene i allmennaksjeselskaper, statsaksjeselskaper, statsforetak og særlovselskaper mv. Reglene om kjønnsrepresentasjon for de privat eide allmennaksjeselskapene skal ikke tre i kraft dersom den ønskede kjønnsrepresentasjon oppnås innen 1. juli 2005 på frivillig grunnlag.

Kvinneandelen i styrevervene i allmennaksjeselskapene har økt noe i 2004 og er (uten vara-representanter) på 13,5 prosent (uoffisielt tall fra Statistisk sentralbyrå). Dette er en økning på 5 prosentpoeng fra 2003, da kvinneandelen utgjorde 8,5 prosent. Når det gjelder styrene i virksomhetene som er 100 prosent eid av staten (statsaksjeselskaper, særlovselskaper, statsforetak og visse andre), er andelen betydelig høyere og tilfredsstillende lovens bestemmelse om minst 40 prosent av hvert kjønn.

Menn og likestilling

Endringer i mannsrollen og ny kunnskap om betydningen av å se menns situasjon i et kjønnsperspektiv gjør det påkrevd å utvikle likestillingspolitiske tiltak som retter seg mot menn så vel som kvinner. Dette er særlig en utfordring i arbeidet med å integrere likestilling på alle politikkområder. Det er viktig med mer forskning på menn som kjønn, å ha fokus på hvordan jenter og gutter blir møtt av voksne ansatte i det offentlige rom, og det kulturtilbudet som gis. Regjeringens finansiering av ressurs- og rådgivningssenteret REFORM som prosjekt er inne i sitt siste driftsår. Tilbudet blir evaluert av Statskonsult som vil framlegge sin endelige rapport i løpet av oktober 2004. I en foreløpig rapport fra 1. august konkluderer evaluator med at senteret allerede har nådd en del av målene som ble satt, og at virksomheten har møtt et behov.

Våren 2004 initierte departementet en 4-årig handlingsplan for likestilling mellom kjønnene i barnehager. Et av målene er å få 20 prosent menn i sektoren innen 2007.

Likestillingslovens aktivitetsplikt

Likestillingsloven fastslår at det skal arbeides aktivt, målrettet og planmessig for likestilling på

alle samfunnsområder. Lovens del II og III om redegjørelsesplikten trådte i kraft 1. januar 2003. Det kan konstateres at kunnskapen og forståelsen for redegjørelsesplikten fortsatt er mangelfull, både i private og offentlige virksomheter. Det er behov for videre satsing på kontroll og aktivt informasjonsarbeid i samarbeid med Likestillingsombudet og andre kontrollinstanser for å bedre på dette. De fleste fylkesmannsembeter har rapportert om situasjonen med hensyn til likestilling internt i virksomheten, til dels med utfyllende redegjørelse for statistikk. Noen ganske få har overhodet ikke rapportert med hensyn til resultatområdet verken internt eller eksternt. Samlet sett er det et stort forbedringspotensiale i aktiviteten og resultatrapporteringen.

Aktivitetsplikten pålegger offentlige myndigheter å arbeide aktivt, målrettet og planmessig for å fremme likestilling på alle samfunnsområder. Bestemmelsen er ikke underlagt redegjørelsesplikt. Rapportering over oppfyllelse av aktivitetsplikten har likevel vært vanlig praksis i sentraladministrasjonen, og koordineres fra BFD.

Kjønns- og likestillingsperspektiv i arbeidet med statsbudsjettet

De siste årene har rapporteringen vært knyttet opp mot budsjettarbeidet, ved at departementene bidrar til utarbeidelsen av et vedlegg til St.prp. nr. 1. Hovedhensikten er ikke å samle informasjon om særskilte likestillingstiltak, men å analysere budsjettområder som i utgangspunktet fremstår som kjønnsnøytrale. Det er departementets mål at man gjennom dette arbeidet skal utvikle metoder og modeller for likestillingsvurdering i budsjettarbeidet som kan bidra til en mest mulig rettferdig og treffsikker fordeling av offentlige budsjettmidler. Det har vært gjennomført gode analyser av anvendelse og fordeling av offentlige tilskuddsmidler og -programmer, både på statlig og lokalt/regionalt nivå. Det mangler imidlertid analyser av kjønnsseffekten av større poster over statsbudsjettet, helhetlige analyser av hvordan allokeringer og prioriteringer over statsbudsjettet påvirker den kjønnsmessige arbeidsdelingen i betalt og ubetalt arbeid, og de økonomiske konsekvenser av dette for individet og for samfunnet. Det er en viss interesse på regionalt og kommunalt nivå for å teste budsjettområder og offentlige tjenester i et kjønnsperspektiv. Det er likevel langt fram til kjønnsperspektiv er en naturlig del av offentlig budsjettarbeid, planlegging og tjenesteproduksjon. Arbeidet med likestillingsvurdering i statsbudsjettet knyttes tett opp til den ordinære prosessen, og likestillingsvedlegget,

som det mest synlige resultatet, legges fram for Stortinget sammen med statsbudsjettet.

Kjønns- og likestillingsperspektiv på lokalt og regionalt nivå

Det er tidligere gjennomført lærerike prosjekter på lokalt og regionalt nivå, for integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i kommunal og fylkeskommunal tjenesteproduksjon og planleggingsvirksomhet. To prosjekter var særlig viktige; et tre-årig prosjekt for integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet forankret hos Fylkesmannen i Rogaland og «mainstreaming-prosjektet» i Bergen og Hordaland, som analyserte offentlige tjenester i et kjønns- og likestillingsperspektiv. Det er imidlertid stort behov for erfaringsspredning til hele region- og lokalnivået for at erfaringene skal tas i bruk. Erfaringene fra dette arbeidet formidles blant annet som ledd i prosessen med integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet. Kommuner og fylkesmenn vil være viktige samarbeidsparter framover for å komme videre.

Internasjonalt arbeid med likestilling mellom kjønnene

Med de store endringene som skjer i samfunnet knyttet til organisering av familielivet og forholdet mellom kjønnene, er både kunnskapsinnhenting og internasjonalt samarbeid nødvendig for å utforme en god politikk på disse feltene. Norge har både en pådriverrolle og mye å lære ved deltakelse i internasjonale prosjekter m.v. Departementet fortsetter derfor å prioritere likestillingssamarbeidet med Nordisk ministerråd, FN, EU, Europarådet og de Baltiske statene/Nordvest-Russland. Ved utvidelsen av EU og EØS 1. mai 2004 ble to finansierungsordninger opprettet. Gjennom disse ordningene forplikter Norge seg til å bidra med 10 mrd. kroner i perioden 2004–2009. BFD har samarbeidet tett med Utenriksdepartementet for å få prioritert familie- og likestillingspolitiske spørsmål spesielt i Baltikum og Polen, idet mottakerlandene er ansvarlige for å utvikle, foreslå og gjennomføre prosjektene (mottakerstyring). BFD deltok på The United Nations Economic Commission for Europe (UNECE) sin befolkningskonferanse «Population Forum 2004» i Genève med et av hovedinnleggene. Departementet har også et utstrakt engasjement i bilateralt samarbeid om likestilling mellom kjønnene.

BFD arbeider med å innarbeide FNs kvinnekonvensjon i norsk lov. Et notat om innarbeidingen av konvensjonen ble sendt på bred offentlig høring sommeren 2003. I løpet av høsten 2004 vil det frem-

mes en odelstingsproposisjon som omhandler diverse endringer i likestillingsloven, herunder lovendringer som følge av innarbeidingen av kvinnekonvensjonen.

Kjønnslikestilling og minoriteter

Det er økende forståelse for at arbeidet for å fremme likestilling mellom kjønnene må ses i sammenheng med livssituasjonen for ulike minoriteter i det norske samfunnet. Man søker å ivareta mangfoldet, synliggjøre likheter og forskjeller og å utfordre normalitetsforståelsen i det alminnelige likestillingsarbeidet. I dette arbeidet tilstrebes en direkte dialog og samarbeid med organisasjoner for ulike grupper av minoritetskvinner og menn. Den markerte sektorinndelingen på departements- og etatsnivå kan her ha en kontraproduktiv effekt, ved at problemfelt i skjæringspunktet mellom diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisk bakgrunn eller funksjonshemming ikke fanges opp på en adekvat måte. Det planlagte nye, felles håndhevsapparatet mot diskriminering vil bidra til at ulike diskrimineringsgrunnlag i større grad ses i sammenheng.

Fruktbarhetsutviklingen

Den norske fruktbarheten er preget av stabilitet på et høyt nivå i europeisk sammenheng. Det er likevel et behov for å bedre beredskapen i forhold til relativt raskt å kunne avdekke hva som kan være årsaken til eventuelle endringer. Departementet bidrar med midler til et pågående arbeid i Statistisk sentralbyrå med å utvikle et modellapparat som vil kunne brukes til en årlig overvåkning av fruktbarhetsutviklingen. I en slik modell vil Statistisk sentralbyrå i tillegg til demografiske variabler som alder, paritet (barnets rekkefølge) og alder på forrige barn også trekke inn løpende opplysninger om fullført og pågående utdanning. Dette er mulig gjennom å kople data fra Statistisk sentralbyrås nye forløpsdatabase om utdanning, som nå er under etablering.

Oppfølging av arbeidet med Familiemeldingen

St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble behandlet i Stortinget 27. november 2003, jf. Innst.S.nr.53 (2003–2004). Omtale av tiltakene er ivaretatt under de kapitlene de hører hjemme. En oversikt over status for oppfølgingsarbeidet finnes under følgende kapitler: kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak (tiltak i familiemeldingen som omtales: styrking av tilbudet om gratis samlivskurs for førstegangs fødende, styrking av foreldreveiledning),

kap. 840 Krisetiltak (tiltak i familiemeldingen som omtalen: styrking av innsatsen mot vold), kap. 841 Familievern og konfliktløsning (tiltak i familiemeldingen som omtales: felles foreldreansvar for samboende foreldre, tiltak for å beskytte barn mot vold og overgrep, prosjekt om barns og foreldres erfaringer med delt bosted), kap. 842 Statlig regional forvaltning av familievern (tiltak i familiemeldingen som omtales: familievern) og kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger (tiltak i familiemeldinga som omtales: styrke fedres rett til fødselspenger, selvstendig næringsdrivendes rett til fødselspenger). Oppfølging av foreslåtte, ytterligere tiltak rettet mot samboerne ivaretas av de respektive fagdepartementer som er Moderniseringsdepartementet, Finansdepartementet, Justis- og politidepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet. Brosjyre om konsekvenser av valg av samlivsform vil bli ferdigstilt høsten 2004.

Endringer i ekteskapsloven

Som en del av tiltaksplanen *Fornyet innsats mot tvangsekteskap våren 2002* ble forslag til endringer i ekteskapsloven etter høring lagt fram for Stortinget 20. juni 2003. Lagtinget behandlet proposisjonen 9. desember 2003, jf. Innst.O.nr. 17 (2003–2004). De vedtatte endringene i ekteskapsloven innebærer blant annet at det skal være obligatorisk borgerlig prøving av ekteskapsvilkårene og vilkårene for å inngå partnerskap, og at det er folkeregistrene som skal stå for denne prøvingen. Dette innebærer at vigslers/notarius publicus kan fokusere på de seremonielle, og evt. de religiøse, sidene ved vigselen. Et ekteskap/registrert partnerskap vil ikke være gyldig dersom det ikke foreligger gyldig prøvingsattest fra folkeregisteret. Endringene trer i kraft 1. oktober 2004, og departementet samarbeider med Skattedirektoratet om å sikre den nødvendige kompetansehevingen hos folkeregistrene. En annen lovendring går ut på at livssynssamfunn som mottar tilskudd etter lov 12. juni 1981 nr. 64 om tilskudd til livssynssamfunn skal kunne foreta vigsel når Kongen har godkjent formen for inngåelse av ekteskap. Også denne endringen trer i kraft 1. oktober 2004. Departementet har sendt på høring utkast til forskrift som nærmere regulerer livssynssamfunnenes utøvelse av vigslerechten. Høringsfristen er 1. september 2004. Det er også vedtatt at fylkesmannen skal ha kompetanse til å reise sak for å få dom om et ekteskap består eller ikke består. Denne endringen trådte i kraft 1. mars 2004.

Programmer under Norges forskningsråd

Velferdsprogrammet – samfunn, familie, oppvekst er nå omtrent halvveis i sitt tiårige virke. Høsten 2004 arrangerer Norges forskningsråd en konferanse der hovedfunn og utviklingstrekk fra hele velferdsfeltet skal presenteres. I mai 2004 oppnevnte Forskningsrådet et nytt programstyre for 2004–2008, til å lede slutføringen av satsingen på norsk velferdsforskning. En ny programplan for denne perioden er utarbeidet. *Program for kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring* lyste våren 2004 ut midler for siste del av programperioden. I alt fikk 11 prosjekter forskningsmidler.

Lesbiske og homofiles levekår

I kjølvannet av St. meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* fikk antidiskrimineringsarbeidet et stort løft i Norge. Det er fortsatt nødvendig med målrettet innsats for å skape holdningsendringer og bedre levekårene for lesbiske og homofile. Det er derfor viktig å høste erfaring fra de tiltakene som ble igangsatt for å bidra til å hindre diskriminering og fremme likebehandling og aksept av lesbiske og homofile, blant annet for å vurdere ytterligere innsats. Antidiskrimineringsprosjektet, som startet i 2002, skal avsluttes innen utgangen av 2004.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Økt fokus på likestilling mellom kjønnene i offentlig politikk – sentralt, regionalt og lokalt

Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet og på politikkområdene

Det vil bli arbeidet med å fremskaffe kunnskap om hvordan statsbudsjettet og de viktigste budsjettmessige prioriteringene og avveiningene på makronivå påvirker samfunnet i et kjønnsperspektiv. Det er behov for å heve kvaliteten og omfanget av likestillingsvurdering på politikkområder som ikke i utgangspunktet har likestilling som mål. Det vil videre bli arbeidet for å sikre at all personrettet statistikk som produseres ved Statistisk sentralbyrå er kjønnsdelt, og at det foretas og publiseres likestillingsrelevante analyser. I samarbeid med Likestillingsombudet vil en søke å etablere en praksis for at offentlige myndigheter rapporterer over oppfyllelse av aktivitetsplikten i likestillingsloven, og at dette for departementenes vedkom-

mende kobles til det pågående arbeidet med likestillingsvurdering av statsbudsjettet.

Styrket innsats for likestilling ved fylkesmannsembetene

Departementet vil tilrettelegge informasjonstiltak for å bedre innsatsen ved fylkesmannsembetene etter likestillingslovens krav om aktivitetsplikt. Det vil være et mål at samtlige embeter rapporterer både på aktiviteten internt og eksternt.

Økt bevissthet om mannrollen

Stimulere til nettverksbygging og holdningsskapende virksomhet

Departementet vil fortsette arbeidet med å legge til rette for at også menn tar mer del i utviklingen av likestilling, og selv definerer hvordan like muligheter, rettigheter og ansvar i familie-, arbeids- og samfunnsliv kan tilrettelegges. Det trengs støtte til tiltak og endringsarbeid, og departementet vil derfor som hovedsatsning fortsatt delfinansiere det nasjonale rådgivnings- og ressurscenteret for menn, REFORM.

En midtveis rapport forelå 1. august 2004 og konkluderer med at REFORM har vært en vellykket forsøksvirksomhet som på kort tid har klart å innfri mange av de forventninger som vært rettet mot senteret. Statskonsults endelige rapport vil ligge til grunn for departementets vurdering av senterets framtidige drift etter 2005. I 2005 vil departementet finansiere virksomheten som i prøveperioden og vil ta stilling til videre finansiering etter avklaring av senterets oppgaver i et landsdekkende perspektiv.

Arbeidet med menn og likestilling er ett av tre prioriterte områder for Nordisk Ministerråds arbeid også i 2005, og departementet vil fortsatt være representert i den nordiske arbeidsgruppen for menn og likestilling og ha delansvar for de nordiske konferansene om menn og menns situasjon og utfordringer som er en del av den treårige satsningen innfor Nordisk Ministerråds program. Det vil bli lagt vekt på å trekke menn med innvanderbakgrunn med i arbeidet.

For nærmere omtale av satsningen på flere menn i barnehager, se tekst under kap. 856 Barnehager; om handlingsplan for likestilling mellom kjønn i barnehager.

Et tidsriktig apparat og regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene

Forberede etableringen av et felles håndhevingsapparat mot diskriminering

En interdepartemental arbeidsgruppe utarbeidet i 2002–2003 en rapport med forslag om at et felles håndhevingsapparat skal håndheve likestillingsloven og den planlagte lov mot diskriminering på grunnlag av etnisitet, religion mv. samt drive pådriverarbeid på området for kjønnslikestilling og etnisk likestilling. Felles håndhevingsapparat vil gi fordeler i form av styrket fagkompetanse og tverrfaglighet, effektivitet og synlighet. Arbeidsgruppen foreslo at også andre diskrimineringsgrunnlag på sikt kan legges til et slikt felles apparat. Forslaget ble sendt på bred allmenn høring høsten 2003, og fikk støtte fra et flertall av høringsinstansene.

BFD arbeider sammen med Kommunal- og regionaldepartementet med utformingen av forslag til et felles håndhevingsapparat mot diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet, med sikte på å fremme en odelstingsproposisjon for Stortinget i løpet av høsten 2004. Det vil bli lagt opp til at håndhevingsapparatet skal behandle saker etter lov om likestilling mellom kjønnene og den planlagte lov om diskriminering på grunnlag av etnisitet, religion m.v., og i tillegg ivareta pådriver- og veilederfunksjoner som bidrar til økt likestilling og likebehandling. Det legges opp til at apparatet kan håndheve ytterligere diskrimineringsgrunnlag etter hvert som lovgrunnlaget for dette kommer på plass. Det nye håndhevingsapparatet tar opp i seg det eksisterende likestillingsapparatet og Senter mot etnisk diskriminering. Departementet tar sikte på at håndhevingsapparatet kan være i funksjon fra 1. januar 2006.

Som ledd i det forberedende arbeidet har departementet opprettet et dialogforum der berørte instanser deltar med sikte på å få en best mulig forberedelse av en omlegging til felles håndhevingsapparat.

Våren 2003 ble det også gjennomført en evaluering av Likestillingssenteret, særskilt med sikte på en vurdering av senterets organisering og prioriteringer av oppgaver. Evalueringen konstaterer at senteret har gått langt i å innta rollen som interesseorgan, noe som ikke samsvarer godt med organiseringen som forvaltningsorgan. Statskonsult anbefaler en klarere avgrensning av rammene for virksomheten, og anbefaler en fokusering på rollen som kunnskapsformidler og på en forumsfunksjon som legger til rette for meningsutveksling og debatt mellom flere samfunnsaktører.

Funnene i evalueringen av Likestillingssenteret vil være et moment i utformingen av det nye håndhevingsapparatet.

Et mindre kjønnsdelt arbeidsliv

Bidra til reduserte lønnsforskjeller mellom kvinner og menn

Forsøket med arbeidsvurdering som metode for likelønn i flere virksomheter i offentlig og privat sektor blir avsluttet i 2005 og det blir viktig å sikre at kunnskap og erfaringer som er utviklet i forsøket blir tatt i bruk i arbeidet for likelønn. De konkrete erfaringene fra forsøket blir formidlet gjennom en konferanse og resultatene fra evalueringsrapporten vil gi grunnlag for videreutvikling av tiltakene for likelønn.

Det nordiske samarbeidsprosjektet for likelønn ble utsatt. Nordisk Ministerråd har vedtatt å finansiere prosjektet som vil bli iverksatt i 2005.

Det er et mål å fremme tiltak som kan føre til et mindre kjønnsdelt arbeidsmarked. En vesentlig del av de gjennomsnittlige lønnsforskjellene mellom kvinner og menn er en følge av det kjønnsdelte arbeidsmarkedet, samtidig som stereotype valg og rekruttering hindrer fleksibilitet og optimal bruk av personlige ressurser og talenter.

Gjennom informasjons- og holdningsskapende tiltak vil departementet i samarbeid med andre instanser bidra til å endre dagens situasjon.

Regjeringen vil arbeide for å rekruttere flere menn til utdanning og yrker innen helse- og omsorgssektoren. Arbeidet med å få flere menn i barnehager er en del av departementets handlingsplan for likestilling i barnehager. Se nærmere tekst under kap. 856 Barnehager.

Regjeringen vil følge nøye med i hvordan kvinneandelen i private allmennaksjeselskaper utvikler seg. Regjeringen vil også vurdere om målet om kjønnsrepresentasjon i styresammensetningen for privat eide allmennaksjeselskap er nådd innen 1. juli 2005, og vil da ta stilling til om lovendringene som Stortinget har vedtatt skal tre i kraft eller ikke.

Godt kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken

Finansiering av forskningsprogrammer og -prosjekter

Departementet viderefører støtten til *Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst*. Den nye programplanen, jf. Tilstandsvurderingen, vil legge grunnlaget for nye prosjekter med oppstart i 2005. *Program for kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring*, vil bli videreført. Flere av prosjektene som fikk tildeling ved siste utlysning, jf. Tilstandsvurde-

ringen, er av stor interesse for departementet. De fleste av prosjektene har en flerårig tidsramme.

Det vil videre bli lagt vekt på forskning som ser på virkninger og konsekvenser av tiltakene på det familie- og likestillingspolitiske området.

Evalueringsprosjektet om bidragsordningen og kartlegging av samvær i delte familier fortsetter i 2005, jf. kap. 841 Familievern og konfliktløsning.

Godt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet

Aktiv deltagelse i nordiske, europeiske og internasjonale fora

Departementet vil arbeide for at kjønnsperspektiv og likestilling skal gjennomsyre norsk innsats i FN og andre fora for internasjonalt samarbeid.

Integrering av kjønns- og likestillingsvurdering i budsjettet er gjenstand for stor interesse nordisk, europeisk (EU og Europarådet) og internasjonalt, blant annet OECD. De nordiske finans- og likestillingsministrene har vedtatt et nordisk samarbeidsprosjekt som vil involvere både finansdepartementene og likestillingsmyndighetene i de nordiske landene. Europakommisjonens Rådgivende komité for likestilling har vedtatt en uttalelse med konkrete forslag til integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i EU-budsjettet. Europarådet arbeider på samme vis med en kartlegging og en rapport med anbefalinger til medlemslandene. Norge er en synlig aktør i det nordiske og europeiske samarbeidet for integrering av kjønns- og likestillingsperspektiv i budsjettarbeidet.

Norges engasjement i det nordiske arbeidet vil i tillegg til budsjettarbeidet dreie seg om likelønnsprosjektet. I tillegg vil arbeidet med to nordiske konferanser om menns situasjon bli fulgt opp. En konferanse i Danmark vil fokusere på menns sosialisering til kjønn i henholdsvis idretten og militæret, mens en annen i Finland vil se på menns situasjon mellom ønsket om mer deltaking i familien og kravene fra arbeidslivet. Norge vil fortsatt være representert i den nordiske arbeidsgruppen for menn og likestilling.

I forbindelse med de to finansieringsordningene i et utvidet EU og EØS for perioden 2004–2009, vil BFD arbeide videre for å få de nye medlemslandene, og spesielt de tre baltiske statene og Polen, til å prioritere familie- og likestillingspolitiske spørsmål i sine nasjonale intensjonsavtaler og etterfølgende prosjekter.

Departementet vil fortsatt delta i nordisk arbeidsgruppe på familierettens område og i en ekspertkomité for familierett under Europarådet og i andre internasjonale organer som behandler familierettslige spørsmål. Et viktig arbeidsområde

er arbeid med konvensjoner, rekommandasjoner m.v.

Departementet vil også delta i Europarådets styringskomité for likestilling hvor rammen om arbeidet er å bedre kvinners menneskerettigheter. Prioriterte områder er blant annet å styrke nasjonale mekanismer for implementering av likestilling, øke kvinners politiske deltakelse og kvinners deltakelse i konflikt forebygging og arbeid med en konvensjon om handel med kvinner og barn for seksuell utnytting. Europarådet har nå 45 medlemsland.

Innen rammen av EU/EØS-samarbeidet vil Norge gjøre en aktiv innsats for å utvikle en felles forståelse og tilnærming til å synliggjøre likestilling i budsjettproposisjonen som medlem av programkomiteen.

I tråd med EØS-komiteens beslutning og Stortingets ratifikasjon av norsk deltagelse i EUs 5. likestillingsprogram (2001–2005), vil departementet sikre en mest mulig bred og aktiv deltagelse i programmet, se for øvrig nærmere omtale under kap. 846 post 79. Programmet gir både myndighetene og de frivillige organisasjonene anledning til å delta i et internasjonalt samarbeid og prosjekter som har som mål å iverksette EUs strategi for likestilling mellom kjønnene. Tema for prosjektene under handlingsprogrammet i 2004 er likestilling i det økonomiske liv. BFD har i samarbeid med Landbruks- og Nærings- og handelsdepartementet gjennomført et europeisk samarbeidsprosjekt om kvinners eierskap i jordbruk og næringsliv. BFD vil inngå som partner i et nytt EU-prosjekt om kjønn, sport og media, som skal gjennomføres i 2005. Prosjektet vil søke å skape forandring i hvordan kvinner og menn er representert og portrettert i sportsmediene og i hvordan mediene skaper stereotype bilder av kvinner og menn. Det vil bli utvekslet erfaringer mellom partnerlandene og arrangert et åpent arbeidsseminar i Norge.

Norge deltar i EU-programmet Daphne II (en videreføring av Daphne-programmet (2000–2003)). Daphne II varer i perioden 2004–2008 og har som målsetning å bidra til økt beskyttelse av fysisk og psykisk helse ved forebygging av alle typer vold, gi støtte til ofre og gi behandlingstilbud til overgripere. Programmet vil gi støtte til prosjekter som medvirker til etablering av samarbeid over landegrensene og multidisiplinære nettverk. Gjennom deltakelse i programmet kan norske frivillige organisasjoner, arbeidslivets parter, ulike institusjoner og myndigheter fremme og delta i samarbeidsprosjekter, kunnskapsutvikling og nettverksbygging på europeisk nivå. Deltakelsen i programmet sam-

finansieres av BFD, Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet og Arbeids- og sosialdepartementet.

Norge, representert ved BFD og Likestillingsombudet, vil fortsatt delta som observatør i EU-kommisjonens rådgivende komité for likestilling som medlem av programkomiteen for handlingsprogrammet, og som medlem og leder av EFTAs arbeidsgruppe for familie og likestilling.

Norge vil fortsette å holde en høy profil i FN-fora der kvinnespørsmål står på dagsorden, blant annet i tilknytning til FNs kvinnekommisjons møte og høynivåmøtet i 2005 som vil markere 10-års oppfølgingen av Beijing-konferansen i 1995. Norge vil prioritere utveksling av erfaringer («good practices») med implementering av handlingsplanen som ble vedtatt i Beijing.

Ut over samarbeidet i internasjonale fora er BFD involvert i flere prosjekter på europeisk nivå og deltar i bilateralt samarbeid med enkelte land i og utenfor Europa.

Likebehandling og respekt for lesbiske og homofile i samfunnet

God kontakt med organisasjonene

St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* og Stortingets behandling av denne legges til grunn for regjeringens arbeid på dette området. Dialogen med organisasjonene er viktig.

Bistå med evaluering av Antidiskrimineringsprosjektet

I samråd med Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) er det besluttet at prosjektet skal evalueres i 2005, og departementet vil bistå i dette arbeidet. Driftsstøtten til LLH videreføres. Det forutsettes at midlene benyttes blant annet til å ivareta oppgaven som kunnskapsbank. Ungdom skal prioriteres, og det regionale hensynet skal ivaretas. Gjennom øremerkede midler til Norges forskningsråd ved programmet *Program for kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring* har departementet gitt støtte til flere pågående forskningsprosjekter om lesbiske og homofiles levekår samt til et prosjekt om lesbiske og homofiles historie i Norge. Dette er også under arbeid. LLH har fått midler til å sammenstille rapportene fra de prosjektene som fikk midler til opplysnings- og informasjonsarbeid i kjølvannet av stortingsmeldingen. Sammenstillingen skal brukes til å spre erfaringene og ideene til ulike miljøer.

Sikker fastsetting av farskap etter barneloven

Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolene og fylkestrygdekontorene

Rutinemessig bruk av DNA-analyser i farskapssaker hvor det etter barneloven kan pålegges blodprøver videreføres. Departementet dekker kostna-

dene ved DNA-analyser i farskapssaker som er rekvirert av domstolene eller av fylkestrygdekontorene. Departementet vil følge med i utviklingen i antall farskapssaker som en følge av endring i barnelovens kap. 2 om farskap, jf. St.prp. nr. 1 (2003–2004) for BFD.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Økt fokus på likestilling mellom kjønnene i offentlig politikk – sentralt, regionalt og lokalt	Integrering av kjønns- og likestillingsperspektivet i statsbudsjettet og på politikkområdene	
	Styrket innsats for likestilling ved fylkesmannsembetene	Antall FM som rapporterer om likestilling i det eksterne arbeidet
Økt bevissthet om mannsrollen	Stimulere til nettverksbygging og holdningsskapende virksomhet	Andel menn i barnehagene
Et tidsriktig apparat og regelverk for å fremme likestilling mellom kjønnene	Forberede etableringen av et felles håndhevingsapparat mot diskriminering	
Et mindre kjønnsdelt arbeidsliv	Bidra til reduserte lønnsforskjeller mellom kvinner og menn	
Godt kunnskapsgrunnlag for familie- og likestillingspolitikken	Finansiering av forskningsprogrammer og -prosjekter	
Godt internasjonalt samarbeid på familie- og likestillingsområdet	Aktiv deltagelse i nordiske, europeiske og internasjonale fora	
Likebehandling og respekt for lesbiske og homofile i samfunnet	God kontakt med organisasjonene	
	Bistå med evaluering av Antidiskrimineringsprosjektet	
Sikker fastsetting av farskap etter barneloven	Dekke kostnadene ved DNA-analyser rekvirert av domstolene og fylkestrygdekontorene	

Nærmere om budsjettforslaget**Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan nyttes under post 50****Forsøk, forskning og utredning**

Hoveddelen av forskningsmidlene blir kanalisert gjennom Norges forskningsråd, jf. omtale under post 50. Forsknings- og utviklingsmidlene på denne posten nyttes i hovedsak til finansiering av enkeltprosjekter av særlig betydning for områdene familie og likestilling. Posten blir sett i sammenheng med tilsvarende midler under kap. 844 Kontantstøtte og kap. 856 Barnehager. Posten er tilført 500 000 kroner for å styrke familieforskningen.

Opplysningsarbeid

Midler på posten nyttes til informasjon og erfaringsformidling som ledd i gjennomføringen av de mål departementet har satt for arbeidet på familie- og likestillingsområdet. Dette gjelder blant annet informasjon om foreldre og barns rettigheter og informasjon om endringer i regelverket ellers på familie- og likestillingsområdet.

Midler nyttes også til evalueringsrapport og informasjon og erfaringsformidling for likelønnsprosjektet som avsluttes i 2005.

Post 22 Refusjon av utgifter til DNA-analyser

Rettsmedisinsk institutt ved Universitetet i Oslo utfører alle DNA-analyser som rekvireres av domstolene eller av fylkestyrgdekontorene ved fastsetting av farskap, og departementet refunderer utgiftene dette medfører. Utgiftene til DNA-analyser følger automatisk av barnelovens regelverk om fastsetting og endring av farskap.

Post 50 Forskning; kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21

Bevilgningen kanaliseres til Norges forskningsråds programmer: *Velferdsprogrammet – samfunn, familie, oppvekst* (1999–2008) og *Program for kjønnsforskning – kunnskap, grenser, endring* (2001–2007). Prioriterte områder er familie- og barneha-geforskning (Velferdsprogrammet).

Post 70 Tilskudd

Mål

Posten nyttes primært til driftsstøtte til de frivillige organisasjonene som arbeider på familie- og likestillingsområdet, inklusive driftsstøtte til manns-senteret REFORM. Målet med tilskuddsordningen er å sørge for et mangfoldig organisasjonsliv på det familie- og likestillingspolitiske området. Mangfoldet skal bidra til debatt og oppmerksomhet om familie- og likestillingspolitiske tema. Tilskuddsordningen skal bidra til å utvikle demokratiet og være med på å gjøre de frivillige organisasjonene til et alternativ og supplement til det offentlige familie- og likestillingsarbeidet.

Tiltak rettet mot menns roller, implementering av handlingsplaner fra FN's kvinnekonferanser og andre internasjonale planer og programmer vil være sentrale.

BFD får overført ansvaret for den statlige finansieringen av bladet Blikk fra 1.1.2005 fra Kultur- og kirke- departementet.

Tilskuddskriterier

Det gis tilskudd til drift til frivillige organisasjoner som arbeider med familie- og likestillingspolitikk. Midlene lyses ut, og tildeling foretas en gang i året på grunnlag av søknad. Tildelingen foretas av Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir) etter retningslinjer fastsatt av departementet (Q-17/05).

Frivillige organisasjoner som har klare familie- og/eller likestillingspolitiske mål og som dokumenterer dette med vedtekter, målsettinger og pla-

ner kan søke om driftsstøtte. Organisasjoner som mottar eller er berettiget til annen statlig driftsstøtte kan ikke gis driftsstøtte. Driftsstøtten differensieres etter dokumentert medlemstall. Innen hver gruppe gis samme støttebeløp. Størrelsen og fordelingen av tilskuddet vil være knyttet til størrelsen på organisasjonene og hvor mange organisasjoner som er støtteberettiget.

Organisasjoner som ikke er berettiget til driftsstøtte, kan søke om støtte til tiltak som er i tråd med formålet for tilskuddsordningen. Paraplyorganisasjoner, nasjonale organisasjoners kvinneutvalg, andre liknende underutvalg på lokalt nivå og lokallag av landsomfattende organisasjoner gis ikke støtte. Organisasjonene som har mottatt støtte tidligere må rapportere om bruken av midlene jf. Oppfølging og kontroll.

Oppfølging og kontroll

Tilskuddsmottaker som har mottatt denne type støtte tidligere, må sende inn revisorbekreftet regnskap m.v., senest sammen med ny søknad om støtte. Rapporten må vise at midlene er brukt i tråd med vilkårene for tildeling. Ny tildeling vil kunne bli nedkortet tilsvarende om tildelte midler er brukt i strid med vilkårene og/eller ikke er tilstrekkelig dokumentert. Det vil ikke bli foretatt ny tildeling før rapport og regnskap foreligger.

Budsjettforslag 2005

Budsjettforslaget reduseres med et mindre beløp i forhold til 2003-nivå. 1,1 mill. kroner er overført til posten som følge av overføringen av ansvaret for den statlige finansieringen av bladet Blikk fra Kultur- og kirke- departementet.

Post 71 Særlige familiepolitiske tiltak

Bevilgningen vil som i 2004 bli nyttet til driftstilskudd til Aleneforeldreforeningen (AFFO), Foreningen 2 Foreldre (F2F) og Vi som har et barn for lite. Tilskuddet fordeles mellom de tre organisasjonene etter medlemstall.

Mål, tildelingskriterier og oppfølging og kontroll av tilskuddene samsvarer med øvrige tilskudd til frivillige organisasjoner som arbeider på familie- og likestillingsområdet, jf. omtale under post 70 Tilskudd.

Rapport 2003

Jf. Resultatrapport 2003

Budsjettforslag 2005

Posten er styrket noe etter at tilskudd til Vi som har et barn for lite er flyttet til denne posten.

Post 72 Tiltak for lesbiske og homofile

Posten vil bli nyttet til driftsstøtte til Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring og til evaluering av antidiskrimineringsarbeidet.

Post 79 Tilskudd til internasjonalt arbeid for likestilling**Tildelingskriterier**

Bidragene til deltakelsen i EUs ulike programmer fastsettes etter fordelingsnøkkelen som er nedfelt i EØS-avtalen.

Oppfølging og kontroll

Departementet følger opp virksomheten i EUs handlingsprogram gjennom deltakelse i *Komiteen for iverksetting av programmet relatert til EUs strategi for likestilling mellom kjønnene (2001–2005)*

(programkomiteen). Midlene til prosjekter under EUs handlingsprogram lyses ut en gang i året hvor en åpen utlysning retter seg mot frivillige organisasjoner, og en lukket utlysning er begrenset til offentlige myndigheter. Prosjektsøknadene behandles i EU kommisjonen, og legges frem for vedtak i programkomiteen.

Norges bidrag til EUs DAPHNE II-program – tiltak for å hindre vold mot barn, ungdom og kvinner samt beskyttelse av offer og risikogrupper, dekkes over kap. 857 Barne- og ungdomstiltak, post 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v.

Budsjettforslag 2005

Målet med bevilgningen er å stimulere internasjonalt samarbeid for likestilling mellom kvinner og menn. Posten benyttes til Norges bidrag til *EUs 5. handlingsprogram for likestilling mellom kjønnene (2001–2005)*. Handlingsprogrammet er et viktig og nødvendig instrument for å iverksette EUs samlede strategi for likestilling mellom kvinner og menn.

Kap. 0847 Likestillingssenteret

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag 2005
		2003	budsjett 2004	
50	Basisbevilgning	5 796	6 014	6 214
	Sum kap 0847	5 796	6 014	6 214

Status for virksomheten

Likestillingssenteret er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter med et eget styre som har det overordnede faglige og økonomiske ansvaret. Likestillingssenteret er faglig uavhengig og ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med det mandat og de oppgaver det er tillagt (jf. likestillingsloven § 9). Departementet er ansvarlig for å forestå nødvendige bevilgninger og kontrollere bruken av midlene.

Likestillingssenteret sitt formål er å arbeide for reell likestilling mellom kvinner og menn gjennom å følge utviklingen i samfunnet, også internasjonalt, med sikte på å avdekke og påpeke forhold som henholdsvis fremmer eller motvirker likestilling og gi råd, veiledning og foreslå tiltak som

fremmer likestilling i forhold til hva som avdekkes. Likestillingssenteret skal med andre ord være en uavhengig pådriver i likestillingsspørsmål i forhold til myndigheter, organisasjoner, arbeids- og næringsliv m.v. Videre skal Likestillingssenteret være et knutepunkt for organisasjoner og instanser som arbeider med likestilling, utvikle informasjonsmateriell og forestå utrednings- og utviklingsarbeid og være et møtested og informasjonssentrum for et bredt publikum.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Arbeide for å rette opp ubalansen mellom kvinner og menn gjennom å:

Avdekke skjevheter og påvirke strukturendringer og sørge for at interessen for og kunnskapen om likestilling øker

I samsvar med styret i Likestillingssenterets strategiplan (2003/2004) var satsingsområdene i 2003 som følger: Vold i et likestillingsperspektiv, prostitusjon og trafficking (handel med kvinner og barn), ungdom, oppvekst og sosialisering, familie-, livsfase- og likestillingspolitikk, etniske minoriteter og likestilling, økonomi og velferdsgoder i et likestillingsperspektiv og kvinner i beslutningsprosesser.

I arbeidet med å oppnå reell likestilling mellom kvinner og menn har informasjon og dokumentasjon høy prioritet. Likestillingssenteret drifter i alt fire nettsted. Hjemmesidene er et viktig ledd i Likestillingssenterets informasjonsarbeid. Reorganisering av hovedsidene startet i 2003. Intensjonen er å få mer informasjon ut til publikum. Det nye nettstedet skal inneholde informasjon om 12 ulike temaer.

Likestillingssenteret har i 2003 holdt 25 foredrag, deltatt på 11 konferanser, stått som arrangør av 4 konferanser og 23 møter og tatt imot 20 besøk fra utlandet. Likestillingssenterets lokaler har vært brukt til møter og konferanser i alt 203 ganger, både av organisasjoner og av senteret selv.

Vold i et likestillingsperspektiv

Vold er et uttrykk for undertrykking, og vold begrenser muligheten til makt og innflytelse over egen hverdag og deltakelse i samfunnet for øvrig. I samarbeid med Danmark, Island og Tyskland videreførte senteret det flernasjonale DAPHNE-prosjektet. Prosjektet ser på situasjonen for kvinner med minoritetsbakgrunn som er brakt til Norge av menn som etter en stund overlater kvinnene til seg selv, og hva slags hjelp disse kvinnene trenger.

Senteret utredet, på oppdrag fra Kvinnevoldsutvalget, spørsmålet om samfunnsøkonomiske konsekvenser av vold mot kvinner. Resultatene er innarbeidet i NOU 2003:31 *Retten til et liv uten vold. Menns vold mot kvinner i nære relasjoner*.

Vold mot kvinner har også vært et sentralt tema i relasjon til menn og makt. Utover generell informasjonsvirksomhet om mannsrollen og vold i hjemmene, har senteret forsterket sitt samarbeid med Alternativ til Vold og REFORM.

Internasjonal handel med kvinner og barn for seksuell utnyttelse og prostitusjon er et økende problem, også i Norge, og etterspørsel etter seksu-

elle tjenester bidrar til å legge grunnlaget for slik menneskehandel. Likestillingssenteret ga innspill til regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn (februar 2003), om blant annet å utrede spørsmålet om å forby kjøp av sex og om nødvendigheten av å ha et kjønnsperspektiv i norsk politikk for næringsaktiviteter og investeringer i utlandet.

Ungdom, oppvekst og sosialisering

Ungdom og likestilling er en viktig prioritering for Likestillingssenteret. Også i 2003 har Senteret satt fokus på områder som ungdom er opptatt av, som reklame, moter og kropp. Likestillingssenteret har samarbeidet med Læringssenteret og Utdannings- og forskningsdepartementet om et undervisningsmaterieell til lærere om ungdom og kjønnsroller. Det er utarbeidet en DVD med filmklipp og en håndbok med elevoppgaver og forslag til diskusjoner. Senteret får mange forespørsler fra elever og studenter hvert år som ønsker informasjon. Senteret har også et eget nettsted for ungdom, www.umag.no.

Familie-, livsfase- og likestillingspolitikk

Senteret har, særlig gjennom nettverksbygging og deltakelse i ulike fora, satt familie-, livsfase- og likestillingspolitikk på dagsorden. En av de store debattene som gikk i 2003, handlet om menn som fedre og menns rettigheter til foreldrepermisjon. Likestillingssenteret fikk bred oppmerksomhet i mediene om forslaget om å forbeholde tre måneder av foreldrepermisjonen til fedre.

Sammen med Likestillingsombudet har Likestillingssenteret informert om den nye aktivitets- og redegjørelsesplikten i likestillingsloven. Hovedmålgruppe var arbeidstaker- og arbeidsgiverorganisasjonene. Senteret har bistått en rekke virksomheter med rådgivning om hvordan de kan fremme likestilling på arbeidsplassen.

Etniske minoriteter og likestilling

Likestillingssenteret har fokusert på problemer knyttet til tvangsekteskap og omskjæring av kvinner, ved blant annet deltakelse i ressursgruppen for departementets prosjekt for å bekjempe omskjæring av jenter og kvinner, OK-prosjektet. Senteret har også vært partner i et EU-finansiert DAPHNE-prosjekt ledet av Storbritannia «Self Defence Training in the Prevention of Violence Against Girls and Women».

Økonomi og velferdsgoder i et likestillingsperspektiv

Likestillingssenteret startet i 2003 en stor pensjonskonferanse i samarbeid med Kommunal Landspensjonskasse. Temaet kvinner og pensjon ble satt på dagsorden i forbindelse med pensjonskommisjonens arbeid med reform av pensjonssystemet. Spørsmålene var hvordan skape et pensjonssystem som likestiller menn og kvinner, og er det mulig å skape et solidarisk og rettferdig pensjonssystem?

Kvinner og beslutningsprosesser

I forbindelse med kommunevalget høsten 2003, tok Likestillingssenteret initiativ til Kampanjen for flere kvinner i kommunestyrene. Nytt av året var at de politiske partiene stod bak kampanjen. Samtlige partilister ved årets valg ble undersøkt. På 3 av 4 partilister var toppkandidatene menn. Undersøkelsen fikk bred medieomtale måneden før valget.

Likestillingsbarometeret ble lansert for fjerde året på rad i desember 2003, og fikk også denne gangen mye oppmerksomhet. Regional- og lokalavisene fulgte opp barometeret ved å se nærmere på lokale likestillingsforhold. Barometeret «måler trykket» på likestilling innen fem områder: stat og styring, kommune, næringsliv, arbeidsliv, forskning og utdanning.

Internasjonalt arbeid for likestilling mellom kjønnene

Likestillingssenteret arrangerte i samarbeid med regjeringsskontoret for kvinner og menn i Warszawa, en to dagers konferanse i Polen i juni 2003. Oppdraget ble gitt av Utenriksdepartementet med bakgrunn i at de nye søkerlandene til EU henvendte seg til Norge for å få råd i forhold til likestillingsproblemer.

Likestillingssenteret, i samarbeid med FOKUS og BFD, arrangerte den årlige Beijing+5 milepælkonferansen for NGOene (non governmental organisations) og norske myndigheter. Dette er et forum for dialog mellom NGOene og myndighetene om oppfølging av plattformen fra kvinnekongressen i Beijing i 1995. Temaet i 2003 var kvinner og media, og menneskehandel (trafficking).

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Likestillingssenterets mål er reell likestilling mellom kvinner og menn på alle samfunnsområder. Kvinner og menn skal ha de samme rettigheter,

plikter og muligheter på alle samfunnsområder. Det innebærer blant annet lik fordeling av innflytelse, rett til å påvirke, deling av ansvar og byrder, belønning av innsats, og rett til et liv uten vold og overgrep.

Det skal arbeides for reell likestilling innenfor næringsliv, offentlig sektor og frivillige organisasjoner. Også innenfor den private sfære skal Likestillingssenteret være en pådriver.

Ulike strategier kan benyttes i arbeidet for full likestilling. I sitt arbeid skal Likestillingssenteret anvende de strategier, metoder og verktøy som til enhver tid anses å være mest formålstjenlige.

Norge var en aktiv pådriver under FN's 4. verdenskonferanse i Beijing i 1995, som vedtok «mainstreaming» som en sentral strategi for å oppnå likestilling mellom kvinner og menn. Det vil si at kjønnsperspektivet skal gjennomsyre alle politikk- og samfunnsområder. Det handler blant annet om å etterspørre om tiltak og vedtak vil slå ulikt ut for henholdsvis kvinner og menn, for deretter å ta konsekvensene av analysen.

I tillegg til mainstreaming, er det fortsatt nødvendig med særlige tiltak rettet mot det underrepresenterte kjønn. Tradisjonelt har særtiltak vært spesielt rettet mot kvinner (jf. likestillingsloven § 1). Utviklingen på likestillingsfeltet viser imidlertid at det på enkelte områder er viktig med særtiltak for menn. En må ta hensyn til at både menn og kvinner opplever manglende likestilling, og iverksette særtiltak der det er nødvendig. Likestillingssenterets virksomhet skjer i tråd med denne todelte strategien.

I 2005 vil Likestillingssenteret vektlegge

1. vold i et likestillingsperspektiv
2. prostitusjon og trafficking
3. ungdom, oppvekst og sosialisering
4. familie, livsfase og likestillingspolitikk
5. etniske minoriteter og likestilling
6. økonomi og velferdsgoder i et likestillingsperspektiv
7. kvinner og beslutningsprosesser
8. kvinner og media samt
9. likestillingsarbeid mellom kjønnene i et internasjonalt perspektiv

Et godt samarbeid med forskningsmiljøer og andre organisasjoner som arbeider med beslektede tema vil også være essensielt, spesielt ettersom Likestillingssenteret med sine begrensede ressurser vil prioritere informasjonsvirksomhet og forumsfunksjonen for å skape debatt og engasjement.

Regjeringen har besluttet å fremme forslag om et nytt felles håndhevingsapparat mot diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet, der nåværende Likestillingssenteret inngår. Likestillingss-

senteret vil bidra i et tverrfaglig samarbeid med sikte på at en eventuell sammenslåing av eksisterende etater skal styrke arbeidet mot diskriminering i skjæringspunktet mellom kjønn og etnisk

bakgrunn (dobbel diskriminering). Deltakelsen i arbeidet for sammenslåing av eksisterende etater vil være en prioritert oppgave for Likestillingssenteret i 2005.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 847 Likestillingssenteret

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Økt likestilling mellom kjønnene på alle samfunnsområder	Avdekke skjevheter og drive påvirkningsarbeid	Rapporter, statistikk, brosjyrer m.v. Publiserte artikler i media Høringsuttalelser Deltakelse i offentlige debatter og likestillingsarrangementer
	Bidra til at interessen for og kunnskapen om kjønnslikestilling øker	Mediaoppslag Etterspørsel etter senterets tilbud av brosjyrer, foredrag m.v. Oppslutning om senterets arrangementer og møter

Nærmere om budsjettforslaget

Post 50 Basisbevilgning

Posten dekker lønn til faste medarbeidere, godtgjøring til styret og øvrige driftsutgifter ved Likestillingssenteret.

Kap. 0848 Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter for Likestillingsombudet	6 474	6 358	6 754
21	Driftsutgifter for Klagenemnda for likestilling			325
	Sum kap 0848	6 474	6 358	7 079

Status for virksomheten

Likestillingsloven skal fremme likestilling mellom kjønnene og gi vern mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn. Likestillingsombudet skal av eget tiltak og etter klage føre tilsyn med at bestemmelsene i likestillingsloven følges. En stadig økning i antall klagesaker samt stor etterspørsel etter generell informasjon og mer uformell veiledning viser at det er et stort behov for Likestillingsombudets tjenester.

I tillegg til det kontinuerlige arbeidet med klagesaksbehandling har Ombudet også iverksatt kontroll med at aktivitets- og redegjørelsesplikten som ble innført ved lovendringer i 2002, oppfylles. Denne kontrollen gjennomføres ved gjennomgang

av årsberetningene til et utvalg offentlige og private virksomheter. Alle kontrollerte virksomheter gis en tilbakemelding om resultatet av kontrollen. Kontrollene og kontakten med virksomhetene fører også til et stort behov for informasjon og veiledning om aktivitets- og redegjørelsesplikten og om likestillingsfremmende tiltak. Antallet kontroller og omfanget av informasjon avhenger av hvilke muligheter Likestillingsombudet har til å benytte sine beskjedne ressurser til dette arbeidet.

Foruten å spre informasjon om rettigheter og plikter etter loven og informasjon om klageadgangen, bør muligheten for muntlig og mer uformell veiledning fra Likestillingsombudet gjøres bedre kjent. Med den erfaring og kompetanse etaten har,

kan veiledning gis raskt og uten omfattende forundersøkelser. I tillegg til at dette for mange er en god måte å løse problemene på, utnyttes etatens ressurser bedre og økt prioritet kan gis til å behandle tyngre og viktigere saker, herunder temaer av mer prinsipiell karakter.

Informasjonsvirksomhet er også viktig for at andre enn sakens parter skal få kunnskap om etatens virksomhet og praksis. Det er derfor nødvendig at det blir utarbeidet et godt informasjonsmateriale både på Internett og i papirformat, og at Likestillingsombudet deltar i samfunnsdebatten.

Likestillingsombudet er en selvstendig institusjon og står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål i samsvar med de lovpålagte oppgaver etaten har. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til Likestillings-

ombudets virksomhet og kontrollere bruken av disse.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte

Antall saker behandlet, type saker og saksbehandlingstid

I 2003 ble det registrert 476 nye saker hos Likestillingsombudet, jf. tabell 6.6. Dette er en økning fra 422 saker i 2002. I perioden 1999–2003 er antallet innkomne saker økt med 80 prosent.

Tabell 6.6 Fordeling av mottatte skriftlige saker 1999–2003

	1999	2000	2001	2002	2003
Enkeltsaker	181	207	270	350	390
Saker oversendt Forbrukerombudet	24	16	20	28	11
Høringssaker	36	33	47	44	75
Totalt	241	256	337	422	476

I 2003 kom ca. 30 prosent av klagen fra menn, 50 prosent fra kvinner, 15 prosent fra organisasjoner, mens Likestillingsombudet tok opp 5 prosent av sakene på eget initiativ.

Mange av enkeltsakene, 265 saker, gjelder spørsmål om forskjellsbehandling knyttet til likestillingslovens generalklausul, § 3. Denne bestemmelsen fastsetter et generelt forbud mot forskjellsbehandling på grunn av kjønn og sakene er derfor svært ulike av karakter. Antallet enkeltsaker etter § 3 var 289 i 2002.

De øvrige enkeltsakene gjelder stort sett forhold knyttet til arbeidslivet; ansettelsesforhold eller likelønn. Likestillingsombudet behandlet 24 saker om stillingsutlysning, 55 saker om tilsettinger og 22 saker om likelønn i 2003.

Blant sakene etter likestillingsloven § 3 dominerer saker vedrørende graviditet og fødselspermisjoner.

Bidra til å utvikle likestillingsretten

Utredning av prinsipielle spørsmål
Høringsuttalelser
Deltakelse i utvalg, arbeidsgrupper og referansegrupper

Nasjonalt

Likestillingsombudets rolle som høringsinstans anses som viktig i utviklingen av likestillingsretten. Som nevnt ovenfor, mottok Ombudet 75 høringssaker i 2003. Det ble gitt høringsuttalelser i 23 av sakene. Ombudet uttalte seg blant annet om skjerpet diskrimineringsvern i arbeidsmiljøloven, lov mot etnisk diskriminering, felles håndhevingsapparat for etnisitet og kjønn, lovfestet rett til heltidsarbeid, og endringer i ordningen med svangerskapspengene. Likestillingsloven ble endret sommeren 2002 og Likestillingsombudet har også i 2003 nedlagt et omfattende arbeid med å klargjøre den rettslige betydningen av endringene. Særlig gjelder dette bestemmelsene om aktivitets- og redegjøringsplikt og seksuell trakassering.

Andre prinsipielle saker fra 2003 er Likestillingsombudets kartlegging av likestilling i trossamfunn, spørsmålet om forskjellsbehandling av kvinner og menn ved fastsetting av forsikringspre-

mier og skattelovens bestemmelser om fradrag for utgifter til barnetilsyn. Likestillingsombudet mottar stadig flere klager fra kvinner som opplever at deres stilling er endret når de kommer tilbake fra fødselspermisjon. Likestillingsombudet har nedlagt mye arbeid i å avklare hvilket rettslig vern disse har etter likestillingsloven.

Internasjonalt

Det internasjonale samarbeidet er viktig for å kunne utvikle likestillingsretten i samsvar med Norges internasjonale forpliktelser. Det viktigste er likevel at Likestillingsombudet på denne måten bidrar til at kvinners menneskerettigheter ivaretas på en bedre måte internasjonalt. Likestillingsombudet mottok 15 internasjonale delegasjoner i 2003.

Ombudet bisto Utenriksdepartementet i programmet for søkerlandene til EU og holdt innlegg på likestillingskonferanser i Slovakia, Slovenia, Polen og Tsjekkia. I Portugal var Ombudet med på sluttkonferansen for et EU-prosjekt om likelønn. Likestillingsombudet var med i den norske delegasjonen til CEDAW i New York og gjennomførte en foredragsreise i Japan.

Likestillingsombudet gjennomførte også et studiebesøk til de ulike svenske diskrimineringsombudene der temaene var felles håndhevingsapparat og aktivitetsplikt.

Informere om likestillingsloven og om Likestillingsombudets oppgaver

Etterspørsel etter foredrag
Innsyn i dokumenter

Gjennom generelt informasjonsarbeid kan Likestillingsombudet nå ut til langt flere enn de som nås gjennom enkeltsaksbehandlingen. Informasjonsarbeidet har i 2003 vært konsentrert om aktivitets- og redegjørelsesplikten. I desember mottok alle offentlige virksomheter og private virksomheter med mer enn 50 ansatte en veiledning om hvilke krav likestillingsloven setter til virksomhetens redegjørelse. Likestillingsombudet holdt 62 foredrag i 2003. Etterspørselen er størst fra fagforeninger og ulike organisasjoner.

Media viser stor interesse for Likestillingsombudets arbeid. Det ble gitt 246 intervjuer i 2003.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling håndhever likestillingsloven. Likestillingsombudet skal arbeide for å gjøre lov og praksis kjent

for myndigheter, arbeidsliv, organisasjoner og andre. Likestillingsombudet skal også fremme likestilling mer generelt blant annet ved å samarbeide med andre offentlige organer som behandler likestillingsspørsmål. Likestillingsombudet vil i 2005 videreføre prioriteringen av følgende arbeidsområder:

Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte

Likestillingsombudets hovedoppgave er ifølge likestillingsloven å håndheve lovens bestemmelser gjennom behandling av de klager som fremsettes og å ta saker opp av eget initiativ. Saksbehandlingen skal ha høy kvalitet samtidig som den skal være effektiv. Likestillingsombudets konklusjoner skal foreligge mens en sak har aktualitet, og slik at konklusjonene kan etterleves. Saker hvor man kan oppnå et konkret positivt resultat og saker som har stor prinsipiell betydning vil bli prioritert, og det vil bli arbeidet aktivt for å løse sakene gjennom frivillige ordninger.

Fra 2003 håndhever likestillingsombudet ny §1 a i likestillingsloven om aktivitets- og redegjørelsesplikten. Det overordnede målet med Likestillingsombudets håndheving er å bidra til det likestillingsfremmede arbeidet i den enkelte virksomhet. Likestillingsombudet har satt opp fire delmål for sitt arbeid:

1. Føre kontroll med at bestemmelsene i §1 a etterleves
2. Veilede virksomhetene i arbeidet med aktivitets- og redegjørelsesplikten
3. Fungere som erfaringsutveksler mellom virksomheter, få fram gode eksempler
4. Gi kunnskap/dokumentasjon om likestillingssituasjonen i virksomhetene

Likestillingsombudet vil i 2005 styrke innsatsen når det gjelder kontroll med virksomhetenes redegjørelser. Det vil bli lagt vekt på å kontrollere så mange virksomheter som mulig. Målet med kontrollen er å få virksomhetene til å gi en redegjørelse med tilstrekkelig kvalitet til at den kan danne grunnlag for virksomhetens likestillingsarbeid. Videre skal kontrollen gi virksomhetene signal om at aktivitets- og redegjørelsesplikten er prioritert av myndighetene og at det stilles reelle krav til virksomhetenes innsats.

Bidra til å utvikle rettsområdet for kjønnslikestilling

Likestillingsloven fastsetter Likestillingsombudets mer generelle plikt til å fremme likestilling mellom

kjønnene i sitt arbeid. Arbeidet med å vurdere prinsipielle spørsmål og problemstillinger med likestillingsaspekt vil bli gitt høy prioritet. Erfaring fra enkeltsaksbehandlingen og henvendelser av mer prinsipiell art vil danne grunnlaget for dette arbeidet. Rollen som høringsinstans og deltaker i samfunnsdebatten er i denne forbindelse svært viktig.

Endringene i likestillingsloven, som trådte i kraft i 2002 og 2003, stiller Ombudet overfor utfordringer i forhold til å utvikle ny praksis på en rekke områder innenfor likestillingsretten. Særlig gjelder det aktivitets- og redegjørelsesplikten.

Regjeringen har besluttet å fremme forslag om et nytt felles håndhevingsapparat mot diskriminering på grunnlag av kjønn og etnisitet, der nåværende Likestillingsombud går inn sammen med Klagenemnda for likestilling, Likestillingssenteret og Senter mot etnisk diskriminering. Deltakelsen i arbeidet med etablering av felles håndhevingsapparat vil være en prioritert oppgave for Likestillingsombudet i 2005.

Norge har, gjennom internasjonale avtaler, forpliktet seg til et samarbeid og en deltakelse i utvik-

lingen av internasjonalt regelverk på likestillingsområdet. Dette gjelder særlig de forpliktelser som følger av FNs konvensjoner og av EØS-avtalen. Likestillingsombudet vil også i 2005 prioritere internasjonalt samarbeid om felles problemstillinger innenfor fagområdet.

Informere om likestillingsloven

Mens avgjørelser i enkeltsaker gir informasjon til sakens parter, kan generelt informasjonsarbeid nå ut til langt flere. Likestillingsombudet vil i 2005 prioritere informasjonsarbeid gjennom foredrag, undervisning og møte- og seminardeltakelse, og gjennom utarbeidelse av elektroniske nyhetsbrev, og kontinuerlig oppdatering av hjemmesidene på Internett. Pressen, tidsskrifter, fagblader, radio og TV er andre egnede kanaler for å spre informasjon om Ombudets arbeid.

Likestillingsarbeidet i Norge er gjenstand for stor interesse i andre land. Ombudet vil også i 2005 ta i mot internasjonale delegasjoner og yte service overfor internasjonal presse.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 848 Likestillingsombudet

Resultatmål	Resultatindikator
Håndheve likestillingsloven på en korrekt og effektiv måte	Antall saker behandlet, type saker og saksbehandlingstid Antall virksomheter kontrollert Møter, veiledning og rådgivning Foredrag og kurs om aktivitets- og redegjørelsesplikten for partene i arbeidslivet
Bidra til å utvikle rettsområdet for kjønnslikestilling	Utredning av prinsipielle spørsmål. Høringsuttalelser Deltakelse i utvalg, arbeidsgrupper, referansegrupper m.v.
Informere om likestillingsloven	Etterspørsel etter foredrag. Innsyn i dokumenter. Antall artikler, kronikker brosjyrer og intervjuer

Nærmere om budsjettforslaget

Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling er to driftsenheter. For å bedre planleggingen av den løpende driften av Likestillingsombudet og Klagenemnda for likestilling, er det opprettet egne poster for henholdsvis ombudet og nemnda.

Post 01 Driftsutgifter for Likestillingsombudet

Posten dekker lønn til ansatte, samt Ombudets øvrige driftsutgifter. Posten er styrket for å gi Ombudet mulighet til å øke innsatsen når det gjelder veiledning og kontroll av virksomhetene for å oppfylle aktivitets- og redegjørelsesplikten.

Post 21 Driftsutgifter Klagenemnda for likestilling

Posten dekker driftsutgifter for Klagenemnda for likestilling.

Kap. 3848 Likestillingsombudet (jf. kap. 848)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag 2005
		2003	budsjett 2004	
01	Ymse inntekter	24		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	8		
18	Refusjon av sykepenger	12		
	Sum kap 3848	44		

Post 01 Ymse inntekter

På posten er det regnskapsført honorarer mottatt i forbindelse med deltakelse i et EU-finansiert like-lønnsprosjekt i Portugal.

Post 16 Refusjon av fødsels- og adopsjonspenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av fødsels- og

adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjoner er regnskapsført på kap. 848.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten er det regnskapsført refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjoner er regnskapsført på kap. 848.

Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge

Utgifter under programkategori 11.20 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)	8 425	7 871	8 125	3,2
0852	Adopsjonsstøtte	12 769	15 928	21 470	34,8
0854	Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)	426 215	344 755	368 880	7,0
0855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)		2 878 000	3 149 483	9,4
0856	Barnehager (jf. kap. 3856)	7 645 579	10 479 205	11 872 775	13,3
0857	Barne- og ungdomstiltak	161 878	157 511	159 265	1,1
0858	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap. 3858)	18 444	16 389	117 584	617,5
0859	UNG i Europa (jf. kap. 3859)	4 989	4 988	5 660	13,5
	Sum kategori 11.20	8 278 299	13 904 647	15 703 242	12,9

Utgifter under programkategori 11.20 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
01-23	Drift	190 073	1 945 140	2 247 664	15,6
30-49	Nybygg og anlegg		56 000	57 008	1,8
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	24 054	28 921	30 403	5,1
60-69	Overføringer til kommuner	7 874 253	10 648 009	12 046 985	13,1
70-98	Overføringer til private	189 919	1 226 577	1 321 182	7,7
	Sum kategori 11.20	8 278 299	13 904 647	15 703 242	12,9

Inntekter under programkategori 11.20 fordelt på kapitler

					(i 1 000 kr)
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/05
3850	Barneombudet (jf. kap 850)	479			
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)	25 597	20 720	21 424	3,4
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)		677 000	727 000	7,4
3858	Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap 858)	2 868			
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)	2 084	1 922	1 922	0,0
	Sum kategori 11.20	31 028	699 642	750 346	7,2

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.20 Tiltak for barn og unge inneholder bevilgninger til barne- og ungdomstiltak, barnehager, tiltak i barne- og ungdomsvernet, adopsjonsstøtte, samt driftsbevilgninger til Barneombudet, Statlig forvaltning av barnevernet og Barne-, ungdoms-, og familiedirektoratet. Budsjettforslaget innebærer en økning i bevilgningen på programkategorien på nesten 13 prosent. Dette skyldes i hovedsak regjeringens satsing på barnehager samt justering av utgiftsrammene til det statlige barnevernet.

Regjeringen vil sikre barn og ungdom gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet. I planlegging og gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitikkk vil oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* stå sentralt. De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er et av de viktigste talerør for barn og ungdom. Gjennom tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, ønsker regjeringen å stimulere til et aktivt og mangfoldig frivillig arbeid blant barn og unge.

Barnehageplass til alle som ønsker det er regjeringens viktigste mål i barnehagepolitikken. For å støtte opp under dette er det de siste årene iverksatt en rekke økonomiske og juridiske virkemidler som eget investeringstilskudd, lovfesting av utbyggingsplikt og plikt til samordnet opptaksprosess i kommunen.

Fra 1. mai. 2004 trådte forskriften om maksimalpris i barnehager i kraft. Lavere pris har ført til store endringer i etterspørselen etter barnehageplasser. Kommunene har rapportert at det per 1. august 2004 står om lag 23 250 barn på venteliste for barnehageplass. På bakgrunn av dette anses

det som lite sannsynlig at man når målet om full barnehagedekning innen utgangen av 2005.

For å styrke arbeidet med å legge til rette for full barnehagedekning, er det i budsjettforslaget for 2005 prioritert tiltak som sikrer stabile driftsvilkår for private barnehager samtidig som de gunstige økonomiske betingelsene for etablering av nye barnehageplasser videreføres. Av hensyn til alle de som ikke har fått det barnehagetilbudet de ønsker til gjeldende foreldrebetaling, mener regjeringen det ikke er forsvarlig å iverksette trinn 2 av maksimalprisen fra 1. august 2005.

Private barnehager utgjør en viktig del av barnehagetilbudet i mange kommuner. Gode og forutsigbare driftsvilkår er en viktig forutsetning for at private skal kunne opprettholde eksisterende drift og samtidig legge til rette for videre utbygging. Bedre økonomiske rammer for de private barnehagene er derfor et viktig virkemiddel for å nå målet om barnehageplass til alle som ønsker det. I budsjettet for 2005 foreslår regjeringen en økning på 1,4 mrd. kroner til barnehager i forhold til saldert budsjett 2004. Av dette foreslås 230 mill. kroner for å styrke det offentlige tilskuddet til private barnehager fra 1. august 2005. Midlene skal målrettes mot de private barnehager som har mottatt minst i kommunale tilskudd til nå. BFD vil sende på høring forslag til endring av forskrift om likeverdig behandling. Forslaget vil innebære at den enkelte kommune i tillegg til å sørge for kostnadsdekning skal ha plikt til å finansiere private barnehager slik at samlet offentlig tilskudd utgjør minst 85 prosent av hva tilsvarende barnehager eid av kommunen i snitt mottar.

I budsjettforslaget er det videre tatt høyde for etablering av nye plasser til 9 000 barn – 2 800 over

tre år og 6 200 under tre år. Det er lagt inn 260 mill. kroner til fullfinansiering av disse plassene.

Regjeringen legger stor vekt på å sikre en barneverntjeneste med evne og mulighet til å sette inn egnede tiltak i saker vedrørende omsorgssvikt, overgrep, adferdsproblemer og sosiale og emosjonelle problemer hos barn og unge. Fra 1. januar 2004 overtok staten de oppgavene fylkeskommunene tidligere hadde på barnevernsområdet, og etablerte Statens barnevern og familievern (Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat) fra 1. juli 2004). En av målsettingene ved den statlige overtakelsen er å redusere kostnadsveksten som har vært i sektoren over lengre tid. Departementet har derfor sammen med etaten, igangsatt et omfattende omstillingsarbeid for å redusere kostnadsveksten samtidig som kvaliteten på barneverntilbudet styrkes. Målet med omstillingen på sikt er en gradvis overgang fra utstrakt bruk av dyre institusjonstiltak, til mest mulig bruk av familie- og nærmiljøbaserte tiltak som er betydelig rimeligere og har dokumenterbar bedre effekt.

St.meld. nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* ble behandlet i Stortinget i 2003. Planen er et viktig skritt i en langsiktig, systematisk og målrettet innsats for å bekjempe fattigdom i Norge og omfatter tiltak rettet mot personer som lever i fat-

tigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen. Departementet vil følge opp planen gjennom den særskilte satsingen rettet mot barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemet i større bysamfunn, og gjennom barnevernets arbeid rettet mot de fattigste barna og deres familier. Av regjeringens økte satsningen på bekjempelse av fattigdom, går 10 mill. kroner til å styrke tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Midlene blir blant annet nyttet til å støtte gode ferie- og fritidstilbud for barn og unge, samt tiltak som bidrar til arbeidsmarkedstilknytting for unge med lite eller mangelfull utdanning. Rapporteringen viser at tiltakene har hatt god effekt.

Å adoptere barn fra utlandet innebærer en stor økonomisk belastning for familien. Dette kan føre til at familier med moderat økonomi som ønsker å adoptere, ikke ser seg i stand til å gjennomføre adopsjon. De høye kostnadene kan også være til hinder for familier som i utgangspunktet kunne ønske å adoptere flere barn. For i større grad å dekke kostnadene ved adopsjon foreslås den samlede adopsjonsstøtten øket med 5 mill. kroner. Dette gir grunnlag for å heve støtten per adopsjon fra 23 400 kroner til 31 090 kroner i 2005.

Kap. 0850 Barneombudet (jf. kap. 3850)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	8 425	7 871	8 125
	Sum kap 0850	8 425	7 871	8 125

Status for virksomheten

I Lov om Barneombud av 5. desember 1981 er Barneombudet gitt et bredt ansvar for å fremme barns interesser og rettigheter innen alle samfunnsområder.

Barneombudet kan ta opp saker av eget tiltak eller etter henvendelser fra andre. Enhver kan henvende seg til Barneombudet. Henvendelsene til Barneombudet kommer via telefon, brev, faks, Internett og Klar Melding Inn. De kommer også gjennom direkte møter i forbindelse med besøk i kommuner og institusjoner, og besøk til Barneombudets kontor. Barneombudet har taushetsplikt om alle personlige forhold.

Barneombudet kan i enkelte saker benytte sin innsynsrett. Barneombudets ressurser begrenser imidlertid i stor grad hvor ofte dette kan skje. Gjen-

nom analyse av saksdokumenter, samtale med involverte parter, og ikke minst ved å lytte til barna selv, får Barneombudet et unikt innblikk i barns livssituasjon på tvers av innarbeidede sektorgrenser og ansvarsområder.

Hovedtyngden av de personlige henvendelsene som kommer til Barneombudet handler om opplevelser knyttet til «skyggesidene» i samfunnet. I henvendelsene dokumenteres livsvilkårene til barn som har et liv preget av tilfældigheter, manglende omsorg, manglende offentlig oppfølging og mangel på tydelige voksne som kan ta ansvar. Barneombudet er klar over at dette bildet er en liten del av oppvekstforholdene til barn i Norge, men det er en særdeles viktig del å rette innsatsen inn mot.

Særlig viktige områder er problematikk knyttet til ulikheter i det norske samfunnet, fattigdom som bidrar til å ekskludere enkelte barn, moderne livsstilssykdommer som rammer barn og unge, mobbing som krever utvidete og målrettede tiltak, psykisk helse relatert til forventningspress, utstøting, ensomhet og manglende følelse av mestring. Det totale mediebildet krever fortsatt fokus, både med hensyn til sendeflate og innhold, men også i forhold til kommersielt press. En fellesnevner for utfordringene er å utvikle en helhetlig tverrfaglig holdning til synet på barnet.

Barneombudet har ingen formell beslutningsmyndighet. Via enkelthenvendelser og oppsøkende virksomhet skal Barneombudet generere kunnskap og arbeide for at barns behov, rettigheter og interesser blir tatt behørig hensyn til. Ombudet skal særlig følge med i at lovgivning til vern om barns interesser blir fulgt, og at norsk rett samsvarer med de forpliktelser Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter.

Som følge av at de fleste land i verden har ratifisert FNs barnekonvensjon, og at FNs ekspertkomité for barnekonvensjonen oppfordrer til opprettelse av barneombud, får det norske barneombudet mange internasjonale forespørsler om råd og informasjon. Innenfor tilgjengelige ressurser ønsker Ombudet å kunne dele erfaringene med en fri og uavhengig barneombudsordning i Norge.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Antallet henvendelser til Barneombudet har i 2003 stabilisert seg. Etter flere år med en jevn vekst blir mye av den informasjon som tidligere ble gitt per brev eller telefon, hentet ned fra Ombudets nettside, eller er tilgjengelig andre steder. I 2003 mottok Ombudet 15 382 henvendelser, mot 19 299 året før. Fordelingen er som foregående år, med ca. 2/3 fra voksne enkeltpersoner og organisasjoner/institusjoner, og 1/3 fra barn og unge.

Det er også relativ stabilitet i antallet henvendelser til Klar Melding. I alt 3 096 barn og unge ringte inn på Klar Melding telefonen, mens ca. 800 sendte inn sine Klare Meldinger per e-post.

Til sammen 1 786 skriftlige henvendelser til Barneombudet ble journalført. I tillegg kom det 9 700 henvendelser via telefon og e-post.

Det var en stor økning i antall besøk på Barneombudets web-sider, noe som tyder på at www.barneombudet.no er blitt en sentral portal for informasjon knyttet til barn og unges rettigheter. I en Internett-verden der det er vanskelig å verifisere

informasjon, er det viktig for Barneombudet å etablere en kvalitetssikret portal.

Barneombudets nettsider hadde i gjennomsnitt 420 besøkende pr. dag, det vil si ca. 150 000 treff gjennom hele året. Dette viser at en stor del av henvendelsene nå kanaliseres gjennom informasjon som er gjort tilgjengelig på Internett, og ikke via Barneombudets kontor.

Alle henvendelser fra privatpersoner følges opp med rådgivning, veiledning eller henvisning til relevant instans. I noen saker inntar Ombudet en mediatorrolle for å få etablert dialog og bevegelse i en fastlåst sak. I noen saker brukes innsynsretten kombinert med oppfølging i forhold til lokal/regional forvaltning.

Et overordnet mål i Ombudets behandling av henvendelser er å:

- gi rask og relevant hjelp
- utvikle måten Barneombudet besvarer henvendelser fra privatpersoner på, ut fra en målsetting om å mobilisere egenkraft hos henvender (empowerment)
- utvikle rutiner for å håndtere den informasjonen som ligger i henvendelsene på en hensiktsmessig måte
- knytte kontakter med andre instanser som har tilgrensende og overlappende funksjoner i forhold til barn og unge

Barneombudets virksomhet og agenda styres av henvendelsene som kommer inn til kontoret. Henvendelsene representerer verdifull erfaring og kunnskap som bør komme praksis og politikk til nytte. Barneombudets oppgave er å generere de konkrete erfaringene og lidelsene til overordnede prioriteringer, så vel som å bidra til å hjelpe i den enkelte sak.

Bidra til implementering av FNs barnekonvensjon, lokalt, nasjonalt og internasjonalt

- Innspill til en helhetlig oppvekstpolitikk
- Bidra til at lokal politikk for barn og unge bygger på FNs barnekonvensjon
- Bidra til informasjon og undervisningsopplegg i FNs barnekonvensjon for blant annet utdanningsinstitusjoner
- Styrke beredskap i forhold til medieovervåking ut fra Art 17 om massemedia i barnekonvensjonen
- Oppfølging av FNs barnetoppmøte 2002

Barneombudet ledet et prosjekt i samarbeid med Forum for barnekonvensjonen. Prosjektet het Livet under 18 og hadde som mål å bringe barn og

unge mer aktivt inn i prosessen rundt utarbeidelsen av rapporteringen til FNs barnerettighetskomité i Genève. Barn og unge var for første gang med å rapportere hvordan det er å vokse opp i Norge, og noe av dette materialet ble innarbeidet som del av Regjeringens rapport. Unge fra flyktningmottak, fosterhjem, skoler, organisasjoner og psykiatriske institusjoner delte sine tanker og erfaringer med Barneombudet. Resultatene ble lansert av unge sammen med Barne- og familieministeren, Justisministeren og Barneombudet. Magasin Livet Under 18 ble lansert sammen med Barne- og familieministeren.

Metodikken og opplegget som ble utviklet i prosjektet er under videreutvikling til et bredt undervisningsopplegg knyttet til Barnekonvensjonen. Dette arbeidet sluttføres i 2004.

Bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell

- Styrke barn- og unges medvirkning i kommuner, skoler og barnehager
- Videreutvikle internettparlamentet til et redskap for aktiv medvirkning
- Styrke samarbeidet med barne- og ungdomsorganisasjoner
- Styrke Barneombudets nettsider som medvirkningsportal for barn og unge
- Videreutvikle forskningsformidling via internet for barn og unge

Internettparlamentet (IP) ble videreutviklet i 2003, og 25 skoler ble knyttet til gjennom året. Det ble utarbeidet et informasjonshefte om IP som oppdatering for gamle skoler og ervervelse av nye. Barneombudet er innholdsleverandører for spørsmålssettinger til IP. Tema for IP-seansene i 2003 var «Har alle tiltak mot mobbing noen virkning?», «Får lærere for lite lønn?», «Aldersgrense på mobil» og «Chatting».

I løpet av året ble det arbeidet på mange plan for å utvikle strategier, tilrettelegge antimobbeprogram og prosjekter som kommunene og skolene kunne ta i bruk i sitt arbeid mot mobbing. Barneombudet lanserte i april starten på «Det store oppdraget», et samarbeid med alle elevråd i hele landet. Nesten på et års dagen for undertegningen av «Manifest mot Mobbing», startet «Det store oppdraget» i programmet Sone2. Barneombudet utviklet «Elevrådspakke» med «Bruksanvisning» og «Lokalt manifest for Det store oppdraget», som gikk ut til elevråd for grunnskolene i september 2003. Flere kommuner og skoler har allerede undertegnet et lokalt manifest mot mobbing, og

mange flotte «Det store oppdrag» prosjekter er på gang rundt om i landet.

Barneombudet mottok meldinger fra fylker, kommuner og skoler som undertegnet lokale manifest, og publiserte dette på nettsidene til barneombudet. Disse fikk en gratulasjon tilbake. Barneombudet holdt oversikt over ungdomskonferanser og tiltak som ble satt i gang rundt i landet, i forbindelse med Fylkesmannsstafetten mot mobbing.

Kommunikasjon er viktig for relasjonsbygging med Barneombudets brukergrupper, men er også viktig internt hos Ombudet. Også i 2003 la Barneombudet vekt på å holde seg orientert om nyheter presentert i media og saker som angår barn og unge. Internett er viktig for å spre informasjon. Barneombudet arbeidet med å utvikle nye nettsider. Nettsidene publiserer saker relatert til Barneombudets aktiviteter, som inkluderer konferanser, reiser, høringsvar og medieutspill.

Barneombudet arbeidet også med «Barneombudet kommenterer», en kronikk/kommentarspalte på Ombudets internettside, hvor ulike tema tas opp. Dette er saker som allerede er i media og saker Barneombudet ønsker å sette på samfunnsagendaen.

Barneombudets nettsted hadde stadig flere besøkende og det ble mottatt mange fine tilbakemeldinger fra brukerne, som er barn, unge, journalister, så vel som barnefaglige personer. Kjernen i Barneombudets informasjonsarbeid er nyhetsbrevet som sendes ut to ganger i måneden. Nyhetsbrevene ble sendt ut til mediene, ulike barne- og ungdomsorganisasjoner, medlemmer av politiske partier, stortingsrepresentanter og privatpersoner.

Barneombudet mottok en rekke pressehenvendelser. I 2003 ble det gitt et stort antall intervjuer angående ulike temaer som er viktige for barn og unge i Norge. Både TV, radio og aviser kontaktet Barneombudet daglig med henvendelser.

Bidra til at voksne handler ut fra barnets beste

- Styrke ledelsesfunksjoner i forhold til arbeid og ansvar for barn og unge
- Bidra til å styrke miljøer som arbeider med utsatte barn og unge
- Bidra til å utvikle rådgivningssoner for barn i kriser
- Lavterskeltilbud til barn og unge

Da «Det store oppdraget» gikk av stabelen, var Vestfold fylke også første fylke ut til å gjøre alvor av «Manifest mot Mobbing». De arrangerte en stor ungdomskonferanse den 18. august, der Fylkesmannen var til stede, sammen med Barneombudet.

Ungdommene arrangerte selv konferansen, og laget sitt eget felles, lokale manifest. De utfordret Buskerud fylke til å gjøre det samme, som tok med seg stafettpinnen for å sende den videre i 2004. Trondheim og Kristiansund har også holdt store ungdomsmønstringer, der lokale manifest ble utformet. Stafetten skal gå sin gang over hele landet og målet er at alle fylker, kommuner og skoler skal forplikte seg.

Barneombudet laget i 2003 et billedspill om mobbing, der ungdommer har tatt bilder og leser Klare Meldinger som er kommet til Barneombudet. Billedspillet finnes både på norsk og engelsk og brukes i ulike sammenhenger, blant annet under ungdomskonferanser i forbindelse med «Det store oppdraget».

Prosjektet «Barn og beskyttelse» tar opp spørsmål omkring hvordan Barneombudet legger til rette for barns beskyttelse mot overgrep i familien, og mot belastende livssituasjoner ved samlivsbrudd. I 2003 ble det utført seks gruppeintervjuer á en og en halv til tre timers varighet. Det ble gjort lydopptak av intervjuene. Et Nordisk nettverksbyggende fagmøte ble planlagt høsten 2003, og arrangeres i samarbeid med de øvrige nordiske barneombudene.

Debattheftet «– når mor og far skilles –» ble utarbeidet høsten 2003. Heftet presenterer «Rådgiversonen», en modell for hvordan barn skal ivaretas i planlegging ved familieforandringer. Heftet ble distribuert til en rekke fagpersoner, politikere og organisasjoner, samt til barneombudene i Norden. Modellen ble presentert i «Kontekst», tidskriftet til Offentlige Familievernkontorers Organisasjon, nr. 4/2003, og omtalt i dagspressen.

Sosial- og helsedirektoratet utformet det faglige grunnlaget for regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse. Barneombudet bidro i denne prosessen. Barneombudet fremmet forslag om å innføre fritt sykehusvalg i psykisk helsevern for barn og unge. Dette ble tatt til følge.

Barneombudet fikk en rekke henvendelser vedrørende de nye barnebidragsreglene som trådte i kraft 1. oktober 2003. Bidragsmottakere tok opp bekymringer knyttet til redusert bidrag, blant annet at bidragsmodellen ikke dekker de faktiske kostnadene knyttet til det å ha barn og frykt for økt barnefattigdom. Bidragsyttere rapporterte om problemer knyttet til samvær, både konflikter knyttet til å dokumentere samvær, få gjennomført samvær og at samværet er redusert som følge av samværsfradraget.

Ombudet arrangerte en rundebordskonferanse med eksperter på fagfeltet for å diskutere og få innspill i forhold til problemstillingen, hvordan

dette kommer til uttrykk, og hva som påvirker ungdomskulturen i forhold til seksualisering.

Barneombudet ga innspill i åpen høring om St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, og startet et prosjekt for å utvikle et metodeverktøy for samtalegrupper for skilsmissebarn. Et møte med fagfolk som arbeider med samtalegrupper for skilsmissebarn ble gjennomført for å kartlegge behovet og for å få innspill til hva et slikt verktøy bør inneholde.

Barneombudet tok i 2003 initiativ til å etablere forebyggende barneverntiltak for norske barn bosatt i utlandet. Ombudet tok kontakt med forskningsmiljøer, samt offentlige og private instanser som er opptatt av norske barns rettigheter i utlandet.

Hovedfokus for ombudets arbeid med barnevernet var i 2003 en grundig gjennomgang i forbindelse med høring av forskriftene om godkjenning av private og kommunale barneverninstitusjoner, tilsyn med barn i fosterhjem og tilsyn med barn i barnevernsinstitusjoner for omsorg og behandling.

Ombudets arbeid på barnehagefeltet fokuserte særlig på oppfølging av barnehagereformen.

Fysisk arbeidsmiljø

Barneombudet arbeidet aktivt med forskrift om miljørettet helsevern og kapittel 9a i opplæringsloven. Ombudet mottok diverse enkeltsaker og ga informasjon til foreldre, Foreldrenes arbeidsutvalg (FAU), elevråd og interesseorganisasjoner.

Mål og strategier for 2005

For 2005 prioriteres følgende delmål:

- Bidra til gjennomføring av FNs barnekonvensjon lokalt, nasjonalt og internasjonalt
- Bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell
- Bidra til å sette barn og unge på samfunnets dagsorden

Ombudets hovedmål fremgår av Lov om Barneombud. Overordnet oppgave er å fremme barns interesser i samfunnet, herunder om lovverket, forvaltning og rettspraksis samsvarer med de forpliktelsene Norge har etter FNs konvensjon om barns rettigheter. FNs Barnekonvensjon er inkorporert i norsk lov. I motsetning til de andre ombudene har Barneombudet ikke ansvaret for konkret forvaltning av lovverket i form av enkeltvedtak, men det skal overvåke alle deler av barn og unges opp-

vekstvilkår. Et unntak fra dette er Ombudets ansvar i henhold til Lov om Film og Videogram.

Fem hovedområder vil bli sentrale for Ombudets arbeid i 2005:

- Barns oppvekstvilkår lokalt. Samarbeid mellom de ulike sektorene som har ansvar for barns oppvekstmiljø
- Barn og helse
- Bedring av arbeidsmiljøet i og forholdene i barnehage og skole. En ytterligere satsing på voksnes lederansvar i tillegg til styrking av barn og unges eget engasjement
- Barns aktive medbestemmelse
- Virkeliggjøring av barnekonvensjonen i statlig og kommunal politikk

Lokale prioriteringer er avgjørende for barns oppvekst- og levekår. Det kreves derfor vilje til prioriteringer, samarbeid og et helhetlig syn på barndommen. Dette helhetlige synet må ligge til grunn for alle beslutninger og tiltak, slik at ansvarsfraskrivelse ikke blir mulig. Positiv oppvekst krever klare statlige signaler til det lokale nivå slik at grunnleggende vilkår for en god og utviklende barndom sikres.

For at alle aktører i samfunnet, inkludert barn og unge, skal kjenne sine rettigheter og sine plikter, må arbeidet knyttet til bevisstgjøring rundt

Barnekonvensjonen intensiveres. Her vil Ombudet videreføre de positive erfaringene fra arbeidet med rapporteringen til FN, gjennom prosjektet «Livet under 18». Det arbeides blant annet med et undervisningsopplegg om Barnekonvensjonen.

Det er behov for fortsatt å fokusere på forholdene til utsatte barn og unge, som for eksempel barn innen barnevernet og asylsøkerbarn, samt de utfordringene som andre språklige og etniske minoriteter møter i samfunnet. Barn og helse er et område Barneombudet ønsker å vise ekstra oppmerksomhet.

Et sentralt område for Ombudets arbeid vil fremdeles være skoleverket, både med tanke på skolen som medvirkningsarena og med tanke på elevenes arbeidsmiljø. Reformene i skoleverket krever ytterligere overvåkning. Arbeidet med å videreføre grunnideene bak «Manifest mot Mobbing» vil bli prioritert, men perspektivet vil bli ytterligere utvidet ved også å sette fokus på elevenes eget initiativ og egen styrke i arbeidet med å skape gode forhold på skole og i fritid. Gjennom arbeidet med «Manifest mot Mobbing» har Ombudet fått tilbakemeldinger fra barn og unge som selv ønsker en mer sentral rolle i dette arbeidet og som ønsker å bidra til en positiv utvikling. Dette er signaler Barneombudet vil følge opp.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 850 Barneombudet

Delmål	Resultatmål
Bidra til gjennomføring av FNs barnekonvensjon lokalt, nasjonalt og internasjonalt	Oppfølging/overvåkning i forbindelse med inkorporeringen av FNs barnekonvensjon Bidra til at lokal politikk for barn og unge bygger på Barnekonvensjonen Bidra til å styrke barns rettssikkerhet gjennom stimulering av barnevernet Bidra til informasjon og undervisningsopplegg om Barnekonvensjon for blant annet utdanningsinstitusjoner Integrere en bred gjennomgang av barns helse med henblikk på om planlegging av tilbud og tiltak på området er helhetlig nok til å kunne møte kravene i artikkel 24 Bidra til at intensjonene i Opplæringslovens kap. 9A, om elevenes fysiske og psykososiale arbeidsmiljø, blir en realitet for alle barn og unge Overvåke barn og unges medievirkelighet, jf. Art 17 i Barnekonvensjonen, med særlig vekt på film, TVs sendeflater og innhold, samt reklame

Delmål	Resultatmål
Bidra til å utvikle informasjon til og kommunikasjon med barn og unge slik at deres medvirkning i samfunnet blir reell	Styrke barn- og unges medvirkning, blant annet gjennom oppfølging av elevrådsarbeidet Videreutvikle InternettParlamentet til et redskap for aktiv medvirkning Videreutvikle arbeidet mot mobbing gjennom å styrke elevenes eget engasjement Styrke samarbeidet med barne- og ungdomsorganisasjoner Bidra til å styrke godt lederskap på alle nivåer som arbeider med og for barn og unge Styrke Barneombudets nettsider som medvirkningsportal for barn og unge
Bidra til å sette barn og unge på samfunnets dagsorden	Overvåke nasjonal og lokal prioritering av oppvekst og levekår for barn og unge Rådgi beslutningstakere på alle nivåer i barnefaglige spørsmål

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn til faste stillinger og engasjementer ved Barneombu-

dets kontor, i tillegg til utgifter til varer og tjenester.

Kap. 3850 Barneombudet (jf. kap 850)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Ymse inntekter	134		
15	Refusjon av arbeidsmarkedstiltak	81		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	140		
18	Refusjon av sykepenger	124		
	Sum kap 3850	479		

Post 01 Ymse inntekter

Inntektene refererer seg til prosjekter som initieres av Barneombudet, og som utløser tilskudd fra ulike departementer og andre samarbeidspartnere. Størrelsen på inntekten varierer fra år til år.

Post 15 Refusjon av arbeidsmarkedstiltak

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av arbeidsmarkedstiltak. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 850 Barneombudet.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningene med refusjon av fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 850 Barneombudet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningene med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres på kap. 850 Barneombudet.

Kap. 0852 Adopsjonsstøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>overslagsbevilgning</i>	12 769	15 928	21 470
	Sum kap 0852	12 769	15 928	21 470

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Støtten til foreldre som adopterer barn fra utlandet var på 23 400 kroner per barn. Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA, fra 1. juli 2004 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet,

Buudir), som forvalter av tilskuddsordningen, mottok 603 søknader om adopsjonsstøtte, mot 741 i år 2002. De tre godkjente adopsjonsorganisasjonene har etter egne rapporteringer til BUFA, formidlet 714 adopsjoner. Det vises også til omtale av adopsjon under kap. 858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Tilstandsvurdering

Kostnadene knyttet til adopsjon fra utlandet varierer fra 80 000 kroner til 120 000 kroner. Beløpet dekker utgifter til organisasjonene, samt reisekostnader og eventuelt opphold i barnets opprinnelsesland. De tre siste årene er det formidlet i gjennomsnitt 725 adopsjoner per år gjennom de tre godkjente adopsjonsorganisasjonene.

Nærmere om budsjettforslaget**Post 70 Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, overslagsbevilgning****Målsetting**

Tilskuddet er ment å bidra til å motvirke en skjev sosial fordeling av adopsjon knyttet til foreldrenes økonomi på grunn av de høye kostnader ved adopsjon fra utlandet.

Tildelingskriterier

Støtten ytes til adoptivforeldre som på forhånd har innhentet norske myndigheters samtykke til adop-

sjon fra utlandet. Adopsjonen må enten være gjennomført i Norge, ved at norske myndigheter har utstedt adopsjonsbevilling, eller den må være gjennomført i utlandet og registrert i det sentrale adopsjonsregisteret i Bufdir. Bufdir skal ha mottatt doms- eller frigivelsesdokumenter før søknaden kan behandles. Som et vilkår for engangsstøtten stilles det krav om at adoptivforeldrene faktisk var bosatt i Norge da de fikk barnet i sin omsorg, og da adopsjonen ble gjennomført eller registrert her i landet. I helt spesielle tilfeller vil det på bakgrunn av forhold i opprinnelseslandet ta uforholdsmessig lang tid å få adopsjonen registrert i Norge. Engangsstøtten kan i slike tilfeller likevel ytes dersom barnet har kommet til Norge med sikte på adopsjon, og adoptivforeldrene faktisk var bosatt her i landet da de fikk barnet i sin omsorg.

Budsjettforslaget for 2005

Tilskuddet til foreldre som adopterer barn fra utlandet økes fra 23 400 kroner per barn i 2004 til 31 090 kroner per barn i 2005.

Kap. 0854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker	84 048	75 494	90 995
21	Spesielle driftsutgifter	57 083	28 426	27 171
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	10 518	12 897	13 335
64	Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	252 633	205 424	212 100
70	Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	2 025	2 098	2 169
71	Utvikling og opplysningsarbeid m.v., <i>kan nyttes under post 50</i>	19 908	20 416	23 110
	Sum kap 0854	426 215	344 755	368 880

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Departementet fortsatte arbeidet med å sikre god kvalitet på tjenester og tiltak og høy rettssikkerhet i alle faser av behandlingen av barnevernsaker. I februar 2003 behandlet Stortinget St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet*, som var en oppfølging av blant annet NOU 2000:12 *Barne-*

vernet i Norge. Meldingen drøfter sentrale perspektiver på det videre arbeidet med barnevernet:

1. Økt vekt på forebyggende hjelp til barn og familier.
2. Barnevernet som mulig koordinator og pådriver i arbeidet med utsatte barn og unge i kommunene.
3. Barnevernets legitimitet i befolkningen er fortsatt for lav.
4. Det politiske engasjementet og bevisstheten rundt barnevernet bør styrkes.

Videreutvikle rekrutteringsmodellen PRIDE til å omfatte familier med annen etnisk bakgrunn

BFD ga støtte til videreføring av PRIDE-programmet (Parents, Resources, Information, Development, Education – program for rekruttering og opplæring av fosterforeldre) i 2003 og startet et arbeid med tanke på å videreutvikle programmet til å omfatte fosterhjem for barn med annen etnisk bakgrunn enn norsk. Det skal for eksempel tilpasses opplæring av fosterforeldre (slektninger og andre) for enslige mindreårige flyktninger og fosterforeldre for barn og unge med flyktning- og innvandrerbakgrunn som har foreldre i Norge.

Opplæring av fylkesmennene i ny tilsynsmetode

BFD satte, i samarbeid med fylkesmennene, i gang tiltak for å forbedre tilsynet med institusjoner og kommuner. Dette omfattet opplæring i tilsyn i kommunene etter systemrevisjonsmodellen, utvikling av felles rutiner og informasjon, samt revidering av sentrale forskrifter på området.

I 2003 gjennomførte departementet opplæring ved fylkesmannsembetene i ny tilsynsmetodikk – systemrevisjon. Metoden kommer i tillegg til individrettet tilsyn ved barneverninstitusjonene. Det ble også satt i gang arbeid med å utvikle en tilsynsmaal for individrettet tilsyn. Det ble også ytt midler fra departementet til enkelte embeter øremerket opplæring av tilsynsførere for barn og unge i fosterhjem i kommunene. Departementet arbeidet i 2003 med forbedring av regelverket på tilsynsområdet og med planer for en styrket oppfølging av tilsynsområdene.

Andelen meldinger, undersøkelsessaker og tiltak som gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister

Det kom fortsatt et stort antall meldinger til barneverntjenesten i kommunene. I alt kom det inn 27 300 nye meldinger i 2003. Dette er 1 629 flere meldinger enn i 2002 (25 675), det vil si en økning

på om lag 6 prosent fra 2002 til 2003. I følge loven skal alle meldinger gjennomgås i løpet av en uke fra meldingen mottas. I 2003 ble 97 prosent av meldingene gjennomgått i løpet av en uke. Dette er en liten økning i forhold til 2002 (96 prosent).

I om lag 83 prosent av tilfellene fant barnevernet det nødvendig å sette i gang undersøkelse etter å ha gjennomgått meldingen (82 prosent i 2002). Antallet nye undersøkelsessaker steg fra vel 21 000 saker i 2002 til omlag 22 500 saker i 2003. Det vil si en økning på 7 prosent. I likhet med tidligere år ble noe under halvparten av sakene som ble undersøkt henlagt etter undersøkelsen.

Fra en undersøkelse settes i gang til den avsluttes skal det ikke gå mer enn tre måneder, i særlige tilfeller seks måneder. Antallet fristoverskridelser i undersøkelsessaker var det samme i 2003 som i 2002, om lag 2 450 saker. Av antallet avsluttede undersøkelsessaker var fristen overskredet i overkant av 11 prosent av sakene. Det er omtrent ingen endring fra 2002 (i underkant av 12 prosent). Det var store forskjeller mellom kommunene, og variasjoner fra fylke til fylke. I de tilfellene der kommunene brøt tidsfristbestemmelsene ga fylkesmennene råd og veiledning. I denne sammenheng har også flere fylkesmenn vurdert bøter, slik loven tilsier.

Vedtak om tiltak ble satt i verk innen fristen på seks uker i om lag 99 prosent av sakene i 2003.

Departementet opprettholder inntil videre rapporteringen fra kommunene to ganger i året som et viktig styringsredskap. Når det gjelder rapportering for det fylkeskommunale barnevernet, ble rapporteringen fra og med 2003 innlemmet i «Fylkes-Kostra».

BFD videreførte støtten til opplæringsprogrammet i barnefaglig sakkyndighetsarbeid i regi av Norsk Psykologforening.

Bidra til å sikre alle fosterhjem tilsynsførere

Fosterhjemsplassering var det viktigste omsorgs tiltaket i barnevernet. I følge halvårsrapporteringene fra fylkesmennene (tall fra siste halvår) var om lag 6 300 barn og unge plassert i fosterhjem ved utgangen av 2003. Av disse var om lag 1 450 barn plassert i fosterhjem som frivillig hjelpetiltak med samtykke fra foreldrene.

Behovet for fosterhjem ble i hovedsak dekket, men det er vanskelig å rekruttere fosterhjem til ungdom fordi ungdomsgruppen har mer sammensatte problemer. Arbeidet med å bedre rekrutteringen og opplæringen av fosterforeldre ble derfor videreført i 2003. I denne forbindelse har opplæringsprogrammet PRIDE har vært et nyttig redskap (jf. eget resultatmål). Flere fylkesmenn bidro

for øvrig med midler fra departementet til opplæring av tilsynsførere i samarbeid med kommunene.

Bidra til kunnskaps- og kompetanseheving gjennom statlig støtte til variert forsøks- og utviklingsvirksomhet, forskningsprogrammer og prosjekter/tiltak

Departementet videreførte driftstilskuddet til de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø.

Støtten til barnevernforskning, funksjonshemmede barn og forskningsprogrammet om vold ble videreført som en del av programmet *Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst* (1999–2008) i regi av Norges Forskningsråd.

I samarbeid med universiteter og høyskoler ga departementet støtte til utdanningstiltak på enkelte særlig prioriterte områder. De prioriterte områdene i 2003 var blant annet etterutdanning om barnevern og etnisitet og forsøk med spesialisert videreutdanning i fosterhjemsarbeid ved Universitetet i Bergen (2001–2004).

Departementet vurderte enkelttiltak for å styrke den flerkulturelle kompetansen i fylkesbarnevernet og påbegynte et arbeid for å tilpasse PRIDE til et flerkulturelt perspektiv.

Som oppfølging av St.meld. nr. 15 (2000–2001) *Nasjonale minoriteter i Noreg*, fortsatte BFD arbeidet med å få utarbeidet en nordisk kunnskapsoversikt om barn og unge fra nasjonale minoriteter. Kunnskapsoversikten skal også omtale barnevernet.

Departementet la fortsatt vekt på å videreutvikle formidlingen av ny kunnskap fra forsknings- og forsøksvirksomhet og spredning av informasjon om barnevernet.

Et godt fungerende statlig barnevern

Forberede statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevernområdet og opprette regionale enheter med ansvar for barnevern

Samtidig med St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvernet*, behandlet og vedtok Stortinget i februar 2003 Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkontorloven)* m.v. Odelstingsproposisjonen framsatte forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet og opprettelse av Statens barnevern og familievern (SBF) fra og med 1. januar 2004. Den nye statlige virksomheten ble foreslått organisert

etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter (jf. omtale i kap. 842 Statlig forvaltning av familievernet, kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet og kap. 858 Barne- ungdoms- og familieforvaltningen).

Opprettelsen av SBF ble enstemmig vedtatt av Stortinget i februar 2003. Departementet etablerte umiddelbart en prosjektorganisasjon for å gjennomføre ansvarsreformen. Prosjektorganisasjonen samarbeidet med fylkeskommunene om gjennomføringen. Det ble også etablert et formalisert samarbeid med arbeidstakerorganisasjonene. Arbeidet ble gjennomført i henhold til vedtatte framdriftsplaner. Det betyr at staten med virkning fra 1. januar 2004 overtok arbeidsgiveransvaret for vel 3 200 personer som tidligere hadde arbeidet i fylkeskommunalt barnevern og familievern. Staten overtok også eiendomsrett til alle offentlig eide barneverninstitusjoner og trådte inn i alle løpende kontrakter fylkeskommunene hadde inngått på barnevern- og familievernområdet.

Forebyggende tiltak og tilbud til utsatte barn og unge

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier

Departementet la også i 2003 vekt på videreutvikling av metoder i barnevernet basert på tiltak i barn og unges nærmiljø i dialog med barna og familiene.

Regjeringen nedsatte i 2003 en interdepartemental arbeidsgruppe, ledet av BFD, som drøftet problemstillinger knyttet til påstander om overgrep i saker om foreldreansvar, fast bosted og samvær og problemstillinger vedrørende fiktiv identitet og krisesentrene's taushetsplikt/opplysningsplikt til barneverntjenesten. BFD ga midler til produksjon av animasjonsfilmen «Sinna Mann» som blant annet skal brukes i samtale med barn og voksne om vold i nære relasjoner. I samarbeid med Senter for Krisepsykologi og Alternativ til Vold, startet BFD et arbeid med tanke på å styrke det kliniske tilbudet til barn og unge og kompetansen i hjelpeapparatet om barn som er vitne til vold og som utsettes for fysisk vold.

Departementet deltok, sammen med Helsedepartementet og andre berørte departementer, i utformingen av *Regjeringens strategiplan for barn og unges psykiske helse* (..sammen om psykisk helse...). Planen ble lagt fram i 2003. Sammen med Helsedepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet, utarbeidet BFD et rundskriv om samarbeid mellom tjenesteytere som gir tilbud til barn og unge under 18 år med nedsatt funksjonsevne (Rundskriv I-3/2004).

BFD arbeidet med å følge opp tiltak i regjeringens strategiplan mot spiseforstyrrelser gjennom deltakelse i en tverrdepartemental samarbeidsgruppe. Departementet arbeidet videre med ferdigstillelse av et temahefte om barn og unge med spiseforstyrrelser og planlegging av en større nasjonal konferanse om forebygging av spiseforstyrrelser hos barn og unge. Konferansen gjennomføres i 2004. BFD bidro også til lansering av og informasjon om det Internett-baserte skoleprosjektet TENK. Nettstedet er rettet mot ungdom i grunnskoler og videregående skoler og er tilgjengelig gjennom skoleportalen «Skolenett». Det skal spesielt fokusere på forebygging og kroppsbevissthet. Prosjektet har vært utviklet i tett samarbeid med lærere og elever ved utvalgte pilotskoler. Det ble i 2003 presentert på videre- og etterutdanningskonferanser for lærere om forbrukerundervisning i skolen. Det er utarbeidet et undervisningsopplegg som er gjennomført i utvalgte ungdomsskoler og videregående skoler i flere byer. Undervisning og informasjon ble prioritert i 2003. Prosjektet avsluttes i 2004.

Arbeidet for å bekjempe seksuelle overgrep mot barn og styrke tilbudene til barna og deres familier ble videreført i 2003. Prioriterte tiltak var heving av kunnskapsnivået i hjelpeapparatet når det gjelder hvordan en skal behandle mistanker, avdekke overgrep, gi de utsatte gode behandlingstilbud, bedre barnas rettssikkerhet og verne dem mot nye overgrep. Sosial- og helsedirektoratet overtok fra Statens Helsetilsyn i desember 2002 ansvaret for å videreføre den statlige innsatsen på regionalt og nasjonalt plan. Sosial- og helsedirektoratet og BFD ga i oktober 2003 ut «Seksuelle overgrep mot barn. En veileder for hjelpeapparatet».

Med støtte fra departementet, gjennomførte Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) prosjektet Trygg. Prosjektet fokuserte på ungdom og seksualitet, grenser, grenseoverskridende seksuell atferd og samværsformer i barne- og ungdomsorganisasjonene. LNU publiserte i 2003, som ledd i dette prosjektet veiviseren «Trygg og tilstede» og heftet «Skapende samtaler – verktøy for åpenhet om organisasjonskultur og medlemmers trygghet».

Tiltak mot seksuelle overgrep mot barn ble koordinert med tiltak mot seksuell utnyttning av barn i pornografi og kjønnshandel. Berørte departementer la i 2003 vekt på å utvikle mer effektive tiltak mot spredning av barnepornografi på Internett (jf. kap. 857 Barne- og ungdomstiltak). Med Justis- og politidepartementet som koordinator la regjeringen i februar 2003 fram *Handlingsplan mot handel med kvinner og barn* (2003–2005).

Som ledd i oppfølgingen av regjeringens tiltaksplan mot fattigdom (St.meld. nr. 6 (2002–2003)), ble tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* styrket med 3 mill. kroner (jf. kap. 857 Barne- og ungdomstiltak). Midlene ble benyttet til å støtte gode ferie- og fritidstilbud for utsatte barn og unge, samt tiltak som bidrar til arbeidsmarkeds-tilknytning for unge med lite eller mangelfull utdanning. Rapportering viser at tiltakene nådde målgruppene med god effekt. Satsningen bidro også til styrking av det tverretatlige samarbeidet mellom sosialtjenesten og barnevernet på lokalt nivå med hensyn til å etablere gode tiltak for fattige familier og deres barn.

For å styrke forebyggende tiltak i familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon, videreførte BFD den økonomiske støtten til nasjonal samordning og oppfølging av Home-Start Familiekontakten. Departementet var dessuten representert i styringsgruppen vedrørende forsøk med familiesentraler.

I 2003 ble det også gitt tilskudd til et prosjekt for å gjennomføre «Nasjonal plan for utprøving og evaluering av metoden familierådslag». Metoden innebærer at den utvidede familie (slekt og nære andre) samles og kommer frem til tiltak overfor barnet eller den unge.

BFD ga økonomisk støtte til Barnevernets Utviklingssenter i Nord-Norge til å utforme fire temahefter om barnevern i samisk kontekst til bruk i praksisfeltet og innenfor ulike utdanninger.

Stortinget anmodet regjeringen i forbindelse med behandlingen av St. meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvern* om å utrede om barnevernloven bør endres, slik at også enslige mindreårige asylsøkere under 18 år på lik linje med enslige norske barn blir ivaretatt av barnevernet ved ankomst til Norge. BFD startet et arbeid med å vurdere anmodningen med bakgrunn i arbeidet til en interdepartemental arbeidsgruppe som så på styrket oppfølging av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i mottak og etter bosetting.

BFD ledet i 2003 en interdepartemental gruppe for å bedre det tverrdepartementale samarbeidet om utsatte barn og unge.

Departementet videreførte samarbeidet med organisasjoner i barnevernfeltet, blant annet Norsk Fosterhjemsforening, Norges Barnevernsamband og Landsforeningen for barnevernsbarn og støtten til forebyggende virksomhet, blant annet til Røde Kors-telefonen for barn og unge (Norges Røde Kors) og MOT (Toppidrettsfolk mot narkotika).

Følge opp tiltak i handlingsplan mot rusmiddelproblemer

BFD fortsatte arbeidet med å utvikle hjelpetilbudene til utsatte barn og familier med rusproblemer. regjeringens *Handlingsplan mot rusmiddelproblemer* (2003–2005) ble lagt frem høsten 2002. Regjeringen ønsket å føre en politikk som reduserer rusproblemene ved å styrke den forebyggende innsatsen og sikre behandling og rehabilitering for misbrukere og deres pårørende. Planen omfatter også barn og unges situasjon. Blant annet er det satt fokus på tiltak for å heve debutaldere for bruk av alkohol, tiltak for barn med rusmisbrukende foreldre og tiltak for å styrke foreldrerollen. Departementet deltok i den tverrdepartementale koordineringsgruppen som følger opp handlingsplanen.

BFD deltok også i det interdepartementale utvalget som ledes av Kultur- og kirke departementet for arbeid mot doping som samfunnsproblem.

Støtten til PAG-stiftelsen (tidligere Wandasenteret) ble videreført. Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til personer, organisasjoner eller kommuner som ønsker å iverksette tiltak i lokalmiljøet overfor barn med rusmisbrukende familiemedlemmer.

Tiltak mot vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge

Utdannings- og forskningsdepartementet og BFD fortsatte samarbeidet om å gi alle grunnskoler tilbud om Olweus sitt program mot mobbing. Satsingen har pågått som en del av oppfølgingen av regjeringens *Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet* (St.meld. nr. 17 (1999–2000)), og er også en del av arbeidet med «Manifest mot mobbing».

Tilbudet om behandlingsmetoden Parent Management Training (PMT) ble videreført i 2003. I løpet av 2003 mottok i underkant av 450 familier PMT-behandling. Studier har vist at PMT-metoden gir reduksjon av atferdsproblemer både hjemme og på skolen. Så godt som alle fylker hadde i 2003 også minst ett MST-team (Multisystemic Therapy). Ved utgangen av 2003 var i alt vel 1000 familier under behandling. Begge metodene inngår i regjeringens oppfølging av *Handlingsplanen mot barne- og ungdomskriminalitet*. Videreføringen av arbeidet med PMT og MST var også en viktig del av arbeidet ved Senter for studier av problematferd og innovativ praksis ved Universitetet i Oslo. Senteret ble opprettet som et prosjekt for å drive studier av hvordan problematferd oppstår og problemenes omfang, utvikling av metoder og teori for

forebygging av problematferd og metoder for å avhjelpe/behandle problematferd, samt evaluering av metodene. En viktig oppgave for senteret har vært å starte oppbyggingen av et nasjonalt nettverk for forskning og metodeutvikling på dette feltet. BFD videreførte i 2003 den økonomiske støtten til senteret.

I samarbeid med svenske myndigheter er det utarbeidet en kunnskapsoversikt over forskning om institusjonsbehandling av utagerende ungdommer. I 2003 ble dette arbeidet videreført i et nytt prosjekt for å utarbeide en institusjonsmodell basert på funnene i kunnskapsstatusen. Prosjektet avsluttes i august 2004, da et nytt prosjekt vil igangsettes for å prøve ut modellen i praksis.

Tilskuddet til Rostad ungdomsheim ble videreført slik at skoletilbudet ved institusjonen kunne opprettholdes.

Iverksette tiltakene i Handlingsplanen mot kjønnslemlestelse og Handlingsplan mot tvangsgifte

Handlingsplan mot kjønnslemlestelse ble lagt fram i desember 2000 med varighet ut 2004. Planen gjennomføres i hovedsak som et nasjonalt prosjekt, «OK-omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring». I mai 2002 presenterte regjeringen en samlet innsats mot kjønnslemlestelse. Innsatsen er en konkretisering og utvidelse av handlingsplanen gjennom 33 tiltak. I 2003 har utvikling av metoder og virkemidler for å nå berørte grupper og kompetanseheving av offentlige etater stått sentralt, blant annet gjennom skolering av ressursgrupper, utarbeidelse av kurspakker og målrettet informasjon. OK har gjennomført en skolering av en rekke personer der målsettingen er at disse igjen skal drive informasjons- og kommunikasjonsarbeid overfor sine egne. Det er også utarbeidet en informasjonsbank på prosjektets hjemmeside (www.okprosjekt.no) på tre språk og som oppdateres kontinuerlig. Det lokale prosjektet, OK-Oslo, har den somaliske befolkning i Oslo og bedring av deres levekår som fokus. Prosjektet skal særlig legge vekt på kvinner, barn og unge. En rekke grupper er igangsatt, og samarbeid med ulike offentlige instanser (skole, helsestasjon, barnevern) er etablert. Regjeringen har lagt fram forslag til flere endringer i lover og forskrifter som skal bidra til å avverge at barn og unge jenter blir omskåret. Regjeringens internasjonale handlingsplan mot kjønnslemlestelse av jenter ble lagt fram av Utenriksdepartementet i juni 2003.

BFD arbeidet videre, sammen med andre berørte departementer, med å gjennomføre tiltakene i dokumentet «Fornytt innsats mot tvangsek-

teskap våren 2002». Formålet er å forebygge at ungdom med minoritetsbakgrunn utsettes for tvangsekteskap. I 2003 ble det vedtatt flere lov- og forskriftsendringer for å forhindre tvangsekteskap. Det ble blant annet innført forsørgerkrav ved familiegjenforening for de under 23 år. Det kan reises ubetinget offentlig påtale i saker som omhandler tvangsekteskap, og prøving av ekteskapsvilkårene ble vedtatt overført til Folkeregisteret. Informasjonstelefonen om tvangsekteskap ble videreført i 2003, da den også ble evaluert. Videre ble det gjennomført seminarer for å heve kompetansen om problematikken rundt tvangsekteskap for offentlig ansatte i de største byene. Det ble gitt støtte til frivillige organisasjoner som driver informasjon og holdningsskapende arbeid både i forhold til offentlige etater og minoritetsgrupper. Det ble også gitt støtte til to organisasjoner som særlig arbeider med å hjelpe ungdom i alvorlig krise på grunn av tvangsekteskap.

Styrke det regionale og internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier

Økt samarbeid innen Norden, Østersjørådet, aktuelle europeiske og internasjonale fora og bilateralt samarbeid med andre land

Departementet videreførte kontakten og samarbeidet med fagmiljøer, forskere og myndigheter i andre land. Det nordiske forskningssamarbeidet for å utvikle sosiale indikatorer som kan brukes komparativt for å belyse barn og unges levekår i Norden fortsatte. Barnefattigdom i et nordisk perspektiv ble også fokusert i 2003. *Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene*, i regi av Nordisk Ministerråd, har vært et viktig bidrag i innsatsen for å bedre livskvalitet og levekår for barn og unge i de nordiske nærområdene. Handlingsplanen fokuserer særlig på prosjekter med lokal forankring som har bidratt til å sette i gang lokale prosesser og aktiviteter rettet mot barn og unge. Departementet prioriterte spesielt innsatser i Nordvest-Russland og prosjekter rettet mot oppvekstvilkår og kompetansebygging.

Departementet deltok også i 2003 aktivt i aktuelle fora knyttet til Europarådet. Etter forslag fra Norge har Europarådet ved styringskomiteen for sosial tilhørighet (CDCS), ble det vedtatt igangsatt arbeid med å kartlegge situasjonen i institusjoner for barn og unge som blir tatt under omsorg av det offentlige. Det ble også utarbeidet forslag til en rekommendasjon for å sikre rettigheter for barn og unge i institusjon. Det ble for øvrig arbeidet med en rapport og anbefalinger når det gjelder

barn og unges deltakelse i samfunn og politikk, også i regi av CDCS.

BFD deltok aktivt i Østersjørådets barnegruppe WGCC (Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region). Gjennom arbeidet er det satt fokus på situasjonen til utsatte barn i regionen.

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjoner

Styrking av kompetansen i arbeidet med adopsjonssakene

Som et ledd i arbeidet med å øke kunnskapen om adopsjon, fulgte departementet opp forslaget fra arbeidsgruppen som ble nedsatt for å utarbeide et adopsjonsforberedende kurs for adoptivsøkere.

God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene

Arbeidet med å sikre forpliktelsene etter Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner ble videreført. Haagkonvensjonen er et viktig instrument for å sikre at internasjonale adopsjoner foregår på en betryggende måte og til barnets beste.

Målsettingen om gjennomsnittlig saksbehandlingstid på tre måneder for å få avgjort en søknad om forhåndssamtykke til adopsjon, ble oppfylt.

Forslaget om ny organisering for behandling av søknader om adopsjon ble fulgt opp. Det ble arbeidet med å legge til rette for å delegere ansvaret for behandlingen av søknad om adopsjon til de fem regionene i SBF fra 1. januar 2004, med Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) som klageinstans.

Tilstandsvurdering

Et godt fungerende barnevern

Tilstanden i barneverntjenesten er i de senere årene blitt utførlig utredet og omtalt, blant annet i NOU 2000:12 *Barnevernet i Norge*, senere fulgt opp ved framlegging av St.meld. nr. 40 *Om barne- og ungdomsvernet* (2001–2002) i juli 2002. Utgangspunktet i meldingen er at familien ses som den viktigste rammen om og ressursen for at barn skal få en god oppvekst. Hjelp fra barnevernet må i enda større grad skje i samarbeid med familiene, og det foreslås en rekke tiltak med hovedvekt på å styrke det forebyggende familiearbeidet og på samarbeid mellom ulike tjenester. Foreldre skal få bedre oppfølging, også når barn plasseres utenfor hjemmet. Oppfølging av fosterforeldre skal styrkes, det samme gjelder arbeidet for barn og familier med

annen etnisk bakgrunn og enslige mindreårige asylsøkere. Regjeringen vil også sette økt fokus på barns rett til informasjon og til å få si sin mening. Dessuten skal det arbeides for større åpenhet i barnevernet og fylkesnemndene. Stortingsmeldingen ble behandlet i Stortinget i februar 2003.

Stortinget behandlet samtidig Ot.prp. nr. 9 (2002–2003) *Om lov om endringer i lov av 17. juli 1992 nr. 100 om barneverntjenester (barnevernloven) og lov 19. juni 1997 nr. 62 Om familievernkontorer (familievernkontorloven) m.v.* som framsatte forslag om statlig overtakelse av fylkeskommunens oppgaver på barnevern- og familievernområdet. Den nye statlige virksomheten ble foreslått organisert etter en forvaltningsmodell med fem regionale enheter. En hovedintensjon ved reformen var å skape et bedre barnevern, større nasjonal likhet i og koordinering av tilbudene til barn og unge som trenger tiltak fra barnevernet. Stortinget sluttet seg både til reformen og til hovedperspektivene i meldingen.

Fra 1. januar 2004 overtok staten de oppgavene fylkeskommunene tidligere hadde hatt på barnevernsområdet. Den nye statlige etaten, SBF, fikk blant annet ansvar for å drive barneverninstitusjoner, fosterhjemstjenesten og familiebaserte barneverntiltak (se nærmere omtale i kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet). SBF ble 1. juli 2004 sammen med BUFA en del av den nyopprettede Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), som administrativt er direkte underlagt BFD. Se nærmere omtale under kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet og kap. 858 Barne- ungdoms- og familiedirektoratet.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

I følge Statistisk sentralbyrå var det per 31. desember 2003 nær 27 350 barn som mottok tiltak fra Barnevernet. Dette er en økning på 3,8 prosent fra året før. De aller fleste av disse barna, i overkant av 21 600 mottok bare hjelpetiltak som for eksempel besøkshjem, barnehage eller støttekontakt. De resterende 5 700 barna (om lag 21 prosent) hadde det offentlige overtatt omsorgen for etter vedtak i fylkesnemnda. Økningen på antallet med omsorgs tiltak er på 3,3 prosent sammenliknet med i fjor. Økningen fra 2001 til 2002 var til sammenlikning på 4,8 prosent.

Det er viktig at riktige tiltak settes inn på rett tidspunkt slik at barn, unge og deres familier får nødvendig hjelp og støttetiltak når de har behov for det. Hjelpetiltak må også vurderes etter i hvilken grad de er tilpasset de enkelte barns og familiers behov. For å dempe behovet for barneverntjenes-

ter, synes det stadig viktigere å komme tidlig inn med forebyggende tiltak også i andre deler av tjenesteapparatet; i helsestasjoner, barnehager, skoler mv. Det er derfor viktig å styrke det tverrsektorielle og tverrfaglige samarbeidet og koordineringen mellom hjelpetjenestene.

Departementet viser til anmodningsvedtak nr. 219 (2003 – 2004) angående feil og mangler ved barnevernet som Riksrevisjonen påpeker i Dokument nr. 3:10 (2002–2003) *Riksrevisjonens undersøkelse av oppfølging og tilsyn i barnevernet*. Det vises også til departementets tilsvarende til rapporten og generelle tiltak som på det tidspunktet var gjennomført eller vedtatt og planlagt gjennomført. Som det framgår av anmodningsvedtaket vil BFD informere Stortinget om oppfølgingen i løpet av våren 2005. Noen tiltak er gjennomført eller vil bli gjennomført i 2004. Tiltakene omfatter blant annet rammeverk, oppfølgingsrutiner og prosedyrer, faglig kompetansestyrking, veiledningsmateriell og informasjon. Departementet har informert alle kommuner om Riksrevisjonens hovedfunn. Kommunene er samtidig informert om sitt ansvar og hvilke krav barnevernloven anfører. De er videre blitt informert om at det vil finne sted et landsomfattende tilsyn i form av rapporteringer på utvalgte områder som kommunene har ansvar for og at dette vil bli fulgt opp av tilsynsmyndigheten (fylkesmennene) gjennom direkte revisjoner i utvalgte kommuner. Revisjonen vil blant annet se på om det er utarbeidet tiltaksplaner, omsorgsplaner og oppnevning av tilsynsførere som samsvarer med rapporteringen. Det er planlagt gjennomført erfaringskonferanser i alle barnevernregionene med kommunene i løpet av høsten 2004. På konferansene vil det bli satt fokus på kommunenes oppfølgingsansvar og oppgaver. Det er videre planlagt revisjon av rutinehåndbøker for kommunene og utarbeidelse av veiledningsmateriell når det gjelder utarbeidelse og krav til tiltaksplaner og omsorgsplaner. Det er etablert et forsterket samarbeid med tilsynsmyndighetene i forbindelse med oppfølgingsarbeidet, den nye Bufetat trekkes inn på relevante områder. Barnevernregionene innenfor Bufetat vil blant annet få ansvar for å bistå kommunene i rekruttering og opplæring av tilsynsførere i barnevernet.

Etter flere år med stor økning i antallet saker i fylkesnemndene for sosiale saker, var det bare en liten økning i saksantallet fra 2002 til 2003. Derimot økte antallet forhandlingsmøter i nemndene med hele 10 prosent i samme periode. Forhandlingsmøtene er den mest omfattende og ressurskrevende saksbehandlingstypen fylkesnemnda benytter. Resultatet av økningen er derfor både økte saksomkostninger og noe økt saksbehandlingstid i fylkesnemndene i forhold til tidligere år.

BFD har løpende samarbeid og kontakt med Bufetat for å utvikle og forbedre fosterhjemstjenesten. Etaten har blant annet ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem, samt nødvendig opplæring og generell veiledning.

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier

Det uttrykkes bekymring over at barneverntjenesten bruker for liten tid og ressurser på å hjelpe foreldre til å skape en god omsorgssituasjon i hjemmet. De tradisjonelle hjelpetiltakene er i hovedsak rettet mot å styrke barnets utvikling i positiv retning. Dette gjelder for eksempel tiltak som barnehage, støttekontakt og besøkshjem. Men disse er ikke spesielt rettet mot å bedre foreldres omsorgskompetanse. Tiltak og metoder som i større grad styrker foreldres omsorgskompetanse bør utvikles, slik at det skapes tilfredsstillende forhold for barnet i familien og i nærmiljøet og færre barn plasseres i fosterhjem og på institusjon.

Det er et særlig behov for å utvikle tiltak og metoder som tar sikte på å bygge opp støttetiltak for familier og barn i utsatte livssituasjoner i deres eget nærmiljø. Det er også nødvendig å videreføre og styrke forebyggende tiltak i familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon.

Hjelpetilbudet til barn og unge som er vitne til og/eller blir utsatt for vold i nære relasjoner og kompetansen i hjelpeapparatet må styrkes. Det er viktig å framskaffe ny og faglig dokumentasjon og innsikt om de skadene som påføres voldsutsatte barn, for dermed å gi bedre hjelp til barna. Nasjonalt kompetansesenter om vold og traumatisk stress, som blant annet inkluderer Nasjonalt ressurscenter for seksuelt misbrukte barn og Kompetansesenteret for voldsofferarbeid, ble etablert ved begynnelsen av 2004. I forhold til utsatte barn og unge, vil dette også være et kompetansemiljø særlig på områdene seksuelle, fysiske og psykiske overgrep mot barn (jf. omtale under kap. 840 Tilskudd til krisetiltak).

Det er behov for å utvikle og bedre tjenesteapparatets hjelp og støtte til de som er utsatt for menneskehandel med sikte på seksuell utnytting gjennom kjøp og salg av sex, samt systematisere samarbeidet med og bidra til å bekjempe utnyttingen gjennom tiltak i avsenderlandene. Innsatsen mot andre former for seksuell utnytting av mindreårige i kjønnshandel og pornografi må også styrkes.

Det har de siste årene ankommet mange enslige mindreårige asylsøkere til Norge. I 2002 ankom det 894 enslige mindreårige og i 2003 916 enslige mindreårige. Statistikken for 2004 viser imidlertid en stor nedgang i antallet ankomster i

forhold til 2003. Per 30. juni 2004 var det ankommet 213 enslige mindreårige asylsøkere. Ved samme tidspunkt i 2003 var det ankommet 402 enslige mindreårige. Men det er fortsatt behov for å kvalitetssikre arbeidet med og oppfølgingen av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger. BFD har utarbeidet et rundskriv om barneverntjenestens ansvar for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger i ulike situasjoner (jf. rundskriv Q-17/2004). De nye retningslinjene for fosterhjem har et eget kapittel om plassering av enslige mindreårige i fosterhjem hos familie.

Det ytes fortsatt statsrefusjon for kommunale barnevernutgifter for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, og det gis et tilskudd til kommunene til dekning av utgifter ved bosetting av enslige mindreårige. BFD har i 2004 utarbeidet et rundskriv om nye prosedyrer knyttet til statsrefusjon for kommunale barnevernutgifter for enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger (Q-05/2004). Bufetat har fra 2004 overtatt ansvaret fra fylkesmennene for å administrere refusjonsordningen.

Organisasjoner som arbeider med å hjelpe ungdom i krise på grunn av tvangsekteskap melder om et økende antall henvendelser våren 2004. Også i 2004 ble det bevilget midler til organisasjoner som driver informasjonsvirksomhet og holdningsskapende arbeid blant minoritetsgrupper som praktiserer tvangsekteskap. Departementet viser her til anmodningsvedtak nr. 166 (2002–2003) angående planer for nødvendige krisetiltak. En rekke skoleingstiltak er iverksatt for å sikre bedre at de unge som trenger hjelp skal bli møtt på en god måte. Det er blant annet gjennomført skolering av ansatte i de større byene i håndtering av enkeltsaker der ungdom opplever trussel om tvangsekteskap. Tvangsekteskap er innarbeidet i kompetanseplanen for Familievernet, samt at det pågår et prosjekt i Oslo for å drive kurs i forbygging av tvangsekteskap. Sosial- og helsedirektoratet har innarbeidet temaet i sine landsdekkende seminarer. Det er gjennomført opplysnings- og opplæringsseminarer i blant annet norsk kultur og samfunnsforhold, herunder norsk lov, for ledere av trossamfunn i Oslo og Akershus, samt at opplæring for administrative ledere vil bli videreført. Helsestasjoner og skolehelsetjenesten er skolert gjennom seminarer, faglige retningslinjer og utgivelse av metodebok om samliv/seksualitet for ungdom med ikke-vestlig bakgrunn. Det er gitt målrettet informasjon til ansatte i asylmottak over hele landet, samt utarbeidet to hefter om tvangsekteskap; ett for ansatte og ett for beboere. Det er i 2003 gitt kurs for foreldre med innvandrerbakgrunn som en del av Foreldreveiledningsprogrammet. Arbeidet videreføres i

flere byer i 2004, samt at det blir utarbeidet materiell på bakgrunn av disse erfaringene. Informasjonstelefonen om tvangsekteskap, som drives av Oslo Røde Kors Internasjonale Senter (ORKIS) på oppdrag fra BFD, ble evaluert i 2003, og det ble bestemt at driften av senteret fortsetter i 2004. Videre drift framover vil imidlertid bli snarlig vurdert. Flere lov- og forskriftsendringer er vedtatt og trådt i kraft, blant annet er det innført ubetinget offentlig påtale i tvangsekteskapsaker og forsørgerkrav ved familiegienforening for personer under 23 år. Per oktober 2003 ble ordningen med kriseboliger for ungdom som trues med eller utsettes for tvangsekteskap etablert via Husbanken. Ordningen innebærer at de fem største kommunene har inngått et samarbeid som sikrer at det til enhver tid skal stå 10 boliger klare som på meget kort varsel kan tildeles midlertidig til ungdom i krise. Husbanken administrerer ordningen og har inngått et samarbeid med Selvhjelp for innvandrere og flyktninger (SEIF) og Oslo Røde Kors Internasjonale Senter (ORKIS). Alle henvendelser om behov for slik bolig rettes til disse to instansene.

Det er de senere år iverksatt mange tiltak fra myndighetenes side for å forebygge kjønnslemlestelse, som er et særlig problem blant enkelte innvandrergrupper. Men det er fremdeles et behov for at innsatsen på området videreføres. Våren 2002 ble dokumentet «Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002» offentliggjort. Dette er en konkretisering av flere av tiltakene i *Handlingsplan mot kjønnslemlestelse* som utløp ved årsskiftet 2003/2004, samt noen nye tiltak. De fleste tiltakene gjennomføres i regi av det nasjonale prosjektet; «OK-prosjektet – Omsorg og kunnskap mot kvinnelig omskjæring». Prosjektet evalueres høsten 2004. Etter at OK-prosjektet avsluttes i desember 2004, blir det viktig å forankre prosjektets arbeid innenfor eksisterende instanser slik at det blir tilgjengelig for brukerne, og arbeidet videreføres og videreutvikles.

Undersøkelser foretatt av Statens institutt for rusmiddelforskning gir grunn til å anta at flere barn og unge vokser opp i familier med rusmiddelrelaterte problemer, og at flere tidlig utvikler rusmiddelproblemer. Studier viser også at faktorer som oppvekstvilkår og foreldrerolle har sammenheng med utvikling av rusmiddelproblemer. Alle relevante kommunale instanser bør engasjere seg i forebygging av rusmiddelproblemer. Forebyggende arbeid bør skje gjennom for eksempel samlivs- og foreldreveiledning, tiltak mot barn og unge i risikozonen, innsats mot barn med rusmisbrukende foreldre og kompetanseheving i hjelpeinstansene.

Som et ledd i arbeidet med «Manifest mot mobbing» får alle landets grunnskoler fortsatt tilbud om å gjennomføre Olweus-programmet mot mobbing. BFD viderefører samtidig støtten til forskningsenheten Olweus-gruppen ved HEMIL-senteret, Universitetet i Bergen.

En prioritert utfordring er å utvikle effektive og godt organiserte behandlingstilbud for barn og unge med alvorlige atferdsvansker. I de siste årene har det vært arbeidet intensivt med å implementere to amerikanske metoder for å komme denne utfordringen i møte; «Parent Management Training» (PMT) for yngre barn og «Multisystemic Therapy» (MST) for ungdom. Begge metodene legger vekt på å utnytte familiens egne ressurser i deres eget nærmiljø. I PMT-behandling trenes foreldre i å bruke alternative og mer hensiktsmessige strategier i hverdagen i kontakten med barn med atferdsvansker. Gjennom bedre samspill reduseres risikoen for at alvorlige atferdsproblemer oppstår eller får utvikle seg. MST-behandling består av et intensivt, tidsavgrenset og familiebasert tilbud til ungdom med atferdsvansker. Behandlingen foregår i ungdommens naturlige omgivelser, der alle aktuelle instanser i nærmiljøet kan bli involvert som det er viktig å videreføre. Med bakgrunn i at institusjonstilbudet for utagerende ungdom har vært lite tilfredsstillende, er det nødvendig å finne fram til en institusjonsmodell som kan imøtekomme behovene bedre. I 2002 startet et samarbeidsprosjekt mellom svenske og norske myndigheter; «Kunnskapsoversikt over forskning om utagerende ungdom». Relevant forskning på området ble gjennomgått for å finne fram til kriterier for god behandling i institusjoner. I 2003 ble det igangsatt et videreføringsprosjekt for å utvikle en institusjonsmodell basert på disse kriteriene. Skisse til en institusjonsmodell forelå våren 2004. Høsten 2004 startet et nytt femårig prosjekt hvor modellen skal implementeres på fem nye institusjoner i Norge. Prosjektet vil bli evaluert fortløpende.

Styrke kompetansen om flerkulturelt arbeid i barnevernet

Barnevernstatistikken indikerer at en større andel barn og unge med flyktning- og innvandrerbakgrunn har vanskelige oppvekstforhold sammenlignet med etniske norske barn. Relativt flere barn med innvandrerbakgrunn mottar hjelpetiltak fra barnevernet enn etnisk norske barn. Tilbakemeldinger fra praksisfeltet, medias oppslag osv synliggjør at barneverntjenesten stilles overfor ulike utfordringer i møtet med flyktning- og innvandrerbarn og deres familier. Det finnes imidlertid lite dokumentert og systematisert kunnskap om møtet

mellom innvandrersfamilier og barnevernet og om utfordringene, beslutningsgrunnlaget for valg av tiltak og metoder, og om hvilke tiltak som fungerer og hvorfor. Det er behov for å styrke kunnskapsgrunnlaget slik at barneverntjenesten blir bedre i stand til å håndtere ulike problemstillinger og gi barna et bedre tilbud i dialog med barn og foreldre.

Internasjonalt samarbeid om tiltak for utsatte barn, unge og familier

I nærområdene og spesielt i Nordvest-Russland, er det fortsatt mange barn og unge som lever under svært vanskelige vilkår. En målrettet og samlet innsats rettet mot utsatte barn og unge i regionen må derfor prioriteres fremover. Samarbeid og kontakt mellom myndigheter i de nordiske landene og landene i Østersjøregionen, samt samarbeid og deltakelse i internasjonale og regionale fora er en forutsetning for å bedre situasjonen.

BFD bidrar aktivt til å styrke det regionale samarbeidet om utsatte barn og unge i Østersjøregionen. Gjennom arbeidet i den etablerte Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region (WGCR), i regi av Østersjørådet, har Norge bidratt til å sette utsatte barn og unge på dagsorden. Gjennom Østersjøsamarbeidet er det etablert et godt fungerende nettverk mellom forskere og på tjenestenivå mellom de ulike landene. Samarbeidet bidrar til både mer kunnskap og dokumentasjon om målgruppen og etablering av tiltak regionalt og nasjonalt. Det etablerte IT-nettverket «The House of Children at Risk» er et viktig redskap for kontakt og samarbeid mellom landene.

Gjennom arbeidet i Europarådets styringskomité for sosial tilhørighet (CDCS) og barne- og familieforumet, bidrar BFD i utformingen av Europarådets tiltak og politikk på barne- og familieområdet. To arbeidsgrupper, som har vært nedsatt etter forslag fra Norge, har avsluttet sitt arbeid. Den ene gruppen har sett på barn og unges medvirkning og deltakelse i samfunnslivet. Den har blant annet laget en utredning med gode eksempler på politikk og tiltak og en «guide» med gode råd om hvordan komme i gang med slikt arbeid i medlemslandene. Den andre gruppen har tatt for seg barn og unge som blir plassert i institusjon. I 2004 ble det utgitt en oversikt over tilstanden i utvalgte medlemsland, prinsipper for god behandling av barn og unge i institusjon og alternative tiltak. Det utarbeides nå forslag til en rekommendasjon som forventes å bli endelig vedtatt i 2005. Europarådets ulike styringskomiteer arbeider med spørsmål knyttet til barn og unge. Norge sendte i

2004 en ekspert til Europarådet for å bidra til bedre samordning av Europarådets barne- og ungdomspolitik og aktiviteter.

Det nordiske samarbeidet er en viktig pilar i departementets internasjonale deltakelse. Departementet deltar i en rekke komitéer og undergrupper i regi av Nordisk Ministerråd. Framover må det arbeides aktivt i formelle nordiske organer med å synliggjøre barn og unge i Norden og stimuleres til felles kompetanseutvikling. *Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene*, i regi av Nordisk Ministerråd er et viktig tiltak i denne sammenheng.

Adopsjonsområdet

Et overordnet hensyn for adopsjonsmyndighetene er at adopsjon gjennomføres i samsvar med barnets grunnleggende interesser. Det er derfor særlig viktig å følge opp våre internasjonale forpliktelser på adopsjonsfeltet. Disse er nedfelt i FNs barnekonvensjon og i Haagkonvensjonen om vern av barn og samarbeid ved internasjonale adopsjoner. Det er videre viktig å sikre et forsvarlig og effektivt tilsyn med de organisasjoner som er involvert ved adopsjon av barn fra utlandet.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud

Vurdere endringer i barnevernloven som følge av blant annet behandlingen av St.meld. nr. 40 (2001–2002) Om barne- og ungdomsvern

Høy rettssikkerhet i barnevernet er avhengig av at regelverket fortløpende evalueres og eventuelt justeres. Blant annet på bakgrunn av Stortingets behandling av St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvern* i februar 2003, vil departementet arbeide med et høringsnotat med forslag til endringer i barnevernloven.

I forbindelse med den statlige overtakelsen av annenlinjetjenesten i barnevernet fra 1. januar 2004, vil departementet også i 2005 drive opplæring av Bufetat når det gjelder regelverket på barnevernområdet for å sikre at etatens praksis er i samsvar med regelverket.

Som oppfølging av Stortingets vedtak ved behandlingen av Ot.prp. nr. 9 (2002–2003), om at barneverntjenesten i Oslo kommune skulle evalueres i forbindelse med barnevernreformen, har departementet satt i gang dette arbeidet. Det startet høsten 2004, og vil avsluttes i 2006, vel to år etter at reformen trådte i kraft.

Meldinger og undersøkelsessaker skal gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister

God kvalitet på tjenester og tiltak og høy rettssikkerhet i alle faser av behandlingen av barnevernsaker er et grunnleggende mål for departementet. Dette forutsetter blant annet et tidsmessig og tilpasset regelverk, ny og oppdatert kompetanse, fleksible tiltak, samt godt samarbeid og god informasjonsutveksling mellom tjenesteytere og involverte etater og brukerne av barneverntjenesten.

Overholdelse av de lovfestede tidsfrister for meldinger, undersøkelsessaker og tiltak er en nødvendig forutsetning for rettssikkerheten i barneverntjenesten. Det forventes at tjenestene prioriterer og tilrettelegger arbeidet slik at fristene overholdes. Departementet vil inntil videre opprettholde rapporteringen fra kommunene to ganger i året som et viktig styringsredskap.

Etter at staten 1. januar 2004 overtok de fylkeskommunale oppgavene knyttet til barnevern, er det den nyopprettede Bufetat som rapporterer på de områdene som nå staten har ansvaret for jf. kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet. Rapporteringen tar utgangspunkt i de samme verktøyene og modellene som benyttes i KOSTRA-systemet. Den vil blant annet gi en oversikt over utbredelsen av hjemmebaserte, fosterhjemsbaserte og institusjonsbaserte tiltak i barnevernet.

Rasjonell drift av fylkesnemndene for sosiale saker

Med bakgrunn i at fylkesnemndenes registrerings-/saksbehandlingssystem er i ferd med å bli utdatert og det snart ikke lenger er mulig å få bistand med drift og vedlikehold, ble det i 2002 startet et prosjekt med sikte på å innføre et nytt elektronisk saksbehandlingssystem for fylkesnemndene i løpet av 2004. Departementet tar sikte på å implementere dette nye systemet høsten 2004/våren 2005.

Effektiv saksbehandling i fylkesnemndene

Det ble i statsråd 18. juni 2004 oppnevnt et offentlig utvalg for å vurdere effektivitetsfremmende forenklinger for fylkesnemndenes saksbehandling og rutiner. Utvalget består av personer som har kunnskap om og erfaring fra arbeid i domstoler og i fylkesnemnder, erfaring i å prosedere barnevernsaker og erfaring fra arbeid som sakkyndig i saker for domstoler og fylkesnemnder. Utredningens første del som gjelder forslag til effektivitetsfremmende og kostnadsbesparende forenklinger skal foreligge innen 1. desember 2004. Forslag om kostnadsbesparende tiltak må i størst mulig grad tall-

festes. Utredningens andre del som gjelder hvilke saksbehandlingsregler som skal gjelde for å sikre en mer enhetlig saksbehandling i fylkesnemndene på landsbasis, skal foreligge innen 1. juni 2005.

Høyt kunnskaps- og kompetansenivå

Departementet viderefører driftstilskuddene til de tre regionale utviklingssentrene i barnevernet i Bergen, Trondheim og Tromsø. Sentrene driver forskning, forsøks- og utviklingsarbeid, gir råd og veiledning innen prosjektarbeid, formidling og informasjonsvirksomhet og fungerer som viktige ledd i regionale faglige nettverk. I samarbeid med andre berørte departementer, vil departementet stimulere til fortsatt og utvidet samarbeid mellom kompetansesentre innen ulike fagområder og temaer.

Departementets støtte til barnevernforskningen vil blant annet bli videreført som en del av programmet *Velferdsprogrammet – samfunn, familie og oppvekst* (1999–2008) i regi av Norges Forskningsråd.

I samarbeid med andre departementer, Bufdir og utdanningsinstitusjoner, vil departementet videreføre og sette i gang nye etterutdanningstiltak på prioriterte områder. Dette kan blant annet gjelde arbeid med barn og unge som viser alvorlige atferdsproblemer, arbeid med barn og unge med etnisk minoritetsbakgrunn, rusmiddelproblematikk og barn og unge som utsettes for ulike former for overgrep og utnytting.

Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og bedre koordinering av tjenestene

I samarbeid med andre aktuelle departementer, vil BFD sette i gang en bred utredning av det samlede tjenestetilbudet til barn og unge. Denne skal foreligge innen utgangen av 2005.

Effektivt tilsyn og oppfølging av barneverntjenestens ansvar for barn i omsorgs- og/eller behandlingstiltak

Fylkesmannen skal fortsatt ha ansvaret for tilsynet med barneverninstitusjonene. Det er et grunnleggende mål at barn og unge som er bosatt i en barneverninstitusjon skal sikres et godt tilbud med høy rettssikkerhet. Som ledd i denne målsetningen, er det innført en statlig godkjenningsordning for barneverninstitusjoner og endret forskrift om tilsyn med barneverninstitusjoner fra 1. januar 2004.

Departementet vil også følge opp kommunenes plikt til å opprette tilsynsførere for barn i foster-

hjem. Tidligere har fylkesmennene bistått kommunene i forhold til opplæring av tilsynsførere. Ansvar for tilrettelegging av slik opplæring er nå tillagt det statlige regionale barnevernet.

Det vil bli utviklet veiledningsmaterieell for kommunene når det gjelder tiltaksplaner og omsorgsplaner, gode oppfølgingsrutiner og utvikling og sikring av tilsynsførerfunksjonen i samarbeid med barnevernregionene. Nye rutinehåndbøker skal sikre en bedre oppfølging av barn og unge i tiltak og bidra til at tilsynsfunksjonen i kommunene blir mer målrettet.

Styrke kompetansen om flerkulturelt arbeid i barnevernet

Det er et mål å styrke barneverntjenestens flerkulturelle kompetanse slik at barneverntjenesten blir bedre i stand til å håndtere ulike problemstillinger og gi barn og familier individuelt tilpassede tiltak til rett tid. Å ha kompetanse kan innebære å reflektere over og vurdere hva som er «god nok omsorg», hva som ligger i «barnets beste» og innholdet i foreldrerollen i lys av kulturforskjeller, ulike levesett, forhold knyttet til migrasjon, fattigdom osv. Erfaringsbasert kunnskap bør systematiseres og gode tiltak dokumenteres. Det er videre behov for forskningsbasert kunnskap. Kunnskapen bør formidles og gjøres lett tilgjengelig for barneverntjenesten. BFD vil utarbeide en strategi for flerkulturelt arbeid i barnevernet. En slik strategi vil omfatte flere temaområder som kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, arbeid med enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger, foreldreveiledning for minoritetsetniske foreldre, utvikling av nye tiltak og metoder i barnevernet, kompetansestyrking m.v.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet for barn i fosterhjem

Et godt fosterhjemstilbud

Oppfølgingen av barn plassert i fosterhjem, fosterforeldre og biologisk familie skal videreutvikles. Gjennom Bufetat skal kommunene få bedre bistand i fosterhjemssaker. Rekruttering av gode, stabile fosterhjem tilpasset det enkelte barns behov skal bedres. Opplæring og veiledning av fosterforeldre videreføres, blant annet gjennom en videreutvikling av opplærings- og rekrutteringsprogrammet PRIDE. Nødvendig rapportering skal sikre en god oppfølging av utviklingen på fosterhjemsområdet.

Høy rettssikkerhet og god kvalitet for barn i barneverninstitusjoner

Et godt institusjonstilbud

Barneverninstitusjonene er fortsatt et viktig tilbud innenfor det samlede tiltaksapparatet i barnevernet. Fra og med 1. januar 2004 er det staten ved Bufetat som har ansvaret for å skaffe barn og unge døgntiltak når de av ulike grunner ikke kan bo sammen med foreldrene. Tradisjonelt har institusjonene blitt sett på som erstatning for vanlige hjem. I dagens barnevern vurderes institusjonene som mellomstasjoner mellom foreldrehjem, fosterhjem og egen etablering. En institusjon kan tilby omsorg og behandling/miljøterapi innenfor rammer som ikke lar seg etablere i en vanlig familie eller fosterfamilie. For noen ganske få defineres institusjonen som base for resten av oppveksten, og dermed som en forberedelse til å bo for seg selv.

BFD vil følge opp institusjonstilbudene, slik at barn og unge kan få et tilrettelagt tilbud ut fra sine behov. Departementet vil blant annet ta initiativ til å få større kunnskap om behovene barn og unge på vanlige institusjoner har, slik at institusjonene utvikler seg i tråd med dette.

Ny modell for institusjonsbehandling for utagerende ungdom

BFD har i samarbeid med svenske myndigheter og Senter for studier av problematferd og innovativ praksis (UiO) tatt initiativ til å utvikle en institusjonsmodell for behandling av utagerende ungdom som ikke kan nytte seg familiebaserte tiltak. Modellen ble lagt fram på en internasjonal konferanse og fikk sterk støtte. Modellen skal implementeres i fem institusjoner i Bufetat, en i hver region. Prosjektet «Implementering av institusjonsmodell for utagerende ungdom», som er femårig, startet i 2004 (jf. omtale i Tilstandsvurdering).

Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier

God kvalitet på hjelpetiltak og økt bruk av familie og nærbaserte metoder

Økt satsing på familie og nettverk, lokale løsninger og tilbud bør være utgangspunkt for barnevernets arbeid, og prinsippet skal være styrende for de tiltak som settes inn. Departementet vil fortsette å stimulere til videreutvikling og bruk av faglige metoder i barnevernet som legger vekt på tiltak i barn og unges nærmiljø i dialog med barna og familiene. Det er viktig å finne tiltak som styrker familienes muligheter til å gi barna god omsorg og

en god oppvekst. De familie- og nærmiljøbaserte tiltakene og metodene skal virke forebyggende, men også rettes mot utsatte familier for å bedre deres muligheter for å gi barn gode omsorgs- og oppvekstbetingelser. BFD vil iverksette et arbeid for å systematisere kunnskap om hjelpetiltakene og det vil bli utarbeidet en kunnskapsstatus om hjelpetiltak.

Regjeringen opprettholder derfor i 2005 tilskuddet til prosjektet «Nasjonal plan for utprøving og evaluering av familierådslag i barnevernet», som er et treårig prosjekt i regi av NOVA. Metoden «Familierådslag» innebærer at den utvidede familie (slekt og andre nære) samles og kommer frem til tiltak overfor barnet eller den unge. Prosjektet er forankret i 4 fylkeskommuner; Hedmark, Rogaland, Sør-Trøndelag og Troms, og prosjektet er etablert i 52 kommuner og bydeler (41 kommuner og til sammen 11 bydeler i Oslo, Bergen og Trondheim). Det gjennomføres opplæring i familieråd for omlag 340 barnevernsarbeidere og utdannes ca. 60 koordinatorene som skal stå for gjennomføringen av familieråd i kommunene.

Departementet vil videreføre støtten til nasjonal samordning og oppfølging av Home-Start Familiekontakten Norge, som er et forebyggende tiltak for familier med små barn som er i en vanskelig livssituasjon, og til andre tiltak med vekt på samarbeid og dialog med familiene og nærmiljøet. I tillegg ønsker regjeringen å styrke arbeidet med å støtte familier med kronisk syke barn og funksjonshemmede barn, og bevilger 2 mill. kroner til dette.

Fangers barn er en sårbar og usynlig gruppe barn og unge, og mange av barna trenger støtte, hjelp og oppfølging. Den fengslede forelderen kan trenge veiledning i forhold til foreldrerollen, i forhold til besøk og samvær med barn og i forbindelse med løslatelse. Departementet vil bidra til styrket innsats for å bedre barn av fangers livssituasjon og for å forebygge senere levekårsproblemer.

For å oppnå målet om å bosette enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger så raskt som mulig og i gode omsorgstiltak, vil kommunene fortsatt få statlig refusjon for kommunale barneverntiltak for enslige mindreårige utover egenandelen (jf. rundskriv Q-05/2004, BFD).

BFD vil fortsatt delta i det tverrdepartementale arbeidet som en oppfølging av regjeringens *Handlingsplan mot rusmiddelproblemer* (2003–2005). Planen setter blant annet fokus på tiltak for å heve debutalden for bruk av alkohol, tiltak for barn med rusmisbrukende foreldre og tiltak for å styrke samliv og foreldrerollen. I samarbeid med Arbeids- og sosialdepartementet, retter BFD spesielt innsat-

sen mot utvikling av forebyggende tiltak og organisering av og stimulering til samarbeid om et helhetlig hjelpetilbud. Departementet vil også være representert i en interdepartemental sammenheng med representanter fra Helse- og omsorgsdepartementet, Justis- og politidepartementet, Kultur- og kirkedepartementet, Arbeids- og sosialdepartementet og Utdannings- og forskningsdepartementet. Gruppen skal gjennomgå *Handlingsplan Antidopingarbeid i Norge* og vurdere behovet for styrket innsats i forhold til oppfølging av planen, samt komme med forslag til eventuelle nye tiltak. BFD vil videreføre støtten til PAG-Stiftelsen, (det tidligere Wanda-senteret). Stiftelsen gir råd, veiledning og støtte til dem som ønsker å starte opp tiltak for barn av rusmiddelmissbrukere i lokalmiljøer.

St.meld. nr. 6 (2002–2003) *Tiltaksplan mot fattigdom* ble behandlet i Stortinget i 2003. Planen er et viktig skritt i en langsiktig, systematisk og målrettet innsats for å bekjempe fattigdom i Norge og omfatter tiltak rettet mot personer som lever i fattigdom og mot årsaker og risikofaktorer for å utvikle fattigdom. Vanskeligstilte barnefamilier og barn er prioritert i planen (jf. kap. 857 Barne- og ungdomstiltak), og Sosialdepartementet har et overordnet ansvar for gjennomføring. Tiltak rettet mot fattige barnefamilier skal spesielt følges opp av BFD. Regjeringen foreslår økt innsats på dette området, og vil styrke innsatsen med 10 mill. kroner på BFDs område. Midlene skal brukes til å utvikle kunnskap om temaet, kunnskapsspredning og bidra til å styrke det tverrfaglige samarbeidet på lokalt nivå for å nå de mest utsatte familiene og deres barn med gode tiltak.

BFD har, i samarbeid med andre aktuelle instanser som blant annet skolen, et spesielt ansvar for tiltak for å medvirke til å forebygge den økende forekomsten av spiseforstyrrelser. Det er behov for mer kunnskap om hvordan foreldre og skole skal møte barn og unge med slike problemer. Departementet vil derfor følge opp forebyggende tiltak som er foreslått i regjeringens strategiplan mot spiseforstyrrelser. Arbeidet med revidering av strategiplanen og utvikling av nye tiltak vil bli prioritert. Prosjektet «TENK» er et internettbasert undervisningsopplegg som setter fokus på barn, og unge og kroppsbevissthet. I 2005 vil det arbeides videre med spredning av kunnskap om nettstedet gjennom departementets publikasjoner på Internett, samt revidering av regjeringens strategiplan mot spiseforstyrrelser.

Departementet vil videreføre samarbeidet med organisasjoner i barnevernfeltet, blant annet Norsk Fosterhjemsforening, Norges Barnevernsamband og Landsforeningen for barnevernsbarn.

Redusert vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge

Som en del av videreføringen av regjeringens handlingsplan mot vold og annen problematferd, skal alle grunnskoler fortsatt få tilbud om Olweus' program mot mobbing. BFD er en av manifestpartnerne i arbeidet med «Manifest mot mobbing». Arbeidet mot mobbing vil fortsette på alle oppvekstarenaer også etter at manifestarbeidet er formelt avsluttet.

Senter for studier av problematferd og innovativ praksis (UiO) skal ha en sentral og koordinerende rolle når det gjelder forskning om årsaker til atferdsproblemer, implementering av PMTO og MST, og evaluering av nye metoder. Dette gjelder blant annet videreføring av metodene PMT og MST, i samarbeid med Bufdir og Bufetat.

For øvrig har berørte departementer inngått et forpliktende forvaltningssamarbeid for å forebygge, dempe og behandle kriminalitet og annen alvorlig problematferd blant barn og unge.

Tilskuddet til Rostad ungdomsheim vil bli videreført slik at det helhetlige skoletilbudet ved institusjonen kan opprettholdes.

Fortsatt styrking av arbeidet med ulike former for overgrep og vold mot barn

BFD vil fortsatt arbeide for å bedre situasjonen til og oppfølgingen av barn og unge som utsettes for overgrep og vold (inklusive vitner til vold) i nære relasjoner, jf. omtale i kap. 840 Krisetiltak og kap. 841 Familievern og konfliktløsning. Tiltak i regjeringens handlingsplan *Vold i nære relasjoner* (2004–2007) som ble lagt fram i juni 2004, og strategiplanen mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn vil bli fulgt opp, og prosjektet «Barn som lever med vold i familien» styrkes i 2005. Prosjektets målgruppe er barn som utsettes for vold i nære relasjoner, som enten er vitne til vold i familien og/eller som utsettes for barnemishandling/fysisk vold. Hovedmålsettingen for prosjektet er å framskaffe ny og faglig dokumentasjon og innsikt om de skadene som påføres voldsutsatte barn, for dermed å gi bedre hjelp til barna. Kunnskap skal framskaffes blant annet gjennom klinisk/terapeutisk virksomhet ved Alternativ til Vold i Oslo og Telemark og Senter for Krisepsykologi i Bergen. Videre har prosjektet som mål at hjelpen når fram til flest mulig barn gjennom nasjonal kunnskapsformidling til familievern, barnevern, krisesentrene, barne- og ungdomspsykiatrien, helsestasjo-

nene og andre. Prosjektet startet opp i februar 2004. Under behandlingen av St.meld. nr. 40 (2001–2002) *Om barnevernet*, ba Stortinget om en mer koordinert innsats i forhold til blant annet barn som er utsatt for seksuelle overgrep. Med henvisning til dette, opplyser regjeringen i St.meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap*, at den vil utarbeide en samlet plan mot seksuelle overgrep mot barn og utvide perspektivet til også å omfatte fysiske overgrep mot barn. Som oppfølging av dette, skal BFD høsten 2004 utgi en samlet plan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn. Planen vil gjelde for perioden 2005–2009. Den har fire hovedmålsetninger: å hindre overgrep, avdekke overgrep, gi de utsatte tilstrekkelig hjelp og behandling og heve hjelpeapparatets kompetanse om slike overgrep.

Bekjempe menneskehandel og seksuell utnytting av mindreårige

BFD vil følge opp tiltakene i regjeringens handlingsplan *Mot handel med kvinner og barn* som gjelder personer under 18 år. Arbeidet med å etablere et landsomfattende system for bistand og beskyttelse vil prioriteres, og departementet vil spesielt følge opp barneperspektivet i arbeidet. Systematisk informasjon til utvalgte målgrupper skal videreføres. Handlingsplanperioden avsluttes i 2005. Departementet vil da vurdere hvordan tiltak skal videreføres. Samarbeid og vedlikehold av internasjonale nettverk på området, blant annet gjennom Østersjørådet vil prioriteres.

I samarbeid med andre berørte departementer vil BFD følge opp planlagte tiltak mot utnytting av mindreårige i pornografi og kjønnshandel. Arbeidet med å bekjempe blant annet spredning av ulovlige framstillinger av mindreårige med seksuelt preg over Internett, vil også være et viktig ledd i arbeidet for å sikre barn og unges interesser på informasjons- og medieområdet (jf. omtale i kap. 857 Barne- og ungdomstiltak).

Forebygge og bekjempe kjønnslemlestelse og tvangsekteskap

Regjeringen vil fortsette arbeidet mot tvangsekteskap gjennom en samlet interdepartemental innsats. Nye tiltak vil bli vurdert fortløpende.

BFD vil følge opp dokumentet «Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002» og i samarbeid med berørte departementer vurdere den videre strategien i arbeidet mot kjønnslemlestelse.

Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier

Styrket regionalt samarbeid innen Norden, Østersjørådet, Europarådet og andre internasjonale fora

Regjeringen vil prioritere en målrettet og samlet innsats for utsatte barn i Østersjøregionen. Departementet vil delta aktivt i WGCC (Working Group for Children at Risk in the Baltic Sea Region) i regi av Østersjørådet for å gjennomføre regionale prioriteringer. Oppfølging av regional handlingsplan mot handel med barn skal vies spesiell oppmerksomhet i dette samarbeidet i 2005.

I 2005 vil det arbeides med å bygge opp et nasjonalt nettverk i Norge som kan bidra aktivt i det regionale IT-nettverket (jf. Tilstandsvurdering). I forbindelse med regjeringens *Handlingsplan mot handel med kvinner og barn* (2003–2005) vil departementet spesielt prioritere tiltak som kan forebygge og redusere menneskehandel både nasjonalt og internasjonalt.

Styrking av barn og unges levekår i Norden og i våre nærområder er et viktig innsatsområde for regjeringen. Deltakelse og initiering av en nordisk levekårsundersøkelse for barn og unge i regi av NOVA og etablering av et nordisk forskernettverk, er et ledd i dette arbeidet. I samarbeid med andre nordiske land vil departementet arbeide videre med å vurdere behovet for og omfanget av videre nordisk forskning på området. *Handlingsplanen for barn og unge i Nærområdene* i regi av Nordisk Ministerråd er et viktig bidrag i innsatsen for å bedre livskvalitet og levekår for barn og unge i de nordiske nærområdene. Departementet vil delta aktivt i arbeidet med å følge opp felles nordiske prioriteringer på området.

Departementet vil videreføre arbeidet i Europarådets ulike komiteer og arbeidsgrupper. Blant annet deltar BFD i ny ekspertkomité for barn og familier og, i samarbeid med Arbeids- og sosialde-

partementet, i styringskomiteen for sosiale spørsmål, arbeid og trygd som inkluderer barn, unge og familier. Departementet har en aktiv rolle i blant annet utformingen av Europarådets tiltak for å synliggjøre barn og unges situasjon innenfor relevante politikkområder.

Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med andre land

Kontakt og kunnskapsutveksling med andre land og miljøer som kan gi oss nødvendig innspill til en videreutvikling av tiltaksapparatet for utsatte barn og unge vil fortsette, blant annet det bilaterale samarbeidet med engelske myndigheter og kompetansemiljøer på barnevernområdet.

Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon

God kompetanse om adopsjon blant involverte instanser og private parter

Departementet vil, for å sikre god behandling og enhetlig praksis ved søknad om adopsjon, gi opplæring i regelverket om adopsjon til blant annet de fem statlige regionale adopsjonsmyndighetene.

Adopsjonsinstituttet reiser mange vanskelige problemstillinger både av juridisk, sosialfaglig og etisk karakter, og det er med jevne mellomrom mye fokus på adopsjon i den offentlige debatt. Adopsjon innehar mange ulike perspektiver, der hensynet til barnets beste er det overordnede. Departementet vil derfor vurdere hvordan disse ulike sidene ved adopsjon best kan utredes og belyses nærmere.

Det er et behov for å styrke kunnskapen om adoptivbarn og familier som sliter med store vansker og utfordringer. Departementet vil, i samarbeid med Bufetat, vurdere hvordan oppfølgingen av adoptivbarna kan sikres bedre.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Høy rettssikkerhet og god kvalitet i saksbehandling, tjenester og tilbud	Vurdere endringer i barnevernloven som følge av blant annet behandlingen av St. meld. 40 (2001–2002) <i>Om barne- og ungdomsvernet</i>	
	Meldinger og undersøkelsessaker skal gjennomføres i samsvar med lovens tidsfrister	Andelen meldinger, undersøkelsessaker og tiltak iverksatt innen lovfestede tidsfrister
	Rasjonell drift av fylkesnemndene for sosiale saker	Implementere nytt elektronisk saksbehandlingssystem i fylkesnemndene
	Effektiv saksbehandling i fylkesnemndene	Følge opp innstilling fra offentlig utvalg som skal foreta en helhetlig og samlet vurdering av saksbehandlingsreglene og rutinene
	Høyt kunnskaps- og kompetansenivå i barneverntjenesten	Støtte til variert forsknings-, forsøks- og utviklingsvirksomhet, samt utdanningstiltak
	Tverrfaglig og tverretatlig samarbeid og bedre koordinering av tjenestene	
	Effektivt tilsyn og oppfølging av barneverntjenestens ansvar for barn i omsorgs- og/eller behandlingstiltak	Opplæring i ny tilsynsmetodikk Gjennomførte landsomfattende tilsyn Videreutvikle rapporteringsrutiner Rapportering fra fylkesmennenes tilsyn med barneverninstitusjonene og fra regionene om tilsyn og kontroll med institusjonene Rekruttering, opplæring og oppfølging av tilsynsførere
	Styrke kompetansen om flerkulturelt arbeid i barnevernet	Utarbeide strategi for flerkulturelt arbeid i barnevernet
Høy rettssikkerhet og god kvalitet for barn i fosterhjem	Et godt fosterhjemstilbud	
Høy rettssikkerhet og god kvalitet for barn i barneverninstitusjoner	Et godt institusjonstilbud	
	Ny modell for institusjonsbehandling for utagerende ungdom	
Tidlig og riktig hjelp til utsatte og vanskeligstilte barn, unge og deres familier	God kvalitet på hjelpetiltak og økt bruk av familie- og nærbaserte metoder	Systematisere kunnskapen om hjelpetiltakene
	Redusert vold, mobbing og annen problematferd blant barn og unge	Videreføre implementeringen av PMT/MST og andre metoder og tiltak

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
	Fortsatt styrking av arbeidet med å forhindre vold og overgrep mot barn og unge.	Følge opp regjeringens handlingsplan mot vold i nære relasjoner, strategiplan mot seksuelle og fysiske overgrep mot barn, samt videreføre prosjektet «Barn som lever med vold i familien»
	Bekjempe menneskehandel og seksuell utnytting av mindreårige	Følge opp regjeringens handlingsplan mot handel med kvinner og barn
	Forebygge og bekjempe kjønnslemlestelse og tvangsekteskap	Følge opp «Regjeringens innsats mot kjønnslemlestelse 2002» og fortløpende vurdere nye tiltak Følge opp «Fornytt innsats mot tvangsekteskap 2002» og fortløpende vurdere nye tiltak
Styrke det internasjonale samarbeidet om tiltak for utsatte barn, unge og familier	Styrket regionalt samarbeid innen Norden, Østersjørådet, Europarådet og andre internasjonale fora Videreutvikle det bilaterale samarbeidet med andre land	Følge opp regionale prioriteringer og andre internasjonale handlingsplaner
Sikre barns interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjon	God kompetanse om adopsjon blant involverte instanser og private parter	Opplæring i regelverket

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker

Posten dekker driftsutgiftene for landets 12 fylkesnemnder for sosiale saker som er organisert i tre regioner.

Posten dekker lønn, godtgjørelse til nemndsmedlemmer og utgifter til varer og tjenester. Utgiftene i forbindelse med saksavviklingen utgjør en betydelig andel av kostnadene i fylkesnemndene, og saksvolumet vil derfor i stor grad styre fylkesnemndenes kostnader. Økning på posten skyldes stor økning i antall forhandlingsmøter, samt økte saksomkostninger.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Midlene vil i hovedsak dekke kjøp av tjenester til opplæring og veiledning av ansatte i blant annet metodene MST og PMT, videreutvikling av disse og til drift av Senter for atferdsstudier og innovativ praksis ved UiO. Posten vil videre dekke utgifter til kjøp av tjenester innenfor tvangsgifte og kjønnslemlestelse, utvikling og implementering av Familierådslag og liknende tiltak. Posten vil også dekke

kostnader til konferanser, kjøp av varer og tjenester fra ulike frivillige og offentlige organisasjoner, tilsynsopplæring og utvikling av tilsynsmetodikk, informasjon og internasjonale forpliktelser. På posten er 1,750 mill. kroner øremerket i 2005 til oppfølging av tiltak i handlingsplanen mot vold i nære relasjoner.

Post 50 Forskning, kan nyttes under post 71

Formål

Posten skal i hovedsak stimulere til forskning, forsøks- og utviklingsvirksomhet om utsatte familier og utsatte barn og unge.

Tildelingskriterier

Posten dekker økonomisk støtte til ulike delforskningsprogram med hovedvekt på barnevernet, andre utsatte barnegrupper og familier, adopsjonsspørsmål, helserelatert forskning om barn og unge og spørsmål som gjelder kunnskap og virkemidler i arbeidet med barn i lavinntektsfamilier, barn av rusmiddelmissbrukere, barn som utsettes for seksuelle overgrep og annen relevant forskning, evaluering og utviklingsarbeid.

Oppfølging og kontroll

Departementet mottar regnskap og rapporter for kontroll og oppfølging av tiltakene.

Post 64 Tilskudd til enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, overslagsbevilgning
Formål

Bevilgningen skal dekke det særskilte tilskuddet som utbetales til kommunene når enslige mindreårige asylsøkere eller flyktninger bosettes. Tilskuddet øker fra 99 700 kroner i 2004 til 102 940 kroner i 2005. Tilskuddet utbetales til og med det året den enslige mindreårige fyller 20 år. I tillegg omfatter bevilgningen statsrefusjon for kommunale utgifter til barneverntiltak. Bufetat har etter barnevernloven ansvar for rekruttering og formidling av fosterhjem og for å skaffe institusjonsplasser. Når det gjelder å skaffe enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger ulike botiltak med støtte og oppfølging, er dette delvis et kommunalt ansvar. I den grad utgiftene til denne type tiltak overstiger den kommunale egenandelen, skal utgiftene refunderes av staten.

Tildelingskriterier

Alle kommuner omfattes av ordningen ved bosetting av enslige mindreårige asylsøkere og flyktninger.

Oppfølging og kontroll

For påløpte utgifter i 2003 eller tidligere vil fylkesmennene følge opp regnskap og kontroll med refusjonene til fylkeskommunene. Departementet utbetaler rammemidler til fylkesmennene etter behovsoversikter fra fylkesmennene. Bufetat har

fra 2004 overtatt ansvaret for å administrere refusjonsordningen. Etter fullmakt fra BFD utbetaler Utlendingsdirektoratet (UDI) tilskuddet til kommunene, basert på det antall barn som bosettes i de respektive kommuner.

Post 70 Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim

Posten utgjør tilskudd til den videregående skole ved Rostad ungdomsheim og Rostadtun ettervernsheim. Posten er prisjustert

Post 71 Tilskudd

Posten dekker tilskudd til ulike organisasjoner frivillige og offentlige, tilskudd til ulike tiltak innenfor barnevernet, tvangsgifte og kjønnslemlestelse, tilbud til enslige mindreårige og andre formål som dekker særlige behov for tilbud til utsatte barn, unge og familier. Midlene vil i hovedsak rettes inn mot organisasjoner, tiltak og formål som kan bidra til å styrke arbeidet med forebygging av problemutvikling blant barn og unge, tiltak som kan bedre oppfølging av barn og unge i fosterhjem og institusjon og videreutvikling av disse tiltakene.

Oppfølging og kontroll

Departementet mottar regnskap og rapporter for kontroll og oppfølging av tiltakene.

Budsjettforslag 2005

Regjeringen ønsker å øke satsingen på *Home-Start familiekontakten* ved å bevilge ytterligere midler for å styrke tilbudet om støtte og hjelp til familier med kronisk syke barn og funksjonshemmede barn. Det vil bli satt av 2 mill. kroner på kap. 854, post 71 til dette.

Kap. 3854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	
		2003	budsjett 2004	Forslag 2005
04	Refusjon av ODA-godkjente utgifter	25 000	20 720	21 424
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	77		
18	Refusjon av sykepenger	520		
	Sum kap 3854	25 597	20 720	21 424

Post 04 Refusjon av ODA-godkjente utgifter

Visse innenlandske utgifter knyttet til mottak av asylsøkere og flyktninger kan i henhold til OECD/DACs (Development Assistance Centre) statistikk-direktiver godkjennes som offisiell utviklingshjelp. Det foreslås at i overkant av 21 mill. kroner av utgiftene på kap. 854, post 64 Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere blir rapportert inn som utviklingshjelp. I den forbindelse inntektsføres tilsvarende beløp på kap. 3854, post 04 Refusjon av ODA-godkjente utgifter.

Post 16 Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Kap. 0855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>		1 734 000	1 917 483
21	Spesielle driftsutgifter		50 000	51 700
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>		56 000	57 008
70	Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>		1 038 000	1 123 292
	Sum kap 0855		2 878 000	3 149 483

Status for virksomheten

I Ot.prp. nr. 9 (2002 – 2003) foreslo regjeringen at de fylkeskommunale oppgaver på barnevernet og familievernområdet skulle overføres fra fylkeskommunene til staten fra 1. januar 2004. Stortinget ga enstemmig tilslutning til dette forslaget i februar 2003. Når det gjelder barnevernet, ble ansatte i fylkeskommunale fosterhjemstjenester, inntaks- og konsultasjonsteam, MST- og PMT-team og barneverninstitusjoner, til sammen vel 2 800 ansatte omfattet av overgangen fra fylkeskommunene til staten. Staten overtok arbeidsgiveransvaret for alle fylkeskommunalt ansatte. Samtidig overtok staten ansvaret for fylkeskommunale eienommer som var eid av barneverntjenestene og trådte inn i leiekontrakter fylkeskommunene hadde inngått for å drive tjenesten. Departementet forlenget også alle driftsavtaler som var inngått av fylkeskommunene med private barneverninstitusjoner.

Den nye statlige etaten, Statens barne- og familievern (SBF), ble opprettet 1. januar 2004. Fra 1. juli 2004 er SBF en del av Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat), som ble opprettet samme

dato, og som administrativt er direkte underlagt BFD.

Virksomheten er organisert med et sentralt kontor Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir), fem regionkontorer samt ulike tjenestetiltak spredt over hele landet. Den nye statlige etaten har blant annet ansvar for drift av barneverninstitusjoner, fosterhjemstjenester, andre familiebaserte barneverntiltak, nærmiljøtiltak, faglig bistand til kommunene i vanskelige barnevernssaker og i plasseringssaker utenfor hjemmet, adopsjonssaker m.v.

2004 var et år for etablering av den nye virksomheten, konsolidering av tjenestetilbudet og for å utvikle én felles kultur. Det ble også startet et omstillingsarbeid med sikte på å redusere institusjonsbruken, utvikle nye tiltak og oppstart av nye modellinstitusjoner og bygge ut tilfredsstillende tiltak i nærmiljøene, slik at flest mulig barn og unge kan få hjelp i familien. Det vises også til omtale av barnevernet i kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet og kap. 858 Barne- ungdoms- og familiedirektoratet. Bufetats ansvar på familievernområdet

omtales i kap. 841 Familievern og konfliktløsning og kap. 842 Statlig forvaltning av familievernet.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

God faglig og økonomisk styring av barnevernet

Redusere kostnadsveksten i barnevernet

Det er viktig med en god økonomisk styring av barnevernet samtidig som barna må få god omsorg og behandling. Det kan dokumenteres at utgiftsveksten har vært større enn klientveksten de siste årene fylkeskommunene hadde driftsansvar for barnevernet. Departementet har derfor inngangsatt et omfattende omstillingsarbeid for å redusere kostnadsveksten på sikt og dette arbeidet videreføres i 2005. Kjernepunktet i den aktuelle omstillingen på lang sikt er en gradvis overgang fra utstrakt bruk av dyre institusjonstiltak, til mest mulig bruk av familie- og nærmiljøbaserte tiltak som er betydelig rimeligere og har dokumenterbar bedre effekt. På kort sikt er målet blant annet å redusere andel akutt plasseringer i forhold til antallet institusjonsplasseringer totalt, i de tilfellene der man må foreta akutt plasseringer er det en målsetting å utnytte beleggs kapasiteten i egne institusjoner i størst mulig grad slik at man unngår å måtte kjøpe dyre enkelt plasser, samt systematisere anskaffelsen av private institusjonsplasser, jf. nærmere omtale nedenfor. I denne prosessen vil hensynet til barnets beste være det viktigste.

Høy kompetanse og godt faglig nivå i det regionale barnevernet

En stor andel av personalet som arbeider i det statlige regionale barnevernet har høyere, relevant utdanning og lang praksis fra arbeid innen tjenesten. Det har imidlertid vært stor variasjon mellom fylkeskommunene i forhold til hvor mye ressurser som har vært brukt til å vedlikeholde, oppdatere og komplettere kompetanse og kunnskap hos de ansatte. I tillegg har det vært store variasjoner i forhold til valg av tiltak og metoder for behandling av de barn og unge som trenger hjelp. Det er derfor et behov for å utvikle systematiske kompetansehevingstiltak innen ulike deler av det statlige barnevernet. Når det gjelder opplæring i atferdsmetoder er dette ivaretatt gjennom opplæring i MST og PMT. Også ved oppstart av nye modellinstitusjoner

vil forskningsbaserte metoder ligge til grunn for driften, og de ansatte vil få opplæring i disse.

En liknende systematikk for å videreutvikle kompetansen hos de ansatte som allerede er satt i gang på atferdsområdet er nødvendig å utvikle også i forhold til andre deler av tjenesten. Det vil også bli prioritert å videreutvikle kompetansen innen fosterhjemstjenesten og blant de ansatte i fagteamene.

Systematisering av anskaffelsen av private institusjonsplasser

Kjøp av private plasser bevilges over budsjettkapitulets post 70. Kjøp av plasser er underlagt Forskrift for offentlige anskaffelser, og dette innebærer at anskaffelsene skal skje ved konkurranse. Bufetat vil videreføre arbeidet med å gjennomføre konkurranser ved kjøp av private institusjonsplasser i barnevernet. Erfaringene fra konkurranseutsettingen vil bli evaluert.

Bufetat vil også følge opp arbeidet med sikring av kvaliteten på barneverninstitusjonene. Fra og med 1. januar 2004 er det innført en statlig godkjenningsordning for de private barneverninstitusjonene og forskrifter om kvalitetskrav som gjelder alle barneverninstitusjoner. Fylkesmannen skal fortsatt utøve individuelt tilsyn med institusjonene og er bedt om å prioritere dette høyt. I tillegg skal det utøves systemrevisjon med institusjonene. Regionene skal kontrollere at institusjonene drives i samsvar med de krav som har ligget til grunn for godkjenning.

Redusere andel akutt plasseringer i forhold til antallet institusjonsplasseringer totalt

Ved den statlige overtakelse av den fylkeskommunale barneverntjenesten var det store ulikheter med hensyn til hyppighet i bruk av akutt plasseringer i barneverninstitusjoner. Det vil fortsatt være behov for å plassere barn og ungdom i ulike tiltak på kort varsel, men det er et mål at man i størst mulig grad unngår akutt plasseringer. Dette forutsetter at man får til et godt samarbeid mellom den kommunale og statlige barneverntjeneste og dermed kan gi barn og unge som trenger hjelp av barnevernet et tilbud som er planlagt og i samsvar med hva som er den enkeltes behov. I de tilfellene der man må foreta akutt plasseringer er det en målsetting å utnytte beleggs kapasiteten i egne institusjoner i størst mulig grad slik at man unngår å måtte kjøpe dyre enkelt plasser.

Et barnevern med høy legitimitet blant brukerne, samarbeidspartnere og allmennheten

Aktiv bruk av kommunikasjonsstrategien for barnevernsansatte

Offentlig oppmerksomhet omkring barnevernet er nødvendig. Barnevernet utfører et viktig arbeid. Det er en utfordring å formidle det gode arbeidet som utføres, men også å få en debatt omkring de utfordringer barnevernet står overfor. Oppmerksomhet omkring enkelte barnevernsaker er en spesiell utfordring som kan være vanskelig å håndtere både for barna og de unge som er involvert, men også for ansatte i tjenesten. Dette skyldes sakenes alvorlige karakter. Dette skaper et behov for å kunne formidle informasjon på en god måte. Opplæring og støtte til nøkkelpersonell vil være et viktig tiltak i barnevernets informasjonsstrategi i 2005.

Bedre barnevernets anseelse i befolkningen

Barnevernet kommer ofte i medias lys i forbindelse med saker preget av konflikter. Dette gir ikke et tilstrekkelig bilde av arbeidet som gjøres. Det er derfor viktig å bidra til å nyansere dette bildet ved å være aktiv i media. Barnevernets omdømme påvirkes ikke bare av mediaomtale, men også av den kunnskap og kjennskap befolkningen får til det arbeid som gjøres av tjenesten gjennom andre informasjonskanaler. Opplysning og faktakunnskap formidlet gjennom ulike kanaler i lokalmiljøene kan være en tjenlig måte å nå ut til befolkningen på. Det er et mål at de deler av det statlige barnevernet som har sitt tilholdssted og virke i lokalsamfunn rundt om i landet er i aktiv dialog med omgivelsene.

Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av tjenestetilbudet i det statlige barnevernet**Styrket faglig bistand til kommunene**

Ved den statlige overtakelsen av barnevernet ble det etablert 26 fagteam som i samarbeid med kommunene skal påse at det best tjenlige tiltaket blir valgt i den enkelte sak. Teamene skal arbeide nært sammen med det kommunale barnevernet og andre kommunale tjenester for barn, ungdom og familier. Fagteamene skal gi kommunene faglig bistand i vanskelige barnevernsaker, bistå små kommuner ved å foreta begrensede utredningsoppgaver i kompliserte saker, finne lokale løsninger i samarbeid med kommunene, bistå kommunene i plasseringssaker utenfor hjemmet og ha

ansvar for inntak til statlige og private barneverntiltak.

I 2005 vil det være en sentral målsetting å videreutvikle samarbeidet med kommunene slik at det blir gitt best mulig og riktig hjelp til de som trenger tiltak fra barnevernet. Det vil bli satt fokus på å sikre at tiltaksplaner nyttes aktivt som et verktøy for å sikre god planlegging og oppfølging i henhold til de målsettinger som er definert for den enkelte klient.

Økt fokus på å hjelpe familiene til å mestre sin situasjon ved tilbakeføring av barn til hjemmet

Forskning viser at miljøet rundt barn og unge er viktig for å sikre at effekten av behandlingen blir best mulig. Dette innebærer at i de tilfellene barna blir plassert utenfor hjemmet, er det viktig at familien tilbys nødvendig og ønskelig bistand både før og etter at barnet eller ungdommen er flyttet hjem. I dette arbeidet må fagteamene bistå det kommunale barnevernet gjennom råd og veiledning.

Systematisk satsing på forskning og utvikling

De senere årene har det vært satset systematisk på å utvikle tiltak innen barnevernet som har dokumentert effekt. Dette gjelder spesielt metodene PMT og MST som er beskrevet blant annet i St.meld. nr 40 (2001–2002) *Om barne- og ungdomsvern*. En kunnskapsstatus om institusjonsbarnevernet er også utviklet og har gitt et godt fundament for videre arbeid med å utvikle gode tiltak i forhold til barn og unge med adferdsproblemer.

Det er nødvendig fortsatt å satse på forsknings- og utviklingsarbeid i forhold til barnevernet. Fremover må dette integreres i forhold til fagutvikling og kompetanseheving i tjenesten. I arbeidet med å bygge kompetanse er det sentralt å samarbeide med forskningsmiljøene.

Systematisk satsing på forsknings- og utviklingsarbeid er først og fremst av langsiktig karakter. Noen områder er likevel viktige å få kunnskap om så fort som mulig. Dette gjelder kunnskap om gode hjelpetiltak i hjem og nærmiljø, utvikling av metodikk som gir resultater i forhold til barn, unge og familier med minoritetsetnisk bakgrunn og identitet og om hvordan man best mulig kan arbeide med barn og unge som har vært utsatt for seksuelle og fysiske overgrep.

Styrket satsing på lokale løsninger og lokale tilbud

Forskning tilsier at behandling av barn og ungdom med atferdsvansker utenfor hjemmet/nærmiljøet

har kortvarig effekt. Dette tilsier at løsninger hvor barnet er plassert i hjemmet eller kan beholde kontakt med nærmiljøet på sikt skal prøves ut. Hjemmebaserte tiltak innebærer tiltak hvor klienten fortsatt bor hjemme, men hvor behandlingen inkluderer foreldre og miljøet rundt barnet/ungdommen og familien. MST (Multisystemisk terapi) og PMT (Parental management training) er eksempler på hjemmebaserte metoder. Arbeidet for å implementere disse metodene i hele landet vil fortsette i 2005.

Et styrket fosterhjemstilbud

Det statlige barnevernet har primært ansvaret for rekruttering og opplæring av fosterforeldre, mens kommunene har ansvaret for plassering og oppfølging. Utviklingen i barnevernet innebærer en dreining mot stadig mer bruk av fosterhjem. Erfaring tilsier at dette er en bedre løsning enn institusjonsplassering for barnet/ungdommen i de tilfellene han/hun ikke kan bo hos sine biologiske foreldre. Det statlige barnevernet vil i økende grad vektlegge forsterkning av fosterhjemmene (systematisk oppfølging, avlastning, økonomi) da en har erfart at fosterhjem kan gi god omsorg, også til barn/ungdom med store problemer, med tilstrekkelig støtte. Beredskapshjem brukes som erstatning for institusjoner ved akutt plasseringer.

Buudir skal utvikle en strategi for rekruttering av fosterhjem som sikrer et tilstrekkelig antall fosterhjem, med god kvalitet og tilpasset det enkelte barns behov. Dette innebærer også rekruttering av fosterhjem til barn med spesielle behov, fosterhjem til søsken og fosterhjem til barn med minoritetsetnisk bakgrunn. Direktoratet skal bistå kommunene i plasseringssaker utenfor hjemmet og kunne formidle tilpassede fosterhjem ved behov. Direktoratet skal videre gi god og nødvendig opplæring av fosterforeldre og en tilpasset generell veiledning. Det statlige regionale barnevernet skal bistå kommunene når det gjelder å legge til rette for opplæring av tilsynsførere.

Systematisk oppfølging av private og offentlige institusjoner

Det statlige barnevernet gjennomførte i 1. halvår 2004 godkjenning av alle kommunale og private institusjoner med unntak av de som ligger i Oslo eller Trondheim, da kommunene hadde ansvaret for disse institusjonene. Statlige institusjoner har vært fulgt opp på samme måte. I 2005 vil arbeidet med å kontrollere både statlige, kommunale og private institusjoner bli fulgt opp gjennom jevnlig besøk.

Enhetlig forståelse og praksis i regionene

Varierende praksis, prioriteringer og ulik profil i yrkesutøvelsen i det tidligere fylkeskommunale barnevernet gjør at det er behov for å utvikle organisasjonen i mer enhetlig retning og praksis. Samtidig er det viktig å utnytte ulike erfaringer fra forskjellige steder i landet slik at grunnlaget for å utvikle barnevernet videre blir best mulig. I 2005 vil Buudir derfor systematisk videreutvikle faglige og administrative nettverk for å sikre at organisasjonen etablerer seg som én organisasjon, men med rom for at arbeidet tilpasses forholdene i de ulike regioner. Enhetlig forståelse og ens praksis i regionene er viktig for å kunne utvikle et likeverdig tilbud til de som trenger barnevernets tjenester uavhengig av hvor i landet man bor.

Fast strukturert samarbeid på lokalt nivå mellom barneverntjenesten, barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen

Bedre og mer differensierte tilbud om spesialtjenester til barn og unge som trenger det

Det fylkeskommunale barnevernet har i liten grad hatt et systematisk samarbeid med instanser innen barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen, og samarbeid har vesentlig vært etablert fra sak til sak. Erfaring viser at barnevernet i en god del tilfeller blir ansvarlig for behandling av unge med sammensatte problemer. Dette er en følge av barnevernets lovpålagte ansvar for å gi tilbud til barn og unge og kjøproblematikk i andre tjenester. Det statlige barnevernet vil i 2005 videreføre arbeidet for å få samarbeidet med barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen inn i faste strukturer – både på regionalt nivå, lokalt nivå og i den enkelte sak.

Sikre barns interesser ved utenlands- og innenlandsadopsjon

God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene

1. januar 2004 ble ansvaret for søknader om adopsjon overført fra Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) til regionkontorene i SBF (senere Buudir). Regionene vil ha større nærhet til adopsjonssøkerne og kommunene enn en sentral instans. Ved dette vil Buudir enklere kunne drive generell opplærings- og informasjonsarbeid på feltet, blant annet gjennom de regionale enhetene. Buudir vil være klageinstans ved eventuelle vedtak i regionene om avslag.

Etaten legger opp til at arbeidet skjer i samsvar med gjeldende regler på området. For øvrig er det

viktig at saksbehandlingen, under normale vilkår, skjer innenfor en tidsramme som er akseptabel for søkere og barna.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
God faglig og økonomisk styring av barnevernet	Redusere kostnadsveksten i barnevernet	
	Høy kompetanse og godt faglig nivå i det regionale barnevernet	Antall opplæringstiltak for personell Bruk av forskningsbaserte metoder i barnevernet
	Systematisering av anskaffelsen av private plasser	Andel plasseringer i private barnevernstiltak innen rammen av faste avtaler
	Redusere andel akutt plasseringer i forhold til antallet institusjonsplasseringer totalt	Andel akutt plasseringer og antall akutt plasseringer totalt
Et barnevern med høy legitimitet blant brukerne, samarbeidspartnere og allmennheten	Aktiv bruk av kommunikasjonsstrategien for barnevernsansatte	Opplæring av ansatte i mediehåndtering og kommunikasjon
	Bedre barnevernets anseelse i befolkningen	Undersøkelser om barnevernets legitimitet i befolkningen
Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av tjenestetilbudet i det statlige barnevernet	Styrket faglig bistand til kommunene	Andel saker der fagteamene gir konsultasjon som fører til hjem-, familie- og nærmiljøbaserte tiltak
	Økt fokus på å hjelpe familiene til å mestre sin situasjon ved tilbakeføring av barn til hjemmet	Bistand ved tilbakeføring av barn og ungdom i de tilfeller der familien har omsorgsevne
	Systematisk satsing på forskning og utvikling	Støtte til FoU-prosjekter
	Styrket satsing på lokale løsninger og lokale tilbud	Andel kommuner som regionene har systematisk samarbeid med Andel barn og unge i hjemmebaserte tiltak
	Et styrket fosterhjemstilbud	Gjennomføring av strategiplanen for fosterhjemmene Antall fosterhjem rekruttert og formidlet Støtte til opplærings- og veiledningstiltak
	Systematisk oppfølging av private og offentlige institusjoner	Følge opp kvalitetsforskriften for barneverninstitusjoner Opplæring av ansatte på institusjoner
	Enhetlig forståelse og praksis i regionene	Systematisk erfaringsutveksling mellom regionene Kurs, konferanser og utvikling av nettverk

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Fast strukturert samarbeid på lokalt nivå mellom barneverntjenesten, barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen	Bedre og mer differensierte tilbud om spesialtjenester til barn og unge som trenger det	Etablere samarbeidsordninger med barne- og ungdomspsykiatrien og rusmiddelomsorgen
Sikre barns interesser ved utenlands- og innenlandsadopsjon	God forvaltning i behandlingen av adopsjonssakene	Behandlingstid av søknader på 3 mnd. Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsforeningene

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn til faste stillinger, engasjementer, ekstrahjelp og godtgjørelser samt utgifter til varer og tjenester i det statlige, regionale barnevernet.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten dekker utgifter til forskning og utviklingstiltak for å styrke kvaliteten og effektiviteten i barne-

vernet. Av særlige tiltak kan nevnes etablering og utprøving av nye barnevernsinstitusjoner.

Post 45

Posten dekker større utstyrsanskaffelser, blant annet biler til barnevernsinstitusjoner.

Post 70 Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak mv.

Posten dekker kjøp av private barneverntiltak.

Kap. 3855 Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
60	Kommunale egenandeler		677 000	727 000
	Sum kap 3855		677 000	727 000

Post 01 Diverse inntekter

Posten skriver seg fra ulike prosjekter og tiltak. Størrelsen på inntekten varierer fra år til år.

egne plasser eller kjøp av plasser. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

Post 02 Barnetrygd

På posten regnskapsføres barnetrygd for barn under barnevernets omsorg. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 03 Refusjon for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere

På posten regnskapsføres kommunenes egenandel for ulike botiltak med støtte og oppfølging for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, samt refusjon for de øvrige kostnadene ved bruk av

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 45 Inntekter for salg av utstyr

På posten regnskapsføres inntekter fra salg av utstyr. Utgifter motsvarende inntektene regnskapsføres på kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Post 60 Kommunale egenandeler

På posten regnskapsføres kommunale egenandeler i forbindelse med behandling i barneverninsti-

tusjoner, fosterhjem eller i hjemmet. Kommunenes egenandeler for klienter under behandling av Statens barnevern foreslås økt fra 22 000 kroner per måned til 23 650 kroner per måned. De kommunale egenandelene ble sist endret i 2001. En moderat økning av egenandelsatsene må ses i sammenheng med at kommunene har fått kompensert denne utgiftsveksten gjennom de årlige prisjusteringene av de frie inntektene.

Kap. 0856 Barnehager

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	15 546	25 904	26 810
50	Tilskudd til samiske barnehagetilbud	8 413	10 716	11 080
60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning</i>	7 330 846	8 933 340	9 594 504
61	Investeringsstilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	284 274	218 000	160 000
62	Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage		713 000	736 173
63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder		93 245	96 275
64	Prøveprosjekt Oslo, indre øst	6 500		
65	Skjønnsmidler til barnehager		485 000	1 247 933
	Sum kap 0856	7 645 579	10 479 205	11 872 775

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1(2002–2003).

Full behovsdekning**Nye plasser til 12 000 barn i 2003**

I 2003 ble det lagt budsjettmessig til rette for etablering av nye barnehageplasser til 12 000 barn, 8 000 under tre år og 4 000 over tre år. Budsjettmessig tilrettelegging betyr at det settes av statlige midler til drift av 12 000 nye plasser gitt samme oppholdsstruktur som i 2003. Om midlene blir benyttet, er opp til kommunalt og privat initiativ. Staten har med andre ord ikke direkte styring med utbyggingen.

Totalt hadde 7 400 flere barn et barnehage tilbud i 2003 enn i 2002. Barnehagestatistikken for 2003 viser at det ble etablert nye plasser i ordinære barnehager og familiebarnehager til om lag 6 900

barn, vel 2 500 plasser til barn under tre år og vel 4 100 til barn over tre år. I tillegg var det i overkant av 500 flere barn som hadde et tilbud i åpen barnehage.

Fra 2002 til 2003 økte bruken av heltidsplasser betraktelig. Per 15. desember 2003 var det over 10 000 flere barn med heltidsplass enn på samme tidspunkt i 2002. Heltid regnes i denne sammenheng som 33 timer eller mer per uke. Økningen i heltidsplasser gjorde at færre nye barn fikk plass i barnehagene enn kapasitetsøkningen skulle tilsi ved en konstant oppholdstidsstruktur. Med en uendret oppholdstidsstruktur i forhold til 2002, ville kapasitetsøkningen i 2003 gitt plass til 5 000 barn i tillegg til de 7 400 nye barna som fikk et tilbud i 2003.

Stimuleringstilskudd

Det statlige stimuleringstilskuddet til etablering av nye barnehageplasser som ble innført 2002, ble

videreført i budsjettet for 2003. Tilskuddet var på 20 740 kroner per barn under tre år og 16 590 kroner per barn over tre år med heltidstilbud. I revidert nasjonalbudsjett for 2003 foreslo regjeringen at stimuleringsstilskuddet skulle gjøres om til et investeringstilskudd, og at satsene skulle økes til 50 000 kroner per barn under tre år og 43 000 kroner per barn over tre år. I forbindelse med barnehageforliket 11. juni 2003, Innst.S.nr. 250 (2002–2003), ble et flertall på Stortinget enige om at stimuleringsstilskuddet skulle erstattes av investeringstilskuddet. Det nye investeringstilskuddet ble innført 1. august 2003, med tilbakevirkende kraft fra 1. januar 2003.

Kommunal plikt til å tilby barnehageplasser

På bakgrunn av Ot. prp. nr. 76 (2002–2003) vedtok Stortinget i 2003 endringer i barnehageloven. Kommunene fikk plikt til å sørge for et tilstrekkelig antall barnehageplasser for barn under opplæringspliktig alder. Plikten trådte i kraft 4. juli 2003. Det vises til tilstandsvurderingen for videre omtale.

Kommunalt ansvar for samordnet opptak

Ved behandlingen av Ot.prp. nr 76 (2002–2003) vedtok Stortinget også en ny bestemmelse i barnehageloven som gir kommunene plikt til å legge til rette for en samordnet opptaksprosess for alle kommunale og ikke-kommunale barnehager i kommunen. Lovteksten gir rammene for samordningen, men regulerer ikke i detalj hvordan samordningen kan gjøres i hver enkelt kommune. Departementet viser til tilstandsvurderingen for nærmere omtale av samordnet opptak.

Ivareta barn med særlige behov

1. januar 2004 ble tilskuddet til barn med funksjonshemming endret. Frem til dette tidspunktet hadde tilskuddet utgjort 10 prosent av det kommunene mottok i ordinært driftstilskudd. Denne måten å tildele midlene på ble vurdert som lite målrettet, og i budsjettet for 2003 varslet regjeringen at de ville vurdere en endring av tilskuddet fra 1. august 2003. Ulike alternative løsninger for mer målrettede ordninger ble lagt fram for berørte parter høsten 2002. I revidert nasjonalbudsjett for 2003 ble tidspunktet for endring av tilskuddet forskjøvet, og tilskuddet forble uendret i hele 2003.

Redusert foreldrebetaling

Økt offentlig finansiering av alle barnehager i 2003

I budsjettet for 2003 foreslo regjeringen at det skulle legges inn 750 mill. kroner til økning av driftstilskuddet til barnehager fra 1. august 2003. Det ble videre foreslått å differensiere tilskuddssatsene ved at private barnehager skulle motta tilskudd etter høyere satser enn kommunale barnehager. I budsjettforliket med Fremskrittspartiet ble det lagt til ytterligere 280 mill. kroner slik at vedtatt budsjett på kap. 856 post 60 ble økt med totalt 1 030 mill. kroner.

I forbindelse med barnehageforliket og revidert nasjonalbudsjett for 2003 ble disse midlene omfordelt ut fra et behov for mer målrettede tiltak for å øke utbyggingen av nye barnehageplasser. 280 mill. kroner av økningen på 1 030 mill. kroner ble brukt til å innføre et nytt statlig investeringstilskudd, jf. omtale av stimuleringsstilskuddet. De resterende 750 mill. kronene ble brukt til å øke satsene for driftstilskudd til barnehager fra 1. august 2003. Fra samme tidspunkt ble differensieringen av satsene avhengig av eierskap innført. Satsene til private og offentlige barnehager ble økt med henholdsvis 33,7 prosent og 19,1 prosent. Med denne skjevdelte satsøkningen la staten til rette for at offentlige og private barnehager kunne tilby en gjennomsnittlig foreldrebetaling på 2 500 kroner for en heltidsplass og proporsjonal reduksjon i satsene for barn med deltids plass. Det ble forutsatt at kommunene skulle opprettholde sin egenfinansiering på samme nivå som før satsøkningen.

Høsten 2003 foretok TNS Gallup en kartlegging på vegne av Kommunenes sentralforbund og BFD. Hensikten med kartleggingen var å finne ut om de økte midlene ble brukt til å redusere foreldrebetalingen. Resultatet var overveiende positivt og undersøkelsen viste at det økte statstilskuddet hadde ført til en betydelig reduksjon i foreldrebetalingen. For alle kommunene samlet sett var gjennomsnittlig fullpris for en heltidsplass 2 576 kroner i kommunene. For alle private barnehager var prisen i gjennomsnitt 2 873 kroner for barn under tre år og 2 829 kroner for barn over tre år.

Barnehager av god kvalitet

Rutiner for å opprettholde, videreutvikle og sikre kvaliteten i barnehagene

Kvalitetssatsingen *Den gode barnehagen* ble avsluttet i 2003, jf. St.meld. nr. 27 (1999–2000). Hovedmålet var at alle barnehager ved utgangen av 2003 skulle ha etablert redskaper og systemer for å sikre og videreutvikle kvaliteten. På oppdrag fra

departementet har Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) undersøkt status for kvalitetsarbeidet ved satsingsperiodens slutt (NOVA-rapport nr. 9/2004). Hovedfunn i rapporten er at styrerne i barnehagene er en stabil arbeidskraft. I halvparten av barnehagene hadde ingen ansatte sluttet det siste året. De private barnehagene var kommet mer med i kvalitetsarbeidet enn midtveis i satsingen, og barn og foreldre deltar mer i vurderingsarbeidet. Styrene vurderte tilstanden på bygninger og uteområder som jevnt bra. 90 prosent av barnehagene oppgir å ha tiltak av skoleforberedende karakter (se Tilstandsvurdering).

Etter styringssignaler gitt av departementet koordinerte fylkesmennene kvalitetssatsingen. Flere fylkesmenn opprettet referansegrupper for kvalitetssatsingen der høgschooler, Kommunenes sentralforbund regionalt og Utdanningsforbundet var sentrale samarbeidsparter. Det ble avholdt fylkesvis og regionale erfaringsspredningskonferanser for kommuner, barnehageeiere og -ansatte. Barns og foreldres medvirkning har hatt økt fokus.

Det 3-årige forsøket med videreutdanning i pedagogisk utviklingsarbeid (PUB) ble videreført ved høgskolene i Troms, Sogn og Fjordane og Vestfold.

Høgskolen Dronning Mauds Minne (DMMH) fulgte kvalitetssatsingen i fem kommuner i Sør-Trøndelag. Prosjektet hadde en forsknings- og en utviklingsdel. Forskningen (DMMHs rapportserie nr. 1/2004) viser at barn, foreldre og ansatte er meget fornøyde med barnehagen. Rapporten sier at norsk barnehagekvalitet er preget av et godt sosialt miljø, stor trivsel hos de aller fleste barna, vektlegging av lek og varierte aktiviteter, bruk av naturen og god kommunikasjon mellom hjem og barnehage.

Barnehager ble fra mars 2003 inkludert i *Manifest mot mobbing*. Med bakgrunn i behovet for økt kunnskap om mobbing i norske barnehager, ble det satt i gang kartlegging og forskning på området. For øvrig har departementet deltatt aktivt sammen med de andre manifestpartene for å planlegge og iverksette tiltak mot mobbing i barnehage, skole og fritidsmiljø.

Oppfølging av verdiprosjektet

Departementet har sammen med Utdannings- og forskningsdepartementet gitt støtte til verdiprosjektet «*Skal – skal ikke*» i regi av Kristent pedagogisk forbund. Midlene fra BFD har gått til å engasjere faglige ressurspersoner i perioden 2002–2005. Et viktig mål for prosjektet er å gi barn og unge et grunnlag som gjør dem kvalifisert til å ta gode valg. Prosjektet har 26 deltakende instanser

fra hele landet, herav 7 barnehager. Arbeidet i barnehagene tar utgangspunkt i det verdigrunnlaget som er nedfelt i barnehageloven og rammeplan for barnehager.

Integrere likestillingsperspektivet i barnehagepolitikken

Gjennomføre handlingsplan for likestilling i barnehagene

Arbeidet med handlingsplanen for likestilling i barnehagene ble igangsatt i 2003. Ferdigstilling og oppfølging av planen ble utsatt til 2004. Se tilstandsvurderingen for nærmere beskrivelse av handlingsplanen.

Økt andel menn blant barnehageansatte

Departementet arrangerte i november 2003 en stor landskonferanse for MIB-arbeidet (menn i barnehagene). Formålet var å aktivisere sektoren til økt innsats for å få flere menn i barnehagene. Deltakerne er fylkesmenn, MIB-kontakter, høgschooler, kommuner og barnehager. MIB-nettverkene i fylkene er aktivisert, det er holdt fylkeskonferanser, gitt støtte til lokale prosjekter og til rekrutterings tiltak overfor skoler mm. Barnehagestatistikken viser at andelen menn i prosent av totalt antall ansatte økte fra 7,1 prosent i 2002 til 7,9 prosent i 2003.

På oppdrag fra departementet har Høgskolen i Oslo laget en kunnskapsstatus om forskning og utviklingsarbeid mht likestilling i barnehagene (Nina Rossholt, HiO-rapport nr. 19, 2003). Rapporten viser at det foreligger lite forskning, ved høgschoolene er temaet lite berørt, og det er få utviklingsprosjekter gjennomført i barnehagene. Rapporten anbefaler at det iverksettes langsiktige tiltak for utvikling av et teoretisk utgangspunkt, og at det iverksettes prosjekter for utprøving av metoder i praksis.

Barnehage som språk- og integreringsarena for barn med innvandrerbakgrunn

Utrede tiltak og ordninger som kan bidra til økt integrering

I 2003 utredet BFD, i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet og Helsedepartementet, tiltak for å bedre språkforståelsen og deltakelsen av minoritetsspråklige barn i barnehage. Forslag til tiltak ble fremmet i fjorårets budsjettproposisjon. Med bakgrunn i kunnskap og erfaring fra forsøket med korttidsbarnehage i bydel Gamle Oslo og en vurdering av tilskuddet til tospråklig assistanse i

barnehage, ble det foreslått en ny tilskuddsordning for å bedre språkforståelsen blant minoritetspråklige barn i førskolealder. Den nye tilskuddsordningen erstatter tilskuddet til tospråklig assistanse. Ordningen ble innført 1. august 2004 (se Tilstandsvurdering for nærmere beskrivelse av tilskuddsordningen).

God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken

Bidra til økt forskning om barnehager (jf. kap. 856.50)

Forskningsmidlene ble kanalisert gjennom Norges forskningsråd, Velferdsprogrammet. Midler ble tildelt Norsk Senter for Barneforskning til prosjektet «Det moderne barnet og det fleksible arbeidsmarkedet: Institusjonalisering og individualisering av barn i lys av endringer i velferdsstaten». Barneforskningssenteret har etablert et samarbeid med NTNUs institutt for sosiologi og statsvitenskap om prosjektet, som har fem delprosjekter. Det er etablert en tverrfaglig forskningsgruppe og et internasjonalt nettverk knyttet til prosjektet, som går over perioden 2003–2008. Samarbeidspartene bidrar også med finansiering.

Tilstandsvurdering

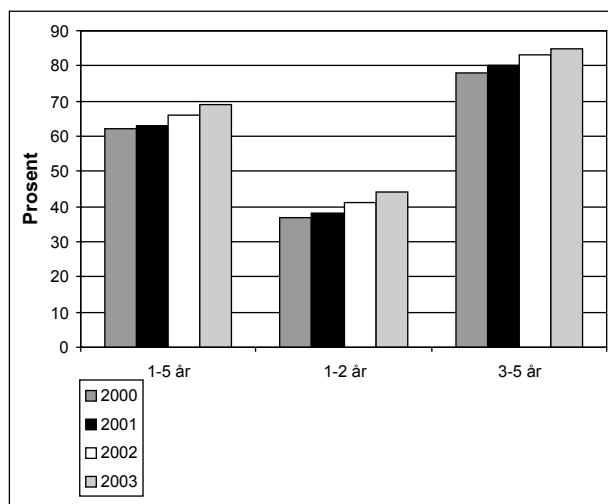
Barn i barnehager

Regjeringens viktigste mål på barnehageområdet er at alle som ønsker det skal ha tilbud om barnehageplass. Det er også et av hovedmålene i barnehageforliket som ble inngått mellom alle partiene på Stortinget, unntatt Kystpartiet, sommeren 2003. Det er innført flere virkemidler for å øke utbyggingstakten, blant annet et eget investeringstilskudd til nye barnehageplasser og en utbyggingsplikt for kommunene, jf. barnehageloven §7. Endringen i §7, som trådte i kraft 4. juli 2003, gjør etablering av barnehager til en lovpålagt oppgave for kommunene.

Barnehagestatistikken for 2003 tyder på at de nye virkemidlene har en god effekt. Selv om måltallet for utbygging i 2003 ikke ble nådd, viser statistikken den største økningen i antall barn med barnehageplass på ti år. Totalt hadde 7 400 flere barn et tilbud i barnehage ved utgangen av 2003 sammenlignet med året før. Antall barn i ordinære barnehager og familiebarnehager økte med i overkant av 6 900, mens i overkant av 500 flere barn hadde et tilbud i åpen barnehage. Uten endring i oppholdstidsstruktur ville antall barn med barnehagetilbud vært 5 000 flere enn det er etter struk-

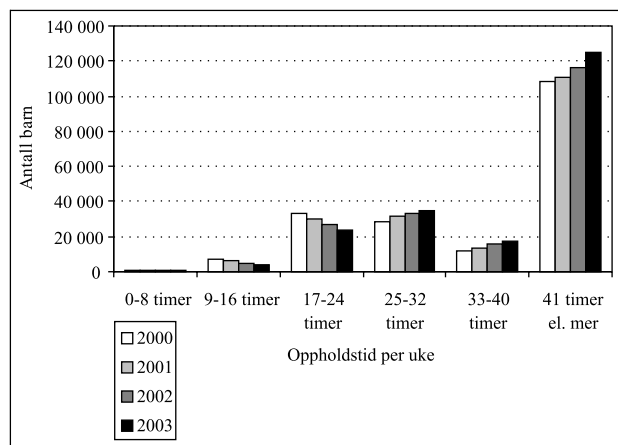
turendringen. Til sammen hadde dermed nærmere 212 000 barn et godkjent barnehagetilbud ved utgangen av 2003; 205 300 barn i ordinære barnehager og familiebarnehager og vel 6 700 med tilbud i åpen barnehage.

69 prosent av alle barn 1–5 år hadde barnehageplass ved utgangen av 2003, jf. figur 6.1 *Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage (2000–2003)*. For aldersgruppen 1–2 år var dekningsprosenten 44 prosent, mens 85 prosent av alle barn i aldersgruppen 3–5 år hadde barnehageplass. Tilsvarende tall for året før var henholdsvis 41 og 83 prosent. Dekningsprosenten øker med barnets alder. Mens 33 prosent av ettåringene hadde barnehageplass, var dekningsprosenten for femåringene på 89 prosent. Barn i åpen barnehage er ikke med i disse dekningsgradene.

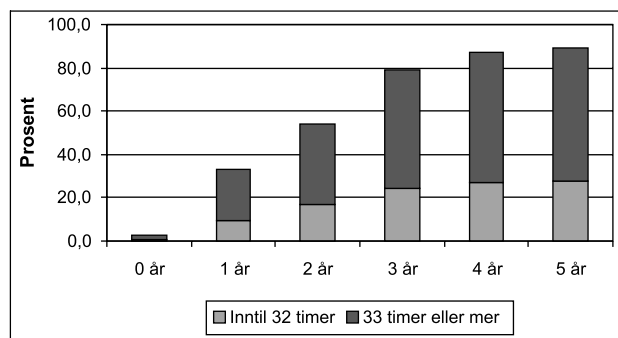
Figur 6.1 Utvikling i dekningsprosent for barn 1–5 år i barnehage (2000–2003)

Utviklingen de senere årene har gått i retning av at stadig flere ønsker en heltids barnehageplass, det vil si en ukentlig oppholdstid på 33 timer eller mer. Bare fra 2002 til 2003 har om lag 10 000 flere barn fått heltidsplass, jf. figur 6.2 *Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2003)*. Ved utgangen av 2003 hadde drøyt 69 prosent av alle barn med barnehageplass et heltidstilbud. Denne strukturendringen har utvilsomt påvirket antallet nye barn med barnehageplass. For en god del kommuner har økt barnehagekapasitet gått til å dekke behovet for heltidsplasser for familier som allerede har hatt barnehageplass, framfor plasser til nye barn. Kapasitetsøkningen i barnehagene i 2003 har derfor vært betydelig større enn økningen i antall barn med barnehageplass isolert sett viser.

Figur 6.2 Antall barn i barnehage fordelt på oppholdstid per uke (2000–2003)

Bruken av heltids- kontra deltidsplass varierer lite med barnets alder. Av alle barn 1–2 år med barnehageplass hadde snaut 30 prosent en deltidsplass, mens tilsvarende andel for barn 3–5 år var 31 prosent, jf. figur 6.3 *Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2003 (i prosent)*.

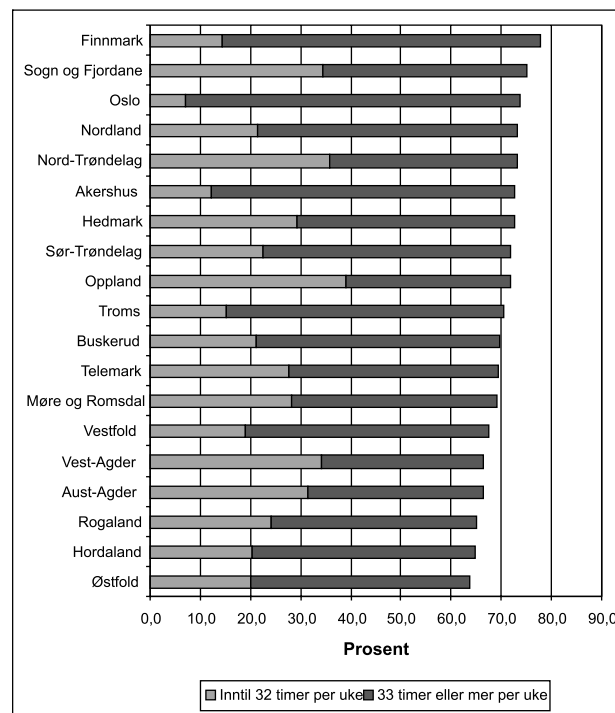

Figur 6.3 Andelen barn 0–5 år i barnehage etter oppholdstid over/under 33 timer per uke i 2003 (i prosent)

Dagens rapportering av avtalt oppholdstid, heltids- og deltidsplasser fanger i begrenset grad opp effektene av de store endringene i oppholdstidsstruktur i barnehagene. Departementet mener derfor det er grunn til å gå nærmere inn på hvordan strukturendringenes effekt på for eksempel kapasitetsutnyttelse og effektiviteten i sektoren kan belyses på en bedre måte.

Det er fortsatt store regionale forskjeller i barnehagedekningen, det vil si hvor stor andel av årskullene som har et barnehage tilbud. Ved utgangen av 2003 hadde Finnmark og Sogn og Fjordane høyest dekning med henholdsvis 77,8 og 75,1 prosent

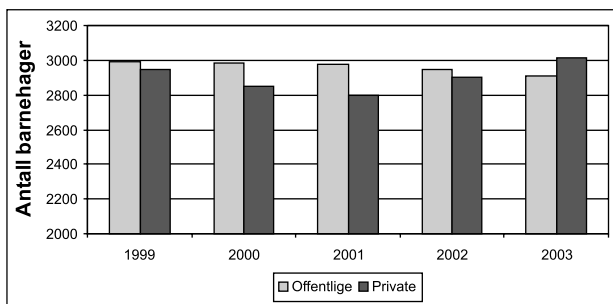
for aldersgruppen 1–5 år, se figur 6.4 *Andelen barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltidsplasser (15.12.2003)*. Lavest dekning hadde Østfold og Hordaland med henholdsvis 63,8 og 64,9 prosent. Fordelingen mellom heltids- og deltidsplasser varierer også mye mellom fylkene. I Oslo hadde 7,1 prosent av barna et deltidsstilbud, mens tilsvarende andel for Oppland var 38,9 prosent.

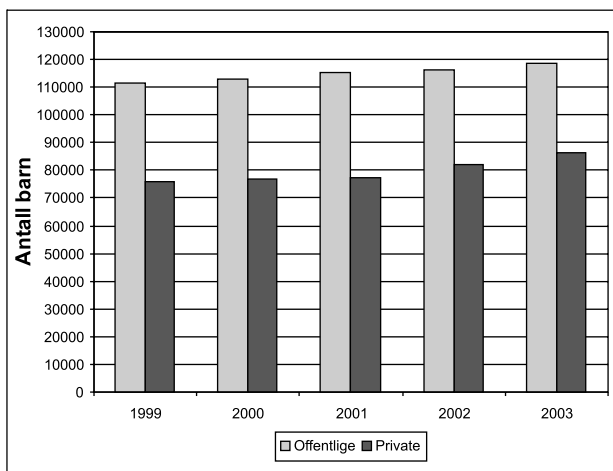
Figur 6.4 Andelen barn i alderen 1–5 år i barnehage, heltids- og deltidsplasser (15.12.2003)

Også i 2003 ble det etablert flest nye plasser i privat regi. Av økningen på 6 900 barn i ordinære barnehager og familiebarnehager sto privat etablering for 65 prosent av denne økningen, tilsvarende nye plasser for 4 500 barn. Dette er likevel en lavere andel enn i 2002, da private sto for 86 prosent av all nyetablering.

For første gang er det nå flere private enn offentlige barnehager i Norge. Ved utgangen av 2003 var det i alt 5 924 barnehager. 3 013 av disse (51 prosent) var private, se figur 6.5 *Oversikt over antall offentlige og private barnehager*. Som vist i figur 6.6 er likevel andelen barn med plass i henholdsvis private og offentlige barnehager vært relativt stabil over tid. Til tross for betydelig privat etablering har andelen barn med plass i offentlig barnehage i løpet av de siste fem årene bare sunket fra i overkant av 59 prosent til litt under 58 prosent.

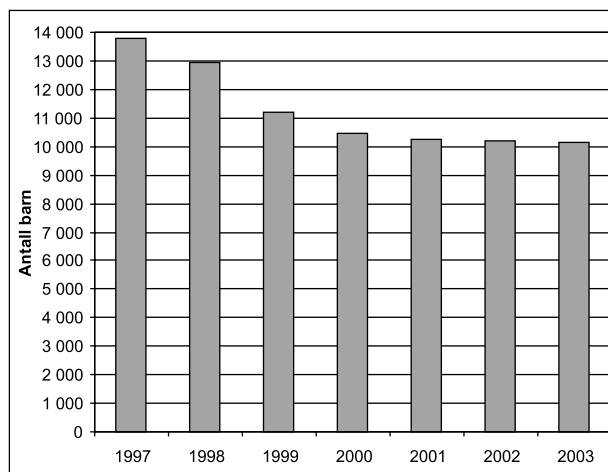

Figur 6.5 Oversikt over antall offentlige og private barnehager

Figur 6.6 Antall barn i offentlige og private barnehager (1999–2003)

Antall barn med plass i familiebarnehage sank markant i perioden 1997–2000, men har de siste årene vært relativt stabilt. I 2003 var det drøyt 10 100 barn som hadde plass i familiebarnehage, om lag samme antall som året før, se figur 6.7 *Antall barn i familiebarnehage 1997–2003*.

Figur 6.7 Antall barn i familiebarnehage 1997–2003

Kostnader i barnehager

Barnehageforliket av 11. juni 2003 gir betydelige føringer for bruk av offentlige midler på barnehageområdet. 1. mai 2004 trådte forskrift om foreldrebetaling i barnehage og forskrift om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlige tilskudd, i kraft. I tillegg kreves det at kommunene skal ha et tilstrekkelig antall barnehageplasser, samt at opptak av barn i barnehage er samordnet av kommunen. De store overføringene av offentlige midler til barnehagene, både kommunale og ikke-kommunale, tilsier at både kommunene og staten må ha god oversikt over kostnadsbildet i barnehagesektoren.

På oppdrag av departementet gjennomførte konsulentfirmaet Først og Høverstad ANS i 2002 en kartlegging og analyse av kostnadene i alle barnehager i et utvalg på 50 kommuner. Tilsvarende kartlegging og analyser har Først og Høverstad gjort med utgangspunkt i regnskapene for 2002 og 2003 i de samme kommunene. Ved å se på kostnadene i et utvalg kommuner, er det mulig å analysere og vurdere kostnadene og kostnadsvekst på en grundigere måte enn ved å bruke landstallene. Analysene er gjort med utgangspunkt i årsmeldingene fra alle godkjente barnehager per 15. desember (KOSTRA-skjema 16), regnskapstall fra kommunene (KOSTRA-rapporteringen) og regnskaps-skjema fra ikke-kommunale barnehager (Q-0257 Årsregnskap for ikke-kommunale barnehager). Tabell 6.7 viser utviklingen i kostnader per oppholdstime for ordinær drift for perioden 2001 til 2003.

Tabell 6.7 Kostnader per oppholdstime – ordinær drift (basistilbud)

	Kommunale barnehager	Ordinære ikke-kommunale barnehager	Private familiebarnehager
2001	32,65 kr	26,86 kr	21,78 kr
2002	34,79 kr	28,00 kr	23,73 kr
2003	34,79 kr	29,58 kr	24,47 kr

Kilde: Først og Høverstad ANS

De totale kostnadene består av kostnader til ordinær drift/basisdrift og kostnader til særskilt tilrettelegging for barn med særlige behov.

Tabell 6.8 viser disse kostnadene per oppholdstime og den samlede kostnadsutviklingen fra 2002 til 2003 for de ulike barnehagegruppene i utvalget.

Tabell 6.8 Kostnader per oppholdstime (ordinær drift og særskilt tilrettelegging), utvikling fra 2002 til 2003 (i prosent)

	Kommunale barnehager	Ordinære ikke-kommunale barnehager	Private familiebarnehager
Kostnader per oppholdstime – ordinær drift	34,79 kr	29,58 kr	24,47 kr
Kostnader per oppholdstime – særskilt tilrettelegging	4,22 kr	0,27 kr	0,02 kr
Sum kostnader per oppholdstime	39,00 kr	29,85 kr	24,49 kr
Prosentvis endring ift. 2002 (nominell endring)	-0,20 %	6,00 %	2,70 %

Kilde: Først og Høverstad ANS

Tabellen viser at kommunale barnehager har høyere kostnader per oppholdstime enn ordinære ikke-kommunale barnehager og private familiebarnehager. Dette er det samme bildet som framkom i analysene for 2001 og 2002.

I de kommunale barnehagene har det vært en viss nominell kostnadsreduksjon fra 2002 til 2003. Når en tar hensyn til anslaget for prisstigningen på kommunalt konsum i 2003 (av Statistisk sentralbyrå anslått til 4,9 prosent), tyder dette på en reduksjon i kostnadene på vel 5 prosent målt i faste priser. Ordinære ikke-kommunale barnehager har hatt en nominell kostnadsvekst på 6 prosent (tilsvarende 1,1 prosent realøkning), mens private familiebarnehager har hatt en kostnadsvekst på 2,7 prosent (tilsvarende en realreduksjon på 2,2 prosent) fra 2002 til 2003. Fra 2002 til 2003 er dermed kostnadsforskjellene mellom kommunale og ikke-kommunale barnehager redusert.

Kostnadsvariasjonene mellom barnehagene kan i hovedsak forklares ved forskjeller i personal-kostnadene. Kommunale barnehager har gjennomsnittlig høyere bemanning enn ordinære ikke-kommunale barnehager. I tillegg har kommunale barnehager høyere personalkostnader per årsverk enn ikke-kommunale barnehager. Disse to elementene til sammen forklarer hoveddelen av kostnadsforskjellene mellom kommunale og ikke-kommunale barnehager. De kommunale barnehagene har samtidig flere barn med funksjonshemming og barn med særlige behov som krever ekstra ressurser for tilrettelegging av barnehagetilbudet. Det er også en høyere andel av barn fra språklige og kulturelle minoriteter i kommunale barnehager sammenlignet med ikke-kommunale barnehager.

Tabell 6.9 viser endringene fra 2002 til 2003 i de viktigste faktorene som forklarer kostnadsvariasjonene mellom barnehagene.

Tabell 6.9 Faktorer som kan ha betydning for variasjoner i kostnader mellom barnehagene – endringer fra 2002 til 2003 (i prosent)

	Kommunale barnehager	Ordinære ikke-kommunale barnehager	Private familiebarnehager
Personalinnsats:			
Antall oppholdstimer per årsverk	-1,1 %	-0,4 %	-2,0 %
Kostnadsforhold:			
Personalkostnader per årsverk	-0,3 %	4,3 %	0,0 %
Personalkostnadenes andel av sum kostnader	1,9 %	-3,5 %	-2,9 %
Avskrivninger og husleie som andel av sum kostnader	-11,9 %	11,1 %	-6,7 %
Sammensetning av barnegruppen:			
Andel barn 0–2 år	1,3 %	7,4 %	-3,9 %
Andel barn med oppholdstid under 33 t/uke	-12,7 %	-6,6 %	29,3 %
Barnehagens størrelse			
Gjennomsnittlig antall oppholdstimer per barnehage	7,3 %	11,3 %	-16,3 %

Kilde: Først og Høverstad ANS

Bemanningen har relativt sett blitt styrket ved en reduksjon i antall oppholdstimer per årsverk. I kommunale barnehager kompenseres denne økningen ved en reduksjon i personalkostnadene per årsverk og en reduksjon i avskrivninger og husleie. Økningen i kostnadene per årsverk i ikke-kommunale barnehager har blant annet sammenheng med at flere ikke-kommunale barnehager har etablert pensjonsordninger for sine medarbeidere. I 2002 hadde 48 prosent av de ikke-kommunale barnehagene ført pensjonskostnader i sine regnskaper mens i 2003 var det 55 prosent som oppga at de hadde pensjonskostnader. Andelen barn

under tre år har økt mer i ikke-kommunale enn i kommunale barnehager. Andelen barn med redusert oppholdstid har økt betydelig i familiebarnehagene mens den har gått ned i kommunale barnehager og ordinære ikke-kommunale barnehager. Videre har både kommunale og ordinære ikke-kommunale barnehager blitt større enheter, mens private familiebarnehager er blitt mindre.

I 2003 skjedde det betydelige endringer i finansieringen av barnehagene. Tabell 6.10 viser hvor stor andel av de totale kostnadene det statlige driftstilskuddet og foreldrebetalingen dekket i 2003.

Tabell 6.10 Statlig driftstilskudd og foreldrebetaling som andel av totale kostnader i ulike barnehagetyper

	Kommunale barnehager	Ordinære ikke-kommunale barnehager	Private familiebarnehager
Statlig driftstilskudd	40 %	47 %	57 %
Foreldrebetaling	25 %	37 %	36 %

Kilde: Først og Høverstad ANS

Det statlige driftstilskuddets andel av kostnadene økte med mellom 6 og 9 prosentpoeng fra 2002 til 2003. Foreldrebetalingens andel ble redusert med om lag 1 prosentpoeng fra 2002 i kommunale barnehager og 6 prosentpoeng i de ikke-kommunale barnehagene. Sett på bakgrunn av at det

statlige driftstilskuddet ble økt betydelig mer for ikke-kommunale enn for kommunale barnehager fra 1. august 2003, er det naturlig at reduksjonen i foreldrebetalingen har vært størst i de ikke-kommunale barnehagene. Den relativt lave reduksjonen i foreldrebetalingens andel av kostnadene i

kommunale barnehager har sammenheng med at kommunene i Først og Høverstads utvalg reduserte den kommunale driftsfinansieringen av barnehagene fra 39 prosent i 2002 til 34 prosent i 2003. Samtidig er den kommunale finansieringen av ordinære ikke-kommunale barnehager økt med om lag 1 prosent av kostnadene. Reduksjonen i kommunenes finansiering av barnehagene bekreftes av at utvalgskommunene har redusert sine netto driftsutgifter til barnehager fra 2002 til 2003 med nominelt 12 prosent.

Barnehagens innhold

Barnehager av god kvalitet

Rapporter fra fylkesmennene og flere undersøkelser som er gjort, viser at det gjennomgående er god kvalitet på barnehagetilbudet i Norge. Disse bekrefter også at det foregår mye godt arbeid med å opprettholde og videreutvikle kvaliteten. Fylkesmennenes samarbeid med høgschooler som gir førskolelærerutdanning, Utdanningsforbundet og KS regionalt viser seg å være nyttig i arbeidet med kvalitet i barnehagene.

Den treårige kvalitetssatsingen ble avsluttet i 2003 (NOVA-rapport 9/2004). Fylkesmennenes oppfølging i 2004 vil ha fokus på kommunens rolle som barnehagemyndighet og spesielt i forhold til kommuner og barnehager som ikke har kommet i mål med kvalitetssatsingen.

På oppdrag fra departementet arrangerte fylkesmannen i Sør-Trøndelag, Høgskolen Dronning Mauds Minne, Trondheim kommune og Utdanningsforbundet i Trondheim en nasjonal barnehagekonferanse om barnehagens innhold og kvalitet i mai 2004. Konferansen, med forelesere fra inn- og utland, samlet ca 600 deltakere. Formålet var å presentere lokale erfaringer fra kvalitetssatsingen.

Departementet har nedsatt en arbeidsgruppe med eksperter fra sektoren og representanter fra ulike organisasjoner. Gruppen har som mandat å gi departementet innspill om kvalitet til arbeidet med revisjon av barnehageloven og rammeplanen. Videre skal gruppen foreslå hvordan de ulike nivåer i sektoren kan arbeide med kvalitet og barnehageutvikling i fremtiden. Endelig innstilling vil bli avgitt ved utgangen av februar 2005.

Høgskolen Dronning Mauds Minne (DMMH) har på oppdrag fra departementet utarbeidet rapporten *Tiltak mot mobbing starter i barnehagen*. Ut fra enkeltobservasjoner, spørreskjemaer og intervju fremkommer det at mobbing foregår i barnehagen. NOVA har i sin undersøkelse om kvalitet i barnehagen fått bekreftet at styrerne i barnehagene mener at mobbing forekommer relativt ofte i barne-

hagene. Samme undersøkelse bekrefter også at mange barnehager arbeider systematisk med sosial kompetanse og samspill, for å motvirke mobbing.

Departementet har i samarbeid med Barneombudet utarbeidet heftet *Mobbing i barnehagen*, som er sendt til alle landets barnehager. Formålet med heftet er å inspirere til diskusjoner, og økt fokus på sosial kompetanse og mobbing.

Rogalandsforskning evaluerer hele arbeidet med *Manifest mot mobbing* og skal levere sin slutt-rapport 31. desember. Den vil gi departementet et grunnlag for det videre arbeidet.

Samiske barn i barnehage

Sametinget forvalter tilskudd til samiske barnehager og til informasjons-, veilednings- og utviklingsarbeid i samiske barnehager og barnehager med samiske barn. Sametinget har gjennomført besøk til kommuner og barnehager der målet har vært å identifisere hvilke utfordringer barnehagene står overfor. Det er behov for mer kunnskap om betydningen av barnehageopphold for samiske barn og samiske barns oppvekstvilkår generelt. Det er fortsatt mangel på barnehagepersonale med samisk språklig kompetanse.

Personalet i barnehagen

Ved utgangen av 2003 var det vel 58 400 ansatte som til sammen utførte nærmere 44 400 årsverk i barnehagene. Antall ansatte har økt i takt med økningen i antall barn. Personaltettheten er i hovedsak opprettholdt. I 2003 var det 4,6 barn per årsverk i barnehagene mot 4,7 i 2002. De kommunale barnehagene hadde ved utgangen av 2003 noe større personaltetthet enn de private, og private barnehager med kommunalt tilskudd hadde noe høyere personaltetthet enn private barnehager uten kommunalt tilskudd.

Andelen ansatte med førskolelærerutdanning økte fra 32 prosent i 2002 til 33 prosent ved utgangen av 2003. Styrere og pedagogiske ledere, som etter barnehageloven skal ha førskolelærerutdanning, utgjør en stabil andel av de ansatte på vel 30 prosent. Andelen styrere og pedagogiske ledere med førskolelærerutdanning har økt fra 2002 til utgangen av 2003 (se tabell 6.11). Det er store variasjoner fylkene i mellom når det gjelder andelen styrere og pedagogiske ledere med godkjent førskolelærerutdanning. Akershus og Oslo, Sogn og Fjordane og Finnmark har høyest underdekning med om lag 2 prosent, mens Agder-fylkene har lavest underdekning.

Tabell 6.11 Personalet og personaltetthet i barnehagene (2001–2003)

	2001	2002	2003
Antall ansatte	53 816	55 924	58 422
Antall barn per årsverk	4,7	4,7	4,6
– offentlige barnehager	4,4	4,4	4,4
– private barnehager	5,2	5,0	4,9
Antall styrere og pedagogiske ledere (i prosent av ansatte)	16 600 (30,8)	17 295 (30,9)	18 088 (31,0)
Ansatte med godkjent førskolelærerutdanning (i prosent av ansatte)	17 169 31,9	17 894 31,9	19 442 33,3
Styrere og ped. ledere uten godkjent førskolelærerutdanning (i prosent)	1 936 (11,6)	2 053 (11,9)	1 570 (8,7)

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Tilgangen på kvalifisert personale har stor betydning for å sikre kvaliteten i en fullt utbygd barnehagesektor. En prognose utarbeidet av Statistisk sentralbyrå i 2004 tyder på at det på landsbasis vil være nok førskolelærere til å dekke etterspørse-

len i en fullt utbygd sektor i 2005. Prognosen baserer seg blant annet på 80 prosent barnehagedekning for barn 1–5 år, og studentopptaket i 2002, som var relativt lavt.

Tabell 6.12 Utdanning av førskolelærere (2001–2003)

	2001	2002	2003
Opptakstall for førskolelærerutdanningen	1 886	1 658	1 915
Uteksaminerte førskolelærere	2 199	1 465	1 262

Kilde: Utdannings- og forskningsdepartementet

Videreutdanningstilbudet i pedagogisk utviklingsarbeid (PUB) ble avsluttet våren 2004 ved høgskolene i Sogn og Fjordane og Tromsø. Det videreføres ved Høgskolen i Vestfold til våren 2005. Det nettbaserte studiet er gratis for deltakerne og finansieres av BFD og Utdannings- og forskningsdepartementet. En foreløpig evalueringsrapport fra Høgskolen i Sogn og Fjordane viser at prosjektet er vellykket.

Departementet vil fortsatt samarbeide med Utdannings- og forskningsdepartementet om rekruttering av førskolelærere og etterutdannings tiltak.

Likestilling i barnehagen

Departementet har utarbeidet en handlingsplan for likestilling i barnehagene – «Den gode barnehagen er en likestilt barnehage». Den ble iverksatt i 2004 og gjelder ut 2007.

Målet er:

- flere menn i barnehagen – 20 prosent innen utgangen av 2007
- likestilling og likeverd skal ligge til grunn for den daglige virksomheten med barna

Likestillingsloven og Rammeplan for barnehagen legges til grunn for arbeidet. Fylkesmennene i Oslo/Akershus, Vestfold, Sogn og Fjordane, Sør-Trøndelag og Nordland har i 2004 fått midler til å gjennomføre planen i sin region. Vestfold har fått midler til å gjennomføre forsøksprosjekt med likestillingsfremmende pedagogikk i barnehagene. Det er gitt støtte til revitalisering av nettsiden for informasjon om menn i barnehagen.

I de siste årene har andelen menn av personalet i barnehagene ligget stabilt på rundt 7 prosent. I løpet av 2003 har andelen økt til nær 8 prosent. Nær 6 prosent av disse arbeider med barna. Det er

en økning i antall menn både i assistentgruppen og gruppen pedagogiske ledere.

Tabell 6.13 Menn i barnehagen 2001–2003. I alt og fordelt på stillinger

	2001	2002	2003
Menn i alt	3 773	3 996	4 606
Styrere og pedagogiske ledere	940	1 006	1053
Assistenter	1 175	1 262	1 546
Andre stillingsgrupper	1 658	1 728	2 007
Menn i prosent av alle ansatte	7,0	7,1	7,9
Menn i prosent av alle styrere, ped.ledere og assistenter	4,8	5,0	5,8

Barn med særlige behov

Barn med funksjonshemming

Barnehageloven § 9 gir barn med funksjonshemming prioritet ved opptak, dersom barnet etter en sakkyndig vurdering er funnet å kunne dra nytte av tilbudet. De fleste barn i førskolealder som har et tilrettelagt tilbud på grunn av nedsatt funksjonsevne, får dette tilbudet i barnehage.

Det statlige tilskuddet til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage er øremerket for å tilrettelegge fysiske og personalmessige forhold, slik at barna sikres gode utviklings- og aktivitetsmuligheter. Tilskuddet er delvis lagt om i 2004. Halvparten av midlene til kommunene er fordelt på samme måte som i 2003, mens den andre halvparten er tildelt ut fra antall barn 1–5 år i den enkelte kommune. I 2005 vil tilskuddet i sin helhet tildeles kommunene etter antall barn 1–5 år i den enkelte kommune.

BFD ønsker bedre kunnskap om kvaliteten i det tilbudet som barn med funksjonshemming får i barnehage. Departementet har derfor bedt Norsk senter for barneforskning (NOSEB) om å utarbeide en kunnskapsstatus over forskning som er gjort om tilbudet til barn med funksjonshemming i barnehage. Kunnskapsstatusen vil bli ferdigstilt innen utgangen av 2004.

Minoritetsspråklige barn

6 prosent av det totale antall barn i barnehagen er minoritetsspråklige. Fra 2002 til 2003 har minoritetsspråklige barns deltakelse i barnehage økt med over 1 000 barn. Ved utgangen av 2003 hadde om lag 52 prosent av alle minoritetsspråklige barn i aldersgruppen 1–5 år barnehageplass, mot 69 prosent av alle barn i aldersgruppen. På grunn av feil i

grunnlagstallene er rapporteringen i budsjettproposisjonen foregående år ikke riktig. Riktige tall for 2002 er at ca 50 prosent av alle minoritetsspråklige barn hadde barnehageplass. Tilsvarende tall for 2000 var ca 45 prosent. Tallene bør imidlertid benyttes med forsiktighet fordi rapporteringen på grunnlagstallene har vist seg å være noe ulik. Andelen av alle minoritetsspråklige barn i alderen 1–5 år som får et tilbud i barnehage ser ut til å øke. Dette er positivt, og departementet vil følge med i utviklingen i årene som kommer.

Som varslet i fjorårets budsjettproposisjon ble tilskuddet til tospråklig assistanse i barnehage avvirket 1. august i år. Samtidig ble en ny tilskuddsordning for tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder innført. I 2003 fikk om lag 36 prosent av alle minoritetsspråklige barn i barnehage tospråklig assistanse, dvs. 4 400 av i alt 12 069 minoritetsspråklige barn. Selv om andelen av minoritetsspråklige barn som går i barnehage har økt de senere årene, har det vært en nedgang i andelen som har fått tospråklig assistanse.

Den nye tilskuddsordningen gir kommunene større fleksibilitet i utforming og organisering av språkstimuleringstiltakene. Tiltakene kan organiseres både i og utenfor barnehagene, og kommunene må selv vurdere hvor behovet for språkstimuleringstiltak er størst. Tilskuddet åpner for at flere minoritetsspråklige barn kan få tilbud om språkstimuleringstiltak enn tidligere. Tilskuddsordningen vil bli evaluert over to barnehageår, med oppstart høsten 2004.

Nasjonalt senter for flerkulturell opplæring (NAFO) har i samarbeid med Utdanningsdirektoratet og BFD utarbeidet en nettbasert eksempelsamling som viser hvordan barnehager, skoler og andre arbeider med tilpasset opplæring for minori-

tetsspråklige barn og elever. Tiltaket er et ledd i oppfølgingen av Utdannings- og forskningsdepartementets strategiplan *Likeverdig utdanning i praksis! Strategi for bedre læring og større deltakelse av språklige minoriteter i barnehage, skole og utdanning 2004–2009*.

Barn med plass i barnehage etter vedtak fra barnevernstjenesten

Barnehagen skal også være et forebyggende tiltak for barn som lever i ustabile familieforhold, i familier med sosiale og emosjonelle problemer, eller som oppholder seg på krisesentre. I 2003 hadde 3 580 barn plass i barnehage etter vedtak fra barnevernstjenesten.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Barnehageplass til alle som ønsker det

Regjeringens viktigste mål på barnehageområdet er barnehageplass til alle som ønsker det. Dette er også et av hovedmålene i barnehageforliket. Målet i forliket er at full barnehagedekning skal oppnås i løpet av 2005. Det er imidlertid forutsatt at tidsplanen for full behovsdekning skal vurderes løpende i lys av utbyggingssituasjonen og etterspørselen etter plasser.

Flere økonomiske og juridiske virkemidler er tatt i bruk for å bidra til at målet om full dekning kan nås. Kommunene har fått en lovfestet utbyggingsplikt som gjør barnehager til en lovpålagt oppgave for kommunene. Kommunene har også fått en plikt til å ha en samordnet opptaksprosess i kommunen. Dette gir den lokale barnehagemyndigheten bedre mulighet til å planlegge og dimensjonere et tilbud som er i tråd med den samlede etterspørselen og brukernes ønsker.

Økonomisk er det mer gunstig enn noensinne å etablere nye barnehageplasser, siden staten i gjennomsnitt fullfinansierer nye plasser av normal standard gjennom et eget investeringstilskudd og et øremerket driftstilskudd. I tillegg utløser nye plasser skjønnsmidler fra staten som dekker det som ellers ville vært kommunens egenandel til drift av de nye plassene. Det statlige øremerkede driftstilskuddet er prisjustert for 2005. I tillegg videreføres investeringstilskuddet. I skjønnsmidlene er det lagt inn videre innfasing av økonomisk likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager.

I tillegg til de økonomiske og juridiske virkemidlene legger departementet stor vekt på å infor-

mere og veilede kommuner og private aktører i sektoren om virkemidler og målsettinger. Tett kontakt med de ulike aktørene, med fokus på dialog, er en forutsetning for en smidig gjennomføring av de ulike elementene i reformen. Departementet har blant annet utarbeidet egne nettsider, nyhetsbrev og avholdt seminarer og kurs rundt implementeringen av de ulike ordningene.

Regjeringen mener virkemidlene har en positiv effekt. Tall for utbygging i 2004, som er innhentet fra kommunene i august, viser økt barnehageutbygging. På bakgrunn av kommunenes rapporteringen av forventet antall nye heltids- og deltids-plasser, antar departementet at det brutto vil etableres nærmere 13 000 plasser i løpet av 2004. Av disse er om lag 4 400 etablert fram til august, mens det kan forventes at 8 500 vil bli tatt i bruk fra august og ut året. Fratrukket et anslag på nedleggelser, innebærer dette en forventet netto økning på mellom 11 000 og 12 000 plasser i 2004. Det er da lagt til grunn en nedleggelsesprosent på samme nivå som i 2003 og første halvår 2004. Det understrekes at det er usikkerhet knyttet til de tallene som er innhentet fra kommunene i august. Det største usikkerhetsmomentet er at en i enkelte kommuner ikke har oversikt over antall barn i barnehage før barnehageåret er kommet skikkelig i gang. Kommunenes anslag på opprettelsen av nye plasser har erfaringsmessig også vist seg å ligge noe over det faktiske antall plasser ved slutten av året.

Høyere utbygging og lavere pris har ført til en vesentlig endring i etterspørselen etter heltids barnehageplasser. Effekten er større enn forventet. Asplan Viak AS har på oppdrag fra departementet gjort en analyse av kommunenes rapportering av utviklingen i antall barn med barnehagetilbud og antall plasser i perioden 15. desember 2003–31. juli 2004. Tallene viser at det for landet sett under ett er det vel 204 000 barn som har et tilbud i ordinære barnehager og familiebarnehager per 1. august 2004. Tallene er eksklusive barn med tilbud i åpen barnehage. Dette tilsvarer en reduksjon på i overkant av 1 000 barn i barnehage i forhold til tallene per 15. desember 2003. Selv en betydelig utbygging av kapasiteten i kommunene i første halvår 2004 har dermed ikke klart å kompensere for den sterke veksten i antall barn med heltidsplass. Tallene er beheftet med stor usikkerhet.

Nye plasser til 9 000 barn i 2005

Kommunene har rapportert at det totalt står om lag 23 250 barn på venteliste for barnehageplass per 1. august 2004. Regjeringen mener at det ikke er realistisk å forvente en utbygging av plasser

siste halvår 2004 og i 2005 som dekker dette behovet. Selv med en videreføring av dagens sterke statlige virkemidler knyttet til etablering av nye plasser, mener regjeringen at det vil være mest realistisk å gjennomføre den resterende utbyggingen over to år.

I 2002 fikk 5 900 flere barn plass i barnehage, i 2003 var økningen 7 400 barn. Med utgangspunkt i den rapporterte utbyggingstakten i kommunene i år, anslås netto økning i antall barn med barnehageplass i 2004 til om lag samme nivå som i 2003. Dette forutsetter at en stor andel av de 8 000 plassene kommunene forventer å etablere går til barn som i utgangspunktet ikke har et barnehage tilbud. Usikkerhet omkring utviklingen i oppholdstidsstrukturen (det vil si overgangen fra deltid til heltid) gjør det vanskelig å forutsi i hvilken grad de nye plassene vil føre til at nye barn får et barnehage tilbud. Sett i forhold til økningen i antall barn med barnehage tilbud i 2002 og 2003, og den forventede utviklingen i 2004, mener regjeringen at et måltall på 9 000 barn i 2005 er et realistisk anslag. Regjeringen vil samtidig påpeke at bevilgningene til etablering av nye plasser er en overslagsbevilgning, slik at alle plasser som etableres også utover måltallet vil utløse statlig tilskudd.

Videreføre statlig investeringstilskudd til nye barnehageplasser

Det statlige investeringstilskuddet til nye barnehageplasser ble vedtatt innført i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett for 2003. Ordningen ble gitt tilbakevirkende kraft fra 1. januar 2003. Investeringstilskuddet innebærer at kommuner eller private som etablerer nye barnehageplasser kan få inntil 50 000 kroner per barn. Investeringstilskuddet er det sentrale økonomiske virkemidlet i forhold til målet om full dekning, og regjeringen foreslår at ordningen og satsene videreføres i 2005.

Foreldrebetaling

Fra 1. mai 2004 trådte forskriften om maksimalpris i barnehager i kraft. Forskriften innebærer at ingen skal betale mer enn 2 750 kroner per måned og 30 250 kroner per år for et ordinært, heltids barnehage tilbud. Foreldrerådet kan imidlertid samtykke i en høyere pris dersom barnehagen ellers vil bli nedlagt av økonomiske årsaker eller kvaliteten forringes på en ikke ubetydelig måte. I forbindelse med behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett 2004 vedtok Stortinget at søskenmoderasjonen skulle være minimum 30 prosent for søsken nummer en og 50 prosent for søsken nummer to også videre. Det ble bevilget 11 mill. kroner til

dette formålet. Kommunene får kompensert denne merutgiften gjennom økte skjønnsmidler for høsten 2004.

I barnehageforliket (jf. Innst.S.nr. 250 (2002–2003)) ber Stortinget om at regjeringen legger fram en evaluering av ordningen våren 2005. Departementet har satt i gang en undersøkelse rettet mot alle kommuner og private barnehager, som vil danne grunnlaget for en slik evaluering. I forbindelse med at regjeringen legger frem evalueringen for Stortinget, vil også søskenmoderasjon og inntektsgradering bli gjennomgått.

I forhold til videre nedtrapping av foreldrebetalingen sier barnehageforliket, jf. Innst.S.nr. 250 (2002–2003), følgende om iverksetting av trinn 2 i maksprisen:

«Det iverksettes en maksimalgrense (trinn 2) for foreldrebetalingen på 1 500 kroner (2002-kroner pris- og kostnadsjustert) pr. måned i barnehagene fra 1. august 2005, under forutsetning av at tilnærmet full behovsdekning nås i 2005. Hvis målet om tilnærmet full behovsdekning ikke nås i 2005, må tidspunktet for innføring av trinn 2 i maksprisen vurderes på nytt(...)».

Det vises til drøftingen av utbyggingstallene. Regjeringens konklusjon er at det selv med sterke statlige virkemidler og særskilt fokus på utbygging vil være svært vanskelig å nå målet om full dekning innen utgangen av 2005. Dette vil bli enda vanskeligere dersom maksimalpris trinn 2 gjennomføres. Analysen fra Asplan Viak viser at 73 prosent av landets kommuner mener det er svært sannsynlig eller ganske sannsynlig at de vil nå full behovsdekning i løpet av 2005, gitt dagens foreldrebetaling. Dersom maksimalpris trinn 2 innføres synker denne andelen til 53 prosent. Analysen viser dermed at bare litt over halvparten av kommunene tror de klarer full dekning i løpet av neste år dersom maksimalpris trinn 2 innføres. Innføring av trinn 2 i august 2005 vil dermed kunne skyve målet om full dekning ytterligere ut i tid. Gjeldende forskrift om maksimalpris har gitt en betydelig prisreduksjon for mange. Gjennom finansieringen av maksimalpris har først og fremst småbarnsfamiliene som har barnehageplass blitt prioritert. Regjeringen mener det nå er riktig, i tråd med barnehageforliket, å prioritere de familiene som fortsatt står i barnehagekø, framfor å senke prisen ytterligere. Regjeringen vil derfor sikre full dekning før den gjennomfører en ytterligere prisnedgang. Regjeringen foreslår på denne bakgrunn at innføring av maksimalpris trinn 2 utsettes. Det vises for øvrig til at regjeringen vil komme tilbake med en evaluering av maksimalprisordningens første trinn våren 2005.

Videre innfasing av økonomisk likeverdig behandling

Forskriften om likeverdig behandling av barnehager i forhold til offentlige tilskudd trådte i kraft 1. mai 2004. I tillegg har private barnehager fra 1. august 2003 mottatt et høyere statstilskudd enn offentlige barnehager. Disse to elementene utgjør til sammen et første trinn i innfasingen av likeverdig behandling, jf. Innst.S.nr. 250 (2002–2003).

I St.meld. nr. 28 (2003–2004) *Om søskenmoderasjon i foreldrebetalingen m.m.*, redegjorde regjeringen for forskriften som gjelder i 2004. Den videre innfasingen av likeverdig behandling ble også omtalt i meldingen.

Forskriften og det differensierte statstilskuddet har gjort det mulig for de fleste private barnehager å følge maksimalprisen og likevel være sikret kostnadsdekning. Dersom barnehagen har hatt en kostnadsvekst utover ordinær pris- og kostnadsvekst for kommunesektoren, har kommunen imidlertid ikke plikt til å dekke denne kostnadsveksten. Denne begrensningen innebærer at historisk kostnadsnivå får betydning for størrelsen på tilskuddet til den enkelte barnehage.

Regjeringen vil bedre driftsvilkårene for de private barnehagene. Private barnehager utgjør en vesentlig del av barnehagetilbudet i mange kommuner. Gode og forutsigbare driftsvilkår er en viktig forutsetning for at private skal kunne opprettholde eksisterende drift og samtidig legge til rette for videre utbygging. Bedre økonomiske rammer for de private barnehagene er derfor et viktig virkemiddel for å nå målet om barnehageplass til alle som ønsker det. Økte offentlige tilskudd til private barnehager er også et virkemiddel til å redusere foreldrebetalingen, ved at private i enda sterkere grad settes i stand til å følge maksimalprisen. Videre er økt likebehandling et virkemiddel for å sikre mangfoldet i sektoren.

Regjeringen foreslår derfor å øke skjønnsmidlene med om lag 230 mill. kroner for å finansiere økt offentlig tilskudd til private barnehager fra 1. august 2005, med en helårsvirkning på om lag 550 mill. kroner. Midlene skal først og fremst gå til de private barnehagene som har mottatt minst i kommunale tilskudd til nå.

Departementet vil sende på høring forslag til endring av forskrift om likeverdig behandling. Departementet vil foreslå at den enkelte kommune i tillegg til å sørge for kostnadsdekning skal ha plikt til å finansiere private barnehager slik at samlet offentlig tilskudd utgjør minst 85 prosent av hva tilsvarende barnehager eid av kommunen i gjennomsnitt mottar. En slik plikt til likeverdig behandling vil sikre finansieringen av barnehager med

ulikt kostnadsnivå. Samtidig vil endringen legge til rette for en større utjevning mellom barnehager. Anslagsvis 60 prosent av de private barnehagene vil få økt offentlig tilskudd. Den foreslåtte økningen av skjønnsmidlene vil være tilstrekkelig til å finansiere de økte kostnadene for kommunene som følge av en slik endring.

Tidsriktig regelverk for sektoren

Legge fram en Ot. prp. om endringer i barnehageloven vårsesjonen 2005

I St.prp. nr. 1 (2003–2004) varslet regjeringen at den ville legge fram en odelstingsproposisjon i løpet av 2004. På grunn av oppfølgingen av barnehagereformen er dette arbeidet forsinket. Et tidsriktig regelverk skal være enkelt og brukervennlig både for barnehagemyndighet, -eier, foreldre og ansatte. Videre skal det bidra til å opprettholde kvaliteten i en ferdig utbygd sektor med rammefinansiering. Det tas sikte på at Odelstingsproposisjonen om endringer i barnehageloven vil bli lagt fram våren 2005.

Revidere rammeplan for barnehagen

Rammeplanen er en forskrift til barnehageloven. I forbindelse med framleggingen av en odelstingsproposisjon om endringer i barnehageloven må forskriftene gjennomgås med henblikk på forenkling og brukervennlighet. Ny rammeplan vil bli utarbeidet, blant annet på grunnlag av innspill fra arbeidsgruppen om kvalitet i sektoren. En revidert rammeplan vil tre i kraft samtidig med endringer i barnehageloven, tidligst 1. januar 2006.

God kvalitet og mangfold i barnehagene

Foreslå tiltak på bakgrunn av avgitt rapport fra departementsoppnevnt arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagene

Arbeidsgruppen skal avgi sluttrapport februar 2005. Gruppen skal bla. gi innspill til revisjon av Rammeplanen og foreslå hvordan de ulike nivåer i sektoren skal arbeide med kvalitet.

Departementet vil vurdere forslagene i rapporten og se disse i sammenheng med departementets øvrige arbeid med utvikling og kvalitet i sektoren.

Følge opp arbeid med å utvikle kvalitetsindikatorer i KOSTRA

Det er besluttet at KOSTRA skal ta inn indikatorer for kvalitet i sin rapportering, herunder barnehager. Departementet vil delta i dette arbeidet og vur-

dere om det er mulig og hensiktsmessig å innarbeide flere kvalitetskriterier i KOSTRA.

Gode målrettede ordninger for barn med særlige behov

Følge opp kunnskapsstatus om kvaliteten i tilbudet for barn med funksjonshemming

Kunnskapsstatusen om forskning om barn med funksjonshemming i barnehage skal ferdigstilles innen utgangen av 2004. Departementet vil i 2005 følge opp tilrådingene i rapporten.

Evaluere ny tilskuddsordning for minoritetsspråklige barn i førskolealder

Departementet vil iverksette en evaluering av tilskuddsordningen til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder høsten 2004. Evalueringen skal gå over to barnehageår. Endelig rapport vil foreligge sommeren 2006.

God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken

Følge opp barnehageforskningen i regi av Forskningsrådet (jf. kap. 846 post 50)

Norsk senter for barneforskning (NOSEB) er tildelt midler fra barnehageforskningen under *Velferdsprogrammet*. Prosjektperioden er 2003–2008. Departementet vil i denne perioden følge opp og ha kontakt med NOSEB for å være løpende orientert om resultater fra prosjektene. Forsknings-

nettverket som er opprettet i tilknytning til arbeidet vil bidra til å øke kompetansen i feltet.

Integrere likestillings- og miljøperspektivet i barnehagepolitikken

Følge opp handlingsplan for likestilling og BFDs miljøhandlingsplan

Departementet vil videreføre handlingsplanen for likestilling i barnehagene. Midler fra departementet kanaliseres til koordinerende fylkesmenn med ansvar for oppfølging i sine regioner. Fylkesmennene skal sørge for at likestillingsarbeidet forankres i kommunen som barnehagemyndighet. Kommunen har etter likestillingsloven og kommunelovens § 48 en aktivitets- og redegjørelsesplikt mht tilstand og tiltak for likestilling i barnehagene. Departementet vil i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet bidra til at høyskolene utvikler dette feltet og integrerer det i undervisningen.

Departementet vil sørge for at rammeverket for barnehagene bygger på likestillingsprinsippene, følge opp planen gjennom årlige konferanser, og vurdere behovet for forskning.

I miljøhandlingsplanen til BFD er et av fokusområdene barnehager. På området barnehager er både virkemidler og tiltak drøftet. I forbindelse med den treårige kvalitetssatsingen er barnehagernes inne- og utemiljø kartlagt i et utvalg barnehager, og bygninger og uteområder synes jevnt over å være bra (NOVA-rapport 9/2004). I arbeidet med gjennomgangen av barnehageloven vil også krav til barnehagens uteområder bli vurdert. Odelsingsproposisjonen vil bli lagt fram våren 2005.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 856 Barnehager

Delmål	Resultatmål
Barnehageplass til alle som ønsker det	Nye plasser til 9000 barn i 2005, 6200 under 3 år og 2800 over 3 år Videreføre statlig investeringstilskudd til nye barnehageplasser
Videre innfasing av økonomisk likeverdig behandling	Ikke-kommunale barnehager skal sikres minst 85 prosent av offentlig finansiering i tilsvarende kommunale barnehager
Tidsriktig regelverk for sektoren	Legge fram en Ot.prp. om endringer i barnehageloven vårsesjonen 2005 Revidere rammeplan for barnehagen

Delmål	Resultatmål	
God kvalitet og mangfold i barnehagene	Foreslå tiltak på bakgrunn av avgitt rapport fra arbeidsgruppe om kvalitet i barnehagene. Følge opp arbeid med å utvikle kvalitetsindikatorer i KOSTRA	
Gode og målrettede ordninger for barn med særlige behov	Følge opp kunnskapsstatus om kvaliteten i tilbudet for barn med funksjonshemming Evaluerer ny tilskuddsordning for minoritetsspråklige barn i førskolealder	
God kunnskap som grunnlag for barnehagepolitikken	Følge opp barnehageforskningen i regi av Forskningsrådet	
Integrere likestillings- og miljøperspektivet i barnehagepolitikken	Følge opp handlingsplan for likestilling og BFDs miljøhandlingsplan	Andel menn i barnehagene

Nærmere om budsjettforslaget

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Midlene nyttes til forskning, forsøks- og utviklingsarbeid, kartlegginger og informasjons- og erfaringsspredning. Midlene skal blant annet nyttes til fylkesmannens arbeid med informasjon, veiledning, iverksetting, oppfølging og kontroll knyttet til gjennomføringen av de omfattende endringene av juridisk og økonomisk art knyttet til barnehagereformen, samt kvalitetsutvikling i barnehagesektoren. Fylkesmannen har en nøkkelrolle i arbeidet med å øke utbyggingen av nye barnehageplasser, og arbeidet med å sikre full behovsdekning vil være den viktigste oppgaven for fylkesmannen i 2005.

Post 50 Tilskudd til samiske barnehage tilbud Mål

Formålet med tilskuddet er å tilrettelegge for at samiske barn skal få utvikle sitt språk og sin kulturbakgrunn i barnehagen. Tilskuddet, som forvaltes av Sametinget, omfatter tilskudd til samiske barnehager og midler til informasjons- og utviklingsarbeid.

Tildelingskriterier

Sametinget har utarbeidet egne retningslinjer for tilskuddet.

Oppfølging og kontroll

Sametinget rapporterer gjennom Sametingets årsmelding til Stortinget. Sametinget og BFD har årlige samarbeids- og informasjonsmøter.

Rapport 2003

Sametinget har fordelt midler til 45 samiske barnehager (70 avdelinger). Det er også tildelt midler til samiskopplæring i barnehagen til 16 norske barnehager. Videre har Sametinget arrangert nasjonale konferanser og nettverksamlinger for barnehageansatte. Sametinget gir støtte til ulike prosjekt, blant annet innenfor det sørsamiske området.

Budsjettforslag 2005

Bevilgningen er prisjustert i 2005. Midlene forvaltes av Sametinget.

Post 60 Driftstilskudd til barnehager, overslagsbevilgning

Ordinært driftstilskudd til barnehager

Mål

Det ordinære driftstilskuddet skal nyttes til å nå målene om full utbygging, lavere foreldrebetaling og god kvalitet i barnehagene. Tilskuddet er øremerket og gis på like vilkår til alle godkjente barnehager.

Tildelingskriterier

Driftstilskuddet gis til alle godkjente barnehager. Tilskuddet utbetales etter gjeldende satser, avhengig av barnas alder og avtalt oppholdstid per uke. Tilskuddet er differensiert mellom private og offentlige barnehager. Private barnehager mottar et høyere tilskudd enn offentlige barnehager. Det er egne satser for barn med tilbud i åpen barnehage. Driftstilskuddet beregnes hvert år basert på årsmeldingene fra barnehageeier per 15. desember året før. Fylkesmennene har ansvaret for forvaltningen av de statlige tilskuddene til barnehagene. Kommunene videreformidler tilskuddet til de private barnehageeierne. Dette ansvaret er hjemlet i barnehageloven § 8. Nye barnehager får driftstilskudd fra og med åpningsmåneden.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal som barnehagemyndighet kontrollere at opplysningene gitt av barnehageeier om antall barn og oppholdstider er i samsvar med de faktiske forhold, jf. Barnehageloven §§ 8,10 og 11. Departementet stiller også krav om at alle ikke-kommunale barnehager rapporterer regnskapsopplysninger. For kommunale barnehager hentes tilsvarende opplysninger inn gjennom KOSTRA.

Rapport 2003

Se Resultatrapport 2003.

Budsjettforslag 2005

Satsene er videreført på samme reelle nivå som i 2004.

Tabell 6.14 Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager for 2005. Offentlige barnehager. Kroner per år.

Barnas ukentlige oppholdstid	Tilskudd for barn født 2001 og tidligere	Tilskudd for barn født 2002 Og senere
0–8 timer	6 760	13 770
9–16 timer	13 500	27 580
17–24 timer	20 280	41 320
25–32 timer	27 000	55 090
33–40 timer	27 980	57 860
41 timer eller mer	35 460	69 850

Tabell 6.15 Statlig driftstilskudd til ordinære barnehager og familiebarnehager for 2005. Private barnehager. Kroner per år.

Barnas ukentlige oppholdstid	Tilskudd for barn født 2001 og tidligere	Tilskudd for barn født 2002 og senere
0–8 timer	7 580	15 460
9–16 timer	15 170	30 950
17–24 timer	22 740	46 390
25–32 timer	30 300	61 840
33–40 timer	31 410	64 970
41 timer eller mer	39 810	78 400

Tabell 6.16 Statstilskudd til drift av åpen barnehage for 2005. Kroner per år.

Barnas ukentlige oppholdstid (dvs. barnehagenes ukentlige åpningstid)	Tilskuddssats per barn
6–15 timer	6 900
16 timer eller mer	12 640

Tilskudd til tiltak for nyankomne flyktnings barn**Mål**

Intensjonen med tilskuddet er at kommuner og private barnehageeiere skal kunne gi barn av nyankomne flyktninger et barnehagetilbud når familien skal etablere seg i bosettingskommunen etter opphold i mottak. Ordningen omfatter også barn av personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Ordningen omfatter ikke barn av asylsøkere.

Tildelingskriterier

Tilskuddet omfatter 15 timers barnehagetilbud i åtte måneder for barn av nyankomne flyktninger, og personer som har fått opphold på humanitært grunnlag. Tilskuddet kan forlenges ut nærmeste kalender- eller skoleår. Tilskuddet gis hvis antallet nyankomne flyktninger er tre eller flere. Som hovedregel skal det være ansatt tospråklig assistent i barnehagen. Tilskuddsordningen er uendret i 2005.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningen.

Rapport 2003

I 2003 ble det gitt tilskudd til 556 barn.

Budsjettforslag 2005

Ordningen videreføres på samme reelle nivå som i 2004.

Tilskudd til drift av barnehager på Svalbard**Mål**

Tilskuddet skal bidra til at barnehageeiere på Svalbard kan gi et godt, rimelig og fleksibelt tilbud til de familier som ønsker barnehageplass.

Tildelingskriterier

Det utbetales driftstilskudd til barnehagetiltak på Svalbard etter ordinære satser. Barnehageloven gjelder ikke på Svalbard, og dermed utløses ikke driftstilskuddet automatisk som for barnehager på fastlandet. Tilskuddet tildeles etter departementets vedtak i hvert enkelt tilfelle. Tilskuddet utbetales gjennom Longyearbyen Lokalstyre.

Oppfølgingen og kontroll

Departementet har ansvar for oppfølging og kontroll av tilskudd til drift av barnehager på Svalbard.

Rapport 2003

Tall fra SSB viser at det var 3 godkjente barnehager på Svalbard ved utgangen av 2003. Totalt hadde 96 barn et barnehagetilbud.

Budsjettforslag 2005

Satsene tilsvarende satsene for ordinært driftstilskudd til barnehager.

Lønnstillegg til førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms**Mål**

Tilskuddet skal bedre og opprettholde god tilgang på førskolelærere i Finnmark og Nord-Troms.

Tildelingskriterier

Bevilgningen dekker lønnstillegg til førskolelærere ansatt som styrere eller pedagogiske ledere i barnehager og førskolelærere ansatt i kommunenes barnehageadministrasjon i Finnmark og Nord-Troms (Karlsøy, Lyngen, Storfjord, Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa og Kvænangen). Det gis tilskudd dersom mer enn 30 prosent av de aktuelle stillingene er besatt av personer uten godkjent førskolelærerutdanning.

Oppfølgingen og kontroll

Kommunen har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningene.

Rapport 2003

Ved utgangen av 2003 var 11,2 prosent av styrere og pedagogiske ledere i Finnmark uten førskolelærerutdanning, og det tilsvarende tallet for Troms var 8,8 prosent. Landsgjennomsnittet var 9,3 prosent.

Budsjett 2005

Lønnstilskuddet utgjør 20 000 kroner per år i full stilling. Ordningen videreføres slik den var i 2004. Departementet vil evaluere ordningen med tanke på om lønnstilskudd er et effektivt virkemiddel.

Post 61 Investeringsstilskudd til nye barnehageplasser, overslagsbevilgning

Mål

Investeringsstilskuddet er et engangstilskudd til nyetablerte barnehageplasser. Tilskuddet skal dekke deler av anleggskostnadene (tomte- og byggekostnader) ved nybygg, tilbygg eller ombygging, dvs. at investeringsstilskuddet reduserer finansieringsbehovet (for eksempel lånebehovet eller behovet for egenkapital). Tilskuddet ble innført i 2003.

Tildelingskriterier

Investeringsstilskuddet gis til bygging av nye plasser i ordinære barnehager. Med ordinær barnehage forstås i denne sammenheng bygning spesielt tilpasset barnehageformål og som er godkjent til dette bruk, jf. barnehageloven §§ 3, 8 og 12, det vil si barnehagen skal være lokalisert i egen bygning/ha egen lokaler. Nærmere tildelingskriterier gis i eget rundskriv.

Oppfølging og kontroll

Fylkesmannen og kommunen som barnehagemyndighet har ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningene.

Rapport 2003

Se Resultatrapport for 2003.

Budsjettforslag 2005

Basert på et måltall på 9 000 nye plasser, forslås bevilgningen på kap. 856, post 61 satt til 160 mill. kroner.

Post 62 Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage

Mål

Barnehageloven § 9 gir barn med funksjonshemming rett til prioritet ved opptak til barnehage. For at barn med funksjonshemming skal kunne dra nytte av opphold i barnehage, kan det være behov for særskilt tilrettelegging av fysiske og personalmessige forhold. Staten gir derfor et eget tilskudd øremerket barn med funksjonshemming, som skal bidra til å dekke barnehageeiers ekstrakostnader knyttet til slik tilrettelegging.

Tildelingskriterier

Tilskuddet utmåles på bakgrunn av antall barn 1–5 år i den enkelte kommune.

Kommunene fordeler midlene på bakgrunn av søknader fra barnehager som gir et tilbud til barn med funksjonshemming. Tilskuddet kan blant annet nyttes til å styrke barnehagens bemanning, redusere barnegruppens størrelse, gi tilskudd til eller dekke særlige skyssordninger, fysiske tilrettelegging eller innkjøp av særskilt materiell. Midlene kan også nyttes til tegnspråkopplæring av kortere varighet for personale i barnehager som har døve eller sterkt hørselshemmede barn. Tilskuddet skal ikke nyttes til å finansiere tilbud eller rettigheter barna har etter annet regelverk, for eksempel spesialpedagogisk hjelp etter opplæringsloven.

Oppfølging og kontroll

Kommunene har som barnehagemyndighet ansvar for å kontrollere at midlene blir brukt i tråd med forutsetningene.

Rapport 2003

Tall fra SSB viser at det i 2003 var i alt 5 144 barn med funksjonshemming i barnehage, hvorav 3 326 var tatt opp etter § 9 i barnehageloven.

Budsjettforslag 2005

Bevilgningen er prisjustert for 2005.

Post 63 Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder**Mål**

Tilskuddet skal bidra til at kommunene kan utforme tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder. Et delmål med tilskuddsordningen er å bidra til økt deltakelse av minoritetsspråklige barn i barnehage, fordi barnehagen er en god integrerings- og språkopplæringsarena for førskolebarn. Et annet delmål er å bidra til at kommunene utformer helhetlige tiltak på tvers av tjenestetilbudene.

Tildelingskriterier

Tilskuddet tildeles kommunene ut fra antall minoritetsspråklige barn i alderen 1 til 5 år som går i barnehage. For 2005 vil tildelingen være på bakgrunn av opplysninger gitt gjennom barnehagenes årsmeldinger per 15. desember 2004. Kommunene kan nytte tilskuddet fleksibelt og utforme tiltak ut fra lokale variasjoner, ressurser og behov. Tilskuddet følger ikke barnet. Det er øremerket tiltak for minoritetsspråklige barn i førskolealder og skal primært nyttes til tiltak rettet direkte mot barna. I tillegg til å utforme tiltak i barnehage, herunder tilbud om tospråklig assistanse, kan tilskuddet nyttes til å styrke informasjonen til foreldre, tilrettelegge tiltak for minoritetsspråklige barn som ikke har barnehageplass, og til å utvikle tverrfaglige tiltak med barnehagen som en naturlig samarbeidspart.

Oppfølging og kontroll

Kommunen har ansvar for å kontrollere at tilskuddet nyttes etter forutsetningene.

Budsjettforslag 2005

Bevilgningen prisjusteres for 2005. (I 2004 ble bevilgningen fordelt på tilskuddet til tospråklig assistanse første halvår og den nye tilskuddsordningen andre halvår.)

Post 65 Skjønnsmidler til barnehager**Mål**

Skjønnsmidler er statlige midler til kommunene, øremerket barnehagedrift. Målet med skjønnsmidler er å kompensere for kommunenes økte netto

merutgifter som følge av maksimalpris, kommunal plikt til økonomisk likeverdig behandling og drift av nye barnehageplasser. Barnehageforliket (jf. Innst.S.nr. 250 (2002–2003)) slår fast at kommunenes samlede bruk av frie midler i sektoren skal nominelt videreføres på samme nivå som ved inngåelsen av forliket. All økning i offentlig finansiering skal komme gjennom økning i de statlige tilskuddene. Behovet for økte offentlige midler i den forbindelse varierer mye mellom kommunene, avhengig av barnehagedekning, tidligere kommunal egenfinansiering og nivå på foreldrebetaling.

Tildelingskriterier

Tildelingskriteriene vil i hovedsak være som for 2004. Midlene utbetales etter beregninger av kostnadene i den enkelte kommune som følge av maksimalpris i kommunale og private barnehager og etableringen av nye barnehageplasser. Midlene skal videre gå til å bedre driftsvilkårene for de private barnehagene, som et neste trinn i innfasingen av likeverdig behandling i forhold til det offentlige tilskudd. Økningen av skjønnsmidlene med 230 mill. kroner fra 1. august 2005 skal nyttes til de private barnehagene som har mottatt minst i kommunale tilskudd til nå. En forutsetning for tildeling av skjønnsmidler til kommunene er at de ikke reduserer sitt eget bidrag til sektoren.

Oppfølging og kontroll

Fylkesmannen vil få ansvar for tildeling og kontroll med midlene.

Budsjettforslag 2005

Det er bevilget 1 248 mill. kroner til skjønnsmidler (utjevningsmidler) til kommunene på post 65. Skjønnsmidlene som ble utbetalt i 2004 videreføres med helårseffekt. I tillegg får kommunen økte skjønnsmidler i 2005 som følge av forventede merutgifter knyttet til endring av forskriften om likeverdig behandling, samt drift av nye barnehageplasser som tas i bruk i løpet av året. Kriterier for tildeling vil bli gitt i eget rundskriv.

Kap. 3856 Barnehager (jf. 856)**Post 01 Inntekter ved salg av publikasjoner**

Inntektene kommer fra salg av publikasjoner.

Kap. 0857 Barne- og ungdomstiltak

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter	1 538	2 068	2 136
50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	5 123	5 308	5 988
70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	70 121	72 974	75 455
71	Utviklingsarbeid, <i>kan nyttes under post 50</i>	3 865	5 866	6 415
72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v., <i>kan overføres</i>	5 168	5 165	5 341
73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	19 503	23 469	34 267
75	Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond)	33 500	22 000	
79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., <i>kan overføres</i>	23 060	20 661	29 663
	Sum kap 0857	161 878	157 511	159 265

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet

Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter

Oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* har stått sentralt. Meldingen ble behandlet av Stortinget i juni 2003.

Samarbeidet med andre departement om utvikling av en helhetlig politikk for barn og ungdom er videreført. Statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål spiller en viktig rolle her. Samarbeidet mellom departementene om utgivelse av publikasjonen, *Satsing på barn og ungdom*, som presenterer mål og retningslinjer for barne- og ungdomspolitikken er videreført. Publikasjonen distribueres bredt til kommuner, fylker, barne- og ungdomsorganisasjoner m.v. Informasjon og erfaringsformidling gjennom møter, konferanser og magasinet *Familia* er andre virkemidler departementet har benyttet.

Støtte til lokalt barne- og ungdomsarbeid, blant annet i større byer, i distriktskommuner og i kommuner som deltar i *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet*, er sentrale virkemidler i kontakten med kommunesektoren.

Som ledd i arbeidet med å stimulere kommunene til utvikling av en god barne- og ungdomspolitik vil BFD årlig utnevne en barne- og ungdoms-

kommune. Utnevningen skjedde første gang i 2003, og Eidskog ble Årets barne- og ungdomskommune. 28 kommuner søkte om å få utmerkelsen og en jury oppnevnt av BFD sto for utvelgelsen. Kåringen skjedde på Barne- og ungdomskonferansen 2003, en ny årlig konferanse for kommunesektoren. Rundt 400, både kommunesatte, politikere og ungdom, deltok på konferansen som hadde hovedfokus på samspill og samarbeid om en god barne- og ungdomspolitik i kommunene. Utnevningen av Årets barne- og ungdomskommune og konferansen gjennomføres som oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2002).

Oppfølging av FNs konvensjon om barnets rettigheter

Norge leverte i april 2003 sin tredje rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen. Rapporten redegjør for nye tiltak og lovendringer gjennomført i femårsperioden siden forrige rapportering. Det er blant annet redegjort for Ot.prp. nr. 45 (2002–2003) *Om lov om endringer i menneskerettsloven mv. (innarbeiding av barnekonvensjonen i norsk lov)*. I proposisjonen foreslås å inkorporere barnekonvensjonen i norsk lov gjennom menneskerettsloven. Videre ble det foreslått endringer i straffeloven, tvistemålsloven, forvaltningsloven, adopsjonsloven og barnevernsloven, som særlig gjelder barns rett til å bli hørt i rettssaker og forvaltningsaker som angår dem. Proposisjonen ble behandlet av Stortinget i juni 2003, og loven trådte i kraft 1. oktober 2003.

Som ledd i arbeidet med Norges tredje rapport ble det satset på at barn og unge skulle medvirke i rapporteringsprosessen. Barneombudet initierte

prosjektet «Livet under 18» i samarbeid med Forum for barnekonvensjonen, Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner og BFD. 1000 barn og unge i alderen 10–19 år deltok i høringer og medvirkningsprosesser. Prosjektet resulterte i at erfaringer og løsningsforslag fra barn og unge ble tatt inn i Norges tredje rapport. Synspunktene, i form av tegninger, fotografier og utsagn er også presentert i heftet «Drømmene, ideene, livet», samt på en utstilling i regjeringskvartallet høsten 2003. En høring om barnekonvensjonen hvor politikere fra flere departement deltok ble arrangert av frivillige organisasjoner i september 2003.

Økt innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene

Oppfølging av St.meld. nr. 17 (1999–2000) *Handlingsplan mot barne- og ungdomskriminalitet* står sentralt. Planen omfatter vel 40 innsatsområder og tiltak i regi av ulike departement. Et av tiltakene, *Forsøk med Ungdomskontrakter*, alternativ straffereaksjon for unge lovbrøyttere, ble avsluttet i 2003 med erfaringskonferanse og sluttrapport. Resultatene av forsøket følges opp av BFD og Justis- og politidepartementet i samarbeid.

Gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* er det gitt støtte til prosjekt, ungdomsgrupper og organisasjoner som arbeider for å motvirke vold, kriminalitet, rasisme og diskriminering blant ungdom. Det ble gitt støtte til to strakstiltak for å løse akutte problemer i ungdomsmiljø, og til enkelte prosjekt rettet mot sterkt belastet kriminell ungdom og ungdomsmiljø. BFD har også støttet forskning og evaluering på området, blant annet et treårig aksjonsforskningsprosjekt (2001–2004), som har som mål å motvirke rasistisk motivert vold og alvorlige konflikter mellom ungdomsgrupper, og splitte nasjonalistiske ungdomsmiljø. BFD har også bidratt til *Handlingsplan mot rasisme og diskriminering* (2002–2006).

Gjennom «Manifest mot mobbing» har BFD arbeidet for å øke kompetansen om forebygging og håndtering av mobbing i fritidsmiljøene. Temaet er satt på dagsorden på møter med Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Ungdom. Mobbing var også tema på den årlige kontaktkonferansen med organisasjonene. Høsten 2003 oppfordret BFD organisasjonene til å utarbeide forslag til prosjekt for å styrke kompetansen og innsatsen mot mobbing i frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og fritidsklubber. Prosjektene realiseres i 2004. Departementet

har også deltatt i arbeidet med å etablere en idébank om mobbing på Internett.

Økt samspill og samarbeid mellom myndighetene og frivillig sektor på statlig, regionalt og kommunalt nivå

BFD har videreført dialogen og samarbeidet med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, gjennom konferanser, kontaktmøter og støtteordninger. Videre har det vært samarbeidet på prioriterte politikkområder, knyttet til lokalt, nasjonalt og internasjonalt barne- og ungdomsarbeid.

Kommunene er oppfordret til å styrke samspillet med barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor blant annet gjennom BFDs tilskuddsordninger rettet mot ungdom i større bysamfunn og ungdom i distriktskommuner. Samarbeidet med kommunene som deltar i *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* ble videreført. Åtte kommuner (Skedsmo, Fauske, Time, Nedre Eiker, Askim, Verdal, Kautokeino og Lillesand) deltar i programmet i treårsperioden 2002–2004. Samspill mellom offentlige myndigheter og barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor står sentralt. I 2003 ble det avholdt en erfaringskonferanse for kommunene.

Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner

BFD forvalter tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* som i 2003 omfattet Oslo, Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Fredrikstad, Skien og Sandnes. Midlene benyttes til tiltak, forsøksprosjekt og investeringer for ungdom i alderen 12 til 25 år. Tiltak og prosjekt rettet mot ungdom med spesielle behov, utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø skal prioriteres. Om lag 80 prosent av bevilgningen ble fordelt forholdsmessig mellom bykommunene som selv avgjorde hvilke tiltak og prosjekt som skulle få støtte. De resterende 20 prosent ble forvaltet av departementet og benyttet til strakstiltak og utviklingsarbeid. Ca. 70 prosent av bevilgningen ble tildelt Oslo, Bergen og Trondheim. Oslo ble tildelt ca. 50 prosent av den samlede bevilgningen. I 2003 ble det gitt tilskudd til 67 tiltak og prosjekt i de ti byene samt tilskudd til to strakstiltak i Oslo.

En egen satsing rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer ble gjennomført, hvor 2,5 mill. kroner ble fordelt til tiltak i fem byer og fem prioriterte bydeler i Oslo. Samarbeidsprosjektet mellom Drammen og Oslo for å hindre rekruttering til Oslos rusmiljøer ble videreført. I tillegg ble det bevilget midler til et nytt samarbeidsprosjekt mellom Stavanger og Sandnes for bedre integre-

ring av unge asylsøkere og flyktninger. Det har vært avholdt et kontaktmøte og en faglig konferanse for bykommunene. Konferansen fant sted i Stavanger, og hovedtema var unge asylsøkere og flyktninger. Informasjon om arbeidet i byene og bydelene som omfattes av tilskuddsordningen er videreformidlet i et erfaringshefte (Q-1053) som BFD utga i 2003.

BFD har deltatt i styringsgruppen og i arbeidsgrupper til «Handlingsprogrammet Oslo indre øst».

I 2003 ble det fordelt 2,6 mill. kroner til *Ungdomssatsing i distriktene*. 39 distriktskommuner fikk et tilskudd på inntil 100 000 kroner. Hensikten med ordningen er å bidra til økt ungdomsaktivitet og – innflytelse i distriktskommuner, og gi ungdom tro på en fremtid lokalt. Ved tildeling av midler er departementet særlig opptatt av at ungdom skal delta aktivt i planleggingen og gjennomføringen av aktivitetene, og at det skal tas hensyn til både gutter og jenters interesser. Midlene har blitt benyttet til møteplasser og ulike ungdomsaktiviteter. De relativt små tilskuddsbeløpene har gitt gode resultater og bidratt til styrket dialog og samarbeid mellom kommunen og ungdomsmiljøene. Fra 2003 forvaltes midlene av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) på vegne av departementet.

Sikre likeverd og like muligheter for alle barn og unge

Innsats for å sikre likeverdige muligheter står sentralt i BFDs ulike tilskuddsordninger og handlingsplaner. Den generelle innsats overfor barn og ungdom med innvandrerbakgrunn skjer særlig gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* der tiltak og prosjekt som fremmer integrering av barn og ungdom med innvandrerbakgrunn er prioritert. Gjennom forskning og utviklingsarbeid innhentes kunnskap om barn og ungdom med innvandrerbakgrunn som del av statistikkgrunnlaget og den generelle satsingen med vekt på å beskrive likheter og forskjeller i livssituasjon, hverdagsliv og levekår. Innsatsen for enslige mindreårige asylsøkere og mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er videreført og omtales under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet.

BFD har god kontakt med Sametinget om spørsmål rundt oppvekst og levekår for samiske barn og ungdom. I 2003 ble samarbeidet om et hefte som skal stimulere kommunene til bedre tilrettelegging av tilbud til samiske barn og ungdom fullført. Departementet har gitt støtte til evaluering

av hvilke konsekvenser innføring av samiske virkemidler har hatt for oppvekstmiljøet i Kåfjord. Samarbeidet med Kautokeino gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* ble videreført.

Departementet er opptatt av å styrke situasjonen til barn og ungdom av nasjonale minoriteter. Den årlige sigøynerfestivalen som viser sigøynerkulturen og dens tradisjoner fikk støtte i 2003. Departementet ønsker å stimulere til at grupper av barn og unge fra nasjonale minoriteter danner lokale grupper og har informert om muligheten til støtte gjennom tilskuddsordningen *Frifond*.

BFD har deltatt i arbeidet med den nye stortingsmeldingen om funksjonshemmede (St.meld. nr. 40 (2002–2003)). Det har blitt arbeidet for å gjøre tilrettelegging av fritidstilbud for funksjonshemmede til en naturlig del av det generelle ungdomsarbeidet, blant annet gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom en ny og forenklet forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner.

St.meld. nr. 25 (2000–2001) *Levekår og livskvalitet for lesbiske og homofile i Norge* er fulgt opp på en rekke områder, blant annet forskning, informasjonsvirksomhet, styrking av organisasjoner, antidiskrimineringsarbeid og ungdomsarbeid. Se nærmere omtale under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.

Arbeid med å sikre likestilling, likeverd og like muligheter for jenter og gutter er fulgt opp gjennom BFDs ulike støtteordninger til lokalt ungdomsarbeid, og gjennom informasjon og kontakt med ungdomsmiljøene. Se vedlegg om *Kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet*.

Stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling

Samarbeidet med Norges forskningsråd om forskning på barne- og ungdomsområdet er videreført gjennom støtte til *Velferdsprogrammet – samfunn, familie, oppvekst* (1999–2008). Det er også bevilget midler til forskningsmiljø til oppdrag og undersøkelser. Blant annet ble en utredning om levekår for ungdom i større bysamfunn gjennomført av Statistisk sentralbyrå. Samarbeidet med Statistisk sentralbyrå om utarbeiding av aktuell statistikk for barn og unge, som blant annet kommuner og fylker kan benytte i sitt planarbeid, er videreført. Det er også gitt støtte til utarbeidelse av eksempelsamlinger, konferanser og annen kompetanseoppbygging på barne- og ungdomsområdet.

Styrke barn og ungdoms mulighet til selvstendighet og egenutvikling, samt øke deres medansvar og innflytelse over eget liv og i samfunnet

Støtte barn og ungdoms deltakelse og engasjement gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

BFD gir støtte både det lokale, det nasjonale og det internasjonale arbeidet til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene i Norge. Den lokale og sentrale støtten er virkemidler som sammen skal stimulere til et levende og mangfoldig organisasjonsliv for og med barn og unge.

I tillegg har departementet gitt driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Ungdom. Departementet har faste kontaktmøter med disse sammenslutningene, og arrangert en årlig konferanse med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper. Tema for årets konferanse var ungdom og makt, «Manifest mot mobbing» og fattigdom i Norge.

BFD har tatt initiativ til en helhetlig evaluering av de statlige tilskuddsordningene til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Oppdraget ble gitt til Agenda Utredning og Utvikling AS, og rapporten vil foreligge høsten 2004. Det ble også gitt støtte til forskning om barne- og ungdomsorganisasjoner gjennom Norges forskningsråd.

Styrke de frivillige organisasjonenes arbeid gjennom forenklet regelverk og økt grunnstøtte

Støtte til barne- og ungdomsorganisasjonenes nasjonale og internasjonale arbeid reguleres av en egen forskrift. En ny og forenklet forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner ble fastsatt av BFD 16. desember 2002, og gjort gjeldende for tilskuddsåret 2003. For å sikre organisasjonene stabilitet i sine tilskudd, ble det med den nye forskriften innført en egen overgangsordning på tre år. Ordningen ble også styrket med 10 mill. kroner. Det nye regelverket har gjort det enklere for nye organisasjoner og organisasjoner med et begrenset rekrutteringsgrunnlag å få nasjonal grunnstøtte. I 2003 mottok 68 organisasjoner med i overkant av 300 000 medlemmer under 26 år nasjonal grunnstøtte. Dette er en økning på ti organisasjoner fra året før. Forenklingen har også redusert organisasjonenes og forvaltningens arbeid med søknadsskriving og -behandling.

Støtten forvaltes av et eget forvaltningsorgan, Fordelingsutvalget. Et nytt Fordelingsutvalg ble oppnevnt av BFD høsten 2003. Samtidig ble utval-

gets instruks revidert. Fordelingsutvalget har fortsatt praksisen med systematiske kontroller av organisasjonens dokumentasjon, og opprettholdt en restriktiv sanksjonspraksis ved brudd på regelverket. Det er også satset på informasjon og veiledning om det nye regelverket.

Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Gjennom støtteordningen *Frifond* gis det tilskudd til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt. Ordningen ble etablert i 2000. I 2003 var BFDs andel av *Frifond*-midlene 61,5 mill. kroner. 33,5 mill. kroner av midlene ble bevilget over BFDs budsjett. Med virkning fra 2003 ble *Frifond* tilført en øremerket del av midlene til kulturområdet fra spilloverskuddet, og BFDs andel av dette var i 2003 på 28 mill. kroner. Ordningen forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. *Frifond* ordningen ble evaluert av Rogalandsforskning i 2002. Sentralt i evalueringen var problemstillinger knyttet til forvaltningen av *Frifond*. Den framtidige organiseringen av *Frifond* er drøftet i St.meld. nr. 48 (2002–2003) *Kulturpolitikk fram mot 2014*.

Det er også gitt støtte til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt gjennom andre tilskuddsordninger og satsinger, blant annet tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Videre er det gitt midler til *Idébanken*, en støtteordning for flerkulturelle aktiviteter blant barn og ungdom, som forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner. Gjennom ordningen er det gitt støtte til en rekke lokale aktiviteter.

Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet

BFD har videreført informasjonsarbeidet for å motivere kommuner til å styrke barn og ungdoms innflytelse i lokalsamfunnet og videreutvikle de verktøyene som brukes for dialog med barn og ungdom. I 2003 utga departementet en erfaringsamling med eksempler fra arbeidet i 15 kommuner og fra alle fylker som har et innflytelsesorgan for ungdom (Q-0302).

Porsgrunn er en av kommunene som har hatt en systematisk form for medvirkning fra barn og ungdom siden begynnelsen av 90-tallet. Av den grunn har departementet støttet en evaluering av arbeidet i Porsgrunn. Evalueringsrapporten ble utarbeidet av Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) og forelå i 2003. Evaluering av programmet «Barn og unge: Sam-

funnsengasjement, medvirkning og innflytelse i Vestfold», ble videreført.

Bidra til å sikre barns og ungdoms rettigheter og interesser på medie- og informasjonsområdet

BFD har i 2003 arbeidet med å gi barn, ungdom og foreldre opplysning og veiledning om trygg bruk av Internett gjennom oppfølging av den nasjonale tiltaksplanen *Barn, unge og Internett*, og prosjektet *Safety, Awareness, Facts and Tools* (SAFT), hvor Norge, Sverige, Danmark, Island og Irland deltar. SAFT-prosjektet er støttet av EUs handlingsplan for sikker bruk av Internett. Arbeidet med den nasjonale tiltaksplanen og SAFT-prosjektet er tett koordinert og Statens filmtilsyn har ansvar for begge prosjektene.

I 2003 har det vært utstrakt aktivitet. Det er blitt gjennomført en undersøkelse som har kartlagt barns nettatferd og potensielle problemområder knyttet til deres bruk av Internett. Videre er det etablert et nettverk som samler aktører fra myndigheter, forskning, bransje og ideelle organisasjoner. I april 2003 ble nettstedet www.saftonline.no åpnet. Nettstedet inneholder informasjon om trygg bruk av Internett og om problemområder knyttet til Internett. Gjennom nettstedet samarbeider SAFT med Kripos om å videreformidle tips om ulovlig eller krenkende atferd og innhold på Internett. I samarbeid med IKT-Norge og bransjeaktører er det utviklet og spredt guider for sikker bruk av Internett. SAFT-sekretariatet har fungert som ressurscenter for myndigheter, presse, bransje og publikum, og hatt et stort antall presseoppslag i løpet av året.

I februar 2003 ble nettstedet www.ung.no åpnet. Nettstedet, som skal gi ungdom informasjon om deres rettigheter, muligheter og plikter, er finansiert av BFD og drevet av BUFA. I løpet av året ble det sendt ut to brosjyrer i regi av www.ung.no til alle 10. klassinger. Nettstedet har hatt en positiv utvikling i antall brukere.

Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

Delta i utviklingen av internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet

Departementet har deltatt aktivt i det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet og fulgt opp Nordisk Ministerråd sin handlingsplan *Norden inn i et nytt årtusen – tverrsektoriell handlingsplan for barne- og ungdomspolitisk samarbeid 2001–2005*.

BFD har ansvaret for Norges deltakelse i EU programmet UNG i Europa som gjennomføres i

perioden 2000–2006. BUFA har ansvaret for den praktiske gjennomføringen, og forvalter EU-midler til de desentraliserte delene av programmet (se rapportering under kap. 859 Ung i Europa). Departementet har i 2003, i samarbeid med BUFA, oversendt til Europakommisjonen Norges vurdering av hvordan programmet er gjennomført i første halvdel av syvårs perioden.

Departementet har deltatt i arbeidet til Europarådets styringskomité for ungdomsspørsmål, og bidratt til Ministerkomiteens arbeid med å gjennomføre målsettingene og prioriteringene for Europarådets arbeid med ungdomspolitiske spørsmål. BFD har bidratt til det norske programmet for formannskapet i Ministerkomiteen (mai – november 2004). Europarådet har i 2003 foretatt en vurdering av norsk ungdomspolitikk. Departementet har i den forbindelse publisert en rapport om norsk ungdomspolitikk, som bygger på St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge*. En gruppe internasjonale eksperter fra Europarådet har, med bakgrunn i rapporten og to besøk i Norge høsten 2003, laget en vurdering av norsk ungdomspolitikk. I vurderingen påpekes det at Norge er ledende når det gjelder kvalitet, budsjett, lovgivning og handlingsplaner på det barne- og ungdomspolitiske området. Vurderingen ble presentert og diskutert på et åpent møte i Oslo i januar 2004 og presentert for Europarådets styringskomité for ungdomsspørsmål i februar 2004. Det vil bli jobbet med å følge opp ekspertgruppens vurdering.

Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet.

Norge overtok formannskapet i Barentsrådet i oktober 2003. Det innebærer også at departementet har formannskapet i arbeidsgruppen for ungdomspolitisk samarbeid. Arbeidsgruppen har etablert et informasjons- og veiledningskontor i Murmansk. Kontoret er finansiert av Finland, Sverige, Russland og Norge i fellesskap og skal bistå enkeltpersoner, ungdomsgrupper, organisasjoner og lokale myndigheter for å fremme multilateralt samarbeid i regionen. BFD har satt av 1 mill. kroner årlig som støtte til slike aktiviteter. Midlene forvaltes av Barentsssekretariatet i Kirkenes.

Det er etablert en arbeidsgruppe under Østersjørådet for å utvikle det ungdomspolitiske samarbeidet i regionen. Medlemslandene i Østersjørådet finansierer i fellesskap informasjonssekretariatet i Kiel, Tyskland.

BFD inngikk høsten 2000 en samarbeidsavtale med Litauen på det ungdomspolitiske området. Avtalen omfatter blant annet gjensidig utveksling av erfaringer, studiebesøk og hospitering i kommuner. Departementet arbeider med å utvide samarbeidet til også å omfatte det barnepolitiske området.

Tilstandsvurdering

Samspill om en helhetlig barne- og ungdomspolitik

St.meld. nr. 39 (2001–2002) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* legger opp til et helhetlig arbeid for å styrke oppvekstmiljøet. Et hovedperspektiv er barn og ungdom som ressurs. Et annet viktig perspektiv er styrking av foreldreansvaret. I meldingen fremheves betydningen av styrket koordinering av innsatsen for barn og ungdom både på statlig og på lokalt nivå. Økt samspill og samarbeid med barn og ungdom, foreldre og frivillige organisasjoner er av særlig betydning. Dette stiller både lokale og sentrale myndigheter overfor nye utfordringer.

Engasjement, deltakelse og innflytelse

Selv om barn og unge har rett til, blant annet gjennom FNs barnekonvensjon, å si sin mening og bli hørt i alle saker som angår dem, er det langt fram til at alle får muligheter til påvirkning i alle saker. Det er behov for kontinuerlig søkelys på, og informasjon om, de rettighetene som barn og unge har til innflytelse i sitt hverdagsliv og på samfunnsutviklingen.

Det er positivt at ca. 3/4 av landets kommuner har opprettet barne- og ungdomsråd eller lignende innflytelsesorganer for barn og ungdom. Men disse kommunale organene fungerer svært ulikt og kan være ute av drift i perioder. Det er behov for rådgivning, opplæring og ide- og erfaringsutveksling blant annet gjennom nettverk. Det er også behov for bevisstgjøring om at det fins en rekke metoder for innhenting av synspunkter fra berørte grupper av barn og ungdom. Barn og ungdom som deltar i kommunale plan- og beslutningsprosesser har behov for veiledning, oppfølging og tilbakemelding. Både offentlige myndigheter og frivillige organisasjoner har utfordringer i arbeidet med å tilrettelegge for økt innflytelse fra barn og ungdom, både på lokalt, regionalt og nasjonalt nivå. Det er og en utfordring å utnytte de muligheter som teknologien gir for barn og ungdoms engasjement og innflytelse.

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige i arbeidet med å fremme barn og

ungdoms deltakelse og innflytelse i samfunnet. Deltakelse bidrar til skolering og lederrekruttering og stimulerer til engasjement og medansvar. Gjennom organisasjonene har barn og ungdom en kanal for meningsyttringer til myndigheter på alle nivå.

Fellesskap, ansvar og respekt for andre

En forutsetning for et godt samfunn er at befolkningen tar ansvar og ivaretar fellesinteresser. Det er viktig at barn lærer å sette seg inn i andres situasjon og føler ansvar for sine omgivelser. Også i ungdomstiden må det legges til rette for utvikling av ansvarlige holdninger og handlinger. Familien er den viktigste opplæringsarena. I tillegg er det viktig med positive barne- og ungdomsmiljø som kan stimulere til ansvar, medvirkning og engasjement.

Respekt og ansvar for andre er vesentlige forutsetninger for å bekjempe negative trekk knyttet til vold, mobbing, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene. Det er nødvendig med møteplasser lokalt som er åpne og inkluderende for alle, og som skaper positive erfaringer av fellesskap mellom barn og unge med ulike bakgrunn. Det er og av betydning at voksne engasjerer seg som støttespillere og positive rollemodeller, og at det fins gode ordninger som knytter barn og unge som står utenfor til fellesskapet.

Likeverd og like muligheter for alle barn og unge

De aller fleste barn og unge har gode oppvekstvilkår, de vokser opp i trygge omgivelser og under gode økonomiske kår. Dette gjelder imidlertid ikke alle. For noen preges hverdagen av dårlige levekår og problemer som gjør at de ikke har like gode muligheter som flertallet. Samfunnet har klare utfordringer når det gjelder å bedre oppvekstvilkårene for barn og unge som strir med problemer.

Det er en utfordring å skape holdningsendringer i samfunnet som gir barn og ungdom med innvandrerbakgrunn samme muligheter som andre til å være aktive deltakere og bruke sine ressurser. Selv om det går bra med mange, er det et betydelig antall barn, ungdom og familier med innvandrerbakgrunn som har problemer knyttet til inkludering og deltakelse i det norske samfunnet. Statistikk viser at familier med innvandrerbakgrunn i større grad berøres av fattigdomsproblemer enn gjennomsnittsbefolkningen, og barn og ungdom er spesielt sårbare i denne situasjonen. Mange kjenner seg lite igjen i majoritetsamfunnets definisjon av å være norsk og opplever diskriminering og ute-

stengning, samtidig som negative oppslag i media kan være med på å stemple barn og ungdom med utgangspunkt i etnisitet. Fortsatt behersker mange barn norsk dårlig ved skolestart, og noen har vanskeligheter med å gjennomføre grunnskolen. Enkelte opplever både en generasjonskonflikt og en konflikt mellom verdier og normer som foreldrene formidler hjemme og de som gjelder i det norske samfunnet for øvrig.

Norge er ikke bare et flerkulturelt, men også et flerreligiøst samfunn. I Norge finnes det trossamfunn som praktiserer en oppdragelse som kan innebære isolering og sterk sosial kontroll. Det er viktig å motvirke at ulik kulturell og religiøs tilhørighet hemmer deltakelse og integrering i samfunnet, som igjen kan innebære brudd på barn og unges rettigheter.

Samiske barn og unge vil i ulik grad føle tilknytning til det samiske samfunnet. Denne variasjonen bestemmes av mange faktorer. Oppdragelse fra foreldre og slekt står sentralt, samtidig som lokalsamfunnet verdier er av betydning. Samiske barn og unge velger forskjellige strategier i møte med gamle fordommer og uvitenhet.

Barn og unge med funksjonshemminger møter flere og større barrierer på en rekke livsarenaer enn andre. Helhetlige og samordnede tjenester, overgangen fra barn til voksen, tilgjengelighet og samvær med venner er områder som peker seg ut som problematiske. Det er av betydning at foreldre til funksjonshemmede får avlastning og støtte. Det er også nødvendig å spørre funksjonshemmede barn og ungdom selv, og høre på deres råd når det gjelder innsats og arbeid som kan bedre deres situasjon.

Samfunnet har i dag en mer åpen holdning til homofili. Likevel opplever enkelte unge diskriminering og negative holdninger. Det er behov for å bidra til større åpenhet omkring homofili, bekjempe fordommer i lokalmiljøene, og drive informasjonsarbeid.

Jenter og gutter har like rettigheter og muligheter på de fleste områder, men gjør forskjellige valg blant annet når det gjelder utdanning og arbeid. Også når det gjelder deltakelse i fritidsaktiviteter og forholdet til venner og foreldre finner vi kjønnsforskjeller. Både gutter og jenters behov må ivaretas ved utforming av den lokale barne- og ungdomspolitikken.

Oppvekst- og levekår i de største byene og i distriktene

Sentraliseringen fortsetter, og en høy andel barn og ungdom vokser opp i større byer og deres omlandskommuner. Bymiljøet gir rom for et mang-

fold av aktiviteter, men innebærer også at barn og ungdom kan bli eksponert for negative miljø. Selv om de aller fleste klarer seg bra, er andelen barn og unge i storbyene som rammes av dårlige oppvekst- og levekår høyere enn tallene på landsbasis. Levekårsproblemene kan være knyttet til kriminalitet og utrygghet, sosial isolasjon og ensomhet, fattigdom, arbeidsløshet og løs tilknytning til arbeidsmarkedet, dårlige bomiljø og trafikkproblemer.

Satsing på barn og unges oppvekstvilkår er en avgjørende faktor for å sikre bosettingen i distriktene. Distriktskommuner bør derfor stimulere til positive opplevelser for barn og ungdom og et godt oppvekstmiljø, blant annet gjennom å gi barn og ungdom gode muligheter for deltakelse og innflytelse lokalt. At ungdom får innflytelse kan ha betydning for om de ser for seg en framtid lokalt, og ønsker å etablere seg i kommunen.

Informasjon, medier og kommunikasjon

Tilgang på pålitelig informasjon er en viktig forutsetning for deltakelse og innflytelse i samfunnet. Informasjonsmengden har aldri vært større, noe som stiller store krav til den enkelte om å søke og vurdere informasjon. Det er av betydning at barn og unge får mulighet til å trene sin kritiske sans og utvikle informasjonskompetanse. For myndighetene er det også en utfordring å tilrettelegge for samlet og lett tilgjengelig informasjon rettet mot barn og unge. Teknologien åpner viktige kanaler hvor offentlige myndigheter kan nå frem med informasjon til barn og unge på «deres» arena.

Mediene er viktige i barn og unges sosialisering og identitetsutvikling. Nesten alle barn og unge har tilgang til pc og mobiltelefon, og de har stor kompetanse i forhold til å ta teknologien i bruk. Men barn og unge har ulike forutsetninger for å ta i bruk og benytte de mulighetene utviklingen gir. Forskning viser at ulike grupper bruker teknologien ulikt og i varierende grad. Kjønn er den viktigste skillelinjen, alder og etnisk bakgrunn definerer også bruken til en viss grad.

Samtidig som mediene gir mange positive muligheter, er det også negative trekk som krever oppmerksomhet. En bekymring er om mediebruk bidrar til fysisk inaktivitet blant barn og unge. Forskning viser at det ikke er grunnlag for å trekke entydige konklusjoner om dette. En annen bekymring er knyttet til kjøpepresset som barn og unge utsettes for gjennom reklame i mediene. Også utbredelsen av pengespill på Internett og mobiltelefon må følges nøye med tanke på konsekvenser for barn og unge. Videre kan barn og unge eksponeres for negative uttrykk gjennom

film, fjernsyn, Internett og dataspill. Det er og et problem at Internett er tatt i bruk som en ny distribusjonskanal for blant annet barnepornografi, og at enkelte voksne bruker ulike kommunikasjonsverktøy på en spekulativ måte for å komme i kontakt med barn og unge.

Kunnskapsutvikling og forskning

Forskning og forskningsrelatert virksomhet er viktig for å utvikle en god barne- og ungdomspolitik. Forskning skal bidra til å framskaffe kunnskap om hvordan samfunnsendringer påvirker barn og ungdoms oppvekst- og levekår, og gi sikrere grunnlag for politiske og faglige beslutninger. Både grunnforskning, oppdragsforskning og utviklingsarbeid er nødvendig.

For å sikre et godt arbeid på barne- og ungdomsområdet er det behov for å styrke barne- og ungdomsforskningen. Dette gjelder særlig forskning som kan gi et bredt bilde av barn og unges helse, livsstil, velferd og levekår, med vekt på beskrivelse av likheter og forskjeller i livssituasjon, hverdagsliv og levekår. Videre er det viktig med et godt statistikkgrunnlag. Det er av betydning at de som har ansvar i forhold til barn og ungdoms oppvekstmiljø får anledning til å nyttiggjøre seg forskningsresultater.

Internasjonal kontakt og samarbeid

Globaliseringen av verdenssamfunnet krever at vi i framtiden har kunnskap om situasjoner i andre land og erfaring fra samarbeid med folk fra andre kulturer og miljø. Kjennskap til forhold i andre land, kulturelle tradisjoner og religion får en best gjennom direkte erfaringer og opplevelser. Det er viktig at barn og unge får bedre anledning til å delta i det internasjonale samarbeidet og at de får forståelse for andre lands kulturelle og sosiale tradisjoner. Dette er kunnskap og erfaring som kan gi viktige bidrag til utviklingen av det norske samfunnet. Det er også sentralt at samarbeidet fører til økt forståelse hos den enkelte for situasjonen i andre land, og til større toleranse overfor andre kulturer og miljø.

Internasjonalt samarbeid er også viktig i utformingen av den offentlige barne- og ungdomspolitikken. I en globalisert verden møter offentlige myndigheter i ulike land ofte de samme problemstillinger og utfordringer. Samarbeid om forskning, utdanningspolitikk og metodeutvikling i arbeid rettet mot barn og unge er områder der norske myndigheter deltar aktivt i internasjonale fora.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet

Styrke samordningen av departementets politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter og med frivillig sektor

BFD vil bidra til at samarbeidet mellom departementene om planlegging og gjennomføring av en helhetlig barne- og ungdomspolitik videreutvikles og tydeliggjøres. Oppfølging av St.meld. nr. 39 (2001–2001) *Oppvekst- og levekår for barn og ungdom i Norge* står sentralt. Samarbeidet gjennom statssekretærutvalget for barne- og ungdomsspørsmål vil bli videreført. Det vil bli lagt vekt på å bedre informasjonen om regjeringens barne- og ungdomspolitik gjennom videreutvikling av publikasjonen «Satsing på barn og ungdom».

Det vil fortsatt bli gitt støtte til lokalt arbeid, erfaringsspredning, konferanser og informasjonsarbeid som kan bidra til at kommunene utøver en god barne- og ungdomspolitik. Utpeking av årets barne- og ungdomskommune, samt gjennomføring av en årlig konferanse for kommunesektoren om barne- og ungdomspolitik, vil bli videreført. I tillegg til denne faste årlige konferansen vil dialogen med kommunesektoren bli ivaretatt gjennom andre konferanser, samlinger og møter om barne- og ungdomspolitik rettet mot fagfolk, politikere, foreldre, frivillige organisasjoner og barne- og ungdomsmiljøene.

BFD vil stimulere til økt dialog og samspill mellom myndighetene og frivillig sektor. Blant annet vil det bli lagt opp til styrket kontakt med ungdomsmiljøene gjennom mer systematisk direkte kontakt med frivillige organisasjoner og – grupper blant annet gjennom høringer og møter. Kommunene vil bli oppfordret til å styrke samspillet med barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor, blant annet gjennom departementets tilskuddsordninger rettet mot ungdom i større bysamfunn og i distriktskommuner.

Arbeidet med å videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet* videreføres. Samspill mellom offentlige myndigheter og barn, ungdom, foreldre og frivillig sektor står sentralt. Fra 2005 vil nye kommuner delta i programmet.

Følge opp FNs konvensjon om barnets rettigheter

FNs barnekonvensjon ble inkorporert i norsk lov 1. oktober 2003. Det er et mål å styrke kunnskapen om barnekonvensjonen, og gjøre den til et aktivt redskap i barne- og ungdomspolitikken både på statlig og kommunalt nivå. De fleste av rettighetene i barnekonvensjonen beror i praksis på kommunale tiltak og prioriteringer, og kommunene må kjenne til barnekonvensjonen og bruke den aktivt. BFD igangsatte i juni 2004 et informasjons- og opplæringsprosjekt om barnekonvensjonen, i regi av Senter for menneskerettigheter, som fortsetter i 2005. Prosjektet skal resultere i informasjonshefte og undervisningsopplegg rettet mot kommunalt ansatte og kommunepolitikere om barnekonvensjonen. Frivillige organisasjoner og barne- og ungdomsorganisasjoner deltar i gjennomføringen. Det vil og bli tatt initiativ til opplæring av aktuelle statlige etater og instanser.

Norges tredje rapport til FN om oppfølging av barnekonvensjonen vil i 2005 bli gjenstand for vurdering av FNs barnekomité og etterfølgende eksaminasjon og tilbakemelding til norske myndigheter.

Innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene

Innsats for å bekjempe vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene vil fortsatt bli prioritert. Forebyggende arbeid samt oppfølging av barn og unge med alvorlige atferdsproblemer står sentralt (se også omtale under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet). Gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* vil det fortsatt bli gitt støtte til tiltak og prosjekt som har som mål å motvirke og bekjempe negative trekk i ungdomsmiljøene og hindre sosial isolasjon og marginalisering. Innsatsen mot mobbing på fritidsområdet gjennom «Manifest mot mobbing» i regi av frivillige organisasjoner og fritidsklubber, videreføres og vurderes i 2005.

Det vil fortsatt bli gitt støtte til flerkulturelle barne- og ungdomsaktiviteter i regi av organisasjoner og grupper, blant annet gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom støtteordningen *Idébanken*.

Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner

I Sem erklæringen slås det fast at Samarbeidsregjeringen både vil føre en aktiv og positiv storbypolitikk og styrke regionalpolitikken for å sikre bosettingen, verdiskapningen og levedyktige lokalsamfunn over hele landet.

BFD har foretatt en gjennomgang og en vurdering av tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Resultatet er at ordningen med at bykommunene selv disponerer en del av bevilgningen videreføres i de fire største byene (Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger), men legges om i de seks andre byene som har vært omfattet av ordningen. For disse seks vil det gjelde overgangsordninger som tar hensyn til igangsatte tiltak og prosjekt. Antallet byer utvides og tilskuddsordningen vil i 2005 omfatte 23 bykommuner. Den spesielle satsingen i de tre største byene (Oslo, Bergen og Trondheim) videreføres og utvides med en by (Stavanger). Formålet med ordningen er å bidra til å bedre oppvekst- og levekårene og utjevne levekårsforskjeller. Målgruppe er ungdom i alderen 12–25 år med spesielle behov og utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Den største delen av bevilgningen blir fordelt mellom de fire største byene, og tildelt de øvrige 19 byene etter søknad. Resten av bevilgningen benyttes til strakstiltak for å løse oppgaver og problem av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene, til tiltak mot fattigdom blant barn og unge og til utviklingsarbeid. Innsatsen mot fattigdom styrkes, og økes fra 5,5 mill. kroner i 2004 til 15,5 mill. kroner i 2005.

BFD vil bidra til økt samordning av innsatsen overfor utsatte barn og unge i større bysamfunn. Samarbeidet gjennom den tverrdepartementale arbeidsgruppen på storbyområdet videreføres. Det vil og bli stimulert til samarbeid mellom de større byene og omlandskommunene for å løse felles utfordringer på ungdomsområdet.

Gjennom «Handlingsprogrammet Oslo indre øst» vil BFD fortsatt bidra til styrking og bedring av barn og ungdoms oppvekstvilkår.

Støtten til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i distriktskommuner videreføres. Målet er økt ungdomsaktivitet og -innflytelse i distriktskommuner, og å gi ungdom tro på en fremtid lokalt. BFD er opptatt av at kommunene legger opp til et helhetlig arbeid for å styrke ungdomsmiljøet gjennom samspill mellom ungdom og kommunale myndigheter. Kommunene må føre en aktiv dialog med ungdom om hvordan arbeidet skal legges opp, og det skal tas hensyn til både jenter og gutters interesser. I 2005 vil det også bli lagt vekt på å samle erfaringer fra arbeidet i kommunene.

Arbeide for likeverd og like muligheter for barn og unge

I arbeidet med å sikre alle barn og unge likeverdige muligheter er det behov for en særlig innsats rettet mot enkelte grupper av barn og unge.

Barn og ungdom med innvandrerbakgrunn er en prioritert målgruppe i departementets arbeid med å sikre gode oppvekst- og levekår. Virkemidlene ligger innen barnevernet, i tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom bevilgninger til forskning og utviklingsarbeid. Innsats mot tvangsekteskap og kjønnslemlestelse, samt tiltak overfor enslige mindreårige asylsøkere, vil bli videreført (se nærmere omtale under kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet). I 2004 igangsatte departementet arbeid med en samlet strategi for barn, unge og familier med innvandrerbakgrunn. Arbeidet fortsetter i 2005. Gjennomgangen skal danne grunnlag for videre innsats, gjennom å foreta en kritisk gjennomgang av BFDs virkemidler for innvandrerbarn og -unge og deres familier, finne ut hva som fungerer/ikke fungerer for målgruppen og utvikle nye tiltak.

I tråd med regjeringens innsats mot fattigdom, vil det også i 2005 bli gitt støtte til tiltak og prosjekt rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer gjennom tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn*. Arbeidet vil bli sett i sammenheng med arbeidet på barnevernsområdet (jf. kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet).

Departementet vil arbeide for å forhindre brudd på barn og unges rettigheter, blant annet innenfor isolerte trossamfunn, og vil bidra til forskning på området.

Den økende aktiviteten blant grupper av samiske barn og ungdom i lokalsamfunnene er positiv, og BFD ønsker å støtte utviklingen. Det vil blant annet bli stimulert til at ulike tilskuddsordninger brukes aktivt av samiske barne- og ungdomsgrupper og organisasjoner. Samarbeidet med Sametinget om å fremme utviklingen av tilbud i kommunene som styrker samisk identitet og tilhørighet til det samiske samfunnet vil fortsette.

Arbeid for å bedre situasjonen for funksjonshemmede barn, ungdom og deres familier vil bli fulgt opp gjennom driftstilskudd til Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom, tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og støtte til samlivstiltak for foreldre med funksjonshemmede barn. Det vil bli stimulert til at funksjonshemmede barne- og ungdomsgrupper aktivt benytter ulike tilskuddsordninger, som *Fri-fond* og *Idébanken*.

Det er et viktig mål å sikre likeverd og like muligheter for jenter og gutter. Dette vil bli fulgt opp blant annet gjennom statssekretærutvalget for likestilling, gjennom departementets ulike støtteordninger og gjennom kontakt og dialog med ungdomsmiljøene (se vedlegg til St.prp. nr. 1 (2004–2005) *Kjønnsperspektiv i budsjettet*). Det vil blant annet bli lagt vekt på arbeid med å hindre isolasjon og bidra til større deltakelse og integrering av unge jenter med innvandrerbakgrunn.

Bidra til forskning, kompetansebygging og erfaringsformidling

BFD ser det som viktig å stimulere til forskning, kompetanseoppbygging og erfaringsformidling som ledd i arbeidet med å sikre barn og ungdom gode oppvekst- og levekår. Det vil fortsatt bli gitt støtte til barne- og ungdomsforskning, og departementet har et nært samarbeid med Norges forskningsråd på dette feltet. Videre vil det bli gitt støtte til forsøks- og utviklingsarbeid som kan gi økte kunnskaper og bidra til videreutvikling av det lokale barne- og ungdomsarbeidet.

Som ledd i arbeidet med å styrke kompetanseoppbyggingen på barne- og ungdomsområdet vil det bli lagt vekt på erfaringsformidling gjennom konferanser, rapporter og annen informasjon.

Bedre barn og ungdoms mulighet til deltakelse og innflytelse over eget liv i samfunnet

Støtte barn og ungdoms engasjement gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner

De frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene er viktige aktører i barne- og ungdomspolitikken, og BFD støtter organisasjonenes lokale, nasjonale og internasjonale arbeid. Støtten er et viktig virkemiddel for å sikre barn og unges deltakelse og engasjement. Målet er å bidra til et levende og mangfoldig organisasjonsliv for og med barn og unge.

Det fins ulike tilskuddsordninger rettet mot barne- og ungdomsorganisasjonenes sentrallødd; grunnstøtte til nasjonalt og internasjonalt arbeid og etablerings- og uttrappingstilskudd (jf. forskrift av 16. desember 2002). Målet med etableringstilskuddet er å gi nye organisasjoner en mulighet til å komme inn i støtteordningen. Departementet vil følge utviklingen for de små organisasjonene, herunder minoritetsorganisasjoner, og styrke dette arbeidet gjennom kontakt og dialog med ungdomsmiljøene.

BFD vil fortsette samarbeidet og dialogen med ulike departement og organisasjonsmiljø om politikkutvikling, deltakelse og engasjement knyttet til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Kon-

takten og dialogen med frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner vil fortsette gjennom regelmessige kontaktmøter og den årlige konferansen rettet mot barne- og ungdomsorganisasjoner og ungdomsgrupper.

Som en oppfølging av evalueringen av statlige tilskuddsordninger rettet mot frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, vil BFD vurdere om dagens støtteordninger er egnede virkemidler for å nå de målsettinger som ligger til grunn for støttepolitikken.

Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt

Frivillige barne- og ungdomsarbeidet lokalt er viktig for å sikre gode, trygge og inkluderende nærmiljø for alle barn og unge. BFD vil gjennom ulike tilskuddsordninger og satsinger bidra til å styrke det frivillige barne- og ungdomsarbeidet lokalt.

Tilskuddsordningen *Frifond* er et viktig virkemiddel i denne sammenheng. Tilskuddsordningen videreføres i 2005, men bevilgningene til ordningen samles i Kultur- og kirke departementet.

Det gis støtte til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt gjennom flere av BFDs tilskuddsordninger og satsinger, blant annet tilskuddsordningen *Ungdomstiltak i større bysamfunn* og gjennom *Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet*. Et viktig mål her er å sikre godt samspill mellom offentlige myndigheter og frivillig sektor. Videre gis det støtte til flerkulturelle aktiviteter i regi av organisasjoner og grupper lokalt gjennom tilskuddsordningen *Idébanken*. Arbeidet videreføres i 2005.

Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirkning og innflytelse i samfunnet

BFD vil fortsette sin informasjonsvirksomhet overfor kommunene for å motivere dem til å styrke barn og ungdoms innflytelse i lokalsamfunnet og videreutvikle de verktøyene de bruker for dialog med barn og ungdom. En viktig utfordring er å stimulere til at systematisk medvirkning fra barn og ungdom blir en viktig og ordinær del av arbeidet i kommunene. Det vil bli utarbeidet et rundskriv til kommunene som beskriver hvilke betingelser som må legges til grunn for et vellykket arbeid på området. Departementet vil støtte opp om skolering av kontaktpersoner regionalt slik at disse kan veilede kommunene og stimulere til idé- og erfaringsutveksling. BFD vil samarbeide med Bufdir om det videre arbeidet på området.

BFD vil stimulere til videreutvikling av metoder som sikrer at barn og ungdom får muligheter til å gi innspill til kommunale plan- og beslutningsprosesser. Det vil fortsatt bli gitt støtte til utviklingsarbeid som kommunene kan lære og bli inspirert av. Gjennom støtte til utviklingsprosjektet «Ungdom, IKT og lokaldemokrati» vil departementet bidra til at ungdom kan være med på å utvikle kanaler for innflytelse ved bruk av ny teknologi. Det vil og bli arbeidet med å videreutvikle dialogen med barn og unge på sentralt nivå.

Arbeide for å sikre barn og ungdoms rettigheter og interesser på informasjons- og medieområdet

Det er viktig å sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter om rettigheter, muligheter og plikter. Nettstedet www.ung.no, som Bufdir har ansvaret for, står sentralt i regjeringens helhetlige informasjonsarbeid rettet mot barn og unge. [Ung.no](http://www.ung.no) vil bli videreutviklet og markedsført. Departementet vil samarbeide med aktuelle instanser om videreutvikling av offentlig informasjonsarbeid rettet mot barn og unge. Det vil bli stimulert til kunnskapsutvikling om hvordan nye medier kan bidra til å øke barn og unges deltakelse og innflytelse i samfunnet.

Departementet vil videreføre arbeidet med å gi barn, ungdom og foreldre opplysning og veiledning om trygg bruk av Internett gjennom oppfølging og oppdatering av departementets tiltaksplan *Barn, unge og Internett*. Nettstedet www.saftonline.no vil bli videreutviklet for å sikre faglig oppdatert informasjon og veiledning om trygg og nyttig bruk av Internett og andre nye medier. Det vil også bli gitt støtte til forskning om barn, unge og medier.

Regjeringen støtter den europeiske merkeordningen for dataspill (PEGI), som trådte i kraft i 2003. Ordningen, som er initiert av spillbransjen selv, vil følges for å sikre at intensjonene bak denne overholdes. Det vil fra myndighetenes side bli vurdert hvorvidt merkeordningen bør suppleres med andre tiltak.

Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet

Delta i utviklingen av det internasjonale samarbeid på barne- og ungdomsområdet (Norden, EU/EØS, Europarådet m.v.)

BFD vil delta aktivt i det nordiske samarbeidet på barne- og ungdomsområdet. Implementeringen av den tverrsektorielle handlingsplanen for barne- og ungdomspolitisk samarbeid 2001–2005 *Norden inn*

i et nytt årtusen vil fortsatt være styrende for arbeidet i Nordisk ungdomskomite i 2005, samtidig som arbeidet med ny handlingsplan starter.

EØS-avtalen gir gode muligheter til å delta i utviklingen av ungdomspolitiske tiltak i EU. Norge vil, innenfor rammen av EØS-avtalen, bidra i oppfølgingen av Europakommisjonens Hvitbok fra 2001, om framtidig ungdomspolitisk samarbeid i EU. Ungdoms deltakelse og innflytelse, ungdomsinformasjon, volontørtjeneste og bedre kunnskap om ungdoms situasjon er prioriterte områder.

Programmet UNG i Europa som løper fram til 31. desember 2006, gir ungdom i Norge anledning til økt deltakelse i internasjonalt samarbeid. Europakommisjonen la i juli 2004 fram forslag om nytt ungdomsprogram for perioden 2007–2013. Departementet vil gjennom EFTA, det nordiske samarbeidet og samarbeidet med andre medlemsland i EU, fremme norske interesser i forbindelse med vedtaksprosessen for det nye programmet.

Europarådet, hvor 48 europeiske land deltar, er et viktig samarbeidsforum på det ungdomspolitiske området. BFD vil prioritere arbeidet i Europarådet og delta i videre utvikling av det ungdomspolitiske samarbeidet. Europarådet vil i 2005 avholde en Ministerkonferanse for statsråder med ansvar for ungdomspolitikken i Budapest, Ungarn.

Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

BFD vil prioritere utviklingen av det ungdomspolitiske samarbeidet i Barentsregionen i tråd med handlingsplanen vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Tromsø i 2001. Det vil bli avsatt midler til multilaterale prosjekter og aktiviteter for barn og ungdom i Barentsregionen. Midlene forvaltes av Barentssekretariatet i Kirkenes. Russland, Sverige, Finland og Norge har i fellesskap etablert en ungdomskoordinatorfunksjon i Murmansk som skal gi informasjon og veiledning til ungdomsorganisasjoner og -grupper som ønsker å etablere samarbeidstiltak i regionen. Norge har i perioden oktober 2003 – oktober 2005 formannskapet i Barentsrådet.

Departementet vil også bidra til å styrke det ungdomspolitiske samarbeidet i Østersjøregionen, i tråd med retningslinjer vedtatt på Ungdomsministerkonferansen i Vilnius i 2002. Samarbeidet vil i 2005 bli vurdert på grunnlag av evalueringen som ble foretatt i 2004.

BFD vil videreføre samarbeidsavtalen med Litauen på det barne- og ungdomspolitiske området og videreutvikle utvekslingsarbeidet mellom de to landene både på nasjonalt og lokalt nivå.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 857 Barne- og ungdomstiltak

Delmål	Resultatmål
Gode og trygge oppvekstvilkår med plass for mangfoldet	Styrke samordningen av departementenes politikk på barne- og ungdomsområdet og bedre samarbeidet mellom statlige og lokale myndigheter og med frivillig sektor Følge opp FNs konvensjon om barnets rettigheter Innsats mot vold, mobbing, rus, kriminalitet, rasisme og diskriminering i barne- og ungdomsmiljøene Støtte opp om ungdomssatsing i større bysamfunn og i distriktskommuner Arbeide for likeverd og like muligheter for barn og unge Bidra til forskning, kompetansebygging og erfaringsformidling
Bedre barn og ungdoms mulighet til deltakelse og innflytelse over eget liv i samfunnet	Støtte barn og ungdoms engasjement gjennom frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner Stimulere til frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt Motivere lokale og sentrale myndigheter til å øke barn og ungdoms medvirking og innflytelse i samfunnet Arbeide for å sikre barn og ungdoms rettigheter og interesser på informasjons- og medieområdet
Styrke det internasjonale samarbeidet på barne- og ungdomsområdet	Delta i utviklingen av det internasjonale samarbeid på barne- og ungdomsområdet (Norden, EU/EØS, Europarådet mv.) Utvikle det regionale samarbeidet i nærområdene og det bilaterale samarbeidet med europeiske land på barne- og ungdomsområdet

Nærmere om budsjettforslaget**Post 21 Spesielle driftsutgifter**

Posten vil bli brukt til utgifter i forbindelse med konferanser, informasjonsmateriell, utredninger m.v. som inngår i arbeidet med å styrke oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Posten er prisjustert.

Post 50 Forskning, kan nyttes under post 71

Posten er økt med 500 000 kroner til forskning om barn, unge og medier. Se samlet omtale under post 71.

Post 70 Barne- og ungdomsorganisasjoner**Målsetting**

Posten omfatter tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner sitt nasjonale arbeid. Formålet er å legge til rette for barn og ungdoms deltakelse i barne- og ungdomsorganisasjonene. Til-

skuddet skal stimulere organisasjonene til engasjement og medansvar, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati.

Tildelingskriterier

Den nasjonale grunnstøtten til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner reguleres av Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Midlene forvaltes av et eget fordelingsutvalg med sekretariat i Bufdir. BFD er klageinstans for vedtak fattet av Forordningsutvalget.

Det gis også driftstilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjon Ungdom. Videre benyttes midler fra posten til støtteordningen *Idébanken*, som forvaltes av Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Krav til revisjon, rapport og kontroll av nasjonal grunnstøtte reguleres av Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002 og instruks for Fordelingsutvalget. Andre tilskudd som gis gjennom denne posten kontrolleres gjennom rapportering og regnskap.

Budsjettforslag 2005

Posten er prisjustert.

Post 71 Utviklingsarbeid, kan nyttes under post 50

Målsetting

Post 50 og post 71 benyttes til å støtte forskning og utviklingsarbeid som kan gi økt kunnskap og bidra til å styrke oppvekstmiljøet for barn og ungdom. Videre er det et mål å styrke informasjons- og erfaringsformidlingen på barne- og ungdomsområdet.

Tildelingskriterier

Norges forskningsråd får midler til barne- og ungdomsforskning fra post 50. Det bevilges også midler direkte til forskning innen BFDs prioriterte arbeidsområder. Videre gis tilskudd til lokalt utviklingsarbeid, kompetanseoppbygging, informasjon og erfaringsformidling fra 71-posten som ledd i gjennomføringen av de mål departementet har satt for arbeidet på barne- og ungdomsområdet i 2005.

Oppfølging og kontroll

Programvirksomheten under Norges forskningsråd følges opp gjennom deltakelse i programstyre og gjennom rapporter og regnskap. Støtte til enkeltprosjekt, forsøks- og utviklingsarbeid mv. følges opp gjennom rapporter og regnskap.

Budsjettforslag 2005

Posten er noe styrket.

Post 72 Styrking av oppvekstmiljøet m.v., kan overføres

Målsetting

Posten nyttes til å støtte lokalt arbeid i kommuner gjennom Utviklingsprogram for styrking av oppvekstmiljøet og gjennom støtteordningen *Ungdomssatsing i distriktene*.

Målet med Utviklingsprogrammet er å styrke og videreutvikle de lokale oppvekstmiljøene gjen-

nom et bredt samspill mellom offentlige og frivillige krefter. Å bedre barn og ungdom sine muligheter til deltakelse, medvirkning og mestring står sentralt. Samtidig skal innsatsen mot vold, mobbing, rus, kriminalitet og rasisme i barne- og ungdomsmiljøene styrkes.

Målsettingen med støtten til ungdomssatsing i distriktene er å sikre ungdomsbosetting i distriktene gjennom økt ungdomsaktivitet og -innflytelse. Tilskuddene skal bidra til kreative og stimulerende ungdomsmiljø som kan gi ungdom tro på en fremtid lokalt.

Tildelingskriterier

Midlene som bevilges gjennom Utviklingsprogrammet nyttes til lokalt arbeid for å styrke oppvekstmiljøet i kommunene som deltar i programmet.

Midlene til ungdomssatsing i distriktene benyttes til lokale ungdomssatsinger på kultur- og fritidsområdet i små distriktskommuner. Distriktskommuner med stor nedgang i folketallet inviteres til å søke gjennom et årlig utlysingsbrev. Midlene forvaltes av Bufdir på vegne av departementet.

I begge ordningene legges det stor vekt på ungdoms deltakelse og innflytelse, og på at både jenter og gutters interesser ivaretas. Innsats fra ungdom for å skape et godt ungdomsmiljø står sentralt, og kommunene må føre en aktiv dialog med ungdom om hvordan arbeidet skal legges opp.

Oppfølging og kontroll

Oppfølging og kontroll av tilskuddene skjer gjennom rapporter og regnskap.

Budsjettforslag 2004

Posten er prisjustert.

Post 73 Ungdomstiltak i større bysamfunn, kan overføres

Målsetting

Formålet med tilskuddsordningen er å bedre oppvekst- og levekårene for ungdom i de 23 bykommunene; Oslo (inkludert prioriterte bydeler), Bergen, Trondheim, Stavanger, Kristiansand, Tromsø, Drammen, Skien, Fredrikstad, Sandnes, Sarpsborg, Bodø, Sandefjord, Larvik, Ålesund, Arendal, Porsgrunn, Haugesund, Tønsberg, Halden, Moss, Hamar og Gjøvik. Bevilgningen benyttes til tiltak og prosjekter rettet mot ungdom i alderen 12 til 25 år.

Tildelingskriterier

Bevilgningen benyttes til tiltak og prosjekt som retter seg mot ungdom med spesielle behov og utsatte ungdomsgrupper og ungdomsmiljø. Ungdom med innvandrerbakgrunn står overfor spesielle utfordringer, og tiltak og prosjekt som fremmer integrering har høy prioritet. Ungdoms deltakelse og innflytelse bør prioriteres der det er naturlig. Innsatsen bør inngå i en helhetlig og samordnet ungdomspolitik. Det skal legges vekt på:

- a) forebygge uønsket sosial atferd, blant annet vold, mobbing, kriminalitet, rus og rasisme, å motvirke fordommer og diskriminering, og å fremme gjensidig aksept
- b) deltakelse fra ungdomsgrupper som i liten grad benytter seg av eksisterende kultur- og fritidstilbud
- c) inkludering og etablering av alternative mestingsarenaer
- d) arbeid og innsats som tar sikte på å nå barn og ungdom berørt av fattigdomsproblemer
- e) likeverd og like muligheter for jenter og gutter
- f) likeverdige muligheter for funksjonshemmede

Den største delen av bevilgningen blir fordelt mellom de fire største byene og de prioriterte bydelene, og tildelt de øvrige 19 byene etter søknad. Det foregår en spesiell satsing i Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger. Bydeler, frivillige organisasjoner, ungdomsgrupper, offentlige og private etater eller institusjoner kan søke om tilskudd. Resten av bevilgningen benyttes til strakstiltak for å løse oppgaver og problemer av mer akutt karakter i ungdomsmiljøene og til utviklingsarbeid. Departementet kan også ta initiativ til å støtte enkelte prioriterte områder. Det er avsatt egne midler til tiltak og prosjekter rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer, jf. regjeringens tiltaksplan mot fattigdom (St.meld. nr. 6 (2002–2003)).

Oppfølging og kontroll

Kontroll og oppfølging av tilskuddsordningen skjer gjennom kommunenes rapportering til departementet.

Budsjettforslag 2005

Posten er prisjustert og økt med 10 mill. kroner for å styrke arbeidet rettet mot barn og unge berørt av fattigdomsproblemer.

Post 75 Frivillig barne- og ungdomsarbeid lokalt (Frifond)

Kultur- og kirkedepartementet overtar bevilgningene til *Frifond* fra 2005. 11 mill. kroner av posten overføres Kultur- og kirkedepartementet til støtteordningen *Frifond*, kap. 315, post 72 Tilskudd til frivillig virksomhet. 8,3 mill. kroner omdisponeres til kap. 857 Barne- og ungdomstiltak, post 79, og 350 000 kroner til kap. 857, post 71. 1 mill. kroner omdisponeres til kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak, post 70. 300 000 kroner omdisponeres til kap. 840 Krisetiltak, post 60, og 500 000 kroner til kap. 840, post 70. 200 000 kroner omdisponeres til kap. 865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid, post 21. 350 000 kroner omdisponeres til kap. 856 Barnehager, post 21. 748 000 kroner omdisponeres til kap. 800 Barne- og familiedepartementet, post 01.

Post 79 Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., kan overføres

Målsetting

Målet er å stimulere internasjonalt samarbeid på barne- og ungdomsområdet. Målgruppe er frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner, enkeltpersoner og grupper av barn og ungdom, samt offentlige myndigheter lokalt, regionalt og nasjonalt.

Hoveddelen av posten benyttes til Norges bidrag til deltakelse i EU programmet *UNG i Europa*, og til kostnader knyttet til deltakelse i andre EU program rettet seg mot barn og ungdom. Posten dekker også Norges bidrag til Det europeiske ungdomsfond i Europarådet, kostnader i forbindelse med bilateralt samarbeid, samarbeidet i nærområdene, særlig samarbeidet innenfor rammene av Norges deltakelse i Barentsrådet og Østersjørådet, og andre tiltak knyttet til mellomstatlig samarbeid på ungdomsområdet. Videre får de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene grunnstøtte til sitt internasjonale arbeid, og Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner (LNU) får tilskudd til sitt internasjonale arbeid fra denne posten.

Tildelingskriterier

Bidragene til deltakelsen i EUs ulike program fastsettes etter fordelingsnøkkel nedfelt i EØS-avtalen. Størrelsen på bidraget til Det europeiske ungdomsfond fastsettes av Ministerkomiteen i Europarådet. Tilskudd i forbindelse med bilateralt samarbeid, til samarbeidet i nærområdene og annet internasjonalt samarbeid fastsettes av departementet ut fra gjeldende avtaler og prinsipper omtalt i

avsnittet mål og strategier. Tilskudd til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene fordeles av Fordelingsutvalget etter kriterier fastsatt i Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner. Tilskuddet til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner fastsettes av Bufdir.

Oppfølging og kontroll

Europarådets ungdomsdirektorat og Europarådets revisjonsstyre kontrollerer Det europeiske ungdomsfond. Revisjonsretten i EU og EUs internrevisjon kontrollerer bruken av budsjettmidler til de program Norge deltar i (jf. EØS-avtalen). Tilskudd til ungdomssamarbeid i Barentsregionen forvaltes av Barentssekretariatet i Kirkenes. Tilskudd gitt av departementet følges opp og kontrolleres etter interne retningslinjer. Bufdir og Fordelingsutvalget har ansvar for oppfølging og kontroll av tilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner og støtten til de frivillige barne- og ungdomsorganisasjonene.

Budsjettforslag 2005

Hoveddelen av bevilgningen benyttes til de forpliktelser Norge har gjennom internasjonale avtaler, spesielt EØS-avtalen. EFTA/EØS-landenes bidrag til budsjettene for de program en deltar i, utgjør en prosentandel av Europaparlamentets budsjettvedtak. Kostnadene knyttet til deltakelse i EU program øker i 2005. Dette skyldes dels utvidelsen av EU til 25 medlemsland, som øker rammen for EUs programbudsjett for *UNG i Europa*, dels at videreføringen av programmet DAPHNE (tiltak for å bekjempe vold mot kvinner, barn og ungdom) med deltakelsen i DAPHNE II medfører noe større kostnader. I tillegg skal posten dekke BFDs andel av den norske deltakelsen i programmet for sikrere bruk av Internett. Posten er styrket med 8,3 mill. kroner til internasjonal ungdomsutveksling gjennom omdisponering av midler fra kap. 857 Barne- og ungdomstiltak, post 75.

Kap. 0858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap. 3858)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 855, post 01</i>	18 444	15 889	117 067
21	Spesielle driftsutgifter		500	517
	Sum kap 0858	18 444	16 389	117 584

Status for virksomheten

Staten overtok fra 1. januar 2004 ansvaret for oppgavene til det fylkeskommunale barnevernet samt familievern og etablerte Statens barnevern og familievern (SBF). Fra 1. juli 2004 ble Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (BUFA) slått sammen med Statens barnevern og familievern til Barne-, ungdoms- og familieetaten (Bufetat).

Virksomheten er organisert med et sentralt kontor – Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (Bufdir). Under direktoratet er det fem regionkontorer med underliggende utøvende virksomhet innen barnevern og familievern.

Når det gjelder omtale av Bufetats og Bufdirs ansvar på barnevern- og familievernområdet, vises det til kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet, kap. 842 Statlig forvaltning av familievern, kap.

841 Familievern og konfliktløsning og kap. 854 Tiltak i barne- og ungdomsvernet. Når det gjelder adopsjon blir dette nærmere omtalt under kap. 855.

Bufdir ivaretar en styrende og koordinerende funksjon i forhold til regionkontorene i etaten og forestår saksbehandling på områder som tidligere sorterte under BUFA og SBF. Direktoratet behandler også klager på enkelte sakfelt der regional barnevernmyndighet står for førsteleddsbehandlingen. Når det gjelder adopsjon blir dette omtalt under kap. 855 Statlig forvaltning av barnevernet.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002 – 2003).

Sikre barn interesser ved innenlands- og utenlandsadopsjoner

Adopsjonsvirksomheten skal gjennomføres på en kvalitetsmessig god og effektiv måte i samsvar med lov om adopsjon og internasjonale konvensjoner

Videreføre arbeidet med forenkling av adopsjonsprosessen

Bidra til høy kunnskap, kompetanse og kvalitet i arbeidet med adopsjonssaker

Effektivt tilsyn og kontroll med de godkjente adopsjonsorganisasjonene

Norge er blant de land i verden som har flest internasjonale adopsjoner i forhold til folketallet. Ifølge adopsjonsforeningenes egen statistikk ble det formidlet 714 adoptivbarn til Norge i 2003 mot 747 i 2002 og 713 i 2001. I tillegg kommer et lite antall barn som ble adoptert uten bistand fra adopsjonsforeningene. I 2003 ble det gjennomført 5 adopsjoner utenom forening. Dette er på samme nivå som tidligere år.

Statistikken viser at det ble gitt forhåndssamtykke til adopsjon av barn fra utlandet i 721 saker i 2003. Selv om dette var en liten nedgang i forhold til tilsvarende tall for 2002, må det forventes at antallet barn som adopteres fra utlandet fortsatt vil holde seg på et høyt nivå i årene som kommer. De siste årene har det blitt gitt avslag i om lag 5 prosent av sakene.

Når det gjelder de norske adopsjonssakene, gjelder dette i hovedsak søknader om stebarnsadopsjon. I 2003 kom det inn 221 slike søknader, men bare 22 søknader om adopsjon av fosterbarn. Tilsvarende tall for 2002 var henholdsvis 274 og 42 saker. I tillegg kommer et meget lite antall adopsjoner hvor barnets biologiske mor ikke selv ser seg i stand til å ta seg av barnet, og derfor gir sitt samtykke til adopsjon av barnet.

En viktig oppgave for BUFA gjaldt fullføringen av adopsjonsprosessen. I de fleste sakene gjelder dette registrering av adopsjoner gjennomført i utlandet. I forhold til fire samarbeidsland (Filippinene, India, Sør-Korea og Thailand) må den endelige adopsjonsbevillingen utstedes av norske myndigheter, etter at barnet er kommet hit. Disse sakene gis særlig prioritet, da bevillingsdokumentet er av avgjørende betydning for barnas rettslige status som adoptert i forhold til adoptivforeldrene. Dette omfattet 131 adopsjoner i 2003, mot 210 året før.

Sikre adopsjonssøkeres interesser

Adopsjonssøkerne skal få en effektiv og kvalifisert saksbehandling

Også i 2003 ble tilsynet med adopsjonsforeningene gitt prioritet. En sentral kilde til informasjon og oppfølgingen av foreningene ligger i behandlingen av søknader om formidlingstillatelse fra de ulike land. I tillegg foretas tilsyns- og informasjonsreiser til aktuelle opprinnelsesland. I 2003 ble Etiopia besøkt. Reisene gir viktig informasjon om hvordan foreningene har lagt opp formidlingsvirksomheten i de enkelte land. Videre gir reisene et nyttig innblikk i de forhold adoptivbarna lever under før adopsjonen. Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2003 var tre måneder, men økte mot slutten av året som følge av forberedelsene i forbindelse med omorganiseringen av behandlingen av adopsjonssakene.

Aktive organisasjoner som driver med samlivstiltak

Forvalte søknader om tilskudd til lokale samlivstiltak

BUFA fordelte 3,1 mill. kroner i støtte til lokale samlivstiltak og kurs over tilskuddsordningen til samlivstiltak (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak). Disse kursene skal ha et forebyggende mål, og skal ikke ha karakter av behandling. Formålet er å utvikle og holde ved like gode ekteskap og samliv. BUFA mottok 187 søknader om støtte i 2003, til en samlet søknadssum på ca. 8,7 mill. kroner (jf. kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak).

Godt samarbeid med organisasjonene

BUFA arbeidet for at samarbeidet med organisasjonene skal være så godt som mulig innen de rammer BUFA er bundet av og de ressurser som til enhver tid er tilgjengelig.

Sikre god kvalitet, høy rettssikkerhet i BUFAs behandling av saker etter ekteskapslovgivningen

Bidra til høy kompetanse og kvalitet i arbeidet med ekteskapsakene

Gi parter og offentlige instanser informasjon og veiledning

Oppgavene på dette området knytter seg i hovedsak til tre områder: Behandling av klagesaker etter ekteskapsloven, behandling av søknader om godkjenning av formen for vigsel for trossamfunn, og utstedelse av ekteskapsattester til nordmenn som

skal gifte seg i utlandet. I 2003 mottok BUFA 49 klager på vedtak om skilsmisse og 31 klager på vedtak om separasjonsbevilling, til sammen 80 saker, mot 70 tilsvarende saker i 2002. Det kom inn 11 søknader om vigselsrett, mot 16 saker i 2002. BUFA behandlet også 70 søknader om ekteskapsattest, hvorav flertallet gjaldt nordmenn som skulle gifte seg i Tyskland. Alle sakene ble behandlet innen de gitte fristene.

Styrke barn og unges egeninnsats og engasjement i utviklingen av samfunnet

Utføre sekretariatsoppgaver for Fordelingsutvalget, som forvalter tilskudd til de landsdekkende barne- og ungdomsorganisasjonene

Både internasjonal og nasjonal grunnstøtte ble i hovedsak fordelt til organisasjonene innen tidsfristene som er gitt i forskriften. Sekretariatet har behandlet 71 søknader om nasjonal grunnstøtte og 33 søknader om internasjonal grunnstøtte. Av disse fikk 68 organisasjoner innvilget nasjonal grunnstøtte, mens 33 organisasjoner fikk innvilget internasjonal grunnstøtte.

Sikre likebehandling av søknader

Sekretariatet har søkt å sikre likebehandling av organisasjoner og søknader ved informasjonstiltak. Sekretariatet har videreutviklet og oppdatert Fordelingsutvalgets hjemmesider med blant annet aktuell informasjon, søknadsskjemaer, forskrift, forarbeider og presedensarkiv. En brukerveiledning for organisasjonene som søker tilskudd er ferdigstilt og klar til trykking i 2004. Sekretariatet har hatt 13 møter i Fordelingsutvalget, informasjonsmøte med organisasjonene samt særskilt veiledning og oppfølging av ti nye søkere til tilskuddsordningen, i tillegg til veiledningsmøter med enkeltorganisasjoner.

Sikre kontroll og revisjon av tilskudd

Sekretariatet har gjennomført kontroll av 21 organisasjoner i henhold til forskriften og instruksen for Fordelingsutvalget i 2003 og ytterligere tre organisasjoner primo 2004. Sekretariatet har hatt forutgående kontroll av ti nye søkerorganisasjoner i 2003. Sekretariatet har videreutviklet metoder for kontroll for misligheter. Disse metodene tas i bruk i kontrollen 2004.

Fordele tilskudd til sammenslutninger av barne- og ungdomsorganisasjoner

Tilskuddene er fordelt til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom, og utbetalt i tråd med tidligere års prosedyrer og tidsfrister.

Gjennomføre informasjonstiltak og utvikle gode kommunikasjonskanaler rettet mot barn og unge i Norge

BUFA har ansvaret for å gjennomføre informasjonstiltak overfor barn og unge i Norge. For å videreføre tverrdepartemental informasjon som har vært gjennomført gjennom magasinet UNG i mer enn ti år, ble portalen ung.no lansert i februar 2003. Portalen, som har som mål å informere ungdom mellom 14 og 20 om deres rettigheter, plikter og muligheter, har hatt godt besøk det første året. Fra lanseringen i februar og fram til utgangen av året steg besøkende fra 15 000 til 45 000 pr. måned. Ung.no har samlet mer enn 700 kvalitetssikrede artikler om arbeid til barnevern, mobbing, forbrukersaker, prevensjon, psykisk helse, slanking, utdanning og mye mer, totalt over 70 emner. Informasjon er utarbeidet i samarbeid med ulike departementer og underliggende etater. For å nå den gruppen som ikke bruker internett som informasjonsinnhenting, ble det sendt ut brosjyrer i klasse sett til skolene.

Informere om BUFAs utvekslingsprogrammer og nyheter relatert til disse

BUFA informerer om EUs ungdomsprogram *UNG i Europa*, hvis formål er å fremme internasjonalt samarbeid og utvikling av lokalt ungdomsarbeid. Målgruppene er ungdom mellom 15 og 25 år og de som jobber med og for ungdom i frivillig og offentlig sektor. Informasjonen spres gjennom elektronisk og trykket nyhetsbrev, gjennom et nettverk av lokalkontakter, gjennom nettstedet www.ungieuropa.no samt deltagelse på informasjonsseminarer og -møter.

BUFA har også ansvaret for Norges deltagelse i det europeiske prosjektet EURODESK, et informasjonstiltak med fokus på mobilitet og internasjonale muligheter for aldersgruppen 10–30 år. I 2003 ble den norskspråklige portalen www.eurodesk.no lansert. Eurodesk sprer informasjon om de internasjonale mulighetene gjennom sitt lokalnettverk og i samarbeid med UngInfo-kontorene i Norge.

Aktive organisasjoner på familie- og likestillingsområdet

Se omtale under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v., resultatrapport for «Samarbeid med organisasjoner på familie- og likestillingsområdet.»

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

God faglig og økonomisk styring innen direktoratets ansvarsområde

Fullføre etableringen av virksomheten

Den statlige overtakelsen av det fylkeskommunale familievernnet og barnevernet innebar etablering av en ny virksomhet som skulle tilpasses statlig regelverk – både innen økonomi, lønn og personal, arkiv osv. Dette innebar at eksisterende systemer ikke kunne videreføres, men nye systemer anskaffes og implementeres. Overtakelsen innebar i utgangspunktet overføring av alle ansatte i de fylkeskommunale tjenestene – herunder også administrativt personell. Overført personell fra de fylkeskommunale organisasjonene utgjør det alt vesentlige av de ansatte i den nye etaten, og dette har stilt store krav ved etableringen av virksomheten.

I 2005 vil det bli lagt stor vekt på å etablere rutiner, avtaler og systemer som tilfredsstiller krav til statlige virksomheter. Utfordringene er ikke minst å sikre tilstrekkelig kompetanse i de utøvende enhetene som er spredt rundt på ca. 150 steder i landet. Både administrativt personell på regionkontorene og i de operative enhetene består i all hovedsak av ansatte overtatt fra fylkeskommunene. Behovet for kompetanseoppbygging og kunnskap om statlig forvaltningsskikk er derfor betydelig.

Initiere nødvendige faglige og økonomiske endringsprosesser i virksomheten

Overtakelsen av det fylkeskommunale familievernnet og barnevernet var blant annet begrunnet i et ønske om å skape et mer likeverdig og kvalitativt bedre barnevern med bedre økonomisk kontroll og styring av offentlige midler. Direktoratets hovedoppgave er å legge til rette for at målsetningene i reformen og øvrige mål vedtatt av Stortinget oppfylles så raskt som mulig innenfor de ressursmessige rammene som stilles til disposisjon.

Sikre likeverdig tilbud i alle deler av landet

Likeledes skal det statlige familievernnet og barnevernet arbeide for et mer likeverdig tilbud – både innad i regionene og regionene i mellom. Bufdir vil ha et særskilt ansvar for å sikre utvikling av et likeverdig tjenestetilbud. Dette arbeidet vil bli videreført i 2005 gjennom bruk av økonomiske rammer, definerte krav til behandling og utviklingen av en felles kultur i hele organisasjonen.

Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av direktoratets forvaltningsoppgaver

Sikre god kvalitet og høy rettssikkerhet i behandling av saker etter ekteskapslovgivningen

Ved behandling av søknad om ekteskapsattest er det at Bufdir ivaretar behovet for høy rettssikkerhet og god kvalitet. Samtidig skal Bufdir overholde målet om at alle søknader om ekteskapsattester skal være behandlet innen tidsfristen.

Det bemerkes at prøving av ekteskapsvilkårene fra 1. oktober 2004 overføres fra vigsler til folkeregisteret i sin alminnelighet. Dette medfører at Notarius Publicus ikke lenger kan utstede prøvingsattester. Prøvingsattester til bruk for ekteskapsinnngåelse etter utenlandsk rett (ekteskapsattest) skal fremdeles utstedes av Bufdir i de tilfeller der partene aldri har vært folkeregistrert i Norge, eller er bosatt i land der norsk utenriksstasjon ikke har prøvingskompetanse, eller der utenlandsk myndighet krever attest fra sentral myndighet (for eksempel Tyskland). Også ved behandling av enkeltsaker etter ekteskapsloven er det viktig at Bufdir ivaretar søkerens behov for høy rettssikkerhet og god kvalitet. Samtidig skal Bufdir overholde målet om at alle enkeltsaker etter ekteskapslovgivningen normalt skal være behandlet innen tre uker.

Sikre god kvalitet i behandling av søknader om billighetserstatning

Billighetserstatning fra statskassen ytes til personer som er kommet i en særlig ugunstig stilling, og som er påført skade eller ulempe som ikke dekkes etter alminnelige erstatningsregler, eller gjennom trygde- eller forsikringsordninger. Ved vurderingen blir det lagt vekt på om skaden/ulempen har sammenheng med kritikkverdige forhold fra det offentliges side, uavhengig av om dette beror på erstatningsmessig uaktsomhet. I henhold til etablert praksis gis det ikke billighetserstatning på grunnlag av vanskelige oppvekstvilkår, med min-

dre det offentlige har unnlatt å reagere eller har hatt innflytelse på det inntrufne og derfor kan klandres.

Bufdir har ansvar for utredning av søknader om billighetserstatning innenfor BFDs ansvarsområder. Fra tidligere år har antallet søknader innkommet per år vært ca. 90–120. Per august 2004 er det kommet ca. 110 søknader om billighetserstatning.

I så godt som alle søknader Bufdir får til behandling, er utgangspunktet påstand om mangelfull oppfølging eller klanderverdig behandling fra barnevernets side gjennom søkerens oppvekst, slik at søkerne hevder å ha kommet ekstra uheldig ut. Ved behandlingen av sakene tas det utgangspunkt i aktuell lovgivning og gjeldende praksis på den tiden søknaden omhandler. I de fleste sakene nedlegges et betydelig og også meget tidkrevende arbeid med innhenting av den dokumentasjon som måtte finnes om saken i barnevernets arkiver, samt fra andre aktuelle instanser og kilder. Denne påkrevde grundigheten ved behandling av billighetserstatningssøknader medfører at samlet saksbehandlingstid må forventes å ligge på rundt et år.

Gjennom Fordelingsutvalget stimulere barn og unge og organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati

Fordelingsutvalget forvalter Forskrift om tilskudd til frivillige barne- og ungdomsorganisasjoner av 16. desember 2002. Bufdir utfører saksforberedelse på utvalgets ansvarsområde, effektuerer og følger opp utvalgets beslutninger, og gir veiledning og informasjon til organisasjoner om tilskuddsordningen. BFD er klageinstans.

Bufdir jobber kontinuerlig for å sikre metoder og rutiner for de ulike kontrollhandlingene som Fordelingsutvalget er pålagt, jf. gjeldende regelverk. Bufdir har utvidet kontrollen i forhold til antall organisasjoner som kontrolleres og hvilke kontrollmetoder som tas i bruk.

Bufdir er delegert myndighet til å fordele tilskudd til Landsrådet for Norges barne- og ungdomsorganisasjoner, Ungdom & Fritid og Funksjonshemmedes Fellesorganisasjons Ungdom.

Ivareta ulike tilskuddsordninger på en god og målrettet måte

Bufdir forvalter flere tilskuddsordninger på vegne av BFD. Omtalen av disse tilskuddsordningene finnes under kap. 846 Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v. postene 70 og

71, kap. 830 Foreldreveiledning og samlivstiltak, post 70 og kap. 857 Barne- og ungdomstiltak, post 72.

Sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter hva angår rettigheter, muligheter og plikter

Internettportalen ung.no er en portal for offentlig informasjon rettet mot ungdom mellom 14 og 20 år. Portalen skal være en veiviser for ungdom. Informasjonen skal være kvalitetssikret, oppdatert og presentert i en lettfattelig form tilpasset målgruppen. Ung.no har et høyt antall besøkende, og Bufdir vil markedsføre portalen kontinuerlig gjennom ulike medieformer for å sikre at flest mulig får kjennskap til portalen (se også kap. 857 Barne- og ungdomstiltak).

God forvaltning av tilskuddet og utviklingsoppgavene knyttet til krisesentrene

Forvaltningen av tilskuddet og utviklingsoppgavene knyttet til krisesentrene vil bli lagt til Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet fra 1.1.2005. Målet er at samordning og kompetanseutveksling mellom barnevern, familievern og krisesentrene vil styrke arbeidet mot vold som helhet.

Dekningsgraden for krisesentrene varierer sterkt fra fylke til fylke. Det anses å være en klar sammenheng mellom bruk av krisesenter og avstand fra hjemsted til senter (NOU 2003:31 *Retten til et liv uten vold*). BFD vil derfor gi Bufdir i oppgave å utarbeide en tilgjengelighetsplan for krisesentre med sikte på at kvinner over hele landet skal kunne ha et krisesenter å henvende seg til hvis nødvendig, i rimelig geografisk nærhet til bostedet. Regionene vil være viktige i arbeidet med å utforme tilgjengelighetsplanen.

Husbanks ordning for utbedringslån er i 2004 utvidet til også å omfatte krisesentre med botilbud, for å bedre betingelsene for ombygging og utbedring av krisesentre som har behov for dette. Lån skal også kunne gis til nybygg. Bufdir vil i samråd med Husbanken få som oppgave å gjøre ordningen kjent og benyttet.

BFD vil også i 2005 gi mulighet for det enkelte krisesenter og deres organisasjoner å søke om midler til tiltak for barn som oppholder seg på krisesentre. Forvaltningen av dette vil bli lagt til Bufdir.

Mye av BFDs oppfølging av handlingsplan *Vold i nære relasjoner* (2004–2007) vil bli flyttet til Bufdir.

For nærmere omtale av krisetiltak vises det til kap. 840 Krisetiltak.

Styrke og videreutvikle det generelle forebyggende familiearbeidet

Styrket samordning og samarbeid mellom tjenester og tiltak i det forebyggende familiearbeidet; mellom familievern, foreldreveiledning, samlivstiltak, barnevern, adopsjon m.v.

Formålet med det forebyggende familiearbeidet er å hjelpe familier til å leve bedre sammen, fore-

bygge samlivsproblemer mellom foreldre og barn og hindre familieoppløsning. Arbeidet dekker tjenester som involverer flere forvaltningsnivåer og tjenester. Etablering av Bufdir bidrar til å se forebyggende familiearbeid i sammenheng. Familievernkontorene vil spille en sentral rolle i dette arbeidet, men det er også viktig å trekke inn barneverntjenesten og andre instanser, samt arbeidet med adopsjon.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
God faglig og økonomisk styring innen direktoratets ansvarsområde	Fullføre etableringen av virksomheten	Ferdigstille rutiner, avtaler og opplæring tilpasset statlig regelverk
	Initiere nødvendige faglige og økonomiske endringsprosesser i virksomheten	Oppfyllelse av mål i kapittel 842 og 855
Sikre en forsvarlig kvalitet og faglig videreutvikling av direktoratets forvaltningsoppgaver	Sikre likeverdig tilbud i alle deler av landet	Sammenligne ut fra nøkkeltall
	Sikre god kvalitet og høy rettssikkerhet i behandling av saker etter ekteskapslovgivningen	Saker skal behandles innen 3 uker
	Sikre god kvalitet i behandling av søknader om billighetserstatning	
	Gjennom Fordelingsutvalget stimulere barn og unge og organisasjonene til engasjement og medansvar nasjonalt og internasjonalt, og sikre organisasjonene som arena for medbestemmelse og demokrati	Fordele midler til alle organisasjoner innen tidsfristen gitt i forskrift Kontrollere grunnlaget i minst 15 saker vedrørende henholdsvis nasjonal og internasjonal grunnstøtte
	Ivareta ulike tilskuddsordninger på en god og målrettet måte	Fordele tilskuddene innen gitte frister
	Sikre barn og unge god informasjonstilgang og gode kommunikasjonsmuligheter hva angår rettigheter, muligheter og plikter	All informasjon på nettstedet ung.no skal være kvalitetssikret og oppdatert, og artiklene skal presenteres i en lettfattelig form
	God forvaltning av tilskuddet og utviklingsoppgavene knyttet til krisesentrene	
Styrke og videreutvikle det generelle forebyggende familiearbeidet	Styrket samordning og samarbeid mellom tjenester og tiltak i det forebyggende familiearbeidet; mellom familievern, foreldreveiledning, samlivstiltak, barnevern, adopsjon mv.	

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Den foreslåtte bevilgningen skal dekke lønn og øvrige driftsutgifter ved Bufdir.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Posten vil bli brukt til utgifter i forbindelse med reiser, møter, kurs, trykking, IT-tjenester og utbetaling av godtgjørelser for Fordelingsutvalgets medlemmer.

Kap. 3858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen (jf. kap 858)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	
		2003	budsjett 2004	Forslag 2005
02	Merinntekt – billighetserstatning	2 401		
15	Refusjon av arbeidstiltak	243		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	9		
18	Refusjon av sykepenger	215		
	Sum kap 3858	2 868		

Post 01 Diverse inntekter

Posten skriver seg fra ulike prosjekter og tiltak. Størrelsen på inntekten varierer fra år til år.

på kap. 858 Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen.

Post 02 Merinntekt – billighetserstatning

Inntektene skriver seg fra ulike prosjekter som utløser tilskudd fra departementer og andre samarbeidspartnere. Størrelsen på inntektene varierer fra år til år.

Post 16 Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til fødselspenger og adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Post 15 Refusjon av arbeidstiltak

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til ordningen med refusjon av arbeidsmarkedstiltak. Utgifter motsvarende refusjonen regnskapsføres

Post 18 Refusjon av sykepenger

På posten regnskapsføres refusjoner i henhold til sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonene regnskapsføres på kap. 858 Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet.

Kap. 0859 UNG i Europa (jf. kap. 3859)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	
		2003	budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	4 989	4 988	5 660
	Sum kap 0859	4 989	4 988	5 660

Status

EU programmet *UNG i Europa* forutsetter at hvert av landene som deltar etablerer et nasjonalt kontor for gjennomføringen av programmet. I Norge er det nasjonale kontoret lagt til Barne-, ungdoms- og

familiedirektoratet (Bufdir). Tidligere var kontoret en del av Barne-, ungdoms- og familieforvaltningen. Formålet med EU-programmet *UNG i Europa* er å fremme ungdomsmobilitet og å bidra til konstruksjonen av et kunnskapssamfunn gjen-

nom ikke-formell utdanning, samt skape en europeisk arena for samarbeidet i utviklingen av ungdomspolitik og praksis. Ungdomsprogrammet skal også oppmuntre til livslang læring og kompetanseutvikling som bidrar til aktiv samfunnsdeltakelse, og fremme interkulturell læring og toleranse. På grunnlag av arbeids- og handlingsplaner blir det inngått kontrakter med Europa-kommisjonen om forvaltningen av de desentraliserte midlene. Det nåværende programmet *UNG i Europa* løper fram til og med år 2006.

I 2004 ble informasjonstiltaket Eurodesk lagt inn under UNG i Europa-programmet. Eurodesk er et europeisk informasjonsnettverk som informerer om støtteordninger og internasjonale muligheter for barn og unge. Hovedsatsingen for Eurodesk Norge er et norskspråklig nettsted med adressen www.eurodesk.no. For en nærmere beskrivelse av innholdet i programmet UNG i Europa vises det til Resultatrapport 2003.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsområdet gjennom UNG i Europa-programmet

UNG i Europa-programmet ble vedtatt for en 7-årsperiode i april 2000. Norge tilsluttet seg i august samme år. Beslutninger om tilskudd er i stor grad delegert til de nasjonale kontorene. Budsjetttramene for hvert delprogram fastsettes av Europa-kommisjonen etter behandling i Programkomiteen. Programmet er delt inn i fem delprogrammer.

Delprogram 1: Gruppeutveksling

Målgruppen er ungdom i alderen 15–25 år. I tillegg til bilaterale og multilaterale gruppeutvekslinger med medlemslandene i EU og multilaterale utvekslinger med andre programland, omfatter programmet også mulighet til multilateral utveksling med tredjeland i Sørøst-Europa, de europeiske SUS-landene i det tidligere Sovjetunionen og Latin-Amerika, så sant det også deltar minst to EU-land.

Måloppnåelse:

Det nasjonale kontoret behandlet 67 søknader i 2003. Det nasjonale kontoret hadde midler til å støtte noe over halvparten av prosjektene (37 prosjekter). Av de godkjente prosjektene var 36 pro-

sent multilaterale. Andel prosjekter med land utenfor EU/EØS-området utgjorde 24 prosent. Fordeelingen mellom vertsprosjekter og utreiseprosjekter var 46 prosent – 54 prosent. 46 prosent av prosjektene inkluderte utsatte ungdomsgrupper. Dette er en svært høy andel sammenlignet med de fleste andre land.

Delprogram 2: Volontørtjeneste

Volontørtjenesten gir ungdom fra Norge i alderen 18–25 år muligheten til å utføre en frivillig tjeneste i et EU-land for en periode på 6–12 måneder, og mulighet for ungdom fra EU-land til å gjøre tilsvarende tjeneste i et lokalt prosjekt i Norge. Tilsvarende finnes et korttidsprogram med en lengde fra tre uker opp til seks måneder, som er eksklusivt for utsatte ungdommer.

Måloppnåelse:

Det ble innvilget tilskudd til 94 langtidsprosjekter og 16 korttidsprosjekter. Målsettingen var å tilstrebe en jevn fordeling av volontører til og fra Norge. Medregnet korttidsvolontørene, ble fordelingen 48 prosent – 52 prosent. Norge tok imot 53 volontører og sendte ut 57. Det ble rekruttert to nye vertsprosjekter; i Oslo og Bergen.

Delprogram 3: Lokale ungdomsprosjekter

3.1 Ungdomsinitiativ

Dette delprogrammet gir støtte til grupper av ungdom i alderen 15–25 år til lokale prosjekter som de selv tar initiativ til og gjennomfører. Disse prosjektene skal ha en interkulturell/europeisk dimensjon.

Måloppnåelse:

Det nasjonale kontoret mottok 29 godkjennbare søknader, hvorav det var midler til 13. Nesten alle prosjektene hadde en internasjonal profil, i tråd med de definerte kriteriene.

3.2 Volontørinitiativ

Dette delprogrammet gir støtte til oppfølgingsprosjekter for ungdommer som har gjennomført volontørtjenesten, og kan foregå enten i Norge eller i et EU-land.

Måloppnåelse:

Det nasjonale kontoret mottok seks søknader om prosjektmidler. Det er imidlertid en svært liten

målgruppe som kan søke her og antallet søknader vil av den grunn i større grad være uforutsigbart og varierende.

Delprogram 4: Samarbeid mellom Sokrates, Leonardo og UNG i Europa

Dette delprogrammet skal stimulere til samarbeid mellom EUs programmer på områdene utdanning (Sokrates), opplæring (Leonardo) og ikke-formell utdanning (UNG i Europa). Delprogrammet trådte i kraft for første gang i 2001. Midlene blir utlyst sentralt fra EU-kommisjonen, og med en profil som er rettet mot store, tunge strukturer. Ingen av de norske nasjonale kontorene for de tre programmene mottok noen søknader om midler fra dette delprogrammet.

Delprogram 5: Opplæring, informasjon og nettverk

Dette innebærer en rekke forskjellige typer tiltak, hvor den felles overordnede målsettingen er å støtte opp under delprogram 1 *Gruppeutveksling* og delprogram 2 *Volontørtjeneste*. Tiltakene er i stor grad rettet mot ungdomsarbeidere og -ledere, med tanke på utvikling av partnerskap og nettverk for å fremme ungdomsutveksling og utvikling av tiltak.

Drøyt halvparten av midlene er øremerket som støtte til organisasjoner/grupper i forbindelse med planlegging av konkrete utvekslings- eller volontørprosjekter, eller til å arrangere internasjonale opplærings-/kontaktseminarer. Den andre delen av midlene i delprogram 5 er øremerket tiltak som Bufdir selv initierer.

Måloppnåelse:

Antallet internasjonale arrangementer organisert av norske organisasjoner var fem, tilsvarende tallet for det foregående året.

Norge hadde som mål å tilstrebe mer samarbeid med land de tidligere har hatt få prosjekter med. Dette ble delvis oppnådd, bl.a. gjennom samarbeid med Ungarn, Belgia, Polen og Liechtenstein.

Informasjon om utvekslingsprogrammene og nyheter relatert til disse skjer elektronisk via www.ungieuropa.net. Det har vært et betydelig antall informasjonstiltak. Hjemmesiden ble pusset opp, og nyhetsinnholdet styrket.

Det ble laget tre helt nye brosjyrer for delprogrammene. Maler for lysark ble lagt ut på hjemmesiden, til bruk for bl.a. lokalkontaktene. Det ble lagt mer arbeid i de elektroniske nyhetsbrevne, og antall abonnenter ble doblet.

Mål og strategier

UNG i Europa-programmet skal:

Fremme ungdoms interkulturelle erfaringer, og styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsrådet gjennom UNG i Europa

På grunnlag av arbeids- og handlingsplaner foreslått av det nasjonale kontoret og godkjent av BFD, blir det inngått kontrakter med Europakommisjonen om forvaltningen av de desentraliserte midlene i programmet. Departementet er klageinstans i forhold til den enkelte prosjektsøker i Norge. De administrative kostnadene knyttet til det nasjonale kontoret finansieres av de deltakende land, med økonomisk støtte fra Europakommisjonen. Det inngås kontrakt med Europakommisjonen om det administrative tilskuddet og forpliktelsene kontoret er pålagt.

Det nasjonale kontoret i Norge arbeider for å nå EUs overordnede mål med programmet. Disse er blant annet å fremme ungdoms interkulturelle kompetanse og ikke-formelle utdanning, å styrke ungdoms solidaritetsfølelse og toleranse, samt fremme initiativ, entreprenørskap og kreativitet.

For 2005 prioriteres følgende mål:

Øke kjennskapen til UNG i Europa-programmet blant potensielle søkere

Antall søknader

I 2005 vil Det nasjonale kontoret videreføre arbeidet med å styrke allmennhetens kunnskap om *UNG i Europa*-programmet. Hovedtyngden av dette vil rette seg mot ungdom og de som arbeider med ungdom, særlig utenfor de formelle utdanningsinstitusjonene. På denne måten ønsker departementet å øke antallet søkere til de ulike delprogrammene, og dermed kvaliteten på de realiserte prosjekter. Kontoret vil også utvikle sin generelle fagkompetanse på ungdomsmobilitet.

Øke samarbeidet med de nye EU-landene

Antall prosjekter med partnere fra de nye EU-landene

Etter utvidelsen av EU har det åpnet seg nye muligheter når det gjelder tosidige prosjekter med partnere fra de nye EU-landene. Dette er til dels land norske ungdommer har mindre kjennskap til enn de store EU-landene i den vestlige delen av Europa, og som det derfor fra norsk side er særlig interessant å utvikle prosjektsamarbeid med. Dette gjelder spesielt for volontørtjenesten fordi det før

EU-utvidelsen ikke var mulig å lage prosjekter med landene i Øst-Europa. Dette blir derfor et naturlig og viktig satsingsområde i 2005. Ut fra

dette er det et mål at antall prosjekter med partnere fra de nye EU-landene økes i 2005.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 859 Ung i Europa

Delmål	Resultatmål	Resultatindikator
Fremme ungdoms interkulturelle erfaringer, og styrke det internasjonale samarbeidet på ungdomsrådet gjennom UNG i Europa	Øke kjennskapen til UNG i Europa-programmet blant potensielle søkere	Antall søknader
	Øke samarbeidet med de nye EU-landene	Antall prosjekter med partnere fra nye EU-land

Nærmere om budsjettforslaget

Post 01 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og utgifter til varer og tjenester i det nasjonale kontoret som forvalter programmet. Bevilgningen må ses i sammenheng med kap. 3859

som omfatter Europakommisjonens bidrag til drift av det nasjonale kontoret og Eurodesk. Nettokostnadene på posten er Norges nasjonale andel av driften av det nasjonale kontoret for *UNG i Europa*.

Kap. 3859 UNG i Europa (jf. kap. 859)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Tilskudd fra Europakommisjonen	1 922	1 922	1 922
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	89		
18	Refusjon av sykepenger	73		
	Sum kap 3859	2 084	1 922	1 922

Post 01 Tilskudd fra Europakommisjonen

Posten omfatter tilskudd fra Europakommisjonene til drift av det nasjonale kontoret for gjennomføring av EUs ungdomsprogram samt tilskudd til Norges deltakelse i prosjektet Eurodesk. Barne-, ung-

doms- og familiedirektoratet (Bufdir) utarbeider en arbeidsplan og et driftsbudsjett for det nasjonale kontoret, som godkjennes av BFD. Tilskuddet fra Europakommisjonen fastsettes på grunnlag av driftsbudsjettet og reguleres gjennom kontrakter mellom Kommisjonene og Bufdir.

Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken

Utgifter under programkategori 11.30 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/ 05
0860	Forbrukerrådet	73 012	77 781	80 172	3,1
0862	Positiv miljømerking	3 758	3 758	3 886	3,4
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid	8 528	10 161	10 700	5,3
0866	Statens institutt for forbruksforskning	20 271	21 965	22 697	3,3
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)	4 591	4 445	4 797	7,9
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)	14 761	14 591	15 417	5,7
	Sum kategori 11.30	124 921	132 701	137 669	3,7

Utgifter under programkategori 11.30 fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)					
Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005	Pst. endr. 04/ 05
01-23	Drift	27 880	25 347	26 914	6,2
50-59	Overføringer til andre statsregnskaper	93 283	99 746	102 869	3,1
70-98	Overføringer til private	3 758	7 608	7 886	3,7
	Sum kategori 11.30	124 921	132 701	137 669	3,7

Hovedinnhold og prioriteringer

Programkategori 11.30 Forbrukerpolitikken inneholder bevilgninger til Forbrukerrådet, Stiftelsen miljømerking, Statens institutt for forbruksforskning, Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet, Forbrukerombudet, samt forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid. Det foreslås ingen større endringer under programkategorien utover ordinær prisjustering.

Regjeringen vil videreføre en forbrukerpolitikk som ivaretar forbrukernes rettigheter, interesser og sikkerhet. Forbrukerorganisasjonene spiller en viktig rolle ved å artikulere brukernes interesser overfor næringsliv og offentlig tjenesteyting, og bidra til at forbrukerhensyn balanseres mot andre

interesser ved offentlige beslutninger. Gjennom Forbrukerrådets arbeid er det et mål å sikre den enkelte forbruker god tilgang til informasjon og en høy grad av service, blant annet via Forbrukerportalen på Internett og gjennom samarbeid med andre institusjoner med bred publikumskontakt, eksempelvis biblioteker og offentlige servicekontor.

Regjeringen har som mål å redusere det kommersielle presset mot barn og unge, og å bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkning de utsettes for blant annet gjennom reklame. Forbrukerundervisning i skolen vil være et viktig tiltak i dette arbeidet.

Kap. 0860 Forbrukerrådet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
50	Basisbevilgning	73 012	77 781	80 172
	Sum kap 0860	73 012	77 781	80 172

Status for virksomheten

Forbrukerrådets hovedoppgave er å ivareta forbrukernes interesser ved blant annet

- å påvirke myndigheter, organisasjoner og næringsdrivende
- dyktiggjøre forbrukerne gjennom informasjon, råd og veiledning
- gi bistand til forbrukere i enkeltsaker

Forbrukerrådet er et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter med egne vedtekter og et styre. I tillegg er det opprettet et rådgivende forbrukerpolitisk forum som er sammensatt av 25 representanter for myndigheter (herunder tilsyn), forskningsinstanser og organisasjoner (herunder næringsorganisasjoner). Det forbrukerpolitiske forumet foreslår medlemmer til styret, som oppnevnes av departementet.

Forbrukerrådets organisasjon ledes av en direktør som tilsettes av styret.

Som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter mottar Forbrukerrådet en nettobevilgning over statsbudsjettet. Dette innebærer at Forbrukerrådet har ansvar for egen inntjening og ressursbruk ved at organisasjonen disponerer et eventuelt positivt årsresultat og har ansvar for å dekke et eventuelt negativt årsresultat.

I 2003 ble 18 forbrukerkontorer i fylkene slått sammen til 10 regionkontorer som alle var operative fra 31.12.2003. De nye regionkontorene har fra 5 til 10 årsverk og ansvaret for det forbrukerfaglige arbeidet i områder som omfatter fra ett til tre fylker. Regionkontorene er lokalisert i Oslo, Sarpsborg, Gjøvik, Skien, Kristiansand, Stavanger, Bergen, Trondheim, Bodø og Tromsø. Regionkontorenes basisoppgaver er veiledning av enkeltforbrukere, alminnelig informasjon til forbrukere, formell klagesaksbehandling og regionalt forbrukerpolitisk arbeid.

Ved gjennomføringen av endringen i kontorstrukturen er det lagt vekt på at tilbudet til den enkelte forbruker fortsatt skal være godt, samtidig som det regionale og nasjonale forbrukerpolitiske arbeidet skal styrkes. Et viktig virkemiddel har vært etablering av en felles telefontjeneste med rask responstid og etablering av en nettbasert kla-

geveileder der forbrukerne 24 timer i døgnet kan få hjelp til å skrive klagebrev til leverandører av varer og tjenester.

I 2004 har den sentrale delen av Forbrukerrådet vært gjenstand for en omfattende organisasjonsgjennomgang. Styret har også vært gjennom en omfattende strategiprosess hvor utfordringer og dilemmaer er tydeliggjort og bearbeidet. En ny strategiplan med de viktigste forbrukerpolitiske oppfølgingsområdene for Forbrukerrådet de nærmeste tre til fem årene vil foreligge ved årsskiftet 2004/2005.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de delmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Bedre balanse i markeder som er viktige for forbrukerne

Strømmarkedet. Forbrukerrådet fremmet forslag om å koordinere tiden det tar å bytte strømleverandør med tiden for varslingsplikt ved prisforhøyelse. Forbrukerrådet foreslo også å sette en maksimal pris for nettselskapenes pliktige levering av strøm ved strømleverandørers konkurs.

Bank- og finansmarkedet. Forbrukerrådet arbeidet for å kvalitetssikre privatøkonomiske rådgivere. Forbrukerrådet deltok også i utviklingen av en ny internasjonal standard på området.

Ytterligere liberalisering i *postmarkedet* førte til at Forbrukerrådet prioriterte å delta i referansegruppen til «Utredning om konkurransevilkårene ved ytterligere liberalisering av markedet for posttjenester i Norge».

Forbrukerrådet fulgte utviklingen i det liberaliserte *apotekmarkedet*, og gjennomførte en prisundersøkelse på reseptfrie legemidler og røykeavvenningsprodukter. Undersøkelsen viste at det var store prisforskjeller.

Forbrukerrådet arbeidet sammen med e-forum for å restrukturere og refinansiere n-safe merkeordningen for å sikre forbrukerne rettigheter ved *handel på nettet*.

For å få til en fornuftig håndtering av «gjengs leie» problematikken i *husleieloven*, ble det lagt ned

et betydelig arbeid mot Boligbedriften i Oslo kommune og takstorganisasjonene.

Det ble arbeidet for å endre den oppståtte praksis med *utbyggingsavtaler* som en del kommuner har etablert. Forbrukerrådet mener slike avtaler medfører dyrere boliger for forbrukerne.

Føring av prinsipielle forbrukersaker som viktig forbrukerpolitisk virkemiddel

Ved å opptre som prosessfullmektig for et antall forbrukere klarte Forbrukerrådet gjennom forhandlinger å få bankene til å tilbakebetale i undertak av 60 millioner kroner som var betalt inn for mye som renter på lån. Forbrukerrådet kunne påvise at bankene ikke hadde overholdt varslingsstiden som gjelder før renteøkninger kan iverksettes. Forbrukerpolitisk var dette en viktig profilsak, selv om utbetalingen til den enkelte bankkunde ikke var stor.

Trygg mat og et bærekraftig forbruksmønster

Forbrukerrådet bidro til utvikling av BEUCs (paraplyorganisasjon for europeiske forbrukerorganisasjoner) posisjonspapirer om sameksistensen mellom genmodifiserte planter (GMO) og tradisjonelle planter. Forbrukerrådet deltok også i Codex alimentarius for å få vedtatt internasjonale retningslinjer for GMO.

Forbrukerrådet ga innspill til Statens landbruksforvaltnings handlingsplan for økologisk produksjon og omsetning, og ba om større forbrukerrepresentasjon. Forbrukerrådet deltok i et statlig oppnevnt utvalg med siktemål å finne frem til akseptable helsepåstander for næringsmidler.

Via innspill til Nasjonal Handlingsplan for bærekraftig utvikling, innspill til statssekretærutvalget og etablering av nettverk med åtte andre organisasjoner var Forbrukerrådet aktive i debatten om bærekraftig utvikling.

Forbrukerrådet lyktes i å få et bedre hjemmelsgrunnlag for krav om redelighet inn i den nye matloven, blant annet ved innspill i høringsrunder og i åpen høring med næringskomiteen på Stortinget.

Arbeidet med å forhindre import og salg av møbler og andre varer tilvirket av ulovlig hogget tropisk trevirke ble videreført. Forbrukerrådet videreførte arbeidet for økt politisk ansvar for miljø og etikk, og for bedre informasjon slik at forbrukerne kan ta miljømessige, etiske og politiske hensyn ved kjøp av varer og tjenester.

Forbrukere har tilgang til tjenester som må være allment tilgjengelig (nødvendighetstjenester)

Forbrukerrådet avga høringsuttalelse til EUs grønnbok om tjenester av allmenn interesse. Forbrukerrådet argumenterte for at «tjenester av allmenn interesse» skal defineres videst mulig, og at beskyttelsesnivået må settes høyt.

Videre tok Forbrukerrådet i høring til Banklovkommisjonen opp viktigheten av at forbrukere sikres tilgang til grunnleggende bank- og forsikringstjenester.

Forbrukerrådet deltok i en arbeidsgruppe under ledelse av Justisdepartementet som skal se på behovet for forbrukervernregler om levering av strøm, samt foreslå regler.

Forbrukerinformasjon er et viktig forbrukerpolitisk virkemiddel

Fordi informasjon er et av de mest sentrale forbrukerpolitiske virkemidlene for å bidra til kunnskapsrike og bevisste forbrukere, videreutviklet Forbrukerrådet sin internettportal. Målet er at flest mulig skal ha tilgang til informasjonen når de trenger den – uavhengig av Forbrukerrådets åpningstider. Et stort og økende antall unike brukere (60 000 per måned i 2003) indikerer at portalen fungerer godt.

Det ble også etablert en egen klageveileder som hjelp til selvhjelp og som en konkret måte å skaffe seg saksinformasjon på. I klageveilederen var det ved utgangen av året ca. 90 maler for klagebrev som enkeltforbrukere kan benytte. Klagebrev er laget for en rekke ulike områder, blant annet kjøp av varer, håndverkertjenester, inkasso, telefoni, forsikring, tidsparter og pakkereiser.

Videreutvikling av *Forbruker-rapporten* resulterte i flere temanumre, blant annet om eiendomsmarkedet, mobiltelefoner, dagligvarebransjen og flymarkedet. Det ble også satset på flere og mer omfattende uavhengige tester.

Forbrukerrådet nådde ut med mye viktig forbrukerinformasjon i andre medier gjennom oppslag basert på artikler i *Forbruker-rapporten* og egne utspill.

Forbrukerne kjenner sine rettigheter og er i stand til å ivareta egne interesser

I samarbeid med BFD arbeidet Forbrukerrådet aktivt overfor skoleverk og lærerutdanning for å styrke forbrukerkunnskapen på alle nivå i skolen. Målet er å bevisstgjøre elever, studenter og lærere om hvilke rettigheter de har som forbrukere. I tillegg ble det satset ekstra på arbeid med kommersi-

elt press mot barn og unge gjennom blant annet konferanser og undervisningsmateriell til skoleelever.

Forbrukerrådet var videre involvert i opplæring og informasjonsvirksomhet i forbindelse med den nye forbrukerkjøpsloven.

Bidra til å utvikle offentlig sektor i mer forbrukervennlig retning

Forbrukerrådet satte i gang et systematisk arbeid for å forbedre sine forbrukerkrav til offentlige tjenester. For å sikre at Forbrukerrådets utspill har god forankring i den kommunale virkelighet ble det avholdt møter med ulike kommuner. I forbindelse med kommunevalgkampen fokuserte Forbrukerrådet spesielt på krav om tydelighet i beskrivelse av forventet kvalitet i de kommunale tjenester og krav om etablering av enkle klageordninger.

Det ble satt i gang arbeid med å utforme et sett av standard forbrukerkrav ved konkurranseutsetting. Forbrukerrådet foreslo overfor Kommunenes sentralforbund (KS) at det opprettes en klagenemnd for barnehagetjenester.

Forbrukerrådet foreslo også at alle offentlige utredninger skal inneholde en gjennomgang av hva forslagene vil bety for forbrukerne.

Forbrukerinformasjon skal sikre at markedet blir mer gjennomskiktig og velfungerende

Utarbeiding og presentasjon av sammenliknende vareundersøkelser er et viktig forbrukerpolitisk instrument. Gode tester er uavhengige av produsentene og inneholder vurderinger av virkningene på helse, miljø og sikkerhet. Undersøkelsene er også viktige som grunnlag for videreutvikling av tjenester og produkter. Forbrukerrådet publiserte derfor tester av blant annet bilbarnestoler, redningsvester for barn, digitale kameraer og mobiltelefoner.

Begrense nedgangen i antall abonnenter for Forbruker-rapporten

Forbruker-rapportens abonnentstall har over flere år gått jevnt nedover. Siden 2002 har nedgangen stoppet noe opp, slik at bladet ved utgangen av året hadde ca. 40 000 abonnenter.

Effektiv hjelp til forbrukere som henvender seg til Forbrukerrådet for veiledning og klagebehandling

Antall henvendelser fra enkeltforbrukere på telefon til Forbrukerrådet endte på ca. 120 000. I tillegg kom ca. 500 henvendelser fra ulike bransjer, media, skoler, organisasjoner og myndigheter. Om lag 5 000 av henvendelsene endte som skriftlige klagesaker. Antall henvendelser via e-post og ved besøk på kontorene ble ikke registrert.

Antall registrerte, unike brukere av nettstedet forbrukerportalen.no økte til ca. 60 000 per måned. Portalen ble i 2003 videreutviklet med blant annet en gratis klageveileder som hele døgnet gir forbrukerne hjelp til å klage på varer og tjenester på en mer profesjonell måte.

Større grad av arbeidsdeling og spesialisering forbrukerkonterene imellom, og opprettelse av et felles 815-telefonnummer, førte til vesentlig redusert ventetid ved telefonhenvendelser og bedre service for publikum.

Bedre samarbeid mellom Forbrukerrådets kontorer og de offentlige servicekontorene

Forbrukerrådet initierte et samarbeid med Statens senter for arkiv, bibliotek og museum (ABM-utvikling) for å se på muligheten for å opprette forbrukerstasjoner og andre informasjonstiltak på ulike steder der mange folk ferdes. Samarbeid med offentlige servicekontor ble ikke utvidet i 2003, men Forbrukerrådet arbeider fortsatt med å få etablert forbrukerinformasjon også der servicekontor er lokalisert.

Mål og strategier

Forbrukerrådets hovedmål er økt forbrukerinnflytelse i samfunns- og næringsliv, bidra til en forbrukervennlig utvikling og fremme tiltak som kan bedre forbrukernes stilling i dagens og fremtidens samfunn.

Forbrukerrådet vil prioritere å følge opp markeder i endring, og markeder som er viktige for forbrukerne. En sentral strategi vil være å sørge for informasjon til forbrukerne for å oppnå «hjelp til selvhjelp». Følgende utfordringer er sentrale for Forbrukerrådet på de prioriterte områdene:

- å legge an et internasjonalt perspektiv i arbeidet, slik at norske forbrukeres rettigheter sikres i en globalisert og internasjonal økonomi
- å bygge allianser med myndigheter, og samarbeidsrelasjoner med ulike bransjer, for å oppnå best mulig resultat for forbrukerne

- å bidra til balanserte markeder ved å styrke etterspørselssiden, blant annet gjennom å bevisstgjøre og informere forbrukerne

I 2005 vil følgende områder bli prioritert:

Offentlige tjenester og konkurranseutsetting

Forbrukerrådet vil bidra til økt brukerorientering innenfor kommunal sektor. Sammen med noen kommuner vil ulike modeller for brukermedvirkning bli testet ut. Forbrukerrådet ønsker å få etablert klageordninger for brukere av kommunale tjenester etter modell av klagenemnder i privat sektor. Konsekvensen av at forbrukerne går fra å være «borger» til å være «kunde» som betaler for tjenestene, må være kunderettigheter tilsvarende de man har ved private tjenester.

Forbrukerrådet vil også utvide sin klageveileder til å gjelde offentlige tjenester, og styrke informasjonstilbudet på dette området på *forbrukerportalen.no*.

I forbindelse med den varslede konkurranseutsettingen av jernbanedriften vil Forbrukerrådet engasjere seg sterkt for å sikre brukerinteressene både i konkurransegrunnlaget og i den senere tjenesteleveringen. Fokus må være på kvalitet av tjenestene og forbrukernes rettigheter og ikke bare på pris.

Forbrukerrådet vil fortsatt følge den politiske prosessen og endringer som skjer på området kommunale utbyggingsavtaler, fordi dette i vesentlig grad påvirker prisen til sluttbruker i utbyggingsområder.

Bedre tvisteløsning og klagesystem

Vekst i internasjonal handel og netthandel medfører økning i klager over landegrensene. Klageveilederen, «Klikk og Klag», vil derfor bli utvidet til å gjelde også dette området.

Forbrukerrådet vil arbeide for å etablere flere uavhengige, velfungerende klagenemnder i samarbeid med ulike bransjer som et alternativ til domstolsapparatet. Et sentralt område vil være å følge opp arbeidet for å få til et landsomfattende system for husleietvister.

Forbrukerrådet vil også arbeide for at forbrukere gis en reell mulighet til å få prøvet sin sak for domstolene der dette er nødvendig. For å oppnå hensiktsmessig behandling av forbrukersaker i domstolssystemet, vil Forbrukerrådet følge opp regelverksutviklingen knyttet til småkravsprosess, gruppesøksmål og bedre rettshjelpsordninger. Det skal videre arbeides for at prinsipielt viktige saker

kan bli prøvd for domstolene uten kostnader for forbrukerne.

Styrket informasjonsformidling til forbrukerne

For å oppnå maktbalanse i markedet mellom tilbuds- og etterspørselssiden er det nødvendig å ha bevisste og kunnskapsrike forbrukere. Målet er at flest mulig forbrukere selv kan foreta rasjonelle valg og være i stand til å ordne opp i misnøyesituasjoner. Nyttig og konkret informasjon gjennom blant annet *Forbruker-rapporten* og *forbrukerportalen.no* vil fortsatt være et viktig satsingsområde. *Forbrukerportalen.no* skal videreutvikles med utvidelse av antall områder i klageveilederen og flere nye interaktive tjenester.

Forbrukerrådet vil at *forbrukerportalen.no* skal bli en enda viktigere inngangsport til strategiske samarbeidspartnere slik at de supplerer informasjonen på Forbrukerrådets portal og gir god forbrukerveiledning på sine ansvarsområder.

For å nå alle som ikke kan betjene elektroniske hjelpemidler eller har egen pc, vil bibliotek og servicesenter være viktige samarbeidsarenaer for Forbrukerrådet. Gjennom prosjektet forbrukerinfo med tilgjengelig forbrukerinformasjon i bibliotek og servicekontor, vil Forbrukerrådet øke tilgjengelighet og kjennskap til Forbrukerrådets informasjon.

Forbrukerrådet vil satse videre på *Forbruker-rapporten* og utvikle den til å bli en «faktafabrikk» der forbrukerne finner viktig, uhildet testinformasjon og nyttestoff.

Finans- og pensjonsprodukter

Finansmarkedet er i sterk endring og forbrukernes utfordringer med å beherske dette markedet øker. Samtidig fører store variasjoner i økonomiske rådgiveres kompetanse og etiske ståsted til ulik kvalitet på rådgivningen. For å bedre kvaliteten på rådgivningsprosessen og å unngå at rådgiver- og selgerrollen blandes, vil Forbrukerrådet derfor styrke dialogen med bransjen om å videreutvikle eksisterende retningslinjer for økonomisk rådgivning.

Forbrukerperspektiv på konkurranseloven

I den nye konkurranseloven er det tatt inn i formålsbestemmelsen at forbrukerhensyn skal tillegges særskilt vekt. Forbrukerrådet vil arbeide aktivt overfor konkurransemyndigheter og andre slik at det blir en realitet at forbrukerinteressene blir ivarettatt i anvendelse av den nye loven, særlig innen-

for markeder hvor det finnes svært dominerende aktører.

Mat: trygghet, mangfold og redelighet

For å bidra til åpenhet i matforvaltningen og sikre at mat solgt i Norge er tryggest mulig, vil Forbrukerrådet arbeide for å få etablert en god dialog med det nye Mattilsynet.

Forbrukerpanelene har vist at norske forbrukere er opptatt av merking av mat og av mangfold. Forbrukerrådet vil derfor videreføre arbeidet med å få innført bedre merkeordninger. Forbrukerrådet vil også sette fokus på redelighet i merking av mat, slik at påstander som fremsettes er riktige.

Bærekraftig forbruksmønster

For å bidra til et mer bærekraftig forbruksmønster, vil Forbrukerrådet sørge for informasjon og merking av produkter og tjenester slik at norske forbrukere får et reelt valg. Forbrukerrådet vil også arbeide for at varer får en «riktig» pris, og ikke nødvendigvis billigst.

Barn og unge som forbrukere – bevisstgjøring

Forbrukerrådet ønsker at barn og unge får grunnleggende kunnskap om forbrukerrollen og mestingskompetanse der hvor det kommersielle presset er størst, blant annet kunnskap om betalingsanmerkninger og inkasso. I den forbindelse vil Forbrukerrådet blant annet arbeide for påvirke læreplanarbeidet i forbindelse med den pågående skolereformen.

Oversikt over innsatsområder og tiltak for kap. 860 Forbrukerrådet

Innsatsområder (delmål)	Tiltak (resultatmål)
Offentlige tjenester og konkurranseutsetting	Teste ulike brukermedvirkningsmodeller i noen kommuner Arbeide for å få etablert klageordninger for brukere av kommunale tjenester Utvide klageveilederen til å omfatte offentlige tjenester Sikre brukerinteressene i konkurransegrunnlaget og i tjenesteleveringen i samferdselssektoren
Bedre tvisteløsning og klagesystem	Arbeide for flere system for hjelp til selvhjelp, blant annet utvide klageveilederen til også å gjelde klager over landegrensene Arbeide for å få etablert flere uavhengige, velfungerende klagenemnder Etablere en landsomfattende nemnd for husleietviser Arbeide for at forbrukerne gis reell mulighet for å få prøvet sin sak for domstolene bla gjennom småkravprosess, gruppesøksmål
Styrket informasjonsformidling til forbrukerne	Fortsatt satse på Forbruker-rapporten og forbrukerportalen.no og produsere mest mulig nyttestoff Videreutvikle klageveilederen til å omfatte nye områder Etablere flere interaktive tjenester på forbrukerportalen.no Etablere forbrukerportalen som en naturlig inngangsport til informasjon fra strategiske samarbeidspartnere

Innsatsområder (delmål)	Tiltak (resultatmål)
Finans- og pensjonsprodukter	Videreutvikle tester og annet nyttestoff slik at Forbrukerrapporten blir en «faktafabrikk» for forbrukerne
Forbrukerperspektiv på konkurranse-loven	Arbeide for bedring av kvaliteten på rådgivning og få etablert klarere retningslinjer for økonomisk rådgivning
Mat: trygghet, mangfold og redelighet	Arbeide for at konkurransemyndigheter og andre følger opp formålsbestemmelsen om å ta forbrukerhensyn i den nye konkurranse-loven
Bærekraftig forbruksmønster	Etablere en god dialog med det nye Mattilsynet for å bidra til åpenhet i matforvaltningen Sette fokus på redelighet i merking av mat
Barn og unge som forbrukere – bevisstgjøring	Arbeide for mer informasjon og merking av produkter og tjenester slik at norske forbrukere får et reelt valg Arbeide for at produkter og tjenester prises riktig, ikke nødvendigvis billigst
	Arbeide for at skoleverket gir barn og unge grunnleggende kunnskaper om forbrukerrollen og mesterskapskompetanse der det kommersielle presset er størst, blant annet gjennom læreplanarbeidet

Nærmere om budsjettforslaget

Post 50 Basisbevilgning

Posten dekker utgifter til lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukerrådet. Posten dekker også godtgjørelse til Forbrukerrådets styre.

Forbrukerrådet har også inntekter av salg fra *Forbruker-rapporten*.

Som forvaltningsorgan med særskilte fullmakter er Forbrukerrådet gitt fritak fra det statlige bruttobudsjetteringsprinsippet, jf. § 4 i bevilgningsreglementet. De ansattes tilsettingsforhold er regulert i lov om statens tjenestemenn. Forbrukerrådet avgir årsrapport til departementet, jf. bestemmelsene om økonomistyring i staten § 1.5.1.

Kap. 0862 Positiv miljømerking

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Driftstilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	3 758	3 758	3 886
	Sum kap 0862	3 758	3 758	3 886

Status for virksomheten

Stiftelsen Miljømerking i Norge er opprettet for å administrere den fellesnordiske ordningen for frivillig positiv miljømerking av forbruksvarer og forbrukertjenester.

Formålet med ordningen er å bidra til mindre miljøbelastende forbruk. Merkingen skal veilede

forbrukere og innkjøpere som ønsker å handle miljøbevisst, og stimulere til utvikling av varer og tjenester som er mindre miljøbelastende enn ellers likeverdige produkter.

Stiftelsen ble i 1995 oppnevnt som norsk ansvarlig organ (Competent Body) for EUs miljømerkeordning Blomsten som følge av at EUs for-

ordning 880/92 om miljømerking ble innlemmet i EØS-avtalen.

Stiftelsen mottok i 2003 noe over 3,7 mill. kroner i driftstilskudd fra BFD. Stiftelsen mottok også økonomisk tilskudd fra Miljøverndepartementet på 1 mill. kroner, slik at det samlede driftstilskuddet fra staten var noe over 4,7 mill. kroner. Inkludert lisensinntekter, prosjektinntekter og andre inntekter, var stiftelsens samlede inntekter i 2003 på ca. 12,6 mill. kroner.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Nordisk Miljømerking

Vedta kriterier for tre nye produktgrupper

Det ble vedtatt kriterier for fem nye produktgrupper; dagligvarebutikker, maskinoppvaskmiddel til profesjonelt bruk, mikrofiberkluter og -mopper, kompressorer og mønsterkort. De tre sistnevnte kriteriesettene ble utviklet etter en ny kriterieutviklingsmetode hvor utviklingen av kriterier går raskere og som brukes for produkter med enklere krav.

Ved utgangen av 2003 var det gyldige kriterier for til sammen 58 produktgrupper.

Evaluerer 1/4 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon

I 2003 evaluerte Nordisk Miljømerking 18 produktgrupper. Målet ble oppfylt.

Til dele 200 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper

Det ble tildelt 233 nye lisenser. Totalt 56 lisenser utløp eller ble sagt opp. Nettotilgangen var på 177 lisenser.

Ved utgangen av året var det 1 016 gyldige lisenser for *Svanemerket* i Norden. Av disse var 98 lisenser norske. I tillegg var 127 av de øvrige nordiske lisensene registrert i Norge. Ved årsskiftet var det dermed totalt 225 gyldige lisenser og registreringer i Norge.

I Norge ble det utstedt 14 nye lisenser, mens 7 enten løp ut eller ble oppsagt.

Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst. av befolkningen

I en undersøkelse foretatt september 2002 hvor respondentene ble forelagt *Svanemerket* og spurt

hva merket står for/betyr, var 63 prosent av svarene korrekte og 12 prosent av svarene delvis korrekte. Kjennskapen til og kunnskapen om *Svanemerket* hos norske forbrukere er dermed relativt høy, men sammenlignet med en tilsvarende undersøkelse i 2000 er den fallende og under målet. En ny tilsvarende undersøkelse vil bli gjennomført i løpet av 2004. Denne vil indikere om stiftelsen har klart å snu den negative trenden.

EUs miljømerking

Øke kunnskapen om Miljøblomsten hos norske produsenter

Stiftelsen fortsatte i 2003 å markedsføre *Miljøblomsten* overfor norske produsenter innenfor aktuelle produktgrupper. Norske malingsprodusenter er godt informert om merket. Informasjonsarbeidet overfor norske tekstilprodusenter ble intensivert. Hoteller, sko, madrasser og møbler er andre produktgrupper hvor stiftelsen aktivt informerte om Blomstens kriterier til norske produsenter.

Gjennom prosjektet «Tryggere produkter for barn» ble norske forbrukere informert om Blomstmerkede tekstiler, barnesko og maling på det norske markedet.

Til dele første lisens for EUs miljøblomst i Norge

Gållå Høgfjellshotell og hytter ble som første norske virksomhet tildelt Blomsten i 2003. Målet ble dermed nådd.

Ferdigstille og vedlikeholde register over produkter med Miljøblomsten

Det finnes et sentralt europeisk register over produkter som er merket med Blomsten. For å få et supplement til dette innhenter stiftelsen informasjon om hvilke av disse produktene som er tilgjengelige i Norge, hvor de selges og hvem som representerer produsenten. Dette gir god informasjon til norske forbrukere og innkjøpere om tilgjengeligheten av Blomstmerkede produkter på det norske markedet. Arbeidet med å vedlikeholde den norske oversikten skjer fortløpende.

Harmonisering av EUs kjemikalieliste for ingredienser i vaskemidler og tilsvarende liste fra Nordisk Miljømerking

Stiftelsen er tildelt prosjektansvaret for revisjonene av EUs liste for ingredienser i vaskemidler og andre kjemiske/tekniske produkter, samt en harmonisering av denne listen mot tilsvarende liste for

Nordisk Miljømerking. Prosjektet startet opp i 2002 og ble ferdigstilt i 2. kvartal 2004.

Tilstandsvurdering

Det høye antallet produkter merket med Svanen og undersøkelser som viser at kjennskapen til *Svanemerket* er høy, indikerer at ordningen er vellykket i den forstand at den bidrar til å stimulere forbrukernes og produsentenes oppmerksomhet om miljøspørsmål. På den annen side er det vanskelig å måle miljømerkingens direkte positive miljøpåvirkning.

I 2003 introduserte Nordisk Miljømerking en ny metode for utarbeidelse av kriterier, «Miljøpionérer». Metoden er utviklet for å kunne gi en rask kriterieutvikling innenfor produktgrupper med åpenbare miljøfordeler.

Det har vært gjennomført samarbeidsprosjekter med andre nasjonale aktører for å nå bredere ut med markedsføring av miljømerking og miljømergingskrav.

Mye av informasjons- og markedsføringsinnsatsen i 2004 har vært konsentrert rundt prosjektet «God start – tryggere produkter for barn» (se omtale nedenfor). Det har også vært gjort en stor innsats for å få offentlige og store private innkjøpere til å stille miljøkrav gjennom etterspørsel av miljømerkede produkter.

Som ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning *Blomsten*, har Stiftelsen deltatt aktivt i kriterieutvikling og revidering av europeiske kriteriedokumenter.

Nordisk Miljømerking samarbeider med anerkjente, internasjonale miljømerkeorganisasjoner, deriblant Japans miljømerkeordning (Ecomark) og koordineringsorganet for internasjonalt samarbeid mellom miljømerkeorganisasjoner, Global Ecolabelling Network (GEN). Stiftelsen er medlem av sistnevnte.

Mål og strategier

Hovedmålet for Stiftelsen Miljømerking er å stimulere forbrukerne og produsentene til å foreta valg som bidrar til en bærekraftig utvikling. Under dette hovedmålet har stiftelsen følgende resultatmål for 2005:

Nordisk Miljømerking

Vedta kriterier for tre nye produktgrupper

Målet er å vedta kriterier for tre nye produktgrupper; rengjøringsmidler til næringsmiddelindustrien og to miljøpionérer. Miljøpionérer er produktgrupper eller tjenester med åpenbar miljøprofil

hvor en forenklet prosedyre er tatt i bruk for raskt å komme fram til et kriteriedokument.

Evaluerer 1/4 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon

Nordisk Miljømerking har som mål å evaluere 1/4 av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon. Kriteriedokumentene inneholder kravene som et produkt eller en tjeneste må oppfylle for å kunne bruke miljømerket.

Tildele 150 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper

Målet er å tildele 150 nye lisenser. Blant annet fordi en del lisenser vil bortfalle som følge av reviderte og skjerpede kriterier, vil nettoøkningen av lisenser være lavere enn 150.

Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 pst. av befolkningen

Stiftelsen har som mål at 85 prosent av befolkningen skal ha kjennskap til *Svanemerket*. Like viktig er det å øke kunnskapen om og troverdigheten til merket, slik at forbrukerne i enda større grad etterspør svanemerkede produkter og antallet miljømerkede produkter øker.

Prosjektet «God start – tryggere produkter for barn» fortsetter fram til sommeren 2005. Prosjektet har som mål å øke oppmerksomheten rundt småbarnsfamilier og miljø, med fokus på *Svanemerket*, *Blomsten* og *Debios Ø-merke*.

EUs miljømerking

Øke kjennskapen til Blomsten i Norge

Stiftelsen vil for første gang gjennomføre en undersøkelse for å kartlegge kjennskapen til *Blomsten* på det norske markedet. Undersøkelsen vil legge grunnlaget for fremtidige mål for kjennskapen til *Blomsten* i Norge.

Som norsk ansvarlig organ (Competent Body) for EUs miljømerkeordning, er stiftelsen forpliktet til å utbre ordningen og gjøre denne kjent gjennom informasjonskampanjer. Informasjon om og markedsføring av *Blomsten* vil bli sett i sammenheng med tilsvarende arbeid for *Svanemerket*.

Tildele fem nye lisenser for Blomsten i Norge

Målet er å tildele fem nye lisenser for *Blomsten*. Spesielt aktuelle produktgrupper er tekstiler, hoteller, maling og møbler.

Utvikle kriterier for sjampo og såpe

Stiftelsen er tildelt prosjektlederansvaret for utvikling av Blomstkriterier for sjampo og såpe. Dette

prosjektet startet opp sommeren 2004 og forventes ferdigstilt i løpet av 2005.

Oversikt over hovedmål og resultatmål for kap. 862 Stiftelsen miljømerking

Hovedmål	Resultatmål
Stimulere forbrukere og produsentene til å foreta valg som bidrar til en bærekraftig utvikling	Nordisk Miljømerking: Vedta kriterier for tre nye produktgrupper Evaluerer ¼ av kriteriedokumentene med henblikk på revisjon Tildele 150 nye lisenser for Svanemerket innenfor forskjellige produktgrupper Kjennskap til Svanemerket hos ca. 85 prosent av befolkningen EUs miljømerking: Øke kjennskapen til Blomsten i Norge Tildele fem nye lisenser for Blomsten i Norge Utvikle kriterier for sjampo og såpe

Nærmere om budsjettforslaget**Post 70 Tilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking**

Posten dekker utgifter til administrasjon av den nordiske miljømerkeordningen og oppgaver som

følger av rollen som norsk ansvarlig organ for EUs miljømerkeordning. Stiftelsen Miljømerking har i tillegg inntekter fra salg av Svanemerket.

Kap. 0865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
21	Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	8 528	6 311	6 700
79	EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, <i>kan overføres</i>		3 850	4 000
	Sum kap 0865	8 528	10 161	10 700

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Rammebetingelser som ivaretar forbrukernes interesser

Redusere kommersielt press mot barn og unge gjennom endringer i markedsføringsloven og styrket tilsyn med reklame

Departementet har arbeidet med å styrke beskyttelsen av barn og unge i regelverk herunder vurdert muligheten av å innføre et forbud mot direkte-reklame overfor barn i markedsføringsloven. EU-

kommisjonen la i april 2003 fram et forslag til et rammedirektiv med generelle regler om forbud mot urimelig markedsføring. Dette forslaget ble sendt på høring i september 2003, og høringsinstansene ble i tillegg bedt om å gi synspunkter på særlig beskyttelse av barn når det gjelder markedsføring. Departementet har prioritert oppfølging internasjonalt fordi nye EU-regler vil få betydning for muligheten av å styrke beskyttelsen av barn og unge i nasjonalt regelverk. Arbeidet har spesielt vært konsentrert om å fremme norske synspunkter gjennom EFTA-systemet, overfor Kommisjonen og medlemmer av Europaparlamentet. Direktivforslaget er underveis i prosessen endret slik at det i større grad samsvarer med norske interesser.

Styrke forbrukerens rettsstilling ved fjernsalg av finansielle tjenester

EU-direktiv om fjernsalg av finansielle tjenester til forbrukere er innlemmet i EØS-avtalen og har frist for gjennomføring 9. oktober 2004. Direktivet har regler om plikt til å gi forbrukerne informasjon før og i forbindelse med avtaleinngåelse. I tillegg fastsettes en rett til å gå fra avtalen (angrere rett) i 14 dager (30 dager for livsforsikring og individuelle pensjonsordninger). Det gjelder en del unntak fra angreretten, blant annet for aksjer. Ved bruk av angreretten må forbrukeren betale for det som allerede er mottatt, for eksempel renter for den tiden en kreditt har vært benyttet.

BFD har hovedansvar for gjennomføring av direktivet. Det ble i 2003 avholdt møter med forbrukerorganisasjoner/-myndigheter og organisasjoner for finansnæringen for å orientere om direktivet og motta innspill til arbeidet. Det tas sikte på å fremme en odelstingsproposisjon med forslag om nødvendige endringer i angrerettloven høsten 2004.

Fremme forbrukerinteressene ved omsetning av bolig, herunder begrense risiko og kostnader

Kjøp og salg av bolig har stor innvirkning på den enkelte husholdnings økonomi samtidig som forbrukere kan bli stilt overfor store utfordringer. Det er derfor viktig at aktørene i bransjen holder høy standard både faglig og etisk. Et viktig forbrukerpolitisk mål er å sikre forbrukerne et godt informasjonsgrunnlag, og i tillegg begrense transaksjonsomkostninger og risiko.

Det har særlig vært avdekket problemer og usikkerhet i forbindelse med boligtaksering. BFD har derfor nedsatt et utvalg som skal utrede og fremme tiltak med sikte på å forbedre forbruker-

nes informasjonsgrunnlag vedrørende verdisetting, fastsettelse av areal på boligen og tilstandsvurdering. Utvalget, som ledes av BFD, består av representanter fra takst- og meglerorganisasjonene, samt Kredittilsynet og Forbrukerrådet.

Effektiv konkurranse og reelle valgmuligheter for forbrukerne

At forbrukerinteressene ivaretas av ulike statlige tilsyn

Av tilsynsmeldingen (St.meld. nr. 17 (2002–2003)) framgår det at hensynet til forbrukerne er en hovedbegrunnelse for tilsyn:

«Varer og tjenester skal være trygge for brukere og forbrukere. Mye av lovgivningen og eksisterende tilsyn er etablert for å ivareta ulike kunder og brukerhensyn. Det er avgjørende at folk kan føle seg sikre på den maten de kjøper i butikkene, at de kan stole på banker og forsikringsselskaper, at de kan føle trygghet på arbeidsplassene...»

Flertallet i stortingskomiteen understreket ved behandlingen av meldingen at det er nødvendig med et sterkt og aktivt tilsyn fra fellesskapets side for å sikre at varer og tjenester er trygge for brukere og forbrukere.

I løpet av 2003 ble malen lagt for samling av næringsmiddelovngivningen til en lov, med en tilsvarende samling av tilsynet. Parallelt med dette har Landbruks-, Fiskeri- og Helsedepartementet, i samarbeid med BFD, utformet en handlingsplan for forbrukerretting av matpolitikken, som ble lagt frem våren 2004. Blant annet gjennom et prosjekt med lekfolkpaneler har man fått viktige innspill til hvordan forholdet mellom det nye Mattilsynet og forbrukerne bør innrettes. Videre er hensynet til forbrukerne tillagt stor vekt i den nye konkurranse-loven, og det er inngått en avtale om samarbeid mellom Forbrukerrådet og Konkurransetilsynet.

Erfaringene fra disse områdene vil kunne utnyttes for å fremme forbrukertenkningen også hos andre tilsyn.

Gode og hensiktsmessige tvisteløsninger for forbrukerne

Fremme effektiv tvisteløsning i forbrukerforhold Forbrukertvistutvalget (FTU) og Markedsrådet (MR) har et felles sekretariat for tvistesaker som bringes inn for de to organene. Sekretariatet har i 2003 gjennomgått en modernisering for å kunne gi et bedre tilbud til og være mer åpent og tilgjengelig for brukerne. Omstillingen innebærer blant annet at rutiner er lagt om, det elektroniske saksbehandlingssystemet er forbedret, og det er lagt til

rette for at vedtak i FTU og MR skal gjøres tilgjengelig på Internett i 2004.

Norge har siden 2001 aktivt deltatt i EEJ (European Extra-Judicial Network). Dette er et samarbeid etablert av EU som skal gi europeiske forbrukere tilgang til tvisteløsning utenom domstolene på tvers av landegrensene i Europa. Alle landene som er med i ordningen har opprettet et nasjonalt kontaktpunkt – Clearing House – som har oversikt over klagemuligheter som finnes i hjemlandet. I Norge ivaretar Forbrukerrådet denne funksjonen. I etterkant av nettverkets pilotperiode, ble det våren 2003 foretatt en grundig evaluering av EEJ fra EUs side. Departementet og Forbrukerrådet deltok aktivt i denne evalueringen.

Sikre produkter og forbrukertjenester

Høringsnotat om endring av produktkontrolloven for gjennomføring av EUs reviderte produktsikkerhetsdirektiv

Departementet sendte i april 2003 på høring forslag til endringer i produktkontrolloven. Endringene gjennomfører EUs reviderte direktiv om generell produktsikkerhet. Høringsfristen var 15. juli. Med virkning fra 1. juli 2003 ble forvaltningsansvaret for produktkontrolloven overført fra BFD til Justis- og politidepartementet. Dette innebærer at oppfølgingen av høringen og det øvrige arbeidet med implementeringen av direktivet ivaretas av Justis- og politidepartementet.

Fremme norske forbrukerinteresser i internasjonal standardisering

Departementet ga økonomisk støtte til norske forbrukermyndigheter og -interesser for å sikre fortsatt deltakelse i standardiseringsarbeidet. Deltaelsen omfattet standardiseringsarbeid knyttet til blant annet personlige finansielle rådgivere og informasjons- og kommunikasjonsteknologi. Deler av støtten ble i 2003 dessuten brukt til kompetanseoppbygging for aktører innen forbrukersektoren om alternative reguleringsmodeller i EU. Sentrale temaer var «ny metode»-direktiver og harmoniserte standarder, og nyere reguleringsformer som selvregulering og samregulering.

Departementet var i 2003 med på stiftelsen av Standard Norge. Standard Norge er en samling av de fire organene Norsk Allmennstandardisering (NAS), Norges Byggstandardiseringsråd (NBR), Norges Standardiseringsforbund (NSF) og Norsk Teknologisenter (NTS). Målet med samlingen til én organisasjon er å sikre en koordinert og rasjonell utnyttelse av de samlede ressursene slik at

norske interesser kan gjøre seg sterkere gjeldende i internasjonal standardisering.

Informerte forbrukere

Fremme undervisning i forbrukeremner i skolen

Skolen skal gi kunnskap og praktiske ferdigheter slik at elevene rustes til å forholde seg reflektert til reklame, kjønnsroller og kjøpepress, og til å opptre som bevisste og selvstendige forbrukere. Overfor grunnskolen er det arbeidet for å videreutvikle forbrukerlære som et tverrfaglig emne, med innslag blant annet i samfunnsfag og heimkunnskap, og med PC-bruk som en integrert del av elevenes praktiske oppgaveløsning.

Samarbeidet med lærerutdanningen er forsterket som ledd i arbeidet med tiltaksplanen *Nei til kommersielt press mot barn og unge*. I 2003 er det gjennomført til sammen 10 heldagskurs for lærere og lærerstudenter i en rekke fylker. Kursene er gjennomført i nært samarbeid med Forbrukerrådet, Forbrukerombudet, organisasjonen *Fremtiden i våre hender* og nettstedet *Tenk* på Skolenettet. Alle landets ungdomsskoler har fått tilsendt Forbrukerrådets arbeidshefte *Reklame* som klassesett, og har fått tilbud om heftet *Viktige forbrukerlover*.

Overfor videregående skole har forbrukersektorens innsats primært vært rettet mot undervisningen i faget *Økonomi og informasjonsbehandling*. Sammen med *Skolenettet* under *Læringscenteret* gis det også støtte med egne nettsider for videregående skole og ungdomsskolen. Et samarbeid med *SkoleMagasinet* om forbrukerstoff bidrar til å gi lærerne mulighet til å arbeide med forbrukeremnene slik som dagens læreplaner legger opp til. Arbeidet med forbrukerundervisning er utført innenfor de rammer som utdanningspolitikken trekker opp, og i nært samarbeid både med Utdannings- og forskningsdepartementet og Forbrukerrådet.

Godt veiledningstilbud til forbrukere

Avklare hvordan Forbrukerrådets lokalapparat kan være med på å utfylle regjeringens tiltak for bedre offentlig service

For å formidle informasjon til forbrukerne på lokalplan har Forbrukerrådet innledet et samarbeid med *Forum for offentlige servicekontor* og med *Statens senter for arkiv, bibliotek og museum*. Et tilbud om forbrukerinformasjon via servicekontor og bibliotek kommer som tillegg til den service som ytes via forbrukerportalen på nettet og den telefontjeneste som Forbrukerrådet selv står for. Forbrukeren vil få hjelp lokalt til å finne informasjon på

forbrukerportalen.no, bistand i å bruke *klageveilederen* på nettet, og veiledning i elementære forbrukerspørsmål. De ansatte skal ikke være forbrukernes advokat eller Forbrukerrådets saksbehandlere, men opptre som veiledere og hjelpe folk videre med det forbrukerspørsmålet de har. Prosjektet skal omfatte nødvendig opplæring av de ansatte ved servicekontorer og bibliotek, og markedsføring av det nye tilbudet overfor publikum. Det legges i første omgang opp til prøvedrift enkelte steder.

Legge til rette for at forbrukerne kan utnytte IKT

En felles nordisk strategi for å fremme elektronisk handel er utformet etter initiativ fra ministrene med ansvar for hhv. forbruker- og næringspolitikk i Nordisk Ministerråd. Strategien tar opp spørsmål som nytten av e-handel for forbrukerne, tillit til e-handelsløsninger, bedriftenes IT- og e-handelskompetanse, og behovet for standardisering.

For å gi informasjon og råd til forbrukerne om nedlasting, installering og bruk av åpen og fri programvare (*open source*), ble det i 2003 under embetsmannskomiteen for forbrukerspørsmål i Nordisk Ministerråd utarbeidet en egen nettside; www.nordicos.org. Nettsiden ble innviet ved det nordiske forbrukerministermøtet i august 2003.

Videre er det i samarbeid med blant andre Forbrukerrådet og Skolemagasinet laget en CD med informasjon om åpen og fri programvare som gjør det mulig – uten å installere eller endre noe på harddisken – å kjøre en demoversjon av operativsystemet Linux, som kan være et interessant alternativ til Windows. CDen er våren 2004 distribuert blant annet til lærerne i faget økonomi- og informasjonsbehandling i videregående skole.

Bidra til et bærekraftig forbruk

Gjennomføre tiltakene i Barne- og familiedepartementets miljøhandlingsplan

Å begrense de negative miljøkonsekvensene av forbruket er et mål i forbrukerpolitikken. Tiltakene, som er nærmere omtalt i departementets miljøhandlingsplan for 2003 – 2006, er frivillig positiv miljømerking og annen miljøinformasjon, undervisning i skolen om bærekraftig forbruk, samt nordisk og annet internasjonalt samarbeid. Det vises til rapporteringen hhv. under avsnittet *Omtale av miljøprofilen i budsjettet* og under kap. 862 Positiv miljømerking.

Ivareta forbrukerinteressene i internasjonalt samarbeid

Oppfølging og påvirkning av europeisk forbrukerpolitikk og regelverk

EU-Kommisjonen la sommeren 2003 fram forslag til direktiv om urimelig handelspraksis og til forordning om samarbeid mellom nasjonale tilsynsmyndigheter. Det arbeides også med forslag til en forordning om salgsfremmende tiltak, og til et revidert direktiv om forbrukerkreditter. Fra norsk side har en aktivt fulgt opp de mulighetene EFTA/EØS-systemet gir for innspill til regelverksprosessen i EU. Departementet har blant annet deltatt aktivt i arbeidsgruppene i EFTA, i EUs arbeids- og ekspertgrupper, ved høringer, og EFTA-uttalelser i forbindelse med nytt regelverk. Det nordiske samarbeidet på forbrukerområdet er også en viktig kanal for informasjon og påvirkning.

Å påvirke kommende regelverk er blitt viktigere etter hvert som forbrukerregelverkene nå i stadig større grad blir totalharmonisert slik at landene ikke kan lovfeste strengere krav enn det som er fastsatt i direktivet. Tidligere var direktivene gjennomgående basert på minimumsharmonisering hvor en kunne gå lenger enn direktivene for å verne forbrukerne.

EFTA/EØS-landene har fra år 2000 deltatt i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk (for perioden 1999–2003). Dette har gitt Norge mulighet for å ha en norsk nasjonal ekspert i Kommisjonen og det har også vært anledning til å søke støtte til forsknings- og utredningsprosjekter på forbrukerområdet.

Under rammeprogrammet deltar Norge aktivt i samarbeidet om tvisteløsning over landegrensene, mens en ikke har gått inn i samarbeidet om opprettelse av nasjonale informasjonskontorer for europeiske/grenseoverskridende forbrukerspørsmål. Kommisjonen har foreslått sammenslåing av de to nettverkene fra 2005.

Norge har også deltatt og gitt innspill i prosessen med utarbeidelse av et nytt rammeprogram fra 2004.

Tilstandsvurdering

Forbrukernes rettigheter og muligheter for bistand

Forbrukerne mottar stadig flere *kommersielle budskap*, ikke minst på grunn av utviklingen av elektroniske medier. Reklamens form og uttrykk er også i utvikling, og grensen mellom kommersielle budskap og andre budskap kan ofte være flytende.

Næringsdrivendes informasjon til forbrukerne, reklame og markedsføring reguleres i mar-

kedsføringsloven. Loven har vært endret en rekke ganger i de senere årene, men har ikke vært gjenstand for systematisk revisjon eller gjennomgang siden vedtakelsen i 1972. Samtidig har både samfunnet, reklamen og kommunikasjonsformene endret seg vesentlig. Sanksjonssystemet i loven ble endret i 1997, men har vist seg å ikke være så effektivt som man kunne ønske. På europeisk plan nærmer man seg nå slutten på arbeidet med nytt fellesskapsregelverk både om markedsføring og om grenseoverskridende håndheving av regelverk på forbrukerområdet. Departementet ser derfor at det nå er nødvendig med en helhetlig gjennomgang av loven, med sikte på en mer moderne og effektiv markedsføringslov.

Tilbud og salg av *finansielle tjenester ved fjernsalg*, dvs. uten at partene møtes, er under utvikling. Mange forbrukere benytter nettbank ved betaling av regninger, overføring av penger, kontoinformasjon og andre dagligdagse transaksjoner. Stadig flere forbrukere kjøper også investeringsprodukter, som aksjer eller fondsandeler, via nettet, telefon eller post/e-post.

Finansielle tjenester er særlig velegnet for elektronisk avtaleinngåelse, og det forventes en ytterligere økning i omsetningen av slike tjenester. Forbrukernes positive erfaringer med nettbank som et rimelig og enkelt alternativ til mer tradisjonelle måter å få utført banktjenester på, har bidratt til at terskelen for å inngå avtaler om økonomiske disposisjoner på denne måten er blitt lavere.

Kjøp av bolig er blant de mest betydningsfulle investeringer forbrukere gjør. Det er viktig at forbrukeren blir tilstrekkelig informert om forhold ved boligen og at markedsføring og omsetning forøvrig skjer i ordnede former.

I dag skjer boligtransaksjoner etter auksjonsprinsippet, og beslutninger må tas under sterkt tidspress. Forbrukere får i forkant av kjøpet i liten grad opplysning om den tekniske kvaliteten på boligen og må basere seg på salgsoppgaven som gis fra eiendomsmegler. Verdifastsettelsen av samme bolig kan variere i betydelig grad og det har også vært påvist forskjeller i takstmenns måling av en boligs reelle areal.

Det finnes en rekke lover og regler som har til formål å beskytte forbrukerinteressene. For å gjøre disse rettighetene gjeldende i praksis er det en forutsetning at forbrukerne er godt informerte og at det finnes *gode bistands- og tvisteløsningsordninger*. De aller fleste forbrukertvister løses i minnelighet mellom forbruker og den næringsdrivende, enten ved at partene order opp seg i mellom eller ved bistand fra Forbrukerrådet. Der det ikke er mulig å oppnå enighet, er det på en rekke områder mulighet for å bringe tvisten inn for For-

brukertvistutvalget eller en av de mange reklamasjonsnemndene som er opprettet. Som en følge av blant annet økt netthandel og reisevirksomhet blant forbrukere, er det de senere år utviklet en rekke forbrukerbeskyttelsesregler på EU-nivå som skal gjelde ved grenseoverskridende handel. For oppfølging av om disse reglene etterleves, er det nødvendig med et tett samarbeid over landegrensene både mht. tilsyn og tvisteløsninger.

Kommersiell påvirkning

Forbruk og kommersielle idealer er i ferd med å bli en sentral verdi i barne- og ungdomskulturen. Gjennom reklame og markedsføring bidrar annonsører, reklamebransjen og media til å påvirke de unges forbruk, og deres holdninger mer generelt – herunder forholdet til kropp og utseende. Kommersielle eksponeringer og budskap finnes i stadig nye former og sammenhenger. Det er derfor behov for informasjon og bevisstgjøring for å danne en motvekt til de kommersielle kreftene, og utvikle de unge til informerte og kritiske forbrukere. Samtidig er det ønskelig å utløse en debatt innenfor deler av næringsliv og frivillig sektor om praksis overfor barn og unge, for å etablere holdninger og kjøpereglene for kommersiell påvirkning.

Med sikte på å redusere den kommersielle påvirkningen, og bevisstgjøre barn og foreldre slik at de blir bedre i stand til å møte den påvirkningen de utsettes for, fremla departementet i 2003 en tiltaksplan mot kommersielt press overfor barn og ungdom. Gjennomføringen av planen løper over 3 år, og både Forbrukerrådet og Forbrukerombudet er involvert i arbeidet.

Forbrukerinformasjon

Utviklingen av vare- og tjenestetilbudet, og nye omsetnings- og konkurranseformer, gir forbrukerne nye og mer omfattende valgmuligheter. Videre er regelverk som definerer rettigheter og andre markedsforhold under utvikling, og representerer en utfordring for den som ønsker å holde seg oppdatert som kunde. Eksempelvis er el-kraft og teletjenester områder der det stilles større krav til forbrukerne enn tidligere. Forbrukerne står overfor en voksende informasjonsmengde; det kreves stadig mer kunnskap og oversikt for å opptre fornuftig i ulike markeder og ulike situasjoner.

Informasjons- og kommunikasjonsteknologi påvirker forbrukernes hverdag. Tilgang til Internett innebærer tilgjengelighet til informasjon, herunder informasjon om varer og tjenester, og om regelverk og rettigheter. Teknologien utgjør et viktig verktøy for å samle og behandle informasjon,

det å beherske verktøyet er i seg selv en utfordring for mange forbrukere, særlig de eldre. Nettet omfatter informasjon fra alle slags kilder, også mye som er useriøst, ubalansert eller av dårlig kvalitet. Publikum har derfor behov for veiledning, og for henvisning til objektive og kvalitetssikrede kilder for forbrukerinformasjon. Viktigste formidler av slik uavhengig og praktisk informasjon er Forbrukerrådet, ved *forbrukerportalen.no* på nettet og *Forbruker-rapporten*. Et viktig element i departementets arbeid for å informere forbrukerne er innsatsen de seinere år for å styrke undervisningen i forbrukeremner i skolen.

Forutsatt at det finnes relevant og tilgjengelig informasjon om miljøaspekter og «etiske aspekter» ved produkter eller merker, så kan forbrukerne gjennom sin etterspørsel påvirke bedriftene til å vektlegge slike hensyn. En utfordring i forbrukerpolitikken er å legge til rette informasjonsgrunnlaget slik at hver og en gjennom sine valg kan utøve en positiv forbrukermakt.

Internasjonalisering

Det skjer en økende grad av internasjonalisering og liberalisering av verdenshandelen både ved utvikling av det indre europeiske markedet, og ved liberaliseringen av verdenshandelen i regi av Verdens Handelsorganisasjon (WTO). Dette medfører nye utfordringer i ivaretagelse av forbrukernes rettigheter og til norsk forbrukerpolitikk.

Den viktigste utviklingen skjer innenfor det utvidete EU. Fra år 2000 har EFTA/EØS-landene deltatt i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk der det andre programmet nå løper fra 2004–2007. EUs og EØS-avtalens regelverk på forbrukerområdet blir stadig utvidet. EUs forbrukerpolitiske strategiprogram for perioden 2002–2006, som angir hvilke tiltak som vil bli prioritert på forskjellige områder, er mer konkret og vidtrekkende enn de tidligere handlingsplanene. Med det kommende regelverket om markedsføring vil også en vesentlig del av norsk forbrukerlovgivning være tilpasset harmonisert europeisk regelverk. En klar tendens er at nye EU-regelverk på forbrukerområdet i stadig større grad blir totalharmonisert, dvs. at det ikke er rom for avvikende regelverk i EFTA/EØS-landene. Dette gjelder også en varslet revisjon av eksisterende minimumsregelverk hvor medlemsstatene inntil nå har hatt anledning til å stille strengere krav.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Ivareta og styrke forbrukernes interesser

En moderne og effektiv markedsføringslov som gjennomfører nytt EU-regelverk

En moderne og effektiv markedsføringslov må både være tilpasset dagens forhold og ta høyde for kommende utvikling. Det er viktig med et effektivt sanksjonssystem som gir mulighet for raskt å gripe inn mot og stanse markedsføring som skader forbrukernes interesser. Samtidig må gjennomgangen av hele markedsføringsloven skje på en måte som er forenlig med gjennomføringen av nytt EU-regelverk.

Direktivforslaget om urimelig handelspraksis og forordningsforslaget om grenseoverskridende samarbeid mellom håndhevingsmyndigheter vil ventelig bli vedtatt i løpet av 2004/05. Gjennomføringsfristene i de to forslagene innebærer i så fall at nødvendige endringer i markedsføringsloven må vedtas høsten 2006/våren 2007.

I 2005 vil departementet hovedsakelig arbeide med utredninger både i forbindelse med gjennomføringen av direktivet og forordningen, samt en revisjon av de delene av markedsføringsloven som ikke berøres av EU-regelverket. Viktige spørsmål vil være utredning av sanksjonssystemet, reklame til barn og unge og bestemmelser om prismerking.

Sikre viktige forbrukerrettigheter ved bruk av nettbank og annet fjernsalg av finansielle tjenester

Finansielle tjenester, som bank- og forsikringstjenester og investeringstjenester, er en type tjenester som har stor praktisk betydning for forbrukerne. Det er derfor viktig med et godt og klart regelverk. EU-direktiv om fjernsalg av finansielle tjenester (direktiv 2002/65/EF) er innlemmet i EØS-avtalen, med frist for gjennomføring i nasjonal rett 9. oktober 2004. Selv om det finnes et omfattende regelverk knyttet til finansielle tjenester i norsk rett, må det foretas noen endringer som følge av direktivet for de tilfellene hvor det inngås avtaler uten at partene møtes (fjernsalg). Disse endringene vil primært medføre at tjenesteyters opplysningsplikt utvides, både før og i tilknytning til avtaleinngåelsen. Direktivet inneholder også bestemmelser om angrerett.

Ot. prp. med forslag til gjennomføring av direktivet fremmes i løpet av 2004. Endringene er foreslått gjennomført i gjeldende angrerettlov. Når endringene er vedtatt vil departementet vurdere

ulike informasjonstiltak for å sikre kjennskap til de nye reglene. Det vil også bli vurdert å fastsette i forskrift at opplysninger om angreretten skal gis ved bruk av et angrefristformular, slik man i dag har for salg av varer og andre tjenester.

Redusere risiko og kostnader knyttet til omsetning av bolig

Departementet har som mål å begrense forbrukernes omkostninger og risiko ved kjøp og salg av bolig. Det er derfor nedsatt et utvalg som skal utrede og fremme forslag til tiltak for å forbedre forbrukerens situasjon på boligmarkedet. Utvalget skal blant annet drøfte om gjeldende fremgangsmåter for arealberegning kan gjøres klarere, og hvordan forbrukeren kan få best mulig opplysning om boligen gjennom en teknisk takstrapport.

Resultatet av arbeidet skal fremlegges i en rapport innen utgangen av 2004. Arbeidet i utvalget er samordnet med Finansdepartementets lovutvalg om endringer i eiendomsmeglerloven. Utvalgets forslag vil bli vurdert nærmere og fulgt opp i 2005.

Sørge for effektiv, tilgjengelig og rimelig tvisteløsning for forbrukerne

Som følge av at EFTA/EØS-landene deltar i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, er Norge aktivt med i samarbeidet om tvisteløsning over landegrensene gjennom EEJ-NET (European Extra-Judicial Network). Det er etablert såkalte «Clearing Houses» i hvert land, der forbrukerne får hjelp til å ta opp problemer knyttet til kjøp i et annet EØS-land. I Norge er det Forbrukerrådet som ivaretar denne funksjonen. EU-kommisjonen har bestemt å slå dette nettverket sammen med EU-systemets nasjonale informasjonskontorer om forbrukerspørsmål (Euro-guicheter) til et felles Help-Net i 2005. Norge deltar i dag ikke i ordningen med informasjonskontor, og deltar heller ikke i det tilhørende nettverket. Endelig stilling til om Norge skal delta i Help-Net vil bli tatt når rammen og vilkårene for ordningen er klarlagt fra EUs side.

Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet har siden 2003 aktivt jobbet med modernisering og videreutvikling av virksomheten for å kunne gi et bedre tilbud til og være mer åpent og tilgjengelig for brukerne. Arbeidet vil videreføres i 2005, og departementet vil fortsette samarbeidet med sekretariatet i denne prosessen.

Reklamasjonsnemnda for pakkereiser behandler klager etter lov om pakkereiser for medlemmer av Norsk ReiselivsForum (NRF). Nemnda kan også behandle *prinsipielle saker* hvor den innkla-

gede ikke er medlem av NRF. For at Reklamasjonsnemnda skal fungere mest mulig effektivt, er det spørsmål om ikke andre enn medlemmer av NRF bør inkluderes i nemnda. Departementet vil på denne bakgrunn vurdere å endre pakkereiseloven for å innføre en plikt for alle aktører i bransjen til å delta i tvisteløsningsordningen.

Påvirke internasjonal standardisering ut fra forbrukerhensyn

Med etableringen av EUs indre marked har standarder fått økt betydning. «Ny metode» direktivene forutsetter standarder for å sikre at produktene er i overensstemmelse med krav blant annet til sikkerhet. Standardisering foregår på et meget bredt felt, og omfatter både varer og tjenester. Arbeidet med å utforme standardene er åpent for deltakelse fra ulike interessenter, og næringslivet er som regel sterkt involvert. På denne bakgrunn blir det viktig å legge til rette for at også forbrukerinteressene får mulighet til innflytelse i utformingen av standarder på utvalgte områder. Departementet vil søke samarbeid med Forbrukerrådet og Standard Norge om å etablere en sekretariatsfunksjon for forbrukerinteressene i standardiseringen, og vil legge til rette for deltakelse i utvalgte komiteer og arbeidsgrupper for norske eksperter som representerer forbrukerne.

Økt forbrukerinnsflytelse på matområdet

Forbrukerne har krav på helsemessig trygg mat, og et tilbud preget av kvalitet og mangfold. For å fremme forbrukerhensyn i produksjon og omsetning, og trekke forbrukerne sterkere inn i utformingen av matpolitikken, la fire departementer våren 2004 frem en egen handlingsplan.¹ Planen legger opp til at forbrukerne skal være representert i viktige beslutningsfora på matområdet, og videre til å sikre myndighetene kunnskap om forbrukernes behov, holdninger og preferanser, slik at tilsyn og informasjon kan legges opp på en måte som styrker forbrukernes tillit. Ved gjennomføringen av handlingsplanen vil BFD, sammen med de tre departementene som har et direkte forvaltningsansvar på matområdet, arbeide for god forbrukerinformasjon og styrket forbrukerinnsflytelse. Ett viktig tiltak i handlingsplanen er dialogen med forbrukerne gjennom de regionale «matpanelene», som vil bli videreført i 2005.

¹ Handlingsplan for forbrukerretting av matpolitikken 2004-05, fremmet av Fiskeridepartementet, Helsedepartementet og Landbruksdepartementet i samarbeid med BFD.

Informerte og opplyste forbrukere

Oppdatert informasjon til publikum om forbrukeremner, blant annet via Odin

Som supplement og motvekt til reklame og andre kommersielle budskap trenger forbrukerne nøytral informasjon fra uavhengige kilder. Massemedia, spesielt dagsaviser og TV, bringer mye verdifullt og nyttig forbrukerstoff. Ulike offentlige myndigheter skal sørge for informasjon til publikum om rettigheter og plikter på sine respektive områder. Det er et sentralt forbrukerpolitisk mål å medvirke til at forbrukerne er best mulig informert både om rettigheter, rammebetingelser for øvrig, og om markedsforhold.

Den viktigste kilde for offentlig forbrukerinformasjon er Forbrukerrådet, gjennom *forbrukerportalen.no* på Internett, bladet *Forbruker-rapporten*, og telefontjenesten med individuell veiledning. Departementet vil forbedre sine nettsider under Odin til en mer fullstendig informasjons- og lenkesamling om forbrukeremner.

Fremme forbrukerundervisning i skolen

I samarbeid med Forbrukerrådet, Utdanningsdirektoratet og høyskolene med lærerutdanning vil BFD arbeide for å videreutvikle forbrukerlære som et tverrfaglig emne i grunnskolen. Oppgavene vil være å gi etter- og videreutdanningsmuligheter for yrkesaktive lærere, videreutvikle interaktive sider på Skolenettet for grunnskolen og for faget *Økonomi- og informasjonsbehandling* i videregående skole, samt utvikle og samordne materiell og læremidler. Det vises til vedlegget til BFDs St.prp. nr. 1 (2004–2005) *Kjønnsperspektiv i budsjettarbeidet*. Arbeidet er koblet til den treårige tiltaksplanen *Nei til kommersielt press mot barn og unge* som departementet la frem i april 2003 (jf. nedenfor). Arbeidet utføres innenfor de rammer som den generelle utdanningspolitikken trekker opp, og i samarbeid med Utdannings- og forskningsdepartementet.

Viktige nye oppgaver i 2005 blir å gi innspill i forbindelse med utviklingen av de relevante deler av det nye læreplanverket, og bidra til forbrukerdelene av *FNs tiår for undervisning om bærekraftig forbruk* (2005–2014). Den sistnevnte oppgaven utføres i samarbeid med UD og UFD, og bygger på kontakt med UNEP og UNESCO innenfor deres arbeid med prosjektet *YouthXchange*. Arbeidet med å fremme undervisningen i forbrukeremner i skolen vil også trekke veksler på prosjektet *Consumer Citizenship Network* under EUs *Sokratesprogram*, der Høgskolen i Hedmark har et koordineringsansvar.

Mindre kommersielt press mot barn og unge

I samarbeid med Forbrukerombudet; føre dialog med næringsliv og organisasjoner om retningslinjer for kommersiell påvirkning av barn og unge

Under handlingsplanen *Nei til kommersielt press mot barn og unge* vil departementet videreføre samarbeidet med Forbrukerombudet, som ble innledet i 2003. Det vil bli satt fokus på reklame og påvirkning overfor barn, og å komme frem til frivillige retningslinjer innenfor ulike områder eller bransjer. Det vil spesielt bli arbeidet med temaer som reklame og sponning i skolen og i idretten, idealer i motebransjen, og markedsføring av såkalte *mobile innholdstjenester*.

Styrke undervisningen i skolen om reklamepåvirkning, for at barn og unge skal kunne mestre rollen som bevisste og kritiske forbrukere

Rammeplanen for lærerutdanning bygger på at «Forbrukersamfunnet slår stadig kraftigere inn i hverdagen til barn og unge og utgjør en sterk verdipåvirkning. Skolen må kunne møte denne påvirkningen med alternative kunnskaper og verdier». Dette krever at skolen gir kunnskap og praktiske ferdigheter, slik at elevene rustes til å forholde seg reflektert til reklame, kjønnsroller og kjøpepress, og til å opptre som bevisste og selvstendige forbrukere.

Å formidle kunnskap om og holdninger til reklame og påvirkning vil være en viktig del av arbeidet med å styrke undervisningen i forbrukeremner både i grunnskolen og videregående skole.

Et etisk og bærekraftig forbruk

Utvikle samarbeid med frivillig sektor om informasjonstiltak etc.

Forbruksnivå og forbruksmønster i samfunnet har stor innvirkning på miljøet. Samtidig kan forbrukerne ved koordinert handling gjennom sin etterspørsel påvirke produsenter og selgere til å endre produksjon og tilbud. For at forbrukerne skal kunne vektlegge miljømessige, etiske og sosiale aspekter ved produktene eller produksjonen, må det finnes lett tilgjengelig informasjon om slike forhold. En måte å formidle denne typen informasjon er gjennom frivillige positive merkeordninger, som for eksempel de offisielle miljømerkene *Svanen* og *Blomsten*, og *Ø-merket* for økologiske matvarer. For å få frem ideer og eksempler på tiltak som kan supplere de offisielle merkeordningene, arrangerte departementet i 2004 et seminar for myndig-

heter, næringsliv og frivillige organisasjoner. Departementet tar sikte på å videreføre denne dialogen i 2005.

Kunnskap som grunnlag for forbrukerpolitikken

Samordne forbrukersektorens kunnskapsbehov og vurdere FoU-strategi

Kunnskap er nødvendig for å gjøre riktige valg og prioriteringer i forbrukerpolitikken. Det vesentlige av departementets ressurser til forskning og utredning om forbrukerspørsmål legges i dag i grunnbevilgningen til Statens institutt for forbruksforskning (SIFO). Instituttet ledes av et styre oppnevnt av departementet, og skal drive *»forskning, utredning og testvirksomhet ut fra hensynet til forbrukernes stilling og rolle i samfunnet»*. Departementet vil ta initiativ til en evaluering av instituttet og vurdere instituttets finansierings- og tilknytningsform, med sikte på en bedre samordning og ivaretagelse av sektorens samlede kunnskapsbehov.

Ivareta forbrukerinteressene gjennom internasjonalt samarbeid

Bruke ulike kanaler, inkludert nordisk samarbeid, for å fremme norske forbrukerinteresser i kommende EU-regelverk

Gjennom EØS-avtalen er Norge med i et indre marked med fri bevegelse av varer og tjenester, og stadig sterkere harmonisering og utbygging av felles regelverk også på forbrukerområdet. Det er viktig å identifisere og bruke alle tilgjengelige muligheter for å påvirke forbrukerpolitikken og regelverksutviklingen i EU.

Fra norsk side vil en aktivt bruke de mulighetene EFTA/EØS-avtalen gir, særlig i forbindelse med forslag til nytt og revidert regelverk. Dette vil dels skje i form av skriftlige innspill til Kommisjonen. Dels vil det skje i form av deltakelse i arbeids- eller ekspertgrupper og høringer i forbindelse med nytt regelverk, og med basis i kontakter som

etableres i slike sammenhenger. Den andre viktige kanalen for informasjon og påvirkning er det etablerte nordiske samarbeidet på forbrukerområdet. Vurderinger av og samarbeid om EU/EØS-relevante spørsmål har høy prioritet både i den nordiske embetsmannskomiteen for forbrukerspørsmål, og i de underliggende styringsgrupper. Det gjøres utstrakt bruk av utredninger, samråd og seminarer mv. for å analysere forslag til nytt regelverk og søke å etablere felles nordiske holdninger og konkrete innspill.

Delta på internasjonale samarbeidsarenaer for forbrukerpolitikk

Fra år 2000 har EFTA/EØS-landene deltatt i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, først for perioden 1999–2003 og nå i det nye programmet som løper fra 2004–2007. Under dette programmet deltar Norge aktivt i nettverket for tvisteløsning (EEJ-Net) over landegrensene. En vurderer nå deltakelse på et bredere plan i et eventuelt utvidet nettverk, på bakgrunn av et forslag om at EEJ-Net skal slås sammen med nettverket for nasjonale informasjonskontorer for EU/EØS-relaterte forbrukerspørsmål. Deltakelse i rammeprogrammet gir også mulighet for å søke støtte til forsknings- og utredningsprosjekter, og en vil aktivt informere om denne muligheten og oppfordre norske institusjoner til å fremme slike søknader. Ordningen med en norsk ekspert i Kommisjonens generaldirektorat for helse- og forbrukerbeskyttelse vil bli videreført.

Norge vil også bidra til å påvirke forbrukerpolitikken i en bredere internasjonal sammenheng, gjennom deltagelse i OECDs Komité for forbrukerpolitikk (CCP). Det skal videre opprettes en ny internasjonal arbeidsgruppe for bekjempelse av elektronisk søppelpost (såkalt spam) i regi av OECD, der norske myndighetsrepresentanter, blant annet fra BFD, vil delta.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 865 Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid

Delmål	Resultatmål
Ivareta og styrke forbrukernes interesser	En moderne og effektiv markedsføringslov som gjennomfører nytt EU-regelverk Sikre viktige forbrukerrettigheter ved bruk av nettbank og annet fjernsalg av finansielle tjenester Redusere risiko og kostnader knyttet til omsetning av bolig Sørge for effektiv, tilgjengelig og rimelig tvisteløsning for forbrukerne Påvirke internasjonal standardisering ut fra forbrukerhensyn Økt forbrukerinnflytelse på matområdet
Informerte og opplyste forbrukere	Oppdatert informasjon til publikum om forbrukeremner, blant annet via Odin Fremme forbrukerundervisning i skolen
Mindre kommersielt press mot barn og unge	I samarbeid med Forbrukerombudet; føre dialog med næringsliv og organisasjoner om retningslinjer for kommersiell påvirkning av barn og unge Styrke undervisningen i skolen om reklamepåvirkning, for at barn og unge skal kunne mestre rollen som bevisste og kritiske forbrukere
Et etisk og bærekraftig forbruk	Utvikle samarbeid med frivillig sektor om informasjonstiltak etc.
Kunnskap som grunnlag for forbrukerpolitikken	Samordne forbrukersektorens kunnskapsbehov, og vurdere FoU-strategi
Ivareta forbrukerinteressene gjennom internasjonalt samarbeid	Bruke ulike kanaler, inkludert nordisk samarbeid, for å fremme norske forbrukerinteresser i kommende EU-regelverk Delta på internasjonale samarbeidsarenaer for forbrukerpolitikk

Nærmere om budsjettforslaget**Post 21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid**

Bevilgningen på posten vil bli benyttet til å finansiere enkeltprosjekter (forsknings- og utredningsarbeid) av særlig betydning for forbrukerområdet, som departementet tar initiativ til eller etter søknad fra aktuelle samarbeidspartnere.

Bevilgningen vil videre bli benyttet til informasjons- og opplæringstiltak i departementets regi og til forbrukerpolitiske tiltak innenfor regelverksutvikling, informasjon og kunnskapsutvikling.

Bevilgningen dekker kostnader knyttet til forpliktelser i internasjonalt samarbeid på forbruker-

området, herunder utgifter ved deltakelse i aktiviteter knyttet til EUs reviderte rammeprogram for forbrukerpolitikk.

Bevilgningen skal videre dekke kostnader til økonomiske garantier i rettssaker av prinsipiell interesse for forbrukerne. Ordningen er begrenset til forbrukersaker og til tvister mellom forbruker og næringsdrivende. Det forutsettes at søknad om økonomisk garanti for behandling av forbrukersaker i domstolene fremmes for departementet gjennom Forbrukerrådet eller andre organisasjoner som ivaretar forbrukerinteresser. Posten er noe styrket.

Post 79 EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, kan overføres

Mål

EFTA/EØS-landene har fra 2000 deltatt i Kommisjonens rammeprogram for forbrukerpolitikk, på like vilkår med EU-landene. Hjemlingen av EUs forbrukerpolitiske aktiviteter i et rammeprogram innebærer en vesentlig forbedret mulighet for norsk deltakelse og innflytelse. Det nåværende, andre, rammeprogrammet går fra 2004 til og med 2007. Midlene under programmet brukes til å finansiere Kommisjonens egne tiltak, samarbeids-tiltak mellom Kommisjonen og EU/EØS-statene, støtte til europeiske forbrukerorganisasjoner, og prosjekter innenfor programområdet som forbrukerorganisasjoner, andre uavhengige organisasjoner og enkeltpersoner søker om støtte til.

Tildelingskriterier

Norges andel av utgiftene ved deltakelse i EUs ulike programmer fastsettes etter fordelingsnøkkel som er nedfelt i EØS-avtalen.

Oppfølging og kontroll

Revisjonsretten i EU og EUs internrevisjon kontrollerer bruken av budsjettmidlene til de programmene Norge deltar i. Det vises for øvrig til EØS-avtalen.

Budsjettforslag 2005

Bevilgningen på posten skal dekke kostnadene ved deltakelse i EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk. På grunn av at størrelsen på de årlige bidragene varierer med vanskelig forutsigbare svingninger i eurokurs, faktisk aktivitet under programmet og med endelig EØS-budsjett, er posten gjort overførbar.

Kap. 0866 Statens institutt for forbruksforskning

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
50	Basisbevilgning	20 271	21 965	22 697
	Sum kap 0866	20 271	21 965	22 697

Status for virksomheten

Statens institutt for forbruksforskning (SIFO) er et uavhengig, tverrfaglig senter for forskning, testvirksomhet og utredning som frambringer, forvalter og formidler kunnskap til nytte for forbrukeren. Instituttet bidrar også med kunnskaper til myndigheter, politikere, næringsliv og organisasjoner. SIFO står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og mål. BFD har ansvar for å foreslå bevilgninger til virksomheten og kontrollerer bruken av midlene.

Instituttet ledes av et styre på ni medlemmer som oppnevnes av BFD. Styret er sammensatt av representanter for forskning og brukermiljø. Driften er finansiert med basisbevilgning over statsbudsjettet og med prosjektinntekter.

Instituttet utfører forskningsoppdrag for statlige virksomheter, Norges forskningsråd, næringslivet og ulike organisasjoner. En økende andel av oppdragene skjer i tilknytning til EUs forsknings- og forbrukerpolitiske programmer.

Orienteringssak: SIFOs husleieavtale – finansiering av nye laboratorier

Stortinget behandlet den 11.3.2004 Innst.S.nr. 143 (2003–2004) *Innstilling fra kontroll- og konstitusjonskomiteen*. Sak nr. 2 *Saker for desisjon av Stortinget og saker til orientering* omhandler Riksrevisjonens merknader vedrørende finansiering av laboratorier i forbindelse med at SIFO flyttet inn i nye lokaler høsten 2002. Av komiteens merknader fremgår det at et flertall mener at den inngåtte avtalen om finansiering av instituttets laboratorier innebærer at staten er pådratt en forpliktelse langt utover budsjetterminen *»uten hjemmel i bevilgningsreglementet eller ved særskilt fullmakt fra Stortinget»*. Videre heter det blant annet at *»Flertallet (...) forutsetter at departementet iverksetter tiltak for å endre (husleie-)avtalen i tråd med gjeldende regelverk.»* Komiteens mindretall fremholder på sin side at det i utgangspunktet er legitimt å inngå flerårige husleieavtaler som binder staten til fremtidige utgifter.

SIFO fikk fullmakt til å fremforhandle en avtale med mulige utleierye om lokaler som tilfredsstilte instituttets behov for kontorer og laboratorier med teknisk utrustning. Ved alle de aktuelle leieobjektene ville det være nødvendig med bygningsmessige tilpasninger, blant annet for å få etablert laboratorier. Departementet betraktet i utgangspunktet disse utgiftene som en etableringskostnad som det ville være ønskelig å få dekket gjennom en engangsbevilgning. Barne- og familiedepartementet fant likevel å kunne gå inn for en løsning som innebar at utleier sto for ombygging og innredning mot at kostnadene ble regnet inn i husleien over et gitt antall år.

SIFO undertegnet i april 2002 en leiekontrakt med Myren Eiendom AS med varighet på 15 år, med rett til fornyelse av kontrakten i 5 pluss 5 år. Leieprisen i kontrakten omfattet ikke investeringsbehovene til etablering av laboratorier. I en tilleggsavtale som ble inngått mellom SIFO og utleier på et seinere tidspunkt (april 2003), fremgikk det at investeringen til laboratorier skulle avskrives over 20 år, og at restverdien ved utløpet av husleiekontrakten (etter 15 år) var 1,8 mill. kroner. Beløpet måtte innfris dersom avtalen ikke ble forlenget med 5 år.

Selv om tilleggsavtalen totalt sett ville gi en rimeligere økonomisk løsning for SIFO, ser departementet at dette tillegget var uheldig og at det kan sees som at staten hadde påtatt seg en gjeldsforpliktelse. På bakgrunn av Riksrevisjonens antegnelser og Stortingets vedtak av 11.03.2004 ba Barne- og familiedepartementet SIFO om å reforhandle tilleggsavtalen slik at restverdien ved utløpet av leieperioden (etter 15 år) ble eliminert.

SIFO har reforhandlet avtalen (juni 2004) slik at den er i tråd med gjeldende regelverk. Leieavtalen innebærer nå ingen økonomiske forpliktelser etter endt leieperiode. Utgifter til nødvendige bygningsmessige tilpasninger bekostes av utleier og dekkes inn gjennom den løpende husleien, som er i samsvar med normal praksis. Det er departementets vurdering at leiekontrakten med tilleggsavtalen mellom SIFO og utleier (Myren Eiendom ASA) er en løpende forpliktelse på linje med andre statlige flerårige husleieavtaler, der leieutgiftene dekkes gjennom de årlige bevilgninger over statsbudsjettet.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de målene som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbruket og forbrukerne

Området omfatter i første rekke forbrukerkulturelle og forbrukerøkonomiske problemstillinger.

I forhold til forbrukerkultur var instituttet både opptatt av generelle spørsmål i tilknytning til forbrukets betydning i samfunnet, og mer spesifikke problemstillinger i tilknytning til mat og matkultur.

Hovedarbeidet innenfor forbrukerøkonomi var en større revisjon av standardbudsjettet. Revisjonen var nødvendig for å bringe standardbudsjettet på linje med utviklingen av husholdningenes forbruk de siste 20 årene både når det gjelder produktsammensetning og forbruksaktiviteter. Med det reviderte standardbudsjettet er mulighetene for å veilede vanlige forbrukere i hverdagslivet, og til å gi råd til forbrukergrupper med spesiell vanskelig økonomi blitt forbedret. Standardbudsjettet i sin nåværende form bidrar også med kvalifisert veiledning til myndigheter, hjelpeapparater og frivillige organisasjoner som arbeider med forbrukerøkonomiske spørsmål.

Overvåking av forbrukernes bevegelser i det finansielle markedet er også et prioritert område, fra hvordan vanlige bankkunder opplever sitt kundeforhold til banken, til hvordan – og hvorvidt – gjeldsforhold gjennom gjeldsordninger klarer å gjenopprette finansiell stabilitet.

Høy kompetanse og relevans i forskning og testvirksomhet om produktene

SIFO avsluttet et EU-prosjekt om vaskevaner i seks europeiske land og arbeidet også bl.a. med et prosjekt om brannfarlige tekstiler som avsluttes i 2004. Et prosjekt, finansiert av Norges Forskningsråd, der målet er å forstå og forklare endringen i vaskevaner etter 1950, stod også sentralt.

En doktorgrad om brukerbehov på barnehage-sektoren ble slutført på dette området.

Høy kompetanse og relevant forskning om markedet

Flere prosjekter var knyttet opp til dagligvarehandelen. I ett av prosjektene ble omfang, prisforskjeller og betingelser for forbrukeratferd i grensehandel mellom Norge/Sverige og Norge/Finland undersøkt. I et annet prosjekt («kampen om hylleplassen») ble maktforhold i varehandelskjedene undersøkt.

Et tverrsektorielt, nordisk prosjekt om sukseskriterier for internetthandel og prosjekter om reiselivstjenester over Internett ble avsluttet.

I et felles bokprosjekt mellom SIFO og Senter for Bygdeforskning («Den politiserte maten») ble verdikjeden, fra jord til bord, sett i sammenheng gjennom internasjonale bidrag om bl.a. risikosamfunnet, økonomisk og kulturell globalisering.

Høy kompetanse og relevans i forskning om forbrukerpolitikken

Sammen med samarbeidspartnere i Tyskland, Italia og Spania avsluttet SIFO EU-prosjektet om miljømerking i Europa (DEEP). I dette prosjektet ble hovedvekten lagt på klassiske miljømerker som Den blå engel i Tyskland, Svanemerket i Norden og EU-blomsten, samt alternative miljømessige produktinformasjonssystemer.

SIFO koordinerte EU-prosjektet «ToolSust», som satte fokus på de miljømessige rammebetingelsene for forbrukernes atferd i et utvalg europeiske byer. Innkjøpsvirksomheten, transport i forbindelse med innkjøp, energibruk i husholdningene og kildesortering ble undersøkt, samtidig som fokus ble satt på virkemidler for endring av disse forholdene i mer miljøvennlig retning.

Organisering av matvarekontroll og forbrukertillit til matvarene fikk stor oppmerksomhet gjennom EU-prosjektet «Trust in Food». SIFO koordinerte her et større prosjekt hvor Norge, Danmark, Tyskland, Italia, Portugal og Storbritannia var de viktigste partnerne. Andre land ble også trukket med i deler av prosjektet, som avsluttes i 2004.

Mål og strategier

SIFO vil i 2005 fortsatt arbeide for å frembringe uavhengige kunnskaper på områder av relevans for forbrukernes stilling og rolle i samfunnet. I tråd med «Strategi for SIFO – mot 2010», skal prosjekter utvikles i skjæringspunktet mellom de fire hovedområdene kunnskap om forbrukerne, produktene, markedene og forbrukerpolitikken. Den tematiske fokuseringen vil være knyttet til forbrukerøkonomi, marked og politikk, forbrukskultur og forbrukets miljøkonsekvenser.

Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukerøkonomi

Forskningen vil være rettet inn mot både generelle husholdningsøkonomiske problemstillinger og situasjonen til spesielt utsatte grupper. Standardbudsjettet for forbruksutgifter er et viktig instrument i begge sammenhenger. Det er et sterkt behov for kontinuerlige prisjusteringer og kvalitetssikringer av standardbudsjettets tall fordi det er blitt et stadig viktigere velferdspolitisk instrument. SIFO vil i

denne sammenheng bygge ut nasjonale og internasjonale nettverk for å styrke denne faglige kvalitetssikringen.

På det generelle plan vil SIFO være opptatt av forbrukernes valg og strategier i et deregulert finansielt marked. Husholdningene står overfor stadig nye valg når det gjelder bank- og forsikringstjenester, strømleverandører og telefonabonnementer. Valgene kan få stor betydning for den enkeltes økonomi. Instituttet vil gå nærmere inn på forutsetningene for forbrukernes deltakelse i disse markedene fordi det er registrert at det bare er et lite mindretall som deltar aktivt. Fokus vil bl.a. bli rettet mot i hvilken grad manglende mobilitet er resultat av lav kompetanse blant store forbrukergrupper, og i hvilken grad er det tale om strukturelle barrierer hvor tersklene blir oppfattet å være for høye.

Situasjonen til utsatte grupper i det norske samfunnet er et annet viktig punkt. Gjelds- og betalingsproblemer er et tilbakevendende spørsmål. Det er behov for å gå nærmere inn på årsakene til, omfanget og fordelingen av gjeldsproblemene. Dette vil instituttet også gjøre ved å bygge opp nasjonale og europeiske nettverk.

Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbruk og miljø

Den miljøpolitiske oppmerksomheten har dreidt fra en fokus på spesifikke emner som avhending, resirkulering og miljøriktige innkjøp over mot forbruksmønster totalt sett. Samtidig har det funnet sted miljøeffektivisering av produksjonen. Det er en forskningsmessig utfordring å undersøke grundigere i hvilken grad dette økte forbruket spiser opp miljøgevinstene. For å utvikle denne forskningen videre, vil SIFO opprettholde og styrke det europeiske og internasjonale nettverket. Det vil bli satset bevisst på å delta i flere EU-prosjekter innenfor forbruk og miljø.

SIFO vil ikke først og fremst rette fokus mot forbrukernes holdninger og handlinger, men mot de politiske og økonomiske rammebetingelsene for disse handlingene.

Diskusjonen om ulike forbrukerpolitiske og miljøpolitiske virkemidler vil stå sentralt i arbeidet. Informasjon framstår som et stadig viktigere virkemiddel, og det er grunn til å gå nærmere inn på hvilke potensialer og begrensninger som informasjon til individuelle forbrukere har. SIFO har nå ansvaret for testingen av den europeiske energimerkeordningen for elektriske husholdningsapparater, og ønsker å knytte forskning til denne virksomheten. Det er i denne forbindelse også en opp-

gave å knytte sterkere bånd til de europeiske testinstituttene.

Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukermarked og forbrukerpolitikk

Forbrukernes situasjon vil i økende grad bli studert med utgangspunkt i et verdikjedeperspektiv. Dette betyr at instituttet vil se på aktører, strategier, teknologier og maktforhold på råvarens vei til forbrukermarkedet. Instituttet vil også fokusere på hvordan offentlige og private reguleringer bidrar til å forme og ramme inn strategier og praksis langs verdikjeden. Verdikjedeperspektivet åpner for samarbeid med nasjonale og internasjonale miljøer som har fokus på andre aktører i markedet enn forbrukerne, og dette vil bli en prioritert oppgave. Det vil også være et sentralt mål å konsolidere SIFOs innsats innenfor EU-prosjektene, hvor profilen på matområdet har vært høy de siste årene.

Hovedtyngden av prosjektene vil fortsatt ha tilknytning til matvarer, matmarkeder og matforbruk. Det er imidlertid et mål å utvide fokus til andre produktområder enn mat. Det er særlig aktuelt å gjøre dette på områder hvor instituttet allerede har en sterk produktfaglig kompetanse, slik som tekstil, boligrelatert forbruk og finansielle tjenester.

Deregulering og reregulering av markedene stiller forbrukerpolitikken og dens virkemidler overfor store utfordringer. SIFO vil arbeide for å øke forståelsen for de internasjonale økonomiske og politiske rammene omkring forbruket av varer og tjenester i Norge. Instituttet ønsker også å øke forståelsen for virkninger denne handelen har for norske forbrukere, for internasjonale produsent- og handelsforetak, og for forhold i produsentland.

Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukskultur

Forbrukskultur er et av SIFOs satsningsområder hvor forskningsaktivitetene organiseres omkring forbrukets samfunnsmessige og individuelle betydning i det moderne samfunnet. Forbruksvarer kan fungere som kommunikasjonssymboler hvor mening og identitetsdannelse knyttet til produktene står sentralt.

Hovedfokus vil være på forbrukskulturen blant barn og ungdom, fordi barn og unge i sterk grad er utsatt for kommersiell påvirkning. Forskningen vil utvikles i spenningen mellom ungdom som ofre for denne kommersialiseringen, og ungdom som

aktive deltakere og iscenesettere av sin egen identitet og virkelighetsoppfatning.

Instituttet vil også være opptatt av to mer generelle perspektiver. Den ene gjelder mat og matkultur, hvor den sentrale spenningen går mellom endring og stabilitet. På den ene siden ser det ut til at det finnes sterke endringer i den norske matkulturen, i den forstand at internasjonale retter og måltidsmønstre påvirker enkelte deler av befolkningen, og på denne måten utfordrer den nasjonale kulturen. På den andre siden er det også en sterkere grad av stabilitet knyttet til lokale og regionale tradisjoner. Det er en prioritert oppgave å øke forståelsen av disse forholdene.

Det andre gjelder moderne informasjonsteknologi, som i stor grad har gjort hverdagslivet for folk enklere. Den framtidige utfordringen består i å utnytte de tekniske innovasjonene til å utvikle nye sosiale innovasjoner og tilføre forbrukskulturen en ny dimensjon.

Forvalte og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål

SIFO skal markere seg som et nasjonalt kompetansesenter innenfor forbruksforskning. For å synliggjøre seg overfor andre grupper enn forskningsmiljøene, skal instituttet opptre offensivt i forhold til mediene og spre resultater gjennom Internett og deltakelse i løpende debatter. Instituttets medieinnsats, inkludert populærvitenskapelig publisering, skal også brukes aktivt for å øke kunnskapen om instituttet hos potensielle oppdragsgivere.

For å sikre forskningsmessig kvalitet og relevans, og for å styrke instituttets omdømme skal vitenskapelig kompetanse dokumenteres formelt gjennom tidskrifts- og bokpublisering, doktorgradsarbeider og publisering i egne rapportserier. Det skal særlig fokuseres på økt publisering av forskningsresultater i både nasjonale og internasjonale tidskrifter med referee. Dette er også viktig av hensyn til de ansattes faglige utvikling og merittering. Det skal avsluttes doktorgradsarbeider om levetidsproblematikk, og om matvaner i etablerende hushold. Doktorgradsarbeidet innen barn, unge og kommersialisering, og om gjelds- og betalingsproblemer skal videreføres. Det skal også initieres nye doktorgradsarbeider som gjelder forholdet mellom teknologiske miljøgevinster og økt forbruk, og som gjelder produksjon, distribusjon og forbruk av matvarer.

Både på nasjonalt og europeisk plan skal det legges ned betydelig arbeid med faglig alliansebygging. På det taktiske plan skal samarbeidet rettes inn mot konkrete programmer og samarbeidsprosjekter. På det mer strategiske plan er målet

langsiktig samarbeid og samarbeid om strategiske instituttprogrammer. Særlig i forbindelse med EUs 6. rammeprogram legges det opp til store integrerte prosjekter som krever grundig forberedelse og alliansebygning i søknadsfasen. Instituttet skal også delta i de disiplinorienterte nettverkene gjennom nordiske, europeiske og internasjonale konferanser.

For å kombinere strategiske satsinger med oppdragsaspektet skal instituttet arbeide opp mot forskerstyrte programmer med brukermedvirkning. I forbindelse med denne formen for prosjektakkvisisjon skal det – innenfor SIFOs kompetanseområde – tas en rekke initiativer overfor industrien, den tjenesteytende sektor og andre institutter.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 866 Statens institutt for forbruksforskning

Delmål	Resultatmål
Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukerøkonomi	– Utvikle prosjekter med hovedfokus på standardbudsjett, forbruk som levkårsindikator, utsatte grupper, forbrukernes valg og strategier, samt forbrukerkompetanse – Avslutte bok om standardbudsjett – Etablere nasjonale og nordiske nettverk innen området standardbudsjett
Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning og testvirksomhet om forbruk og miljø	Utvikle prosjekter med hovedfokus på energibruk, bærekraftig praksis, varers kvalitet og bruksegenskaper, samt klesforbrukets mekanismer Etablere et nytt EU-prosjekt innenfor miljøområdet av det 6. rammeprogram Etablere nasjonalt nettverk innen området miljø som kan komplettere SIFOs kompetanse Vedlikeholde internasjonale nettverk og allianser, og arbeide med å utnytte disse nettverkene bedre i forhold til norske miljøprosjekter
Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukermarked og forbrukerpolitikk	Utvikle prosjekter med hovedfokus på maktforhold i verdikjedene for ulike forbruksvarer, regulering, tilrettelegging av forbrukernes valgmuligheter, internasjonalisering av handel med forbruksvarer, forbrukerinnflytelse og forbrukerbeskyttelse i en åpen økonomi – Konsolidering av arbeidet innen EUs 6. rammeprogram
Høy kompetanse, samfunnsmessig relevans og synlighet i forskning om forbrukskultur	– Utvikle prosjekter med hovedfokus på barn og unges forbruk, digitale medier, forbruksvarer som kommunikasjonssymboler, nordiske perspektiver på forbruk, mat og matkultur, samt kropp, mat og helse
Forvalte og formidle kunnskap om forbrukerspørsmål	Øke publiseringen i internasjonale tidsskrifter med referee Opprettholde høy populærvitenskapelig formidling og presseomtale Arbeide med doktorgradsproduksjon innen faglige kjerneområder Utvikle nye internasjonale nettverk og allianser Etablere nye kompetanseprosjekter med brukermedvirkning

Nærmere om budsjettforslaget**Post 50 Basisbevilgning**

Posten dekker utgifter til lønn og godtgjørelse, samt driftsutgifter ved instituttet.

SIFO har også betydelige inntekter fra eksterne prosjektoppdrag.

SIFO er organisert som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Dette gir fritak fra det statlige bruttobudsjetteringsprinsippet, jf. § 4 i bevilgningsreglementet. De ansattes tilsetningsforhold er regulert i lov om statens tjenestemenn. SIFO avgir årsrapport til departementet, jf. bestemmelsene om økonomistyring i staten.

Kap. 0867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	4 591	4 445	4 797
	Sum kap 0867	4 591	4 445	4 797

Status for virksomheten

Forbrukertvistutvalget er opprettet i medhold av lov av 28. april 1978 nr. 18 om behandling av forbrukertvister (forbrukertvistloven). Forbrukertvistutvalget er tillagt oppgaver og myndighet direkte gjennom forbrukertvistloven. Utvalget behandler saker om forbrukerkjøp, håndverkertjenester og angrerett.

Forbrukertvistutvalget består av en leder, to nestledere og åtte medlemmer som oppnevnes av Kongen for fire år av gangen. Halvparten av medlemmene har særlig innsikt i forbrukersidens interesser. De øvrige medlemmene har særlig innsikt i selger- eller tjenesteytersidens interesser.

En tvist som forbrukeren ønsker å bringe inn for Forbrukertvistutvalget må først behandles ved et av Forbrukerrådets regionkontorer. Klagebehandlingen her reguleres i forbrukertvistloven, forskrift til loven og Forbrukerrådets retningslinjer. Helt grunnleggende er kravet til nøytralitet i saksbehandlingen. Muligheten for å bringe en sak inn for Forbrukertvistutvalget dersom den ikke blir løst, gjør det lettere for forbrukerkontorene å få til minnelige løsninger.

Markedsrådet er opprettet med hjemmel i lov av 16. juni 1972 nr. 47 om kontroll med markedsføring og avtalevilkår (markedsføringsloven).

Markedsrådet består av en leder, nestleder og syv medlemmer med personlige varamedlemmer som oppnevnes av Kongen for fire år av gangen. Sammensetningen forutsettes å tilføre Markedsrådet en bred og allsidig innsikt i spørsmål av betyd-

ning for løsningen av de sakene det får seg forelagt. Markedsrådet behandler hovedsakelig saker som forelegges det gjennom Forbrukerombudet.

1. juli 2003 fikk Markedsrådet, og dermed også sekretariatet, utvidede oppgaver som følge av at Markedsrådet ble klageinstans for saker om brudd på merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i denne loven og i alkoholloven. Fra før er Markedsrådet også klageinstans for vedtak fattet av Statens medieforvaltning i medhold av kringkastingsloven § 3-1 tredje ledd om reklame for livssyn eller politiske budskap.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i det resultatmål som ble presentert i St.prp. nr. 1 (2002–2003).

God og hurtig behandling av tvister om forbrukerkjøp og håndverkertjenester

Redusere gjennomsnittlig saksbehandlingstid for klagesaker i FTU ned til 6 måneder og lavere Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2003 var på 8 ½ måned, og målet om en gjennomsnittlig saksbehandlingstid ned til 6 måneder og lavere ble dermed ikke nådd. Mangelen på måloppnåelse skyldes at det ikke ble avholdt tilstrekkelig antall utvalgsmøter, at antall planlagte møter ikke var tilstrekkelig til å dekke restansene, samt redusert bemanning ved sekretariatet for en periode.

Effektiv behandling av saker etter markedsføringsloven og klagesaker tilknyttet merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i alkoholloven og tobakkskadeloven

Effektiv og kvalitetsmessig god behandling av Markedsrådets saker knyttet til alkoholloven og tobakkskadeloven

Markedsrådet mottok ingen klagesaker på dette feltet i 2003, og målte derfor ikke effektiviteten.

Sekretariatet anser seg imidlertid å være i god stand til å gi effektiv og kvalitetsmessig god saksbehandling på dette saksfeltet framover.

Opprettholde effektiviteten i behandlingen av saker etter markedsføringsloven

Det var få saker for Markedsrådet i 2003. Alle sakene ble behandlet i løpet av kort tid.

Mål og strategier

Siktemålet med opprettelsen av Forbrukertvistutvalget var å sikre forbrukerne tilgang til rimelig og hurtig tvisteløsning. En effekt har vært at Forbrukerrådet i sin klagesaksbehandling har kunnet dra nytte av de avgjørelser som Forbrukertvistutvalget har fattet, og for øvrig lettere har kunnet oppnå minnelige løsninger ved å vise til at saken kan behandles i Forbrukertvistutvalget.

I 2005 prioriteres følgende mål:

God og hurtig behandling av tvister om forbrukerkjøp, håndverkertjenester og angrerett

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid ned til 4–6 måneder

Forbrukertvistutvalget har i løpet av 2004 iverksatt tiltak som har ført til at den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden er vesentlig redusert. Målet for 2005 er å oppnå et jevnt nivå på 4–6 måneders gjennomsnittlig behandlingstid.

Øke allmennhetens kjennskap til Forbrukertvistutvalget

For å øke kjennskapen til Forbrukertvistutvalget planlegges det mer utadrettet virksomhet i form av foredrag, deltakelse i debatter på Forbrukertvistutvalgets område m.v. Tilgjengeliggjøring av alle Forbrukertvistutvalgets vedtak på Internett er særlig viktig i denne sammenhengen, herunder utsendelse av elektronisk nyhetsbrev til medier, forbrukerapparatet, bransjeorganisasjoner og andre interesserte.

Styrke presedensverdien av Forbrukertvistutvalgets vedtak

Dette målet planlegges nådd dels gjennom kompetanseheving i sekretariatet, dels gjennom mer informasjon om utvalgets vedtak overfor Forbrukerrådet, juridiske miljøer, bransjeorganisasjoner og allmennheten.

Effektiv behandling av saker etter markedsføringsloven og klagesaker tilknyttet merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i alkoholloven og tobakkskadeloven

Opprettholde effektiviteten i behandlingen av Markedsrådets saker

Som følge av at Markedsrådets myndighetsområde er utvidet, har Markedsrådet og sekretariatet fått økt saksmengde. Målet er likevel fortsatt at sakene skal behandles fortløpende både av sekretariatet og Markedsrådet.

Øke allmennhetens kjennskap til Markedsrådet

For å øke kjennskapen til Markedsrådet planlegges det mer utadrettet virksomhet på samme måte som for Forbrukertvistutvalget. Også for Markedsrådets del skal informasjonsteknologi, herunder Internett, benyttes til å gjøre vedtakene mer tilgjengelige og til å spre kunnskap om Markedsrådet generelt.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet

Delmål	Resultatmål
God og hurtig behandling av tvister om forbruker- kjøp, håndverkertjenester og angrerett	Gjennomsnittlig saksbehandlingstid ned til 4–6 måneder Øke allmennhetens kjennskap til Forbrukertvistut- valget og Forbrukertvistutvalgets vedtak Styrke presedensverdien av Forbrukertvistutvalgets vedtak
Effektiv behandling av saker etter markedsførings- loven og klagesaker tilknyttet merkebestemmelsene i tobakkskadeloven og reklameforbudet i alkohol- loven og tobakkskadeloven	Opprettholde effektiviteten i behandlingen av Mar- kedsrådets saker Øke allmennhetens kjennskap til Markedsrådet og Markedsrådets vedtak

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Posten dekker utgifter til lønn for faste medarbei-
dere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukertvistut-

valget og Markedsrådets sekretariat. Posten dek-
ker også godtgjørelser til medlemmene av Forbru-
kertvistutvalget og Markedsrådet.

Kap. 3867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 867)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
16	Refusjon av fødselspenger/ adopsjonspenger	142		
18	Refusjon av sykepenger	63		
	Sum kap 3867	205		

**Post 16 Refusjon av fødselspenger/
adopsjonspenger**

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold
til ordningen med refusjon av fødselspenger og
adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjo-
nen er regnskapsført på kap. 867 Sekretariatet for
Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet.

Post 18 Refusjon av sykepenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold
til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter
motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap.
867 Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og
Markedsrådet.

Kap. 0868 Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
01	Driftsutgifter	14 761	14 591	15 417
	Sum kap 0868	14 761	14 591	15 417

Status for virksomheten

Forbrukerombudet er et frittstående forvaltningsorgan som står faglig ansvarlig for egne prioriteringer og resultatmål. Departementet har ansvar for å foreslå nødvendige bevilgninger til virksomheten og kontrollere bruken av midlene.

Forbrukerombudet skal føre tilsyn med at de næringsdrivendes markedsføring og avtalevilkår er i samsvar med lov om kontroll med markedsføring og avtalevilkår av 16. juni 1972 (markedsføringsloven). Det er forutsatt at Forbrukerombudet og de næringsdrivende skal søke å forhandle seg fram til frivillige ordninger. Dersom slik løsning ikke oppnås kan saken bringes inn for Markedsrådet til avgjørelse. Markedsrådet kan fatte forbudsvedtak mot aktuelle tiltak. Som hovedregel skal det sammen med forbudsvedtaket også fattes vedtak om tvangsgebyr, som den næringsdrivende må betale dersom vedtaket overtres.

Forbrukerombudet håndhever forskrifter om fiber- og vedlikeholdsmerking av tekstiler, gitt i medhold av lov av 18. desember 1981 nr. 90 om merking av forbruksvarer m.v. Videre er Forbrukerombudet også tillagt tilsynet med særskilte regler gitt i medhold av lov av 4. desember 1992 om kringkasting (kringkastingsloven), og etter lov av 21. juni 1985 om kredittkjøp (kredittkjøpoven). Siden 1. juli 2003 har Forbrukerombudet også vært nasjonalt kontaktpunkt for e-handel etter lov av 23. mai 2003 om visse sider av elektronisk handel og andre informasjonssamfunnstjenester (ehandelsloven). 1. januar 2004 fikk Forbrukerombudet ansvar for tilsyn med markedsføring av alternativ behandling etter lov av 27. juni 2003 om alternativ behandling av sykdom.

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St.prp. nr 1 (2002–2003).

Gjennom enkeltsaksbehandling og systematisk markedsovervåking på prioriterte områder redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder

Forbrukerombudet og aktører i flybransjen forhandlet fram retningslinjer for markedsføring av flybilletter der det kun tilbys et begrenset antall billetter til annonsert pris. I retningslinjene stilles krav om at flyselskapene tydeligere skal informere om begrensninger i antall billigbilletter som tilbys.

Forbrukerombudet behandlet et stort antall klager på kraftleverandørers markedsføring av strøm. Et orienteringsbrev om kravene til mar-

kedsføring ble sendt til samtlige kraftleverandører. En kontrollaksjon av markedsføringen på nettsidene til ledende kraftleverandører ble gjennomført. Forbrukerombudet grep inn mot flere tilfeller av villedende prissammenligninger. Flere leverandører fikk pålegg om å gi riktig og fullstendig prisinformasjon i sin markedsføring. Forbrukerombudet og Energibedriftenes Landsforening samarbeidet med Konkurransetilsynet om å utvikle tilsynets prisbase for elektrisk kraft. Forbrukernes mulighet til å skaffe seg fullstendig og korrekt prisinformasjon ble gjennom dette forbedret.

Importører og forhandlere av bruktbiler ble i brev informert om kravene til prisinformasjon og markedsføring av kreditttilbud og garantiløfter. Brevet ble fulgt opp med en kontrollaksjon, der det ble avdekket og påtalt omfattende brudd på regelverket.

Brune- og hvitevarebransjen, og særlig bransjens bruk av sammenligningspriser som ikke er reelle, har vært et satsingsområde for Forbrukerombudet gjennom flere år. På dette området ble det i 2003 registrert en klar forbedring.

Forbrukerombudet ferdigstilte retningslinjer for bruk av etiske påstander i markedsføring. Retningslinjene skal bidra til at etiske påstander benyttes i samsvar med krav som kan utledes av markedsføringsloven.

Forbrukerombudet behandlet mange saker om bruk av ulike påstander og superlativer i reklamen. Antall klager og henvendelser om overtredelse av forbudet i markedsføringsloven § 2b mot markedsføring via e-post og SMS uten forutgående samtykke, var også høyt. Næringsdrivende ble bedt om å innrette sin markedsføring i tråd med gjeldende bestemmelser, samtidig som klagere fikk informasjon om hvordan de bedre kan beskytte seg mot uanmodet e-postreklame.

Føre tilsyn med at reklame i etermediene er i overensstemmelse med markedsføringsloven og kringkastingsloven, med særlig vekt på målgruppen barn og unge

I samarbeid med BFD arrangerte Forbrukerombudet en konferanse om kommersielt press på barn og unge.

Forbrukerombudet innledet en dialog med Norges idrettsforbund om å utarbeide retningslinjer for markedsføring overfor mindreårige i idretten, en medlemsbrosjyre med oversikt over rettigheter og plikter, samt bransjeregler for idrettens databehandling.

Forbrukerombudet og Datatilsynet utarbeidet retningslinjer for innhenting og bruk av mindreåriges personopplysninger.

Som et ledd i BFDs og Forbrukerombudets forbrukerundervisningsprosjekt, ble det holdt flere foredrag for lærere og lærestudenter.

Ombudet behandlet ellers flere enkeltsaker på området, ut fra markedsføringsloven og kringkastingsloven med forskrifter.

Ut fra hensynet til forbruker følge opp problemstillinger knyttet til markedsføring og avtalevilkår på Internett

Forbrukerombudet ble i 2003 oppnevnt som nasjonalt kontaktpunkt for e-handel. Dette innebærer at ombudet skal gi generell informasjon om rettigheter og plikter til forbrukere, og til næringsdrivende som driver e-handelsvirksomhet, om klage- og erstatningsordninger ved tvister og framgangsmåten ved bruk av disse, samt opplysninger om myndigheter, sammenslutninger og organisasjoner som kan gi ytterligere informasjon eller praktisk bistand. En veiledning som beskriver en normal handleprosess på Internett ble lagt ut på Forbrukerombudets nettsider.

Forbrukerombudets «Retningslinjer for markedsføring av internettaksess» ble fulgt opp med en intensiv kontroll med markedsføringen av internettaksess. Alle registrerte tilbydere ble tilskrevet. Etter kontrollen har ombudet registrert en markant nedgang i antall klager på markedsføring av internettaksess.

De nordiske forbrukerombudene gjennomførte en Nordisk Internett Sweep med tema «Personopplysninger og skjult reklame på Internett». Flere uheldige forhold ble avdekket.

Redusere antall lovstridige vilkår i kontrakter – prioritering av kontraktsvilkår med særlig betydning for mange forbrukere og deres økonomi – herunder finansielle tjenester, bolig- og teletjenester

Forbrukerombudet brukte store ressurser på å informere og veilede forbrukerne om forhold knyttet til strømmarkedet.

En kontrollaksjon av kraftleverandørenes internetsider ble gjennomført, der både markedsføringen, presentasjonen og vedtakelsen av leverandørenes avtalevilkår ble vurdert opp mot kravene som følger av markedsføringsloven. Vurderingen var basert på prinsipper som ble presentert for bransjen i rundskriv noen måneder før aksjonen.

Kontrollen viste at kun en av de 15 leverandørene som ble kontrollert oppfylte samtlige krav Forbrukerombudet stiller til inngåelse av strømvikaler via Internett. Hos de fleste leverandørene var det en rekke punkter å sette fingeren på, spesielt at

vilkårene som gjelder for avtalen ikke ble presentert på en klar og tydelig måte. Kraftleverandørene ble bedt om å endre presentasjonen og prosessen for vedtakelse av avtalevilkår på nettsidene sine.

Forbrukerombudet forhandlet med mobiltelefonbransjen for å få denne til å korte ned bindings-tiden på mobilabonnement, i tillegg til spørsmål om mobilselskapene har lov til å øke prisene i bindings-tiden og om selskapene må innføre en gradvis nedjustering av oppsigelsesgebyret etter hvor langt ut i bindingsperioden abonnentene har kommet.

Forhandlinger om standardvilkår for parkering med bransjeorganisasjonene Parkinor og Norpark ble sluttført. Forbrukerombudet fulgte også opp parkeringsselskaper som benytter urimelige avtalevilkår. På grunnlag av saker som Forbrukerombudet brakte inn, fattet Markedsrådet forbudsvedtak med tvangsgebyr mot to selskaper.

Forbrukerombudene i Skandinavia har tidligere fått gjennomslag for bedre avtalevilkår for passasjerer hos SAS, som blant annet innebærer at flybilletter kan overdras på visse vilkår. Med utgangspunkt i resultatet fra forhandlingene med SAS, forhandlet ombudene fram tilsvarende forbedringer hos alle sine respektive nasjonale selskaper.

Forhandlingene med bankforeningene om såkalte mønsteravtaler som benyttes av foreningenes medlemmer overfor forbruker, ble sluttført. Det ble blant annet enighet om kontrakter for konto og betalingskort for barn og unge (umyndige). I forhold til barn var det viktig å sikre at kortkontrakten tar hensyn til at barn har begrenset rådighet over sine midler og begrenset rettslig handleevne, og at det generelt sett ikke kan stilles samme krav til umyndige som til voksne kortholdere.

Effektivisere tilsyn med markedsføring over landegrensene gjennom deltakelse i nasjonalt, nordisk og internasjonalt nettverkssamarbeid

Forbrukerombudet deltok på konferansene til International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN) Main (som er åpen for alle OECD-land) og ICPEN Europe, samt kontaktmøter med de andre nordiske forbrukerombudene. Dessuten deltok alle ansatte på et seminar der også ansatte fra den danske Forbrukerombudsmannen deltok. Dette styrket det internasjonale nettverket, slik at Forbrukerombudet står bedre rustet til å håndtere klager på grenseoverskridende markedsføring og andre typer saker med internasjonalt tilsnitt.

Forbudsdirektivet (98/27/EC) har lagt forholdene til rette for at norske forbrukere kan klage på markedsføringen fra næringsdrivende i andre EU/EØS-land, og tilsvarende at Forbrukerombudet vurderer saker der norske næringsdrivende markedsfører til andre land. Forbrukerombudet mottok i 2003 ca 100 klager som kunne behandles etter forbudsdirektivet.

Temaet for Internet Sweep Day i 2003 var villedende markedsføring av reiser. Søk på norske internettsider resulterte i registrering av ti sider som ikke så ut til å oppfylle kravene etter markedsføringsloven.

Forbrukerombudet utarbeidet, i samarbeid med de øvrige nordiske forbrukerombudene, en felles høringsuttalelse til EUs forslag til direktiv om «Fair commercial practices».

Mål og strategier

Forbrukerombudets hovedmål er å skape en enklere og tryggere forbrukerhverdag. Forbrukerombudet skal forebygge og stoppe ulovlig markedsføring og urimelige kontrakter. Dette skal oppnås gjennom dialog, forhandlinger, effektiv bruk av sanksjonsapparatet og informasjonsvirk-somhet.

Foruten å følge opp og videreføre problemområder det arbeides med i 2004, vil Forbrukerombudet i 2005 konsentrere innsatsen om følgende mål:

Redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder

Redusere bruken av villedende sammenligningspriser og bidra til bedre prisinformasjon innenfor prioriterte bransjer

Forbrukerombudet vil prioritere å få redusert omfanget av villedende og utilstrekkelig prisinformasjon innenfor blant annet telebransjen, reisebransjen og boligbransjen. Det vil særlig bli fokusert på ulike former for prissammenligning. Nye regler i markedsføringsloven fra 1. mai 2004 om prismerking bidrar til at det kan foretas et bedre og mer helhetlig tilsyn med prisinformasjonen som gis til forbruker.

Bidra til ryddig og informativ markedsføring av kreditt

Forbrukerombudet vil vurdere markedsføring av kreditt etter opplysningspliktsbestemmelsene i finansavtaleloven, kredittkjøpsloven og markedsføringsloven. Fokus vil særlig være rettet mot usikrede lån og kreditter. Forbrukerne skal sikres rik-

tige og balanserte opplysninger om kostnadene ved tilbudene, slik at de ikke blir villedet til å inngå avtaler som kan gi dem økonomiske problemer.

Bidra til at helsepåstander som fremsettes i markedsføring av varer og tjenester ikke fremstår som villedende eller støtende for forbruker

Stadig flere private aktører tilbyr helsetjenester, samtidig som det er åpnet for mer markedsføring av alternativ behandling. Forbrukerombudet vil føre tilsyn med at markedsføringen av helsetjenester ikke er aggressiv eller urimelig. Markedsføringen av alternativ behandling vil få særlig oppmerksomhet.

Bidra til å redusere det kommersielle presset mot barn og unge

Bidra til bedre markedsføring og tryggere bestilling og bruk av innholdstjenester via mobiltelefon

Innholdstjenester som ringetoner og logoer via SMS/Internett antas å være av særlig interesse for barn og unge, og markedsføres intensivt overfor denne gruppen. Næringsdrivende har et særlig ansvar for å sørge for klar og tilstrekkelig informasjon til barn og unge om hva tjenestene/produktene koster, hvor lang bindingstiden er, hvordan man melder seg ut, hvem som står bak m.v. både ved markedsføringen og avtaleinngåelsen.

Forbrukerombudet vil bidra til at barn og unge ikke utsettes for urimelig eller villedende markedsføring, samt at de ikke overtales til å inngå kontrakter de ikke kan, ikke vil eller ser konsekvensen av å inngå.

Bidra til at barn og unges personopplysninger ikke innhentes eller brukes i strid med retningslinjer utarbeidet av Datatilsynet og Forbrukerombudet

Barn og unge vil ofte ikke ha den nødvendige modenhet til å innse rekkevidden av å gi fra seg personopplysninger på Internett for å få tilgang til konkurranser, spill og lekeaktiviteter. Samtidig kan registre med omfattende personopplysninger være av stor økonomisk verdi for næringsdrivende.

Forbrukerombudet og Datatilsynet ferdigstilte i 2004 en veiledning for innhenting og bruk av barn og unges personopplysninger. I 2005 vil det bli gjennomført aksjoner for å påse at reglene blir overholdt.

Bidra til økt internasjonalt fokus på problemer knyttet til kommersielt press på barn og unge

Forbrukerombudet har gjennom mange år arbeidet for å få satt fokus på barn og reklame i internasjonale fora hvor tilsynsmyndigheter samarbeider. I den senere tid har Forbrukerombudet vunnet større gehør for den nordiske modellen som går ut på at det er grunn til å etablere særlige beskyttelsesregler for barn i markedsretten. Forbrukerombudet vil fortsette å holde foredrag, lede aksjoner og ta initiativ til regelverk som kan bidra til bedre beskyttelse av barn og unge som forbrukere.

Bidra til bedre forbrukerrettigheter i standardkontrakter

Bidra til klare og rimelige persontransportvilkår, også hos utenlandske selskaper som trafikkerer Norge

Fremdeles benytter flere selskaper som flyr på Norge vilkår som etter Forbrukerombudets syn er urimelige. De nordiske forbrukerombudene har samarbeidet med Office of Fair Trading i England for å få endret avtalevilkårene til det irske selskapet Ryanair. Andre flyselskapers vilkår vil også bli vurdert.

Sammen med forbrukerombudene i Norden vil Forbrukerombudet arbeide aktivt for å bruke den kompetanse og de resultater som er oppnådd med nordiske transportselskaper, til å påvirke til en regulering på EU-nivå som styrker passasjerenes rettigheter.

Nye salgskanaler som Internett blir stadig mer utbredt i transportbransjen. Det kan synes som om ikke alle aktører i bransjen opplyser tydelig nok om viktige vilkår forut for bestilling, slik som f.eks. fullstendig pris for reisen, avbestillingsadgang og mulighet for endringer. Forbrukerombudet vil bidra til at vilkårene som presenteres norske fly- og togpassasjerer er rimelige, klare og lett tilgjengelige.

Bidra til at kontraktsvilkår ikke er utformet på en måte som virker innlåsende for forbruker, og således hindrer forbrukers adgang til å benytte seg av konkurransen i markedet (herunder bindingstider)

I mange bransjer har det utviklet seg praksis som gjør at kontraktene virker innlåsende på forbruker, f.eks. ved at det stilles krav om bindingstid og ved at oppsigelsesadgangen er begrenset. Fra et forbrukersynspunkt er dette uheldig. Muligheten til å være en aktiv forbruker og gå inn på de avtaler og priser som finnes i markedet blir begrenset, samti-

dig som de næringsdrivendes incitament til å konkurrere på pris og kvalitet blir dårligere.

Forbrukerombudet vil i 2005 arbeide videre innenfor flere bransjer for å motvirke at det benyttes avtalevilkår som virker innlåsende for forbruker.

Bidra til klare og rimelige kontraktsvilkår i andre utvalgte bransjer som forbrukere til enhver tid opplever som problematiske

Standardkontrakter er som regel utarbeidet av den næringsdrivende selv, og vil naturlig nok være farget av dennes interesser. Forbrukerhensynene vil ikke alltid være ivaretatt i samme grad. Selv om lovgivningen gir forbruker rettigheter, vil forbruker ofte ikke være klar over dette ettersom kontrakten ikke gir noen henvisning til den.

For å gjøre det enklere og tryggere for forbruker å inngå standardkontrakter, er det en prioritert oppgave for Forbrukerombudet å gripe inn mot kontrakter som forbrukerne opplever som problematiske. I 2005 vil blant annet kontrakter innenfor informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT), transport, og utdanning bli vurdert.

Bidra til tryggere handel ved fjernsalg

Bidra til at forbrukere ikke opplever å bli bundet til kontrakter som de selv mener de ikke har inngått (negativt salg) ved telefonsalg, ved å stille strenge krav til samtalemaler og rutiner for salget

Forbrukerombudet mottar stadig flere henvendelser fra forbrukere som opplever å motta faktura fra, eller melding om at de har blitt kunde hos, en næringsdrivende som de selv mener de ikke har inngått avtale med. De fleste slike «avtaler» oppstår som følge av telefonsalg og omfatter produkter og tjenester som er lite egnet for denne typen salg.

Forbrukerombudet vil bidra til at forbrukerne unngår å havne i betalingssituasjoner de mener de ikke har inngått avtale om. Forbrukerombudet stiller strenge krav til de samtalemaler og rutiner de næringsdrivende benytter, og vil følge nøye opp de firma forbrukerne opplever å ha problemer med.

Bidra til at angrerettlovens regler etterleves

Angrerettloven gir forbruker rett til å angre på kjøp inngått via fjernsalg. Den stiller imidlertid også krav til at forbruker skal gis god informasjon om varen eller tjenesten, prisen og betingelsene for kjøpet i forkant av at avtalen inngås, og ved leveringen av varen eller tjenesten. Forbrukerom-

budet vil bidra til at reglene etterleves av aktører som driver fjernsalg.

Bidra til at det gis god og tydelig informasjon på et tidligst mulig tidspunkt i salgsprosessen om den totale pris som forbruker må betale for å få varen eller tjenesten

Både angrerettloven og ehandelsloven inneholder regler som skal sikre at forbruker får god informasjon om den totale pris som skal betales for å få varen eller tjenesten. Det er viktig at prisen forbruker presenteres for inkluderer for eksempel toll, frakt, skatter og avgifter. Dersom disse elementene mangler, vil en langt høyere pris komme som en overraskelse på forbruker. Ny teknologi åpner for nye og bedre muligheter for å gi forbruker lett tilgjengelig og spesifikk informasjon.

Forbrukerombudet vil påse at regelverket etterleves av handelsstedene.

Bidra til rimelig markedsføring på tvers av landegrensene

Utarbeidelse og revidering av felles retningslinjer for markedsføring på utvalgte områder i Norden

På grunn av stor grad av nordisk rettsenhet kan forbrukerombudene i Norden utvikle felles veiledninger til de næringsrivende i det nordiske markedet, slik at rammeverket for markedsføring og avtalevilkår fremstår som enhetlig. Dette sikrer forbrukerne et enklere og tryggere nordisk marked. I 2005 vil samarbeidet om markedsføring og avtalevilkår for persontransport for fly og tog fortsette, det tas sikte på å utarbeide felles retningslinjer på IKT-området, og samarbeidet om fjernsalg over grensene skal forbedres. Det legges stor vekt på at samarbeidet mellom landene skal være godt også på saksbehandlernivå.

Følge opp konkrete saker som gjelder grenseoverskridende salg eller markedsføring i samarbeid med andre lands myndigheter

Forbrukerombudet har vært og er involvert i flere saker av grenseoverskridende karakter. Regelverket om nedlegging av forbudsvedtak over landegrensene som kom på bakgrunn av et EU-direktiv, har nå virket i to og et halvt år. På grunn av en særlig utarbeidet samarbeidsavtale mellom forbrukerombudene i Norden fungerer regelverket godt i nordiske saker. Når en ny europeisk forordning om samarbeid vedtas, vil det etableres et mer omfattende og forpliktende system for samarbeid også med andre land.

Delta i europeisk og internasjonalt samarbeid for å påvirke regelverksutforming og bedre rammeverk for håndheving av lovbrudd

Forbrukerombudet deltar aktivt i nordisk samarbeid. Forbrukerombudene i de nordiske landene møtes to ganger i året og utvikler felles strategier og avgir felles holdninger hvor dette finnes hensiktsmessig. I tillegg deltar Forbrukerombudet i Juridisk styringsgruppe under Nordisk Ministerråd, hvor det utarbeides rapporter og avholdes seminarer som anvendes aktivt for å påvirke internasjonale og nasjonale prosesser.

Forbrukerombudet vil i 2005 bidra i forberedelse av en implementering av EU-regelverkene om harmonisering av markedsføringsretten, og om videreutvikling av tilsyn og håndheving.

FO deltar i det uformelle nettverket International Consumer Protection and Enforcement Network (ICPEN), som både har en europeisk og en internasjonal gruppe. Innenfor disse gruppene vil Forbrukerombudet i 2005 prioritere å arbeide med tema knyttet til barn og reklame, uanmodet e-postmarkedsføring (spam) og effektivisering av tilsyn.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 868 Forbrukerombudet

Delmål	Resultatmål
Redusere forekomsten av lovstridige markedsføringsmetoder	Redusere bruken av villedende sammenligningspriser og bidra til bedre prisinformasjon innen prioriterte bransjer Bidra til ryddig og informativ markedsføring av kreditt Bidra til at helsepåstander som fremsettes i markedsføring av varer og tjenester ikke fremstår som villedende eller støtende for forbruker
Bidra til å redusere det kommersielle presset mot barn og unge	Bidra til bedre markedsføring og tryggere bestilling og bruk av innholdstjenester via mobiltelefon Bidra til at barn og unges personopplysninger ikke innhentes eller brukes i strid med retningslinjer utarbeidet av Datatilsynet og Forbrukerombudet Bidra til økt internasjonal fokus på problemer knyttet til kommersielt press på barn og unge
Bidra til bedre forbrukerrettigheter i standardkontrakter	Bidra til klare og rimelige persontransportvilkår, også hos utenlandske selskaper som trafikkerer Norge Bidra til at kontraktsvilkår ikke er utformet på en måte som virker innlåsende for forbruker, og således hindrer forbrukers adgang til å benytte seg av konkurransen i markedet (herunder bindingstider) Bidra til klare og rimelige kontraktsvilkår i andre utvalgte bransjer som forbrukere til enhver tid opplever som problematiske
Bidra til tryggere handel ved fjernsalg	Bidra til at forbrukere ikke opplever å bli bundet til kontrakter som de selv mener de ikke har inngått (negativt salg) ved telefonsalg, ved å stille strenge krav til samtalemaler og rutiner for salget Bidra til at angrerettlovens regler etterleves Bidra til at det gis god og tydelig informasjon på et tidligst mulig tidspunkt i salgsprosessen om den totale pris som forbruker må betale for å få varen eller tjenesten
Bidra til rimelig markedsføring på tvers av landegrensene	Utarbeidelse og revidering av felles retningslinjer for markedsføring på utvalgte områder i Norden Følge opp konkrete saker som gjelder grenseoverskridende salg eller markedsføring i samarbeid med andre lands myndigheter Delta i europeisk og internasjonalt samarbeid for å påvirke regelverksutforming og bedre rammeverk for håndheving av lovbrudd

Nærmere om budsjettforslaget**Post 01 Driftsutgifter**

Posten dekker lønn til faste medarbeidere og øvrige driftsutgifter ved Forbrukerombudet. Pos-

ten er styrket i forbindelse med at Ombudet skal føre tilsyn med bestemmelsene om prismerking som er overført fra konkurranse-loven til markedsføringsloven.

Kap. 3868 Forbrukerombudet (jf. kap 868)

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	
		2003	budsjett 2004	Forslag 2005
01	Refusjon og diverse inntekter	761		
16	Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger	22		
18	Refusjon av sykepenger	117		
	Sum kap 3868	900		

Post 01 Refusjon og diverse inntekter

Posten omfatter regnskapsførte prosjekttinntekter, refusjoner og diverse inntekter.

adopsjonspenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 868 Forbrukerombudet.

Post 16 Refusjon av fødselspenger / adopsjonspenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av fødselspenger og

Post 18 Refusjon av sykepenger

Posten omfatter regnskapsført refusjon i henhold til ordningen med refusjon av sykepenger. Utgifter motsvarende refusjonen er regnskapsført på kap. 868 Forbrukerombudet.

Programområde 28

Programkategori 28.50 Fødselspenger og adopsjonspenger

Kap. 2530 Fødselspenger og adopsjonspenger

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2003	Saldert budsjett 2004	Forslag 2005
70	Fødselspenger til yrkesaktive, <i>overslagsbevilgning</i>	8 337 275	8 655 690	9 590 500
71	Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, <i>overslagsbevilgning</i>	418 620	404 745	404 400
72	Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere, <i>overslagsbevilgning</i>	233 915	245 366	270 000
73	Adopsjonspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	132 473	151 194	141 000
	Sum kap 2530	9 122 283	9 456 995	10 405 900

Resultatrapport 2003

Rapporteringen tar utgangspunkt i de resultatmål som ble presentert i St. prp. nr. 1 (2002–2003).

Muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og småbarnsomsorg

Forenkle fødsels- og adopsjonspengeordningen
Folketrygdloven kapittel 14 regulerer retten til fødsels- og adopsjonspenger fra folketrygden. Regelverket er etter hvert blitt komplisert og uoversiktlig. I St. prp. nr. 1 (2002–2003) ble det varslet at departementet innen utgangen av 2002 ville sende ut et høringsnotat med forslag til endringer i fødsels- og adopsjonspengeordningen. Departementet tok videre sikte på å fremme en odelstingsproposisjon med forslag til forbedringer og forenklinger av fødsels- og adopsjonspengeordningen i løpet av 2003. Arbeidet ble noe forsinket, høringsnotat med forslag til forenklinger i fødselspengeregelverket ble først sendt ut i 2004.

Forbedre svangerskapspengeordningen

Innføre rett til svangerskapspenger for selvstendig næringsdrivende

Med virkning fra 1. juli 2003 er det innført rett til svangerskapspenger for selvstendig næringsdrivende og frilansere.

Retten til svangerskapspenger var tidligere (jf. Ot.prp. nr. 57 (2002–2003)) i utgangspunktet forbeholdt arbeidstakere. Lovendringen innebærer at selvstendig næringsdrivende gis rett til svangerskapspenger etter tilsvarende regler som gjelder for arbeidstakere.

Tilstandsvurdering

Om lag ¼ av kvinnene som får barn mottar engangsstønad. Resten får løpende fødsels- eller adopsjonspenger. ¾ av mottakerne av fødselspenger velger 80 prosent alternativet for lønnskompensasjon, som gir en forlenget stønadsperiode. Andelen er noe lavere for kvinner som mottar adopsjonspenger.

Det er fortsatt ingen tendens til økt bruk av tidskontoordningen – kun 2,2 av kvinnene og 0,9 prosent av mennene i forbindelse med fødsler. I forbindelse med adopsjon ble ordningen benyttet i 9,3 og 3,8 prosent av tilfellene, som er en noe høyere andel kvinner enn i 2002.

Tabell 6.17 Fødsler og bruk av fødsels- og adopsjonspengeordningen i 2002 og 2003

Antall/kroner	2002	2003	Endring 2002/2003	I prosent
Antall fødsler	54 557	55 587	1 030	1,9
Antall levendefødte barn	55 434	56 458	1 024	1,8
Antall kvinner som har avsluttet minst en periode med fødselspenger	47 024	46 690	-334	-0,7
– herav med 80 pst. lønnskompensasjon	35 340	34 732	-608	-1,7
Antall menn som avsluttet minst en periode med fødselspenger	33 019	33 164	145	0,4
– herav med permisjon 21–39 dager	1 368	1 422	54	3,9
– herav med permisjon 40 dager eller mer	3 640	3 601	-39	-1,1
Gjennomsnittlig fødselspengegrunnlag for kvinner (kr)	221 000 ¹	233 662	12 662	5,2
Gjennomsnittlig fødselspengegrunnlag for menn (kr)	273 308 ²	289 470	16 162	5,9
Antall kvinner med tidskonto ved fødsel	1 103	1 027	-76	-6,9
Antall menn med tidskonto ved fødsel	337	307	-30	-8,9
Antall fødsler utenfor institusjon	573	530	-43	-7,5
Antall kvinner som avsluttet minst en periode med svangerskapspenger	1 293	1 449	156	12,1
– herav selvstendig næringsdrivende		25	25	–
Antall kvinner som avsluttet minst en periode med adopsjonspenger	741	752	11	1,5
– herav med 80 pst. lønnskompensasjon	508	516	8	1,6
Antall menn som avsluttet minst en periode med adopsjonspenger	597	560	-37	-6,2
– herav med permisjon 21–39 dager	32	37	5	15,6
– herav med permisjon 40 dager eller mer	142	128	-14	-9,9
Gjennomsnittlig adopsjonspengegrunnlag for kvinner (kr)	246 463	263 637	17 174	6,7
Gjennomsnittlig adopsjonspengegrunnlag for menn (kr)	285 935	300 640	14 705	5,1
Antall kvinner med tidskonto ved adopsjon	58	70	12	20,7
Antall menn med tidskonto ved adopsjon	23	21	-2	-8,7
Antall kvinner med engangsstønad ved fødsel og adopsjon	12 292	13 476	1 184	9,6
Antall menn som tok ut fødselspenger basert på egen opptjeningsrett ³	1 793	1 533	-260	-14,5
– herav med permisjon 21–39 dager	163	139	-24	-14,7
– herav med permisjon 40 dager eller mer	1 384	1 195	-189	-13,7

¹ Feil gjengivelse av tall i St.prp. nr. 1 2003–2004² Feil gjengivelse av tall i St.prp. nr. 1 2003–2004³ Regelendring om selvstendige fedrerettigheter gjeldende fra 1.7.2000

Fedres uttak av fødselspenger

145 flere fedre tok ut fødselspenger enn i 2002. I forhold til antall fødsler, var andelen noe lavere (0,8 prosentpoeng) enn året før. Andelen fedre med fødselspermisjon ut over fedrekvoten, 4 uker, var den samme som i 2002 (15,2 prosent). Tilsvarende andel ved adopsjon var 6,6 prosent, som er en noe høyere andel enn i 2002.

1 533 fedre mottok fødselspenger basert på egen opptjening, dvs. i tilfeller der mor ikke har opptjent rett til løpende fødselspenger. Dette tilsvarer 4,6 prosent av antall avsluttede fødselspengetilfeller for menn, en reduksjon på 0,8 prosentpoeng fra 2002. I 1 195 (7,8 prosent) av tilfellene varte stønadsperioden 40 dager eller mer, omtrent som året før.

I St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det skissert endringsforslag som bygger på likestilling av foreldrene som omsorgspersoner, valgfrihet for familien og hensynet til et enklere regelverk. Som en langsiktig målsetting ble det angitt en likestilt fødselspengeordning der hver av foreldrene gis rett til fødselspenger på basis av egen opptjening, uavhengig av den andres tilpasninger både før og etter fødselen.

Som første skritt i retning av en mer likestilt fødselspengeordning, ble det foreslått at fedre gis rett til lønnskompensasjon basert på egen stillingsandel under fedrekvoten. Som neste skritt ble det foreslått at alle fedre gis rett til fire ukers fødselspermisjon basert på egen opptjening. På lengre sikt, og etter at selvstendig opptjeningsrett til fire ukers fødselspermisjon er gjennomført, ble det foreslått å arbeide for å utvide fedrekvoten i form av en forlengelse av den samlede permisjonstiden. Det følger av Innst.S.nr. 53 (2003–2004) at komiteen sluttet seg til forslaget om å prioritere at de fedre som i dag får fedrekvoten, skal få lønnskompensasjon basert på egen opptjening.

Svangerskapspenger

1 449 kvinner mottok svangerskapspenger til gravide som etter lov eller forskrift ble pålagt å slutte i arbeidet på grunn av risikoforhold ved arbeidsmiljøet, og som ikke kunne omplasseres til annet høvelig arbeid. Dette er 156 (12,1 prosent) flere enn året før.

Selvstendig næringsdrivende ble 1. juli 2003 gitt rett til svangerskapspenger på linje med arbeidstakere. I alt 25 selvstendig næringsdrivende kvinner mottok svangerskapspenger i 2003.

Høringsnotat om forenklinger i fødsels- og adopsjonspengeregelverket

Departementet har i 2004 sendt ut høringsnotat om forslag til forenklinger i fødsels- og adopsjonspengeregelverket med sikte på større brukervennlighet.

Høringsnotatet inneholder forslag om en ny modell for fleksibelt uttak av fødselspenger til erstatning for dagens ordning med graderte fødselspenger og tidskontoordningen. Notatet inneholder også forslag om å gi adgang til å ta ut fedrekvoten i de første seks ukene etter fødselen. Det foreslås samtidig å begrense dispensasjonsadgangen i forhold til fedrekvoten slik at det bare gis dispensasjon der far på grunn av sykdom er forhindret fra å ta omsorg for barnet. For øvrig foreslås blant annet at etterlønn utbetalt som en engangssum skal gi opptjeningsrett til fødselspenger.

Selvstendig næringsdrivendes rettigheter

Stortinget ba ved behandlingen av Ot. prp. nr. 57 (2002–2003) Om lov om endringer i folketrygdloven (Svangerskapspenger til selvstendig næringsdrivende), om en nærmere vurdering av om selvstendig næringsdrivende bør gis rett til 100 prosent dekning av svangerskapspenger og fødselspenger, jf. Innst.O.nr. 93 (2002–2003). I St. meld. nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det varslet en nærmere vurdering av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for småbarn. De sosiale rettighetene må ses i sammenheng med avgiftssystemet. Departementet har gjennomført et interdepartementalt arbeid med å vurdere selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for små barn. Departementet vil sende ut et høringsnotat med utgangspunkt i dette arbeidet.

Mål og strategier

For 2005 prioriteres følgende mål:

Muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg

Et enklere og mer brukervennlig regelverk for fødsels- og adopsjonspenger

Departementet vil i 2005 fremme en odelstingsproposisjon med forslag til forbedringer og forenklinger av fødsels- og adopsjonspengeordningen. Odelstingsproposisjonen vil bygge på høringsnotat om forslag til forenklinger i fødselspengeregelverket som er sendt ut i 2004.

Vurdering av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for små barn

Stortinget ba ved behandlingen av Ot. prp. nr 57 (2002–2003) *Om lov om endringer i folketrygdloven (Svangerskapspenges til selvstendig næringsdrivende)*, om en nærmere vurdering av om selvstendig næringsdrivende bør gis rett til 100 pst. dekning av svangerskapspenges og fødselspenges, jf. Innst.O.nr. 93 (2002–2003). I St. meld nr. 29 (2002–2003) *Om familien – forpliktende samliv og foreldreskap* ble det varslet en nærmere gjennomgang av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for småbarn. Departementet arbeider med sikte på å sende ut et høringsnotat høsten 2004.

Styrke fedres rettigheter

Gi fedre rett til lønnskompensasjon basert på egen opptjening under fedrekvoten

Det foreslås at fedre gis rett til lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på egen opptjening med virkning for fødsler eller omsorgsovertakelser ved adopsjon fra og med 1.1.2005. Departementet vil fremme en odelstingsproposisjon med forslag til de nødvendige lovendringer.

Det følger av folketrygdloven § 14-10 at far har rett til fødselspenges under fedrekvoten etter mors stillingsandel dersom mor arbeidet mellom 50–75 prosent stilling før fødselen. Slik regelverket er i dag vil familien tape økonomisk under fedrekvoten på at mor arbeidet deltid før fødselen. Regelverket er dessuten komplisert ved at fødselspengene under fedrekvoten beregnes etter andre regler enn ved øvrig fødselspengeuttak for far. Den foreslåtte endringen vil være et skritt i retning av en mer likestilt fødselspengeordning og vil gi et enklere regelverk.

Oversikt over delmål og resultatmål for kap. 2530 Fødselspenges og adopsjonspenges

Delmål	Resultatmål
Muligheter for mødre og fedre til å kombinere yrkesaktivitet og barneomsorg	Et enklere og mer brukervennlig regelverk for fødsels- og adopsjonspenges Vurdering av selvstendig næringsdrivendes rettigheter i forbindelse med svangerskap, fødsel og omsorg for små barn
Styrke fedres rettigheter	Gi fedre rett til lønnskompensasjon basert på egen opptjening under fedrekvoten

Nærmere om budsjettforslaget

Stønadsordningene under kap. 2530 Fødselspenges og adopsjonspenges er hjemlet i folketrygdlovens kap. 14.

Mål

Stønadsordningene under dette kapitlet skal kompensere for inntektsbortfall i forbindelse med fødsel og adopsjon og sikre støtte til kvinner som ikke har opptjent rett til løpende fødsels- og adopsjonspenges.

Tildelingskriterier

Tildelingskriteriene er nærmere beskrevet under de enkelte budsjettposter nedenfor.

Oppfølging og kontroll

Fødsels- og adopsjonspenges forvaltes av Rikstrygdeverket, jf. tilsvarende punkt under kap. 844 Kontantstøtte.

Rapport 2003

Jf. Resultatrapport 2003.

Budsjettforslag 2005

Det foreslås at fedre skal gis lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på egen opptjening med virkning for fødsler eller omsorgsovertakelser ved adopsjon fra og med 1.1.2005. Post 70 er styrket med 5,5 mill. kroner som er anslått førsteårseffekt av denne endringen. Lovendringen vil medføre noe økte utgifter også under post 73 Adopsjonspenges,

men hele økningen er plassert på 70-posten. Videre er engangsstønaden ved fødsel og adopsjon prisjustert og satsen er endret fra 33 584 kroner i 2004 til 34 820 kroner i 2005. For øvrig er det ikke foreslått endringer i regelverket for fødsels- og adopsjonspenger. Budsjettforslaget bygger blant annet på tall fra SSBs siste befolkningsframskrivning (mellomalternativet), herunder et fødselstall på 55 200, og en noe sterkere vekst i fødselspengegrunnlaget enn anslag på den generelle lønnsveksten i 2004 og 2005.

Post 70 Fødselspenger for yrkesaktive, overslagsbevilgning

En kvinne som har vært yrkesaktiv i minst 6 av de 10 siste månedene før stønadsperioden tar til, har rett til løpende fødselspenger fra folketrygden, jf. ftrl. §§ 14-4 til 14-10. Likestilt med yrkesaktivitet er perioder hvor kvinnen har mottatt sykepenger, stønad ved barns sykdom med mer, dagpenger under arbeidsledighet, lønn fra arbeidsgiver under permisjon i forbindelse med videre- og etterutdanning, ventelønn, vartpenger, løpende etterlønn fra arbeidsgiver samt svangerskapspenger, fødselspenger eller adopsjonspenger. Avtjening av militær- eller sivilteneste eller obligatorisk sivilforsvarstjeneste gir også opptjening til fødsels- og adopsjonspenger.

Det stilles tilsvarende krav til yrkesaktivitet ved utbetaling av fødselspenger til far.

Det er et vilkår for rett til fødselspenger at inntekten per år overstiger en halv ganger folketrygdens grunnbeløp. Per 1. mai 2004 utgjør dette 29 389 kroner.

Det beregnes ikke fødselspenger av inntekter som overstiger seks ganger folketrygdens grunnbeløp. Per 1. mai 2004 utgjør dette 352 668 kroner. Stønadsperioden for fødselspenger er 42 uker med 100 prosent lønnskompensasjon eller 52 uker med 80 prosent lønnskompensasjon. Siden stønadsperioden med 100 prosent dekning er begrenset til 42 uker kan det maksimalt refunderes 284 847 kroner per fødselspengetilfelle.

Tre uker av stønadsperioden skal tas av moren før fødselen. Dersom kvinnen helt eller delvis lar være å benytte disse tre ukene eller barnet blir født for tidlig, blir stønadsperioden tilsvarende kortere. Kvinnen kan påbegynne stønadsperioden inntil 12 uker før forventet fødsel.

De første seks ukene etter fødselen er av medisinske grunner forbeholdt moren.

Dersom både moren og faren har opptjent rett til fødselspenger og moren har arbeidet minst halv stilling, er fire uker av stønadsperioden forbeholdt faren (fedrekvoten). Når faren tar fedrekvoten, får

han etter gjeldende regelverk fødselspenger beregnet i forhold til morens stillingsdel i opptjeningsperioden, jf. forslag til endring om at fedre skal gis lønnskompensasjon under fedrekvoten basert på egen opptjening. Dersom morens stillingsdel har utgjort minst 75 prosent av full arbeidstid, får likevel faren fødselspenger beregnet i forhold til egen stillingsdel. Dersom faren ikke benytter fedrekvoten, vil de fire ukene normalt falle bort.

Dersom moren ikke har opptjent rett til fødselspenger, har faren rett til fødselspenger basert på eget opptjeningsgrunnlag hvis moren etter fødselen går ut i arbeid eller utdanning. Dersom mor arbeider deltid etter fødselen, blir fars fødselspenger redusert tilsvarende reduksjonen i mors arbeidstid. Utgjør mors arbeidstid minst 75 prosent av full stilling, får far likevel rett til fødselspenger beregnet i forhold til egen stillingsdel. Også i de tilfeller der mor kombinerer arbeid og utdanning slik at det til sammen utgjør heltid, får far fødselspenger basert på egen opptjening. Det samme gjelder situasjoner der mor på grunn av skade eller sykdom er avhengig av hjelp til å ta seg av barnet, eller der mor er innlagt i helseinstitusjon.

En mor som ikke har opptjent rett til fødselspenger får utbetalt engangsstønad ved fødsel. I tilfeller der mor får utbetalt engangsstønad kan far såfremt vilkårene er oppfylt få utbetalt fødselspenger på eget grunnlag i inntil 29 uker med full lønn, inntil 6 G, eller 39 uker med 80 prosent lønn.

Yrkesaktive som har rett til fødselspenger kan velge å ta ut en del av permisjonen som tidskonto. På denne måten gis foreldrene mulighet til å forlenge uttaket av fødselspenger i kombinasjon med delvis gjenopptak av arbeidet.

Gravide arbeidstakere kan få utbetalt svangerskapspenger dersom de etter bestemmelser i lov eller forskrift er pålagt å slutte å arbeide og det ikke er mulig for arbeidsgiver å omplassere dem til annet høvelig arbeid. Svangerskapspenger beregnes på samme måte som fødsels- og sykepenger og ytes fram til tre uker før fødselen, deretter går kvinnen over på fødselspenger. Svangerskapspenger gis til friske gravide kvinner som må slutte i arbeidet på grunn av at arbeidsmiljøet er skadelig for fosteret, dersom risiko er dokumentert og hun ikke har mulighet til å tilrettelegge sitt virke. Selvstendig næringsdrivende kvinner har rett til svangerskapspenger etter tilsvarende vilkår som arbeidstakere. For selvstendig næringsdrivende er imidlertid dekningsgraden 65 prosent, som for fødsels- og sykepenger for denne gruppen. Den frivillige tilleggsforsikringen om utvidet dekningsgrad omfatter også svangerskapspenger.

Post 71 Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, overslagsbevilgning

Engangsstønad ved fødsel og adopsjon utbetales til kvinner som ikke har rett til løpende fødsels- og adopsjonspenger. Engangsstønaden er prisjustert og foreslås endret fra 33 584 kroner i 2004 til 34 820 kroner i 2005. Ved flerbarnsfødsler og flerbarnsadoptions ytes det en engangsstønad per barn.

Etter ftrl. §§ 14-12 og 14-20 blir det utbetalt engangsstønad i tilfeller der kvinnen er hjemmearbeidende, under utdanning eller når forutgående yrkesaktivitet ikke er tilstrekkelig til å oppfylle vilkårene for rett til løpende fødselspenger. Engangsstønaden opprettholdes og utbetales fullt ut til mødre som er berettiget til den også i de tilfeller der far mottar løpende fødsels- og adopsjonspenger på eget opptjeningsgrunnlag.

Under post 71 hører også stønad ved fødsel utenfor institusjon, ftrl. 5-13, som ytes til kvinner som ikke blir innlagt på sykehus eller fødestue i forbindelse med fødselen. Stønaden utgjør 1 765 kroner.

Post 72 Feriepenger av fødsels- og adopsjonspenger til arbeidstakere, overslagsbevilgning

Etter § 14-5 ytes det feriepenger av fødsels- og adopsjonspenger til arbeidstakere. Folketrygden betaler feriepenger med 10,2 prosent av utbetalte fødsels- og adopsjonspenger de 12 første ukene av stønadsperioden, alternativt for 15 uker dersom redusert lønnskompensasjon (80 prosent) er valgt.

Post 73 Adopsjonspenger, overslagsbevilgning

Adopsjonspenger ytes til yrkesaktive ved adopsjon av barn under 15 år. Bestemmelsene om dette er hjemlet i ftrl. 14-14 til 14-19. Bestemmelsene er i hovedtrekk de samme som for fødselspenger, jf. omtalen under post 70.

Stønadsperioden for adopsjonspenger er 39 uker, alternativt 49 uker dersom redusert lønnskompensasjon (80 prosent) er valgt. Foreldre som adopterer har ikke rett til å motta stønad før selve omsorgsovertakelsen. Ved adopsjon kan foreldre velge å benytte tidskontoordningen etter samme regler som ved fødselspenger.

Personer som overtar omsorgen for barn under 15 år ved tildeling av foreldreansvaret etter barneloven, har på visse vilkår rett til adopsjonspenger.

Barne- og familiedepartementet

tilrår:

1. I St.prp. nr. 1 om statsbudsjettet for år 2005 føres opp de summene som er nevnt i et framlagt forslag:

a. Sum utgifter under kap 0800–0868, 2530	kr	43 984 838 000
b. Sum inntekter under kap 3854, 3855, 3859	kr	750 346 000

Forslag til vedtak om bevilgning for budsjetterminen 2005, kapitlene 0800–0868, 2530, 3854, 3855, 3859

I Utgifter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
0800	Barne- og familiedepartementet (jf. kap. 3800)			
	01 Driftsutgifter	84 021 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	3 299 000	87 320 000	
0830	Foreldreveiledning og samlivstiltak			
	21 Spesielle driftsutgifter	4 293 000		
	70 Tilskudd	14 214 000	18 507 000	
0840	Krisetiltak			
	21 Spesielle driftsutgifter	4 386 000		
	60 Tilskudd til krisesentre, <i>overslagsbevilgning</i>	99 512 000		
	61 Tilskudd til incestsentre, <i>overslagsbevilgning</i>	19 715 000		
	70 Tilskudd til voldsforebyggende tiltak m.v.	3 391 000	127 004 000	
0841	Familievern og konfliktløsning			
	21 Spesielle driftsutgifter, meklingsgodtgjørelse, <i>overslagsbevilgning</i>	10 786 000		
	22 Kompetanseutvikling og opplæring, meklingskorpset m.v.	5 994 000		
	70 Utviklings- og opplysningsarbeid m.v.	15 412 000	32 192 000	
0842	Statlig forvaltning av familievernnet (jf. kap. 3842)			
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	143 384 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	5 166 000		
	70 Tilskudd til kirkens familievern m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>	108 570 000	257 120 000	
0844	Kontantstøtte			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	1 205 000		
	70 Tilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	2 860 000 000	2 861 205 000	
0845	Barnetrygd			
	70 Tilskudd	14 310 000 000	14 310 000 000	

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
0846	Familie- og likestillingspolitisk forskning, opplysningsarbeid m.v.			
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 50</i>	6 893 000		
	22 Refusjon av utgifter til DNA-analyser	5 186 000		
	50 Forskning, <i>kan nyttes under post 21, kap. 844, post 21, kap. 856, post 21</i>	9 580 000		
	70 Tilskudd	4 789 000		
	71 Særlige familiepolitiske tiltak	977 000		
	72 Tiltak for lesbiske og homofile	2 100 000		
	79 Tilskudd til internasjonalt familie- og likestillingsarbeid, <i>kan overføres</i>	1 861 000	31 386 000	
0847	Likestillingssenteret			
	50 Basisbevilgning	6 214 000	6 214 000	
0848	Likestillingsombudet (jf. kap. 3848)			
	01 Driftsutgifter for Likestillingsombudet	6 754 000		
	21 Driftsutgifter for Klagenemnda for likestilling	325 000	7 079 000	
0850	Barneombudet (jf. kap. 3850)			
	01 Driftsutgifter	8 125 000	8 125 000	
0852	Adopsjonsstøtte			
	70 Tilskudd til foreldre som adopterer barn fra utlandet, <i>overslagsbevilgning</i>	21 470 000	21 470 000	
0854	Tiltak i barne – og ungdomsvernet (jf. kap. 3854)			
	01 Driftsutgifter – Fylkesnemndene for sosiale saker	90 995 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	27 171 000		
	50 Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	13 335 000		
	64 Tilskudd for enslige mindreårige flyktninger og asylsøkere, <i>overslagsbevilgning</i>	212 100 000		
	70 Tilskudd til Rostad ungdomsheim og Rostad ettervernsheim	2 169 000		
	71 Utvikling og opplysningsarbeid m.v., <i>kan nyttes under post 50</i>	23 110 000	368 880 000	
0855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 3855)			
	01 Driftsutgifter, <i>kan nyttes under post 70</i>	1 917 483 000		
	21 Spesielle driftsutgifter	51 700 000		

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
	45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	57 008 000	
	70	Tilskudd til kjøp av plasser, tiltak m.v., <i>kan nyttes under post 01</i>	1 123 292 000	3 149 483 000
0856		Barnehager		
	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres, kan nyttes under kap. 846, post 50</i>	26 810 000	
	50	Tilskudd til samiske barnehagetilbud	11 080 000	
	60	Driftstilskudd til barnehager, <i>overslagsbevilgning</i>	9 594 504 000	
	61	Investeringstilskudd, <i>overslagsbevilgning</i>	160 000 000	
	62	Tilskudd til tiltak for barn med funksjonshemming i barnehage	736 173 000	
	63	Tilskudd til tiltak for å bedre språkforståelsen blant minoritetsspråklige barn i førskolealder	96 275 000	
	65	Skjønnsmidler til barnehager	1 247 933 000	11 872 775 000
0857		Barne- og ungdomstiltak		
	21	Spesielle driftsutgifter	2 136 000	
	50	Forskning, <i>kan nyttes under post 71</i>	5 988 000	
	70	Barne- og ungdomsorganisasjoner	75 455 000	
	71	Utviklingsarbeid, <i>kan nyttes under post 50</i>	6 415 000	
	72	Styrking av oppvekstmiljøet m.v., <i>kan overføres</i>	5 341 000	
	73	Ungdomstiltak i større bysamfunn, <i>kan overføres</i>	34 267 000	
	79	Tilskudd til internasjonalt ungdomssamarbeid m.v., <i>kan overføres</i>	29 663 000	159 265 000
0858		Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (jf. kap. 3858)		
	01	Driftsutgifter, <i>kan nyttes under kap. 855, post 01</i>	117 067 000	
	21	Spesielle driftsutgifter	517 000	117 584 000
0859		UNG i Europa (jf. kap. 3859)		
	01	Driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	5 660 000	5 660 000
0860		Forbrukerrådet		
	50	Basisbevilgning	80 172 000	80 172 000
0862		Positiv miljømerking		
	70	Driftstilskudd til offentlig stiftelse for positiv miljømerking	3 886 000	3 886 000

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
0865	Forbrukerpolitiske tiltak og internasjonalt samarbeid			
	21 Spesielle driftsutgifter, forskning, utviklings- og opplysningsarbeid	6 700 000		
	79 EUs rammeprogram for forbrukerpolitikk, <i>kan overføres</i>	4 000 000	10 700 000	
0866	Statens institutt for forbruksforskning			
	50 Basisbevilgning	22 697 000	22 697 000	
0867	Sekretariatet for Forbrukertvistutvalget og Markedsrådet (jf. kap. 3867)			
	01 Driftsutgifter	4 797 000	4 797 000	
0868	Forbrukerombudet (jf. kap. 3868)			
	01 Driftsutgifter	15 417 000	15 417 000	
2530	Fødselspenger og adopsjonspenger			
	70 Fødselspenger til yrkesaktive, <i>overslagsbevilgning</i>	9 590 500 000		
	71 Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, <i>overslagsbevilgning</i>	404 400 000		
	72 Feriepenger av fødselspenger til arbeidstakere, <i>overslagsbevilgning</i>	270 000 000		
	73 Adopsjonspenger, <i>overslagsbevilgning</i>	141 000 000	10 405 900 000	
	Sum Utgifter		43 984 838 000	
	Sum departementets utgifter		43 984 838 000	

Inntekter:

Kap.	Post	Kr	Kr	Kr
3854	Tiltak i barne- og ungdomsvernet (jf. kap. 854)			
	04 Refusjon av ODA-godkjente utgifter	21 424 000	21 424 000	
3855	Statlig forvaltning av barnevernet (jf. kap. 855)			
	60 Kommunale egenandeler	727 000 000	727 000 000	
3859	UNG i Europa (jf. kap. 859)			
	01 Tilskudd fra Europakommisjonen	1 922 000	1 922 000	
	Sum Inntekter		750 346 000	
	Sum departementets inntekter		750 346 000	

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Barne- og familiedepartementet i 2005 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 855 post 01	kap. 3855 postene 01 og 60

III

Satser for barnetrygd

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2005 i medhold av lov 8. mars 2002 nr. 4 om barnetrygd, § 10, kan utbetale barnetrygd med kr 11 640 per barn per år.

Enslige forsørgere som fyller vilkårene for rett til utvidet stønad etter barnetrygdloven og full overgangsstonad etter folketrygdloven, og som har barn i alderen 0–3 år har rett til et småbarnstil-

legg på 7 920 kr per år. Dette tillegget gis per enslig forsørger, uavhengig av hvor mange barn i alderen 0–3 år vedkommende faktisk forsørger.

For stønadsmottakere bosatt i Finnmark og Nord-Troms (Karlsøy, Kvæningen, Kåfjord, Lyngen, Nordreisa, Skjervøy og Storfjord) ytes et tillegg i barnetrygden på 3 840 per barn per år, det såkalte Finnmarkstillegget.

Finnmarkstillegget skal også utbetales for barn i fosterhjem eller barneverninstitusjon i de aktuelle kommunene.

IV

Satser for kontantstøtte

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2005 i medhold av lov 26. juni 1998 nr. 41 om kontantstøtte til småbarnsforeldre, kan utbetale kontantstøtte med følgende beløp for 1- og 2-åringer:

Oppholdstid i barnehage	Prosentandel av full sats	Kontantstøtte i kroner per år
Ikke bruk av barnehage	100	43 884
Til og med 8 timer per uke	80	35 112
9–16 timer per uke	60	26 328
17–24 timer per uke	40	17 556
25–32 timer per uke	20	8 784
33 timer eller mer per uke	0	0

V

Satser for engangsstønad ved fødsel og adopsjon og stønad ved fødsel utenfor institusjon

Stortinget samtykker i at Rikstrygdeverket for 2005 i medhold av lov 28. februar 1997 nr. 19 om folketrygd, kan utbetale:

1. Engangsstønad ved fødsel og adopsjon, lovens §§ 14-12 og 14-20	kr 34 820 per barn
2. Stønad ved fødsel utenfor institusjon, lovens § 5-13	kr 1 765 per fødsel

